

Zarząd Województwa Śląskiego

Projekt

**STRATEGIA ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO
„ŚLĄSKIE 2020+”**

KATOWICE, CZERWIEC 2013

Niniejszy dokument stanowi aktualizację dokumentu pn. *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „ŚLĄSKIE 2020”*, przyjętego przez Sejmik Województwa Śląskiego uchwałą Nr III/47/1/2010 na posiedzeniu w dniu 17 lutego 2010 roku.

Opracowanie:

Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

ul. Ligonía 46, 40-037 Katowice

strategia@slaskie.pl

Pod kierunkiem naukowym dr. Krzysztofa Wrany – Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Doradca strategiczny procesu aktualizacji Strategii

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	4
1. Diagnoza strategiczna	5
Potencjały, pozycja i problemy województwa – synteza	5
Wymiar środowiskowy	7
Wymiar społeczny.....	12
Wymiar gospodarczy	21
Wymiar infrastrukturalny	33
2. Prognozy i trendy kształtujące procesy rozwoju regionu	39
3. Zróźnicowania wewnętrzne w regionie.....	43
Obszary funkcjonalne	43
Obszary strategicznej interwencji w krajowych dokumentach strategicznych.....	50
Obszary strategicznej interwencji w ujęciu regionalnym	52
4. Podstawowe wyzwania polityki rozwoju województwa	62
5. Wizja rozwoju.....	65
6. Analiza SWOT	70
7. Obszary priorytetowe, cele i kierunki	75
Obszar priorytetowy: (A) NOWOCZESNA GOSPODARKA	75
Obszar priorytetowy: (B) SZANSE ROZWOJOWE MIESZKAŃCÓW	85
Obszar priorytetowy: (C) PRZESTRZEŃ	93
Obszar priorytetowy: (D) RELACJE Z OTOCZENIEM.....	102
8. System wdrażania.....	109
9. Monitoring i ewaluacja	116
10. Aneksy	119
Przebieg prac nad Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego	119
Słownik wybranych pojęć	121
Wykaz szkół i placówek prowadzonych przez samorząd województwa śląskiego (stan na 1.01.2013 r.)	124
Zgodność z innymi dokumentami strategicznymi	125
Spis skrótów zawartych w tekście	129
Spis rysunków i map	132

Wprowadzenie

Planowanie rozwoju jest jednym z kluczowych zadań, jakie ustawowo zostały przypisane samorządowi województwa. Opracowuje on strategię, stanowiącą zapis świadomych wyborów społeczności regionu, zorientowanych na rozwiązanie głównych problemów i utrzymanie województwa na ścieżce trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz podnoszenie konkurencyjności regionu.

Niniejszy dokument, będący aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”, uchwalonej przez Sejmik Województwa Śląskiego 17 lutego 2010 roku, stanowi plan samorządu województwa określający wizję rozwoju, cele oraz główne sposoby ich osiągnięcia w kontekście występujących uwarunkowań w perspektywie 2020 roku.

Władze regionalne w lutym 2012 roku ponownie podjęły działania zmierzające do aktualizacji zapisów tego najważniejszego dokumentu strategicznego regionu. Przesłankami aktualizacji były zmieniające się uwarunkowania rozwoju regionalnego zawarte m.in. w dokumentach szczebla krajowego, w tym, w szczególności *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR)*, *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK)*; *Strategii Rozwoju Kraju 2020 (SRK)*; *Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności* oraz zestawie strategii krajowych o charakterze sektorowym, stanowiących ramy polityki rozwoju Polski. Strategie branżowe dotyczą: zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa; innowacyjności i efektywności gospodarki; rozwoju transportu; bezpieczeństwa energetycznego i środowiska; sprawnego państwa; kapitału społecznego; systemu bezpieczeństwa i rozwoju kapitału ludzkiego.

Proces aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020” realizowany był również w zgodności z dokumentami programowymi Unii Europejskiej, w tym dokumentem *Europa 2020* oraz w spójności z tworzonym na szczeblu województwa *Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014-2020*.

Celem procesu aktualizacji Strategii była także ponowna ocena zgodności polityki regionu ze światowymi trendami związanymi z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy, dyfuzją rozwoju poprzez ośrodki metropolitalne, podnoszeniem jakości życia przy uwzględnieniu wymogów wynikających z zasad zrównoważonego rozwoju. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w zdefiniowanych obszarach priorytetowych polityki rozwoju województwa, tj. w obszarze nowoczesnej gospodarki, szans rozwojowych mieszkańców, kształtowania przestrzeni regionu oraz relacji regionu z otoczeniem i partnerstw wewnątrzregionalnych.

Na podstawie nakreślonej wizji rozwoju wykraczającej poza horyzont czasowy Strategii, wyznaczono obszary priorytetowe, cele strategiczne i cele operacyjne, a następnie określono kierunki działań do roku 2020.

Strategia zgodnie z zaleceniami krajowej polityki rozwoju pogłębia podejście terytorialne do zagadnienia rozwoju województwa. W niniejszym dokumencie podtrzymano podział województwa na 4 obszary polityki rozwoju, tzw. obszary funkcjonalne określone przez władze samorządowe województwa śląskiego w roku 2000. Jednocześnie wskazano obszary strategicznej interwencji w ujęciu regionalnym, będące obszarami komplementarnymi wobec zapisów KSRR i KPZK. Obszary te powinny zostać priorytetowo wsparte w zakresie zdefiniowanych w niniejszym projekcie potrzeb lub wyzwań. Należy jednak podkreślić, iż zaproponowana delimitacja tego typu obszarów jest wstępna i przed wdrożeniem odpowiednio ukierunkowanych działań powinny być przeprowadzone analizy zakresu przestrzennego danego typu obszaru.

W pracach nad sporządzeniem niniejszego dokumentu Strategii wzięli udział przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, środowisk gospodarczych, naukowych, zawodowych, organizacji pozarządowych, m.in. poprzez uczestnictwo w organizowanych konferencjach oraz warsztatach.

1. Diagnoza strategiczna¹

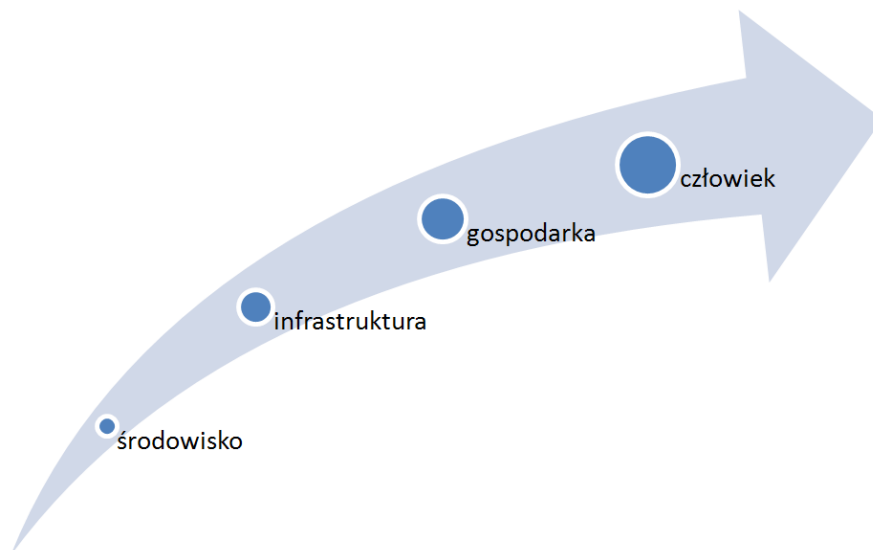
Potencjały, pozycja i problemy województwa – synteza

Istotnym elementem określenia stanu regionu, jego pozycji i problemów jest przeprowadzenie diagnozy strategicznej analizującej nie tylko stan aktualny, lecz również diagnozującej tendencje zjawisk zachodzących w województwie oraz prognoz i trendów zachodzących w otoczeniu w perspektywie średnio i długoterminowej.

W toku prac nad sporządzeniem Strategii dokonano analizy poszczególnych sfer życia społeczno-gospodarczego regionu w okresie 2002-2011² oraz jego pozycji w układzie krajowym, jak również badając wewnętrzne zróżnicowania w ujęciu 4 subregionów.

Poniżej przedstawiono informacje o strukturze administracyjnej, położeniu województwa śląskiego oraz syntetyczne wyniki analiz przedstawiając je w ujęciu 4 wymiarów zrównoważonego rozwoju: środowiskowym, społecznym, gospodarczym i infrastrukturalnym.

Rysunek 1. Wymiary zrównoważonego rozwoju województwa śląskiego.

Źródło: Opracowanie własne.

Położenie i sieć osadnicza regionu

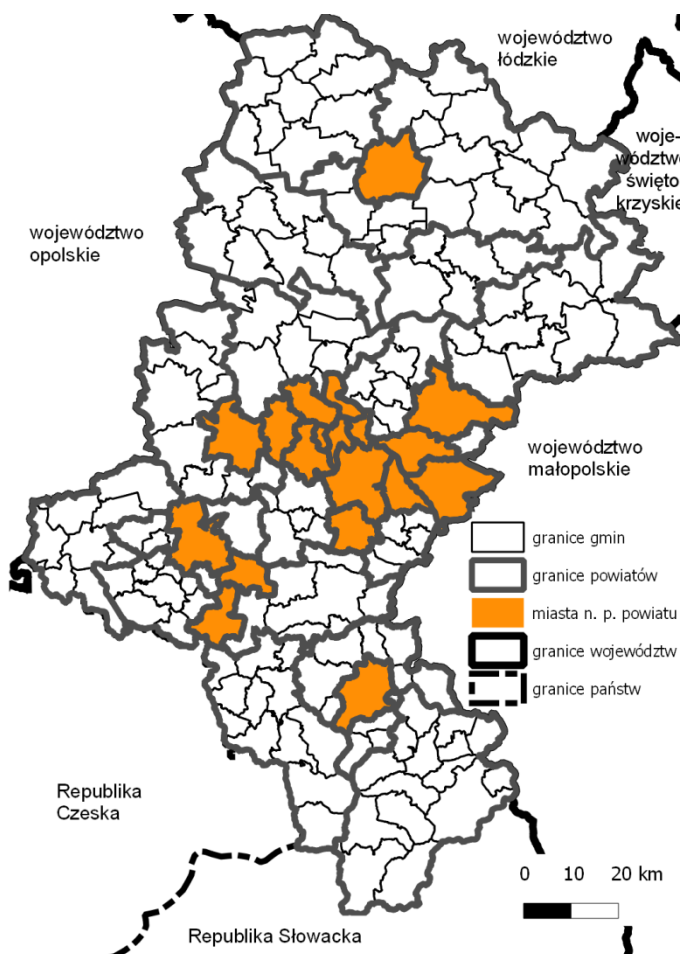
Województwo śląskie jest regionem położonym w południowej części Polski, w dorzeczu górnego biegu trzech największych polskich rzek: Wisły, Odry i Warty. Obszar cechuje zróżnicowana rzeźba terenu obejmująca: Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Wyżynę Śląską, Kotlinę Oświęcimsko-Raciborską, Nizinę Śląską, Beskid Zachodni i Pogórze Śląskie. W województwie śląskim występują znaczne zasoby bogactw naturalnych, takie jak: węgiel kamienny, złoża cynku i ołowiu, rudy molibdenowo-wolframowo-miedziowe, rudy żelaza, sól kamienna, pokłady metanu, gazu ziemnego, złoża margli, wapieni oraz kruszywa naturalnego, złoża wód leczniczych, mineralnych i termalnych. Na bazie tych surowców powstał tu największy w kraju okręg przemysłowy, odgrywający decydującą rolę w gospodarce narodowej jako podstawa krajowego bilansu paliwowo-energetycznego.

¹ Niniejsza diagnoza stanowi jedynie prezentację ogólnych i najważniejszych zjawisk. Pełny materiał analityczny udostępniony jest na stronie internetowej www.slaskie.pl w postaci dokumentu pod nazwą „Diagnoza Strategiczna Rozwoju Województwa Śląskiego na potrzeby aktualizacji Strategii”.

² Dane mogą dotyczyć również innych lat, ze względu na możliwość uzyskania danych.

Obszar województwa śląskiego obejmuje 12 333 km², co stanowi niemal 4% powierzchni kraju (14. miejsce w kraju). Strukturę administracyjną województwa tworzy 167 gmin zgrupowanych w 36 powiatach: 17 powiatach ziemskich i 19 grodzkich (miasta na prawach powiatu).

Mapa 1. Podział administracyjny województwa śląskiego.

Źródło: Opracowanie własne.

miast dużych stanowiących 4,3% ogółu miast, w których zamieszkuje 46,6% ogółu ludności miejskiej. Duże miasta w województwie przeciętnie liczą 177 373 mieszkańców i są znacznie mniejsze niż średnia dla Polski (279 376 osób).

Region sąsiaduje w Polsce z województwami: opolskim, łódzkim, świętokrzyskim i małopolskim, a od południa graniczy z Krajem Morawsko-Śląskim w Republice Czeskiej oraz Krajem Żylińskim w Republice Słowackiej. W promieniu 600 km od Katowic znajduje się osiem europejskich stolic: Berlin, Bratysława, Budapeszt, Praga, Warszawa, Wiedeń, Zagrzeb i Ljubljana.

Położenie i potencjał województwa śląskiego powoduje zacieśnianie współpracy regionu z partnerami zagranicznymi. Dzięki położeniu regionu w bliskim sąsiedztwie Republiki Czeskiej i Słowackiej możliwy jest rozwój współpracy transgranicznej. Realizowana jest ona m.in. w ramach euroregionów, tj.: Euroregionu Silesia, Euroregionu Śląsk Cieszyński i Euroregionu Beskidy, jak również na obszarze Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TRITIA z o.o.

Współpraca zagraniczna opiera się na zasadach partnerstwa i polega głównie na pozyskiwaniu i wymianie doświadczeń, wiedzy oraz dobrych praktyk w dziedzinach określonych w zawartych porozumieniach międzyregionalnych. Obecnie Województwo Śląskie posiada liczne porozumienia zawarte z następującymi

Województwo charakteryzuje się specyficzną strukturą osadniczą na tle kraju. System osadniczy województwa śląskiego składa się z 1 369 miejscowości, w tym z 71 miast, które tworzą sieć o gęstości 58 miast/10 tys. km². Gęstość ta jest dwukrotnie wyższa od średniej krajowej wynoszącej 29 miast/10 tys. km². Spośród gmin województwa 49 to gminy miejskie, 2 - miejsko-wiejskie i 96 - wiejskie. Głównymi elementami systemu osadniczego województwa śląskiego są: Metropolia Górnośląska (o znaczeniu europejskim), trzy aglomeracje miejskie: bielska, częstochowska i rybnicka (o znaczeniu krajowym) i lokalne ośrodki rozwoju.

Blisko połowa miast województwa śląskiego to miasta małe, liczące poniżej 20 tys. mieszkańców, które skupiają łącznie zaledwie 8,6% ludności miejskiej województwa. Udział tych miast jest znacznie niższy niż w kraju, gdzie miasta małe dominują stanowiąc 75,4% ogółu miast i skupiając 21,3% ludności miejskiej w kraju. Przeciętne zaludnienie miasta małego w województwie śląskim wynosi 8 871 mieszkańców, zaś w kraju 7 264 mieszkańców. W województwie śląskim 12 miast (16,9% ogółu miast) przekracza liczbę 100 tys. mieszkańców i koncentrują one łącznie 2 128,5 tys. osób, co stanowi 59,2% ludności miejskiej województwa. W Polsce istnieje 39

partnerami³: Nord-Pas de Calais (Francja, 1999, 2012), Kraj Związkowy Północna Nadrenia-Westfalia (RFN, 2000, 2008), Departament Dolnego Renu (Francja, 2000, 2010), Borsod-Abauj-Zemplen (Węgry, 2001), Obwód Lwowski (Ukraina, 2001), Kraj Morawsko-Śląski (Republika Czeska, 2001), Obwód Czerniowiecki (Ukraina, 2002), Walia (Wielka Brytania, 2002), Samorządowy Kraj Żyliński (Republika Słowacka, 2002), Kraj Związkowy Styria (Republika Austrii, 2004), Okręg Suczawa (Rumunia, 2000), Autonomiczny Region Asturii (Hiszpania, 2004), Obwód Doniecki (Ukraina, 2005), Adżarska Republika Autonomiczna (Gruzja, 2011), Prowincja Liaoning (ChRL, 2012). Podpisano również list intencyjny z Regionem Zachodniej Gotalandii (Szwecja, 2004). Ponadto od 1999 r. prowadzona jest współpraca Województwa Śląskiego z Regionem Walonii oraz Wspólnotą Francuską Belgii.

Wymiar środowiskowy

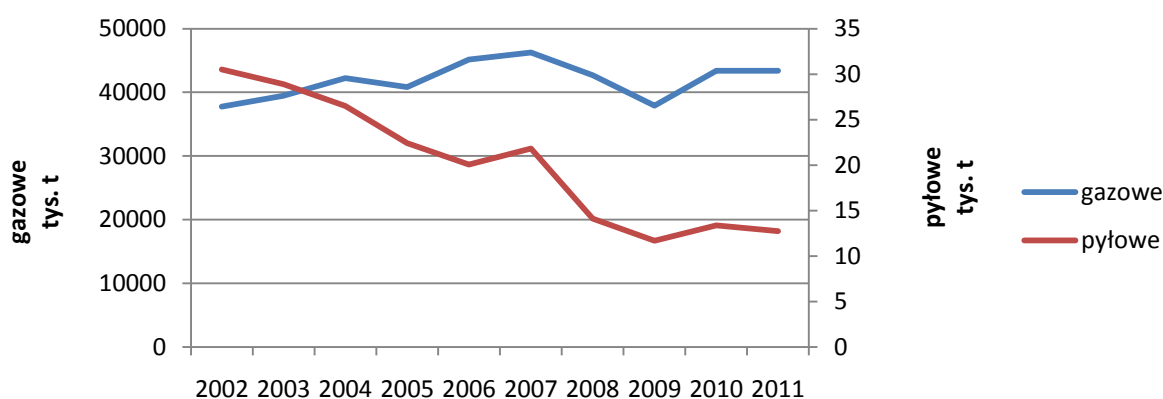
Zasoby i obciążenie środowiska

Powietrze

Województwo śląskie należy do regionów o największej w Polsce emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych. Emisje te w 2011 roku stanowiły odpowiednio 19,63% gazowej emisji krajowej i 22,14% pyłowej emisji krajowej. W roku 2011 aż 72,21% zanieczyszczeń gazowych województwa śląskiego wytworzył subregion centralny, następnie 22,80% subregion zachodni, 3,01% północny oraz 1,97% subregion południowy. Udział województwa śląskiego w krajowej emisji metanu wyniósł aż 83,8%, zaś dwutlenku węgla 19,5%. Subregion centralny wytworzył 75,67% zanieczyszczeń pyłowych województwa śląskiego, 15,50% zachodni, 4,70% południowy i 4,13% północny.

W roku 2011 w województwie śląskim zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń zostało 3 650 367 t zanieczyszczeń pyłowych (2. miejsce w kraju) oraz 287 535 t zanieczyszczeń gazowych (3. miejsce w kraju). Największy wpływ zanieczyszczenia powietrza na zdrowie ludzi i zwierząt obserwuje się w rejonach zurbanizowanych i przemysłowych.

Rysunek 2. Emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych w województwie śląskim w latach 2002-2011 (tys.t/rok).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na terenie województwa śląskiego pracuje 16 automatycznych stacji monitoringu powietrza a łącznie ze stanowiskami manualnymi i pasywnymi do oceny jakości powietrza wykorzystuje się obecnie około 200 stanowisk pomiarowych.

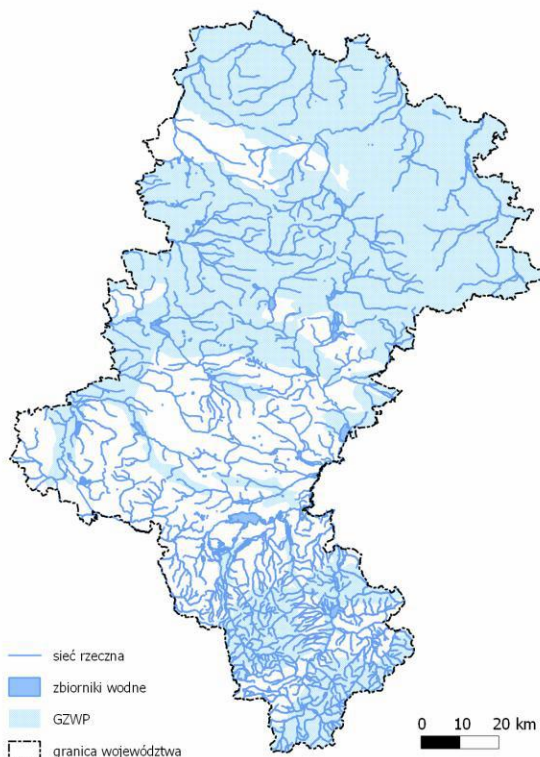
³ Rok zawarcia porozumienia w nawiasach.

Gospodarka wodna

Znajdująca się w województwie śląskim jedna z najbogatszych w kraju baza surowców mineralnych oraz związana z nią działalność przemysłowa i urbanizacja, wywierają znaczący wpływ na środowisko wodne w regionie. Do niebagatelnych problemów gospodarki wodnej zalicza się kwestie ilościowe, które są związane z rozdysonowaniem wód powierzchniowych i podziemnych, a także kwestie jakościowe powiązane z odprowadzaniem nieoczyszczanych i niedostatecznie oczyszczanych ścieków komunalnych oraz przemysłowych, niedostateczną sanitację obszarów wiejskich i rekreacyjnych oraz zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych, stawów rybnych, składowisk odpadów i wód opadowych.

Z przeprowadzonej w 2011 r. oceny wód podziemnych wynika, że 55% punktów sieci regionalnej spełniało normy dla wód pitnych. W poprzednich latach, tj. 2008-2010 ilość punktów w sieci regionalnej spełniających powyższe normy była na podobnym poziomie. W odniesieniu do punktów sieci krajowej można zauważyć poprawę jakości wód przeznaczonych do picia w latach 2008-2010. W przypadku wód powierzchniowych ich stan, potencjał ekologiczny oraz stan chemiczny (w badanych punktach) w monitoringu diagnostycznym oceniono jako zły⁴. Na 13 punktów pomiarowych w ramach badania stanu ekologicznego aż 8 należy określić jako umiarkowane, a w przypadku badania potencjału ekologicznego aż 11 na 16 pomiarowych wykazało słabą jakość wód.⁵

Mapa 2. Główne zasoby wodne województwa śląskiego.

Województwo śląskie odznacza się znacznym zróżnicowaniem topograficznym i nierównomiernym rozkładem przestrzennym opadów, co bezpośrednio wpływa na urozmaicenie powierzchni sieci hydrograficznej. Grunty pod wodami stanowią 1,47% powierzchni województwa śląskiego, tj. 18 121 ha (w tym grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi 12 328 ha – co dało 12. miejsce w kraju, grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi 5 793 ha – co dało 4. miejsce w kraju).

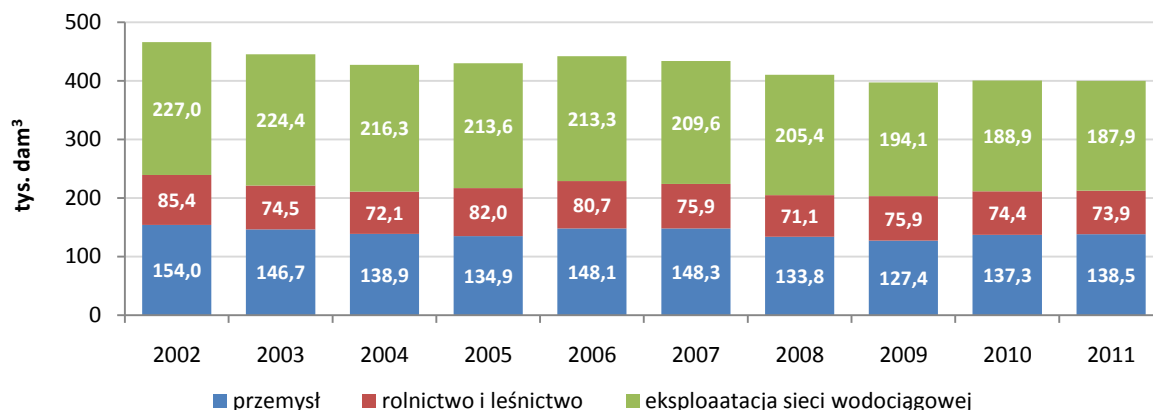
Polska i obszary przylegające do niej są zaliczane do ubogich w zasoby wodne. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych województwa śląskiego w roku 2011 w porównaniu do zasobów krajowych są dość skąpe. Województwo zajmuje dopiero dziewiąte miejsce w kraju (926,5 hm³), podczas gdy najzasobniejsze województwo mazowieckie posiadało tych zasobów 2 134 hm³. Stan zasobów wód podziemnych zmniejszył się o 52,1 hm³ w przeciągu lat 2003-2011.

Źródło: Opracowanie własne.

⁴ Na podst. Prognozy oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”.

⁵ „Stan środowiska w województwie śląskim w 2011 roku”, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2012. str.71.

Rysunek 3. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku w województwie śląskim w latach 2002-2011 (w tys. dam³)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Roczne zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w województwie śląskim w roku 2011 wyniosło 400 282,7 dam³ (7. miejsce w kraju), przy czym obserwuje się systematyczny spadek zużycia wody z wodociągów sieciowych w gospodarstwach domowych, który wyniósł 14,2% w okresie 2002-2011, co świadczy w szczególności o wzroście oszczędności w gospodarowaniu wodą.

Istotnym zagadnieniem w gospodarce wodnej województwa śląskiego jest występowanie obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. Wezbrania wód na terenie województwa śląskiego powodują niemal corocznie straty gospodarcze, a co kilka lat występują powodzie mające charakter katastrofalny (klęski żywiołowej). W rzekach województwa śląskiego najczęściej występują powodzie spowodowane wezbraniem o charakterze roztopowym lub opadowym (z deszczy nawałnych, frontalnych i rozlewanych). Średnia roczna suma opadów atmosferycznych w granicach województwa wzrasta w kierunku południowym. Najniższe wartości notowane są w północnej części, w okolicach Częstochowy. Największe średnie roczne sumy opadów obserwuje się w górach, na stokach Beskidu Śląskiego.

W województwie śląskim w latach 2002-2011 wybudowano i zmodernizowano łącznie prawie 56 km obwałowań przeciwpowodziowych (średnio 5,57 km rocznie). Ponadto wyregulowano lub zabudowano prawie 150 km rzek oraz potoków (średnio prawie 15 km rocznie). Istniejący system ochrony przed powodzią (pomimo już zrealizowanych zadań z zakresu ochrony przeciwpowodziowej) jest niepełny i konieczna jest jego dalsza poprawa poprzez podejmowanie szeregu inwestycji w zakresie modernizacji i budowy nowej infrastruktury oraz wprowadzenie dalszych działań nietechnicznych.

Na terenie województwa realizowane są m.in. programy ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły i dorzeczu rzeki Odry.

Hałas

Na terenie województwa śląskiego znajdują się uciążliwe źródła hałasu. Stałe zwiększanie się poziomu i zasięgu hałasu wynika z postępującej urbanizacji i rozwoju komunikacji. Głównymi źródłami uciążliwości akustycznej dla środowiska zewnętrznego są przede wszystkim: ruch drogowy, kolejowy, lotniczy oraz działalność prowadzona na terenie obiektów przemysłowych. Sprawcami hałasu na terenie województwa śląskiego są również przedsiębiorstwa związane z przemysłem górniczym, energetycznym, metalurgicznym, ceramicznym i szklarskim. Powyższe branże przemysłu wyróżniają się dużym skupieniem urządzeń i instalacji stanowiących źródła hałasu. Zgodnie z danymi Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Katowicach w ostatnich latach nasilił się problem uciążliwości akustycznych związanych z funkcjonowaniem drobnej działalności usługowej.

Degradacja terenu

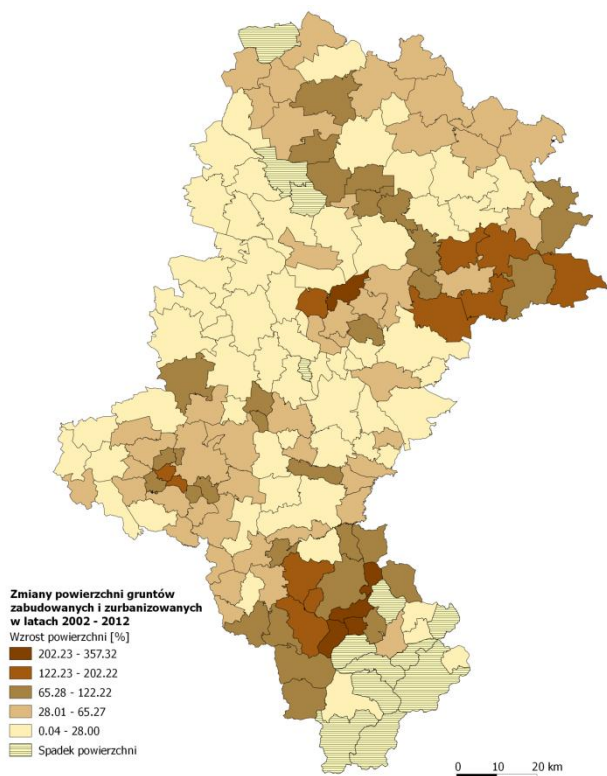
Wysoki poziom użytkowania gospodarczego zasobów województwa oraz długotrwała działalność przemysłów silnie wpływających na środowisko i przestrzeń powodują, że województwo śląskie w roku 2011 zajmowało trzecie miejsce w kraju pod względem ilości gruntów wymagających rekultywacji ogółem, w tym 3 715 ha wśród powierzchni gruntów zdewastowanych (7 miejsce w kraju) oraz 1 206 ha w powierzchni gruntów zdegradowanych. W 2011 r. zrehabilitowano 275 ha (1 miejsce w kraju), w tym na cele rolnicze 68 ha i leśne 72 ha, a zagospodarowano 42 ha (3. miejsce w kraju), w tym na cele rolnicze 21 ha i leśne 3 ha.

Tabela 1. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji w województwie śląskim w latach (w ha).

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Grunty wymagające rekultywacji	5 700	4 809	4 602	4 717	4 584	4 654	4 471	4 372	4 921
zdewastowane	4 745	4 132	3 835	3 760	3 776	3 750	3 682	3 668	3 715
zdegradowane	955	677	767	957	808	904	789	704	1 206

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 3. Zmiany powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych województwa śląskiego w latach 2002-2012.

Znaczna powierzchnia obszarów zdegradowanych na terenie województwa śląskiego wymaga podjęcia wielokierunkowych działań w celu przywrócenia pierwotnych funkcji obszarów lub stworzenia warunków dla realizacji nowych. Istotnym problemem w tym zakresie jest jednak skala potrzebnych działań oraz wielokrotnie nieuregulowane stosunki własnościowe tego typu terenów, co w znacznym stopniu uniemożliwia lub ogranicza prowadzenie działań rewitalizacyjnych przez władze samorządowe.

Źródło: Okresowa ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego – 2013 (projekt), Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, 7 grudnia 2012 r.

Obszary cenne przyrodniczo

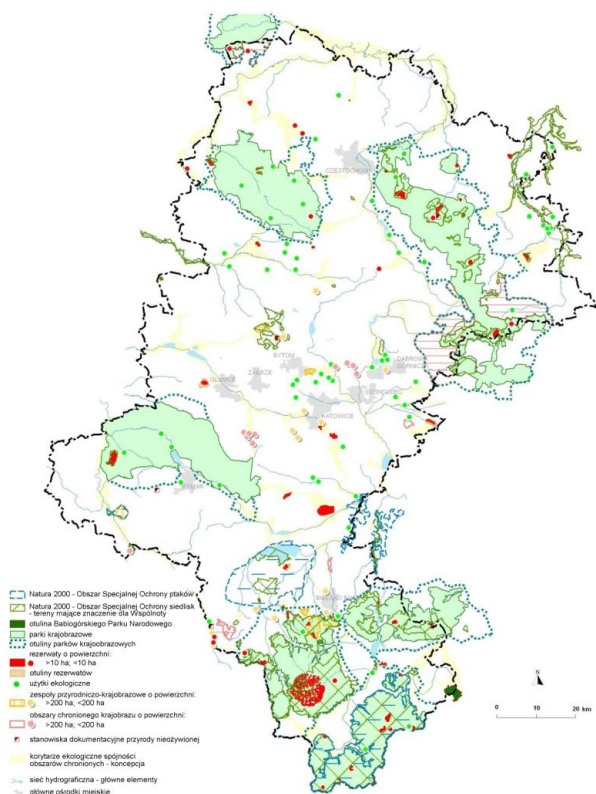
Województwo śląskie obejmuje swym zasięgiem jeden z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów południowej Polski. Ponadto nagromadzenie infrastruktury miejskiej i koncentracja ludności przyczyniły się do wyzwolenia potrzeby zieleni i „powrotu do natury”. Zatem wraz z rozwojem miast rozwija się ich tzw. system przyrodniczy reprezentowany przez miejskie tereny zieleni, określane w planowaniu przestrzennym jako zielona infrastruktura.

W województwie śląskim, podobnie jak w całej Polsce, w strukturze użytków gruntowych dominują dwie formy użytkowania: użytki rolne (51,8%) i lasy (32,4%).

Powierzchnia lasów w województwie śląskim (392 088,8 ha) stanowiła w 2011 r. 4,29% powierzchni lasów krajowych i tym samym region zajmował pod tym względem trzynastą pozycję w kraju. Powierzchnia gruntów leśnych w roku 2011 wynosiła 401 953,1 ha (13. miejsce w kraju). Wskaźnik lesistości w województwie śląskim w roku 2011 wyniósł 31,8% i był na poziomie wyższym niż poziom krajowy wynoszący 29,2%, co dało województwu piąte miejsce. W województwie śląskim w roku 2011 odnotowano 750 pożarów lasów (346,94 ha powierzchni lasów, tj. 0,09% powierzchni lasów ogółem).

Powierzchnia form ochrony przyrody województwa śląskiego wynosi 273 175,7 ha, co stanowi 22,15% powierzchni województwa, przy średniej krajowej wynoszącej 32,4%. Pomniki przyrody są najliczniej reprezentowaną formą ochrony przyrody w województwie śląskim, w roku 2011 było ich 1 521 (11. miejsce w kraju). Najwięcej pomników przyrody występuje w subregionie centralnym (753), następnie w subregionie południowym (432), a najmniej w subregionie zachodnim (172) i w subregionie północnym (164). W Polsce odnotowano 36 318 pomników przyrody (średnia krajowa 2 270).

Mapa 4. Wybrane formy ochrony przyrody województwa śląskiego.

W województwie śląskim utworzono sześćdziesiąt cztery rezerваты przyrody. Istnieje tutaj osiem parków krajobrazowych o łącznej powierzchni wynoszącej (wraz z otulinami) 379 403,7 ha⁶. Komisja Europejska na obszarze województwa śląskiego zatwierdziła czterdzieści jeden obszarów Natura 2000, w tym pięć obszarów specjalnej ochrony ptaków i 36 obszarów o znaczeniu wspólnotowym, które na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska są specjalnymi obszarami ochrony siedlisk. Ich ogólna powierzchnia wynosi 117 tys. ha, w tym obszary specjalnej ochrony ptaków obejmują 62,4 tys. ha, a specjalne obszary ochrony siedlisk – 91,5 tys. ha (niektóre obszary specjalnej ochrony ptaków i specjalne obszary ochrony siedlisk częściowo się pokrywają). Sieć Natura 2000 służy zabezpieczeniu gatunków roślin i zwierząt oraz siedlisk przyrodniczych o znaczeniu europejskim, które określone zostały w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000.

Źródło: Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030.

⁶ Źródło: strona internetowa www.przyroda.katowice.pl – serwis opracowywany przez Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach, stan wrzesień 2012 r.

Wymiar społeczny

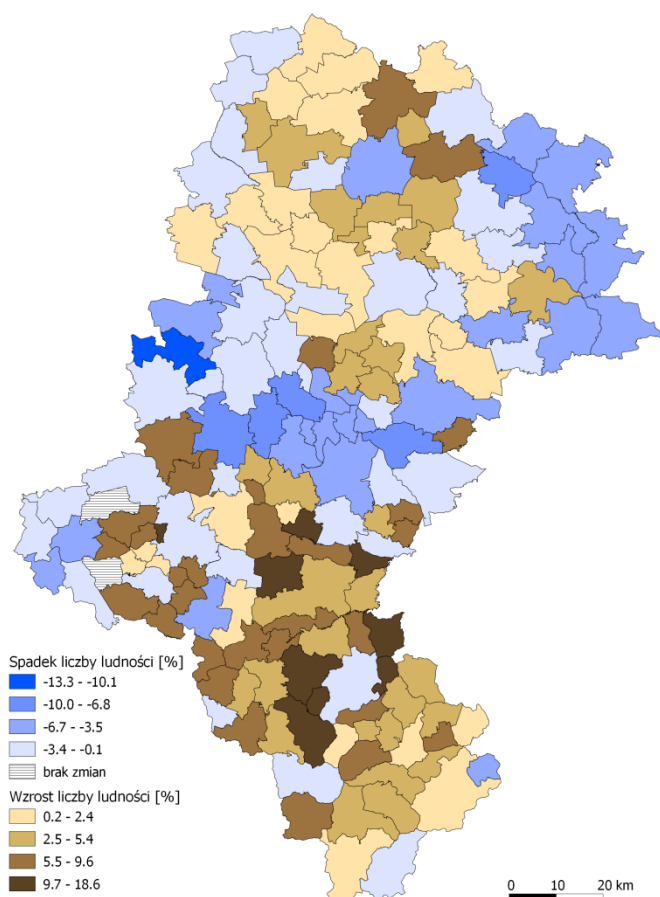
Demografia

Województwo śląskie jest specyficznym obszarem w polskiej przestrzeni przed którym stoją poważne wyzwania związane z dużą koncentracją ludności oraz negatywnymi procesami i prognozami demograficznymi. Region zamieszkuje 4,63 mln osób, co stanowi 12,0% ludności Polski (2. miejsce w kraju). Województwo śląskie jest najbardziej zurbanizowanym regionem Polski (77,7% ludności miejskiej) oraz posiada najwyższą w kraju gęstość zaludnienia (375 osób/km², gdzie średnia krajowa to 123 osoby/km²).

W latach 2002-2011 obserwowano w województwie śląskim odmienną od tendencji krajowej zmianę liczby ludności - w omawianym okresie liczba ludności zmniejszyła się z 4 732 tys. do 4 626 tys., tj. o 2,2%, zaś w Polsce wzrosła z 38 219 tys. do 38 538 tys., tj. o 0,8%.

Województwo śląskie cechuje się silnym zróżnicowaniem gęstości zaludnienia (największa wartość występuje w Świętochłowicach: 4 063 osób na km², zaś najmniejsza gęstość zaludnienia jest odnotowywana w powiatach położonych w północnej części regionu: częstochowski – 89 osób na km² i lubliniecki (94 os. na km²).

Mapa 5. Zmiany liczby ludności w gminach województwa w latach 2002-2012.

Źródło: Okresowa ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego – 2013 (projekt), Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, 7 grudnia 2012 r.

Pod względem liczby ludności dominuje subregion centralny (2 794,6 tys. mieszkańców). Na tym terenie zauważa się również najwyższy wskaźnik gęstości zaludnienia – 501 os./km². Nieco mniejszą gęstością zaludnienia charakteryzuje się subregion zachodni (473 os./km²). Subregion południowy zamieszkuje 282 os./km², a subregion północny 174 os./km².

Z roku na rok liczba ludności w województwie spada, co jest wypadkową ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji. Analizując zmiany w liczbie ludności należy wskazać na niższy od średniej dla Polski i UE współczynnik dzietności. Zarówno wskaźnik przyrostu naturalnego jak i salda migracji na przestrzeni ostatniej dekady stale przyjmowały wartości ujemne (z wyjątkiem roku 2010, dla którego przyrost naturalny przyjął wartość 95). Szczególnie niskie wartości odnotowano na terenach miejskich.

Dodatni współczynnik przyrostu naturalnego występuje w subregionach zachodnim (1,6‰) oraz południowym (0,9‰). Pozostałe dwa subregiony charakteryzują się ujemnym przyrostem naturalnym (centralny: -1,2‰; północny: -2,1‰). Dodatkowo saldo migracji na 1 000 ludności występuje tylko w subregionie południowym (1,5‰). W pozostałych saldo jest ujemne (północny: -0,4‰; zachodni: -2,0‰; centralny: -1,9‰).

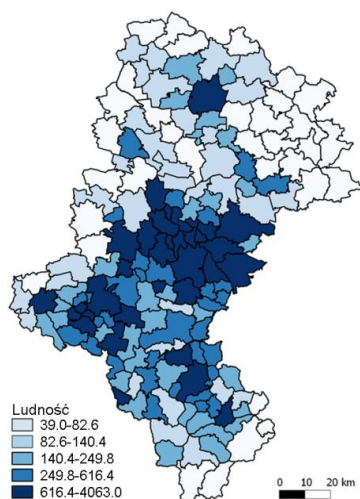
Region charakteryzuje się ujemnym wskaźnikiem migracji zarówno międzywojewódzkiej jak i zagranicznej. W roku 2011 napływ ludności z innych województw na teren województwa śląskiego wyniósł 7,7 tys. osób, zaś odpływ ludności z województwa śląskiego do innych województw ukształtował się na poziomie 11,4 tys. osób. Głównym kierunkiem emigracji było województwo małopolskie.

Saldo migracji zagranicznych osiągnęło wartość -2,0 tys. osób. Głównym kierunkiem emigracji były Niemcy i Wielka Brytania. Emigracja zagraniczna uwarunkowana jest czynnikami ekonomicznymi oraz brakiem polityki imigracyjnej w skali regionu, jak i państwa.

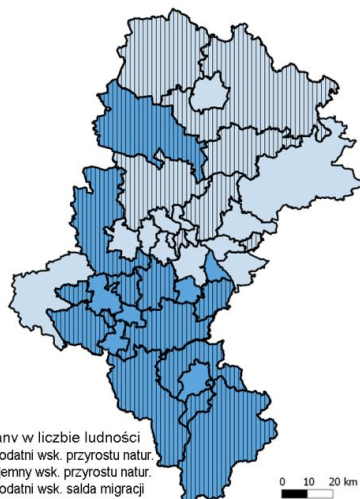
Emigracja z województwa głównie ludzi młodych wpływa negatywnie na wartość wskaźników obciążenia demograficznego, ubytek naturalny (mniejsza liczba urodzin) oraz ograniczenie dostępności kapitału ludzkiego w gospodarce regionu.

W prognozie ludności do roku 2035 opracowanej przez GUS można zauważyć, że tendencja spadkowa liczby ludności w województwie zostanie zachowana. Prognozowany spadek wyniesie 12,4% (ok. 574 tys. osób).

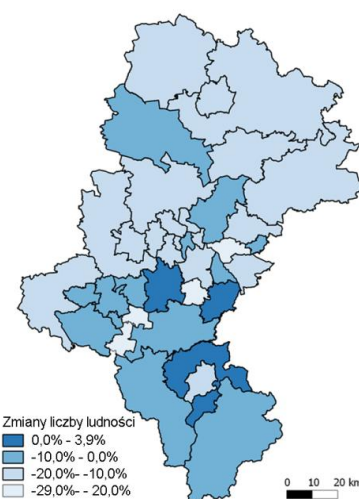
Mapa 6. Gęstość zaludnienia w gminach województwa śląskiego w 2011 r. (os./km²).

Mapa 7. Zmiany w liczbie ludności w powiatach województwa śląskiego w 2011 r.

Mapa 8. Prognozowana zmiana liczby ludności w powiatach woj. śląskiego w 2035 r. w odniesieniu do 2011 r.

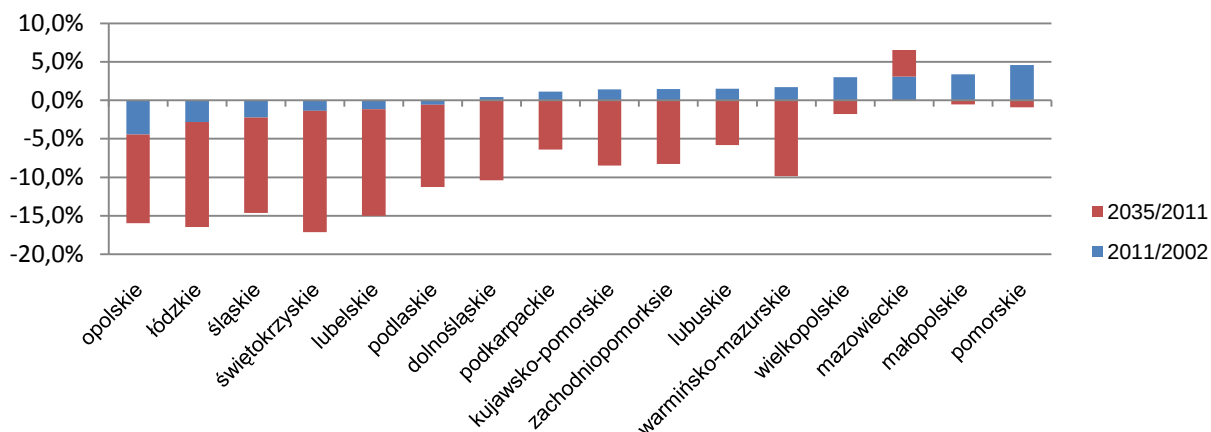

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźnik obciążenia demograficznego w województwie śląskim wynosi 54,3. Dla porównania dla kraju wskaźnik ten wynosi 55,8. W 2011 r. województwo śląskie charakteryzowało się niskim udziałem ludności poniżej 17 roku życia w ogóle mieszkańców (17,1%; wobec średniej w kraju 18,5%), a większym od średniej krajowej udziałem osób w wieku produkcyjnym (64,8% wobec 64,2%) oraz poprodukcyjnym (18,1% wobec 17,3%).

Prognozuje się istotne zróżnicowanie obciążenia demograficznego w ramach regionu: największe obciążenie demograficzne będzie dotyczyło: Sosnowiec, powiat zawierciański, Częstochowę, Jastrzębie Zdrój, Siemianowice Śląskie i Żory. Korzystnie zaś przedstawia się prognoza dla powiatu mikołowskiego, bielskiego, powiatu bieruńsko-lędzińskiego, Gliwic, Chorzowa i Mysłowic.

Rysunek 4. Zmiany w liczbie ludności w poszczególnych województwach w latach 2002/2011 i 2011/2035.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Prognozowana do roku 2020 liczba osób w wieku 65+ zwiększy się o 194,3 tys. i osiągnie poziom 866,5 tys.; a w roku 2035 osiągnie 999,4 tys. osób. Wyraźnie wzrośnie także liczba osób w wieku 75+ i 85+, co będzie przekładało się na znaczne zwiększenie zapotrzebowania na usługi dla osób starszych.

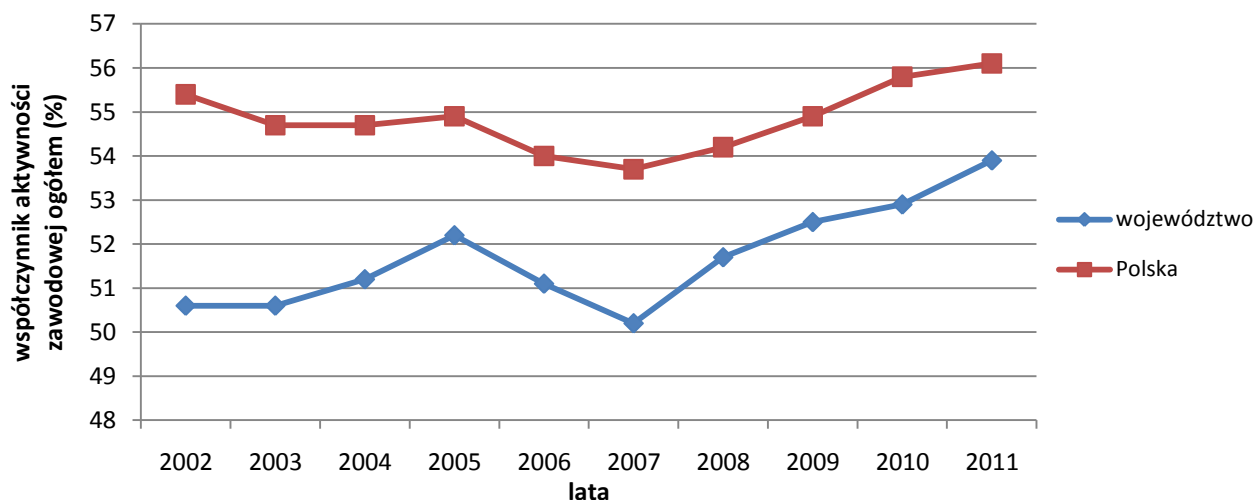
Pozytywnym zjawiskiem jest wydłużenie przeciętnego dalszego trwania życia w województwie śląskim; w 2002 r. wynosiło dla mężczyzn 70,1 lat, zaś dla kobiet 78,1 lat (nieco niższe niż przeciętnie w kraju: M 70,4 lat, K 78,8 lat); w 2011 r. przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn osiągnęło 71,9 lat, zaś kobiet 79,8 lat (różnica w stosunku do kraju pogłębiła się: M 72,4 lat, K 80,9 lat).

Rynek pracy

Struktura gospodarcza i znaczenie regionu powodują, iż jest to województwo o znacznym potencjale rynku pracy w Polsce. Wskaźnik zatrudnienia w województwie śląskim, liczony jako procentowy udział pracujących w ogóle ludności aktywnej ekonomicznie w wieku 15 – 64, osiąga wartość 57,5%. W odniesieniu zarówno do Polski jak i UE osiągnął wartość niższą, odpowiednio o 1,8 pkt. proc. i aż o 6,8 pkt. proc.

W 2011 roku liczba ludności aktywnej ekonomicznie (w wieku 15 lat i więcej) w województwie śląskim wyniosła 3,9 mln osób, co stanowiło 12,7% ogółu ludności aktywnej ekonomicznie Polski. Ponad połowę tej liczby stanowiły kobiety (2,0 mln, tj. 51,8%).

Województwo śląskie charakteryzuje się jednym z najniższych w kraju współczynników aktywności zawodowej mieszkańców, który w dużej mierze kształtowany jest przez procesy demograficzne, restrukturyzację gospodarki oraz wcześniejsze przechodzenie na emeryturę pracowników przemysłu ciężkiego.

Rysunek 5. Współczynnik aktywności zawodowej w województwie śląskim i Polsce w latach 2002-2011 (%)⁷.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

W województwie śląskim rośnie zbiorowość biernych zawodowo (1 865 tys. osób w 2011 r.). Głównymi tego przyczynami są: emerytura (w przypadku 857 tys. osób), nauka, uzupełnianie kwalifikacji (353 tys. osób), obowiązki rodzinne związane z prowadzeniem domu (255 tys. osób) oraz choroba i niesprawność (228 tys. osób).

W końcu 2011 roku najliczniejszą grupę zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (29,5%), 45-54 lata (20,8%), 35-44 lata (19,1%) oraz 18-24 lata (18,5%). W ostatniej grupie 27,4% bezrobotnych posiadało wykształcenie średnie zawodowe i policealne a 26,8% gimnazjalne lub niższe. Najwyższy udział bezrobotnej młodzieży zanotowano w powiatach: rybnickim (28,3%), pszczyńskim (27,9%), wodzisławskim (26,9%), natomiast najniższy w: Częstochowie (11,2%), Bielsku- Białej (12%) oraz Dąbrowie Górniczej (13,1%).

W latach 2006-2011 odpływ i napływ bezrobotnych w województwie śląskim ulegał licznym wahaniom. W latach 2006-2008 systematycznie zmniejszał się zarówno „napływ” jak i „odpływ” osób pozostających bez pracy. Na przełomie 2008 i 2009 roku nastąpił gwałtowny wzrost liczby osób rejestrujących się jako bezrobotne (76,9 tys. osób) przy jednoczesnej niewielkiej liczbie osób wyrejestrowanych z ewidencji (12 tys. osób). W latach 2009-2010 nastąpił wzrost liczby „odpływających” oraz nieznaczny spadek liczby „napływających” bezrobotnych. W 2011 roku liczba osób nowo zarejestrowanych wyniosła 284 tys., przewyższając liczbę osób wyrejestrowanych o ok. 5 tys. osób. Na poziomie kraju różnica ta wyniosła 28 tys. osób.

Zdecydowana większość bezrobotnych w województwie śląskim nie posiadała prawa do pobierania zasiłku. Jedynie 27,4 tys. osób (14,7%) korzystało z prawa do tego świadczenia.⁸

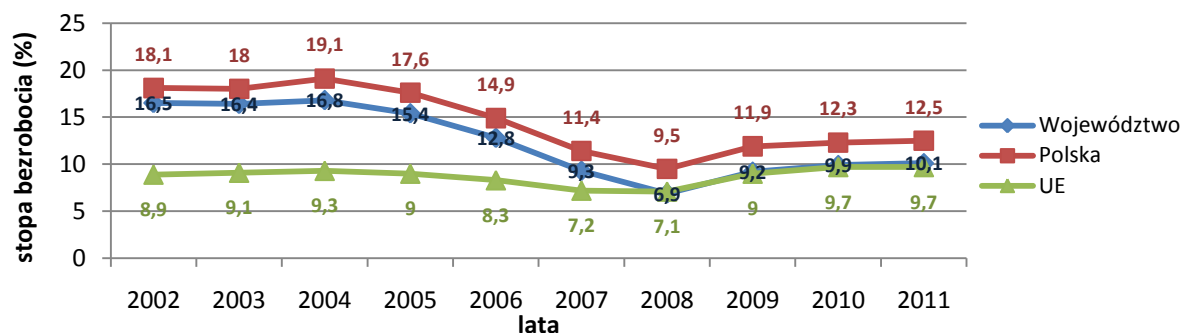
W województwie śląskim na tle kraju występuje stosunkowo niski poziom bezrobocia, tym niemniej w ostatnich latach obserwuje się wzrost liczby bezrobotnych. W końcu 2011 roku stopa bezrobocia wyniosła 10,1 %⁹ i była niższa od stopy krajowej, która wyniosła 12,5%. Województwo śląskie zajmowało trzecie miejsce wśród regionów z najniższą stopą bezrobocia. Jednocześnie występowało duże terytorialne zróżnicowanie stopy bezrobocia w województwie, która zawierała się w granicach od 4,3% (Katowice) do 19,1% (Bytom). Poziom stopy bezrobocia jest podobny zarówno w miastach jak i na obszarach wiejskich województwa śląskiego.

⁷ Opracowano na podstawie danych wg stanu na wrzesień 2012 r.

⁸ Rynek pracy w województwie śląskim w 2011 roku, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Katowice marzec 2012 r.

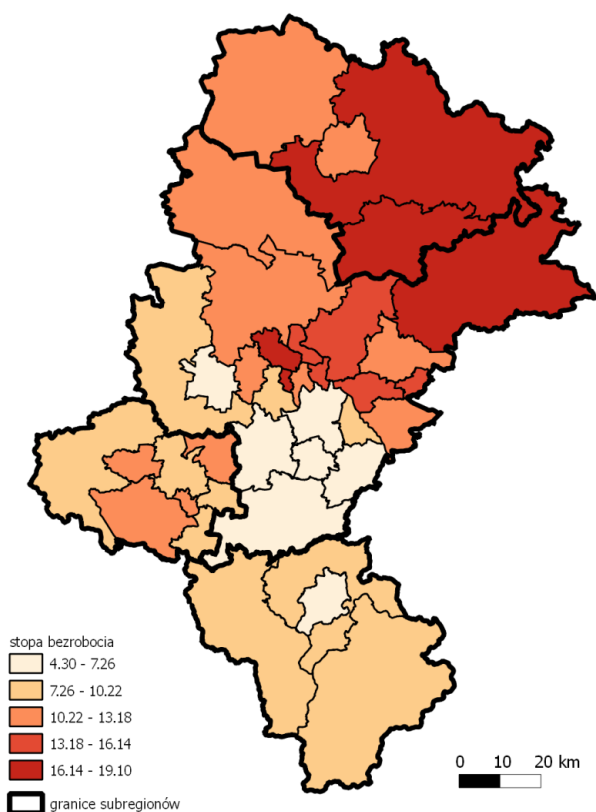
⁹ Opracowano na podstawie danych Publicznych Służb Zatrudnienia.

Rysunek 6. Stopa bezrobocia w województwie śląskim na tle kraju i UE w latach 2002-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Publicznych Służb Zatrudnienia oraz Eurostat.

Mapa 9. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie śląskim w 2011 r.

W końcu 2011 roku bezrobotni absolwenci¹⁰ stanowili 5,7% ogółu zaewidencjonowanych bezrobotnych (10,6 tys. osób), z których 60,9% stanowiły kobiety.

W 2011 roku bezrobotni długotrwale¹¹ stanowili 45,3% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, z których 24,7% pozostawało bez pracy nieprzerwanie ponad 24 miesiące. Odsetek bezrobotnych długotrwale w regionie był niższy niż średnia w kraju (50,3%), ale wyższy od średniej Unii Europejskiej (42,9%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Publicznych Służb Zatrudnienia (<http://www.psz.praca.gov.pl>).

¹⁰ tj. osoby w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki.

¹¹ Osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Usługi publiczne i społeczne

Edukacja

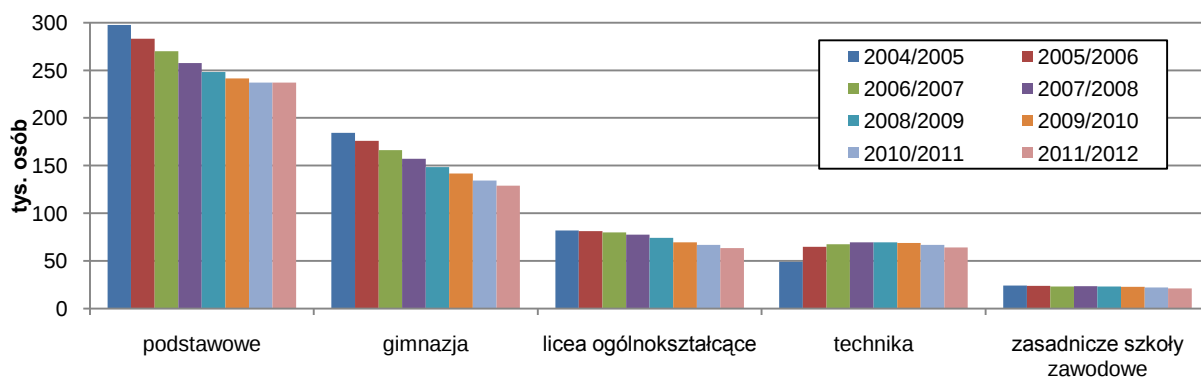
W 2011 roku wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim objętych było 121,3 tys. dzieci (bez dzieci w przedszkolach specjalnych, dzieci w przedszkolach łącznie ze specjalnymi – 121,4), natomiast 13,7 tys. dzieci uczęszczało do oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych. Około 80% dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym pochodziło z miast, natomiast 20% stanowiły dzieci z terenów wiejskich.

W ostatnich latach wskaźnik dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym systematycznie wzrasta. W roku szkolnym 2003/2004 wynosił 46,8% (dzieci 3-5 lat) i 60,1% (dzieci 3-6 lat). Natomiast w roku szkolnym 2010/2011 do przedszkoli w województwie śląskim uczęszczało 74,4% dzieci w wieku 3-5 lat i 75,1% dzieci w wieku 3-6 lat, co daje trzecie miejsce w skali kraju.

W województwie śląskim w latach 2002-2011 zauważalny był spadek liczby dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, co było konsekwencją niżu demograficznego. Największy spadek liczby ludności w badanym okresie zanotowano wśród osób w wieku 15-19 lat, który wyniósł prawie 133,0 tys. osób.

W województwie śląskim w roku szkolnym 2011/2012 działało 3 690 szkół - w tym szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne i policealne (uwzględniając szkoły specjalne, szkoły specjalne przysposabiające do pracy i szkoły dla dorosłych), co stanowiło ponad 10% ogółu szkół w Polsce.

Rysunek 7. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół (dla dzieci i młodzieży bez specjalnych) w województwie śląskim w latach szkolnych 2004/2005 – 2011/2012 (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W okresie 2000-2012 następował proces ograniczania liczby szkół, w wyniku którego mniej niż połowa sołectw w województwie śląskim posiadała własną szkołę podstawową, a 1/5 sołectw gimnazjum; co w konsekwencji powoduje likwidację ważnych funkcji kulturotwórczych na rzecz społeczności lokalnych.

W omawianym okresie na rynek pracy, bądź w ramy szkolnictwa wyższego weszło najwięcej absolwentów liceów ogólnokształcących. Kolejną grupę stanowili absolwenci techników, a następnie zasadniczych szkół zawodowych. Mniejszą grupę na rynku pracy stanowili natomiast absolwenci szkół policealnych zawodowych oraz liceów profilowanych.

W 2012 r. w województwie śląskim do egzaminu gimnazjalnego przystąpiło ponad 44 tys. uczniów. Wyniki z języka polskiego w części humanistycznej były powyżej średniej krajowej, z pozostałych przedmiotów oceny osiągnęły średni poziom krajowy.

W 2012 r. w województwie śląskim do matury przystąpiło 45 tys. osób, w tym 37,3 tys. osób po raz pierwszy. Z osób zdających pierwszy raz do wszystkich egzaminów obowiązkowych przystąpiło 36,3 tys. osób, 80,73 % z nich zdało egzamin dojrzałości. Województwo śląskie w 2012 r. w wynikach matur plasowało się powyżej średniej krajowej, natomiast pod względem ilości absolwentów zajęło drugie miejsce w kraju.

Samorząd Województwa Śląskiego jest organem prowadzącym dla 37 szkół i placówek oświatowych o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym. Plan sieci prowadzonych przez Województwo Śląskie publicznych zakładów kształcenia i placówek doskonalenia nauczycieli, bibliotek pedagogicznych oraz innych szkół i placówek o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym zgodnie z zapisami art. 5 ust. 6c ustawy o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.) obejmuje: kolegia nauczycielskie, nauczycielskie kolegia języków obcych, kolegia pracowników służb społecznych, regionalne ośrodki doskonalenia nauczycieli, pedagogiczne biblioteki wojewódzkie, zespoły szkół specjalnych działające przy sanatoriach i szpitalach dziecięcych, medyczne szkoły policealne, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, specjalny ośrodek szkolno- wychowawczy, Regionalne Centrum Kształcenia Ustawicznego w Sosnowcu, Zespół Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Raciborzu oraz Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika w Chorzowie. Wykaz szkół i placówek prowadzonych przez Samorząd Województwa Śląskiego ujęty jest w aneksie do niniejszego dokumentu.

Zdrowie

Województwo Śląskie posiada dobrze rozwiniętą sieć leczenia zamkniętego. W 2011 r. było 116 szpitali z czego publicznych było 71 a niepublicznych 45, co stanowi 14,3% wszystkich szpitali w Polsce. Szpitale w 2011 roku dysponowały prawie 26 tys. łóżek szpitalnych, co w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wynosiło 55,3 i dało pierwszą pozycję w kraju w porównaniu do innych województw.

Równie dobrze jest rozwinięta sieć placówek leczenia otwartego, na którą składają się przychodnie, ośrodki zdrowia i praktyki lekarskie. W województwie funkcjonowało w 2011 r. 2 716 zakładów opieki zdrowotnej, w tym 235 publicznych i 2 481 niepublicznych oraz 525 praktyk lekarskich. Ilość zakładów opieki zdrowotnej daje pierwszą pozycję pod tym względem w kraju. W stosunku do roku 2004 odnotowano wzrost liczby zakładów opieki zdrowotnej o 44,5%.

W 2011 r. średnia liczba lekarzy pracujących zawodowo przypadających na 10 tys. mieszkańców (23,2)¹² była wyższa niż średnia krajowa (21,4). Tylko w 5 województwach przypadało więcej lekarzy na 10 tys. mieszkańców, są to: lubelskie (24,1), łódzkie (24,5), mazowieckie (24,1), podlaskie (24,1), zachodniopomorskie (24,3).

Najwięcej jednostek ochrony zdrowia realizujących wysokospecjalistyczne usługi medyczne zlokalizowanych jest w Metropolii Górnośląskiej. Najlepszą dostępność do infrastruktury ochrony zdrowia ze względu na ilość szpitali i zakładów opieki zdrowotnej posiada subregion centralny, następnie południowy. Najgorzej pod tym względem wypada subregion północny i niewiele lepiej subregion zachodni.

Z uwagi na dostępność do lekarzy zdecydowanie najlepiej sytuacja wygląda w subregionie centralnym osiągając wartość wyższą od średniej dla województwa wynoszącej 23,2.

Stan zdrowia społeczeństwa jest gorszy od przeciętnego w kraju. Przeciętna długość życia mieszkańców regionu wzrastała w ostatnich latach, ale i tak była krótsza niż średnia w kraju.

Z roku na rok poprawia się sytuacja w zakresie umieralności niemowląt w odniesieniu do urodzeń żywych. W 2002 r. wskaźnik ten wynosił 9,3‰, natomiast w 2011 r. spadł do 6‰. Niemniej dalej jest to jedna z najwyższych wartości w kraju (średnia krajowa 4,7‰) i daleko odbiegająca od średniej unijnej (3,9‰).

Problemem województwa śląskiego jest wysoka zapadalność, chorobowość oraz umieralność z powodu gruźlicy. Obecnie odnotowuje się najwyższy w Polsce odsetek zgonów spowodowanych tą chorobą. W ciągu ostatnich 15 lat ponad 2-krotnie zwiększyła się liczba osób borykających się z problemami psychicznymi, które leczą się w poradniach zdrowia psychicznego. Wśród dzieci i młodzieży do 18 roku życia w województwie śląskim najczęstszymi problemami zdrowotnymi są: zniekształcenie kręgosłupa, zaburzenia refrakcji i akomodacji oka, alergie i otyłość. Wśród dorosłych mieszkańców naszego regionu najczęstsze problemy zdrowotne to choroby układu krążenia, w tym niedokrwienność serca, choroby

¹² Informacje dotyczące pracowników medycznych zatrudnionych w cywilnej służbie zdrowia opracowano na podstawie danych Oddziału Analiz i Statystyki Medycznej, Wydział Nadzoru nad Systemem Opieki Zdrowotnej, Śląski Urząd Wojewódzki.

układu mięśniowo-kostnego tkanki łącznej, cukrzyca. W 2011 r. najczęstszymi przyczynami zgonów w województwie śląskim były choroby układu krążenia (45,5%) oraz nowotwory (26,3%).

Polityka społeczna

Pomimo niskiej wartości wskaźnika dotyczącego ilości miejsc w żłobkach i żłobkowych oddziałach dziecięcych w przeliczeniu na 10 tys. dzieci w wieku do lat trzech, w województwie śląskim w ciągu ostatnich lat obserwuje się tendencję do zwiększania ilości miejsc w tego typu placówkach. W 2011 r. w Polsce dostępnych było 36 714 miejsc w żłobkach i żłobkowych oddziałach przedszkolnych, z czego aż 9,5% znajdowało się w województwie śląskim. W analizowanym okresie województwo śląskie było jednym z regionów o największej ilości miejsc w jednostkach organizacyjnych sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3 (w roku 2011 regionami o najwyższej wartości wskaźnika było mazowieckie – 6 036 miejsc, natomiast o najniższej świętokrzyskie - 598 miejsc). Województwo śląskie z liczbą 3 505 miejsc zajmowało trzecią pozycję w kraju.

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, w kraju dostępnych było 9,5 miejsc w żłobkach i oddziałach żłobkowych w przedszkolach. W województwie śląskim liczba ta wyniosła 7,6 miejsc, co usytuowało region na jedenastym miejscu w kraju. Najwyższe wyniki odnotowało województwo dolnośląskie (16,4 miejsc), natomiast najsłabsze świętokrzyskie (4,7 miejsca).

W latach 2003-2011 w województwie śląskim ilość stacjonarnych placówek opieki społecznej sukcesywnie wzrastała. W roku 2003 w regionie funkcjonowało 120 obiektów, natomiast w 2011 – 194. Wzrost wskaźnika o 74 nowe placówki był największym przyrostem w kraju. Mimo największego w kraju przyrostu liczby placówek opieki społecznej, województwo śląskie zajmuje odległe trzynaste miejsce pod względem ilości miejsc we wskazanych placówkach w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Województwo mazowieckie, które zamieszkuje więcej ludności, znalazło się na pozycji ósmej. Osiągnięty przez województwo śląskie wynik, jest niższy od średniej na poziomie kraju, która wyniosła w 2011 roku 27,35 miejsc.

Zauważa się wzrost zamożności mieszkańców regionu, mierzony na podstawie spadku poziomu ubóstwa relatywnego, ubóstwa ustawowego i minimum egzystencji, a także obniżenia zagrożenia ubóstwem relatywnym. W 2011 r. zagrożonych ubóstwem relatywnym było 17,7% gospodarstw domowych w kraju. W województwie śląskim wskaźnik osiągnął wartość najniższą w kraju i wyniósł 13,0%, ponadto był również niższy od średniej unijnej 16,8%. Największe zagrożenie ubóstwem relatywnym odnotowano w województwie lubelskim, gdzie wskaźnik osiągnął wartość 31,3%. Województwo śląskie było jednym z trzynastu województw, które w latach 2005-2010 obniżyły poziom zagrożenia ubóstwem relatywnym w gospodarstwach domowych.

W latach 2008-2011 w Polsce udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem kształtował się od 9,6% (2008) do 8,1% (2011) ogółu. W województwie śląskim odnotowano najmniejszy odsetek osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem (od 6,7% do 5,2%). Ponadto region znajduje się na przeciętnym poziomie pod względem spadku ilości gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej (wynik jest równy wynikowi na poziomie kraju).

Aktywność społeczna mieszkańców

Aktywność społeczną mieszkańców regionu mierzoną udziałem w wyborach można uznać za bliską średniej krajowej. W głosowaniu na Prezydenta RP w 2010 r. frekwencja w województwie wyniosła 54,29% i była nieznacznie niższa od frekwencji ogólnokrajowej (55,31%). Ogólnokrajowa frekwencja w wyborach do Sejmu i Senatu w 2011 r. wyniosła 48,92%, natomiast w Okręgowych Komisjach Wyborczych na terenie województwa frekwencja była zbliżona i wahała się od 46,19% w Gliwicach do 53,32% w Bielsku-Białej. W wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2009 r. województwo zanotowało czwartą średnią w skali kraju (24,53% - frekwencja krajowa, frekwencja dla województwa śląskiego -25,26%). Średnia frekwencja

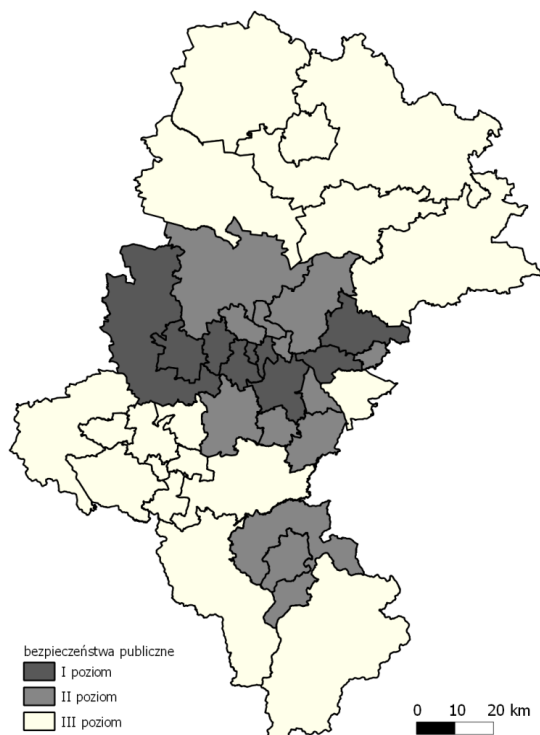
w I turze wyborów samorządowych w 2010 r. w skali kraju wyniosła 47,32%, a region zajął przedostatnie miejsce pod względem frekwencji w tych wyborach z wynikiem 42,94%.

Istotnym przejawem aktywności społecznej jest nie tylko frekwencja w wyborach, ale także udział w referendach. W latach 2001-2011 w gminach województwa (bez miast na prawach powiatu) zostało przeprowadzonych 6 referendów w sprawie odwołania rady gminy, 8 w sprawie odwołania wójta lub burmistrza i 11 w innych sprawach. W miastach na prawach powiatu w 2009 r. przeprowadzono pięć referendów (1 w sprawie odwołania rady miejskiej, 2 w sprawie odwołania prezydenta miasta i 2 w innych sprawach) oraz jedno w 2005 r. za odwołaniem prezydenta. W powiatach ziemskich oraz na poziomie województwa nie przeprowadzono żadnych referendów.

Liczba aktywnych organizacji społecznych w województwie plasuje region na czwartym miejscu w kraju (6,5 tysiąca organizacji) z wartością znacznie przekraczającą średnią krajową (4,7 tys.), niestety wskaźnik liczby organizacji na 1 000 mieszkańców plasuje region na ostatnim miejscu w kraju (1,40 przy średniej 1,95). Wśród organizacji dominują stowarzyszenia kultury fizycznej (28,2% ogółu aktywnych organizacji), ochotnicze straże pożarne (14%) oraz fundacje (8,8%). Zasięg działalności organizacji funkcjonujących w województwie najczęściej ogranicza się do granic gminy (30% ogółu) lub powiatu (23%). Zaledwie 7% organizacji swoją działalnością wykracza poza granice kraju. Z danych badania wykonanego przez GUS w 2008 r. wynika, że mediana liczby członków wynosi 32, a mediana wszystkich osób pracujących społecznie (wolontariuszy) – 12.

Bezpieczeństwo publiczne

Mapa 10. Obszary koncentracji negatywnych zjawisk w zakresie bezpieczeństwa publicznego.

Liczba stwierdzonych przestępstw w województwie śląskim w ostatnim dziesięcioleciu ulegała licznym wahaniom. Największą liczbę stwierdzono w roku 2004, tj. 202,2 tys., natomiast najmniejszą w 2008 r. - 153,2 tys. W 2011 r. zanotowano 172,1 tys. przestępstw, z których najwięcej stwierdzono w subregionie centralnym: 121 tys., a najmniej w subregionie północnym: 13,9 tys. Wśród przestępstw zdecydowanie dominowały te o charakterze kryminalnym 123,7 tys., w dalszej kolejności przestępstwa przeciwko mieniu - 99,9 tys. oraz o charakterze gospodarczym - 27,3 tys.

Począwszy od 2002 roku wartość wskaźnika wykrywalności przestępstw w województwie śląskim systematycznie rosła, osiągając jednak stale wartości niższe od średniej krajowej. W 2011 r. wskaźnik ten wyniósł 64,4% i był jednym z najniższych w kraju (niższy o 4,3 pkt. proc. od wskaźnika na poziomie krajowym). Niższy wskaźnik osiągnęło jedynie województwo mazowieckie - 61,1%. Najniższą wartość zanotowano w subregionie centralnym - 62,7%, natomiast najwyższą w subregionie północnym 72,7%.

Źródło: Terytorializacja w kontekście Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, RCAS Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Katowice październik 2012 r.

Wymiar gospodarczy

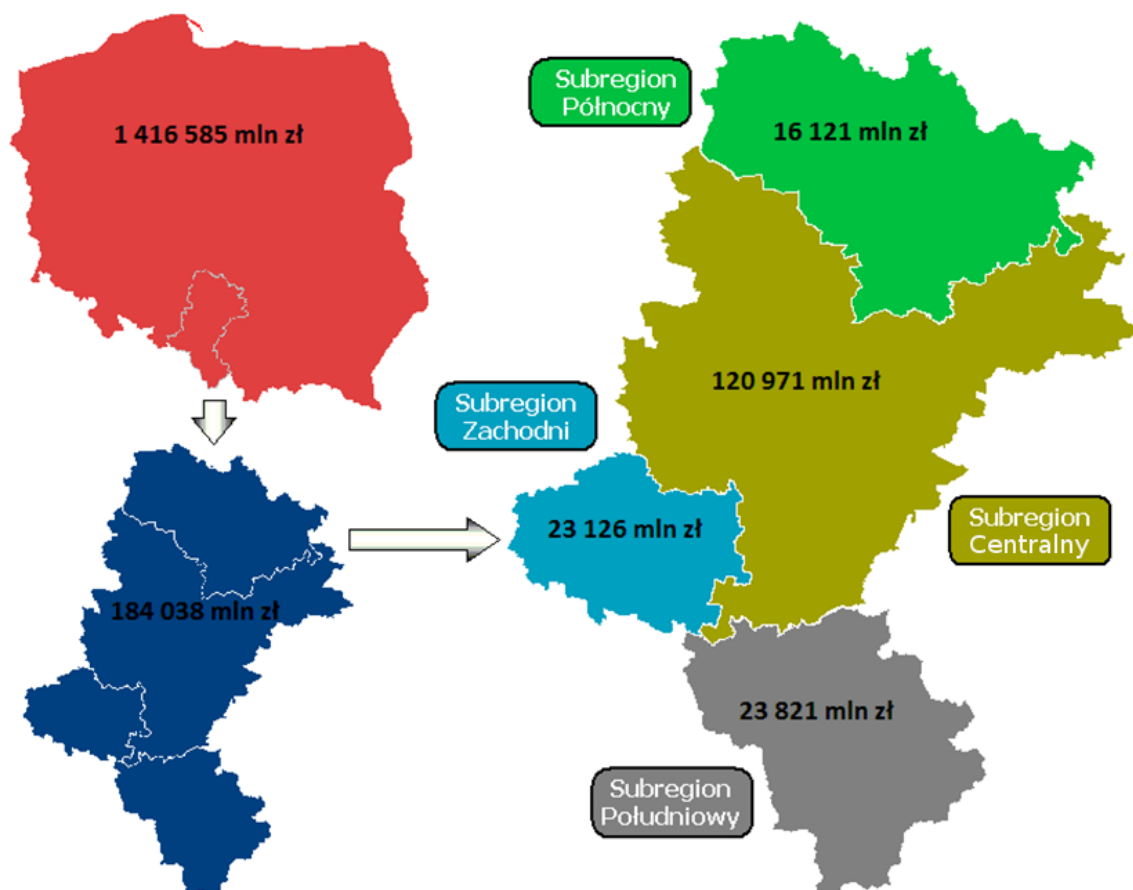
Pozycja gospodarcza regionu

Województwo śląskie legitymowało się w 2010 r. drugim najwyższym wkładem w tworzenie Produktu Krajowego Brutto, tj. 184 038 mln zł. Wśród województw o największym udziale w tworzeniu Produktu Krajowego Brutto w latach 2002-2010 niezmiennie pozostawały dwa województwa: mazowieckie i śląskie, wytwarzające razem w kolejnych latach omawianego okresu ponad 1/3 krajowej wartości PKB. Poziom PKB per capita dla województwa w 2009 r. stanowił około 65% poziomu unijnego. Województwo śląskie było w 2009 r. jednym z dziesięciu województw w kraju, których wskaźnik PKB per capita wyniósł ponad 50% PKB per capita dla całej UE. Jedynym województwem w kraju, dla którego wskaźnik ten mieścił się powyżej 75% wskaźnika dla całej UE było województwo mazowieckie¹³. Przyrost PKB w latach 2002-2010 w województwie wyniósł 68,5% i był dopiero dziesiątym wynikiem w kraju, co może w przyszłości znacząco zmniejszyć znaczenie regionu w gospodarce kraju.

Wartość PKB w województwie w przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2010 r. kształtowała się na poziomie 39 677 zł i była wyższa od średniej krajowej o 7% (3. miejsce w Polsce).

Najwyższy wskaźnik zanotowano w subregionie centralnym (ok. 43,2 tys./os.), zachodnim (36,3 tys./os.) i południowym (36,3 tys./os.), a najniższy w subregionie północnym (30,4 tys./os.).

Rysunek 8. Wartość wytworzonego PKB w roku 2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analiza tempa wzrostu w latach 2002-2010 oraz wartość PKB per capita w 2010 r. w podziale na podregiony (zgodnie z nomenklaturą GUS – NTS3) wskazała, że najlepiej rozwijającymi się obszarami w województwie są podregiony: gliwicki i tyski. Zarówno wartość PKB per capita w tych podregionach jak i tempo jego

¹³ Źródło: Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

wzrostu w ostatnich latach kształtowało się powyżej średniej województwa. Do grupy podregionów o wysokim tempie wzrostu PKB należy dodatkowo rybnicki. Podregion katowicki mimo wysokiej wartości PKB per capita charakteryzuje się niższym aniżeli średnia województwa tempem wzrostu tego wskaźnika. Najslabiej pod tym względem wypadają podregiony bytomski, bielski, częstochowski i sosnowiecki.

Wskaźnik produktywności (wartość PKB/liczbę pracujących) na poziomie kraju w 2010 r. wyniósł 166 802,51 zł. Województwo śląskie z wynikiem 157 143,48 zł znalazło się na szóstej pozycji w kraju. Najwyższy wynik uzyskało województwo mazowieckie, natomiast najniższy województwo podkarpackie.

Wartość dodana brutto na poziomie kraju wyniosła 1 247 651 mln zł, natomiast w województwie śląskim 162 091 mln zł (2. miejsce w kraju). W przeliczeniu na jednego pracującego WDB w 2010 r. była o 8,6% wyższa od średniej krajowej.

Pod względem wartości dodanej brutto wyraźnie dominował subregion centralny (106 545 mln zł), a najslabiej wypadł subregion północny (14 198 mln zł). Najwyższy udział w tworzeniu WDB w województwie miał przemysł, z kolei udział rolnictwa był marginalny.

Aktywność gospodarcza

Województwo śląskie zajmuje drugie miejsce w kraju (po województwie mazowieckim) pod względem liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej (451,6 tys. podmiotów w końcu 2010 r., co daje 11,6% podmiotów w kraju; 443,4 tys. podmiotów w końcu 2011 r., co daje 11,5% podmiotów w kraju). Pomimo znaczącego potencjału region charakteryzuje się niższą liczbą podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności niż wynosi średnia krajowa (9. miejsce). W okresie 2002-2011 przyrost tego wskaźnika w województwie śląskim był niższy o ponad 2 pkt. proc. niż przeciętna dla kraju (8,5% w porównaniu do 10,7%).

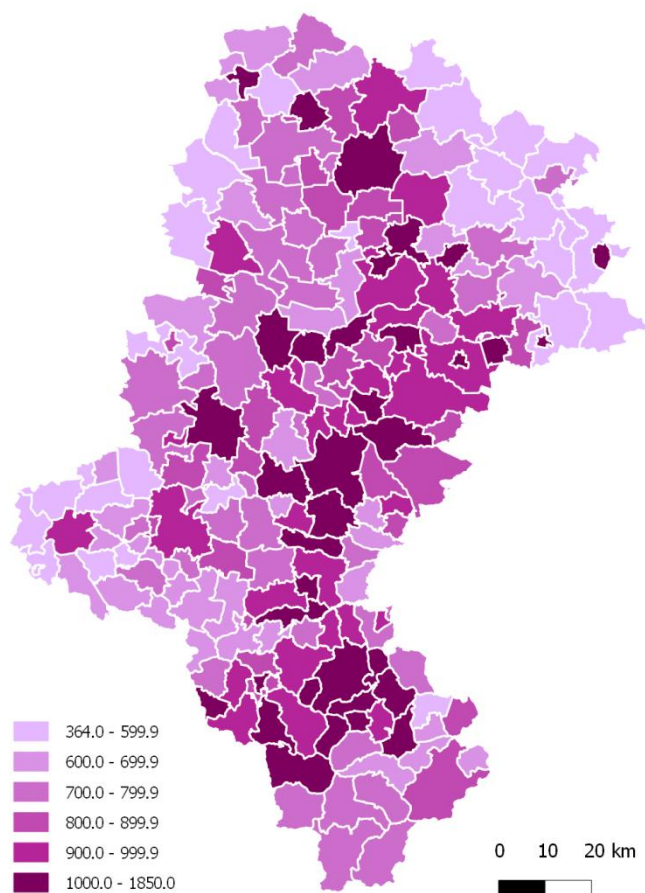
W województwie śląskim istnieją silne zróżnicowania wewnętrzne związane z poziomem rozwoju przedsiębiorczości. Najniższe wartości wskaźnik ten osiąga w północno-wschodniej części województwa oraz na zachodnich krańcach subregionu zachodniego. Najwięcej podmiotów gospodarczych w relacji do liczby ludności występuje w mieście Bielsku-Białej i w jego najbliższym otoczeniu, w Częstochowie wraz z sąsiadującymi gminami oraz w centralnej części województwa z miastami Metropolii Górnośląskiej.

W roku 2011 z ogólnej liczby podmiotów gospodarczych w Polsce 3,15% stanowiły podmioty sektora publicznego. W województwie śląskim liczba podmiotów w sektorze publicznym była wyższa i wyniosła 3,7%. Sektor prywatny z kolei jest relatywnie najlepiej rozwinięty w województwie mazowieckim (98,10% podmiotów), a także małopolskim, wielkopolskim i łódzkim (w każdym z nich była to wartość przekraczająca 97%). Najsilniej rozwinięty sektor państwowy występuje z kolei w województwie warmińsko-mazurskim (4,71% to jednostki sektora publicznego), dolnośląskim (4,61%) i lubuskim (4,40%).

Województwo śląskie jest krajowym liderem pod względem wartości eksportu (15,86% eksportu krajowego). Aż 85% obrotów województwa śląskiego w handlu zagranicznym odbywa się z krajami UE (z dominującą pozycją Niemiec jako głównego partnera).

Gospodarka województwa śląskiego podlegała dynamicznym procesom restrukturyzacji. Od roku 1990 w całej Polsce sprywatyzowanych zostało ponad 2 100 przedsiębiorstw państwowych. W województwie śląskim znajdowało się 184 spośród nich (8,7% ogółu). Obok przedsiębiorstw prywatyzowanych była również spora liczba firm państwowych, które zostały zlikwidowane. W całym kraju było takich przedsiębiorstw ponad 1 100, najwięcej z tej liczby, bo aż 195, przypadło na województwo śląskie (nieco ponad 17% ogółu).

Mapa 11. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w gminach województwa śląskiego w roku 2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

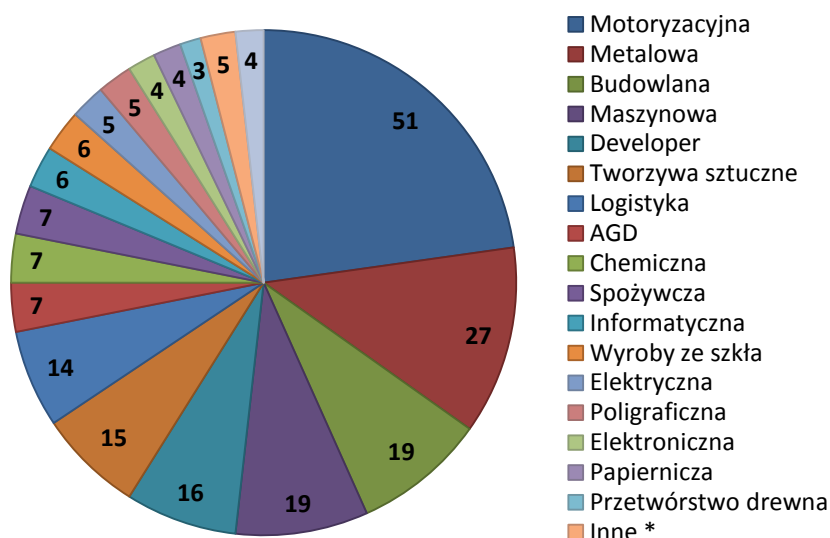
Województwo śląskie jest regionem, w którym prywatyzowane w latach 1990-2011 przedsiębiorstwa charakteryzują się największym zatrudnieniem. Przeciętna liczba pracowników przypadająca na jedno przedsiębiorstwo poddane prywatyzacji wyniosła 255. Średnia dla całego kraju jest o 69 osób niższa.

Do infrastruktury gospodarczej działającej w województwie śląskim zaliczamy różnorodne usługi okołobiznesowe, ułatwiające prowadzenie działalności, pozwalające zlecać niektóre niezbędne do wykonania czynności na zewnątrz firmy. Są to czynniki w znacznym stopniu wpływające na decyzje lokalizacyjne inwestorów. Do infrastruktury tej można więc zaliczyć firmy prowadzące działalność finansową, ubezpieczeniową, obsługi nieruchomości i firm. Elementem infrastruktury gospodarczej są także specjalne strefy ekonomiczne (dające podmiotom lokującym tam swoją działalność liczne udogodnienia), a także różnego rodzaju imprezy targowo-wystawiennicze. W tym elemencie najlepiej wypadają województwa dolnośląskie i śląskie. Dopiero na miejscu trzecim lokuje się województwo mazowieckie. Dominację dwóch wymienionych województw może w znacznym stopniu tłumaczyć fakt lokalizacji dwóch najsilniejszych w kraju specjalnych stref ekonomicznych, tj. katowickiej (śląskie) i wałbrzyskiej (dolnośląskie).

Na terenie województwa śląskiego funkcjonuje Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna, zajmująca łącznie obszar 1 929 ha¹⁴. Struktura branżowa firm działających w Katowickiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej wskazuje na dominację sektora motoryzacyjnego. Ulokowało w niej swoją działalność 51 podmiotów związanych z tą branżą, co stanowi 22,8% wszystkich inwestorów w KSSE. Ponad połowa spośród wszystkich inwestorów KSSE (116 firm, czyli 51,8% ogółu) prowadzi swoją działalność w jednej z 4 wiodących branż tj. oprócz motoryzacyjnej w branżach metalowej, budowlanej i maszynowej. Ponad 1/3 inwestorów w KSSE to firmy krajowe. Poza tym dominuje kapitał włoski i niemiecki, a także amerykański.

¹⁴ wg. stanu na dzień 31.12.2011.

Rysunek 9. Inwestorzy działający w Katowickiej SSE wg branż.

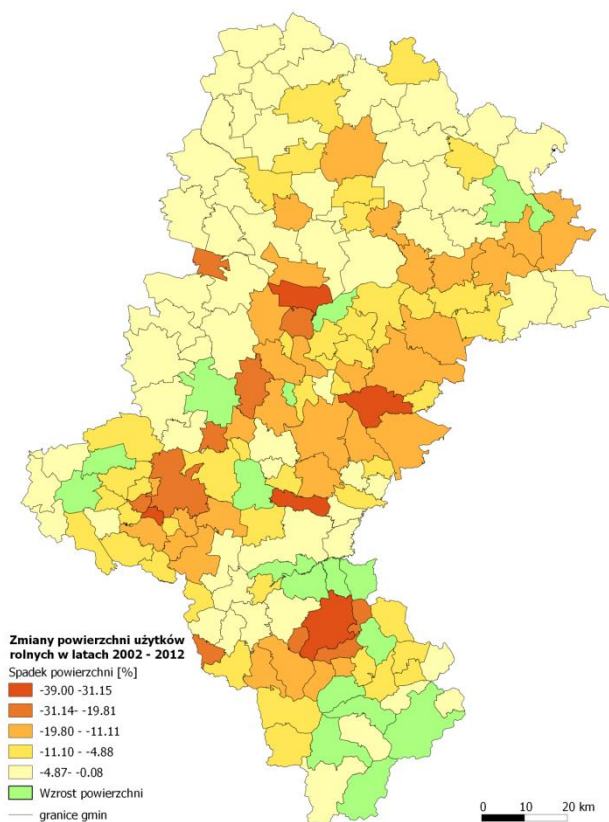
Kategoria „Inne” obejmuje branże reprezentowane przez 1 podmiot tj, lotnicza, transportowa, usługi księgowe, usługi prania, włókiennicza.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie http://www.ksse.com.pl/lista/dane_list/lista1.php. Stan na dzień: 16.10.2012 r.

Region charakteryzuje duża koncentracja bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), będąca wynikiem dobrze ocenianej atrakcyjności inwestycyjnej województwa oraz funkcjonowania na jego obszarze firm reprezentujących marki globalne. Województwo zajmuje trzecią pozycję w kraju pod względem wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W 2010 roku wartość BIZ napływających do województwa śląskiego wyniosła 568 mln euro (7,8% krajowych BIZ). Wartość inwestycji, jakie napłynęły do Polski w latach 2007-2010 bardzo wyraźnie zmniejszała się z roku na rok. Spadek ten wyniósł 57,6% dla Polski, podczas gdy napływ BIZ do województwa śląskiego zmniejszył się aż o 68,5%. W rezultacie udział województwa śląskiego w krajowych BIZ zmniejszył się z 10,4% na 7,8%. Inwestycje na osobę w województwie śląskim były w okresie 2006-2010 niższe od średniej krajowej i w 2010 roku wynosiły jedynie 122 euro (średnia krajowa to 192 euro).

Rolnictwo

Mapa 12. Zmiany powierzchni użytków rolnych w gminach Województwa Śląskiego w latach 2002-2012.

Źródło: Okresowa ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego – 2013 (projekt), Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, 7 grudnia 2012 r.

śląskie jest jednym z liderów efektywności produkcji drobiu, jak również mięsa ogółem. Natomiast zdecydowanie gorzej wypada w odniesieniu do upraw ziemniaków oraz zbóż (w szczególności żyta).

Sektory tradycyjne

Górnictwo węgla kamiennego to główny sektor przemysłu, z którym tradycyjnie kojarzone jest województwo śląskie. Na terenie województwa zlokalizowana jest większość działających obecnie w Polsce kopalni węgla kamiennego. Mają tutaj swoją siedzibę trzy największe koncerny węglowe w kraju.

W ramach grupy kapitałowej Kompanii Węglowej działa 15 kopalni, w których pracuje blisko 58 tys. osób¹⁵. Natomiast w całej Kompanii Węglowej, tj. w kopalniach i w pozostałych oddziałach oraz jednostkach grupy łącznie pracuje ok. 66 tys. osób¹⁶. Jastrzębska Spółka Węglowa to grupa skupiająca pięć kopalni, w których zatrudnionych było na koniec 2011 r. prawie 23 tys. osób (natomiast w ramach całej grupy kapitałowej JSW pracowało ok. 29,7 tys. osób)¹⁷. Trzecią z głównych spółek węglowych w województwie

Województwo śląskie obok produkcji przemysłowej oraz sektora usług jest również obszarem produkcji rolnej. Wartość produkcji rolnej w województwie śląskim oscylowała w latach 2002-2011 wokół średniej krajowej. W 2011 roku wartość globalnej produkcji rolniczej z 1 ha użytków rolnych wyniosła 5 556 zł (5. miejsce w kraju). Biorąc pod uwagę powierzchnię podstawowych upraw roślinnych województwo śląskie nie należy do regionów, w których jest ona największa. Wynika to z faktu, że województwo śląskie jest jednym z mniejszych powierzchniowo regionów w kraju, a ponadto na jego terenie występuje znaczny odsetek terenów zurbanizowanych. Największą powierzchnią upraw dysponują największe powierzchniowo województwa, mazowieckie i wielkopolskie.

Porównując dane dotyczące powierzchni upraw z danymi o wielkości zbiorów należy stwierdzić, że w 2011 r. plony osiągane z 1 ha powierzchni były w województwie śląskim, w odniesieniu do większości upraw roślinnych, wyższe od krajowej średniej.

Pozycja województwa śląskiego prezentuje się nieco lepiej w zakresie skupu produktów rolnych w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych. Pod tym względem region notuje przeciętne wartości dla całego kraju poza kilkoma grupami towarów. Województwo

¹⁵ Informacja na podstawie danych pochodzących ze strony internetowej spółki www.kwsa.pl (stan na dzień 15.11.2012 r.).

¹⁶ Portal gospodarczy PTWP – ONLINE Sp. z o.o. http://gornictwo.wnp.pl/kopalnie/kompania-weglowa-sa,5173_2_0_0.html, (stan na dzień 15.11.2012 r.).

¹⁷ Informacja na podstawie danych pochodzących ze strony internetowej spółki www.jsw.pl (stan na dzień 15.11.2012 r.).

śląskim jest Katowicki Holding Węglowy SA skupiający w swoich strukturach cztery kopalnie i zatrudniający ponad 19 tys. osób.¹⁸

Efektom restrukturyzacji górnictwa są zasadnicze zmiany formy własności i struktury zarządzania. Restrukturyzacja branży spowodowała zmniejszenie zatrudnienia w górnictwie z 165 tys. w roku 2000 do 114 tys. w 2011 r. oraz przyczyniła się do poprawy efektywności kopalń.

Obok sektora górniczego również sektor hutniczy podlegał dynamicznym przemianom restrukturyzacyjnym, w wyniku których przeważająca liczba największych zakładów tej branży zmieniła swoje oblicze. Wycofano z użytkowania urządzenia najbardziej zanieczyszczające środowisko, zredukowano zatrudnienie, rozbudowano operatywne działy marketingu i promocji, wprowadzono równocześnie nowe proekologiczne sposoby produkcji, co dało widoczne efekty w postaci rentowności prawie całej branży. W roku 2012 na terenie województwa funkcjonowało 5 hut i 12 instalacji¹⁹. Ponadto w przemyśle metalurgicznym działa wiele firm związanych z hutnictwem żelaza i metali nieżelaznych.

Województwo dysponuje największym potencjałem produkcyjnym energii elektrycznej (zlokalizowanych jest tutaj 6 elektrowni, w budowie lub w fazie projektowej jest 13 elektrowni/elektrociepłowni). Pomimo stopniowej modernizacji elektrowni węglowych w województwie śląskim, nadal większość energii elektrycznej wytwarzana jest w blokach energetycznych powstałych w latach 70-tych i 80-tych XX w.

W województwie śląskim zlokalizowanych jest najwięcej funkcjonujących oraz planowanych i rozbudowywanych elektrowni/elektrociepłowni, a także najwięcej wykorzystujących węgiel kamienny jako surowiec energetyczny.

W skali Polski ok. 96% energii pochodzi z elektrowni węglowych (ok. 40% - węgiel brunatny; 60% - węgiel kamienny). Wielkość produkcji energii przewyższa w regionie jej zużycie o ok. 21%. Wobec czego województwo śląskie jest największym dostawcą energii elektrycznej wśród polskich regionów.

Analiza danych dostępnych w dokumentach strategicznych dla regionu pozwala na stwierdzenie, że pomimo przemysłowego charakteru województwa śląskiego najpowszechniej dostępnym nośnikiem energii odnawialnej jest biomasa. Pod względem produkcji energii ze źródeł odnawialnych wyłącznie południową część regionu można uznać za korzystną ze względu na możliwości wykorzystania wiatru oraz pozyskiwania energii słonecznej do produkcji energii. Ze względu na praktyczne wyczerpanie możliwości budowy dużych elektrowni wodnych w województwie śląskim dalszy rozwój tej dziedziny energetyki może dokonywać się przez budowę mikro i małych elektrowni wodnych. Najbardziej korzystne warunki dla wykorzystania energetycznego wód termalnych w województwie śląskim występują na terenie powiatów północnych województwa (częstochowski, kłobucki), a także częściowo na terenie powiatów bielskiego i cieszyńskiego.

Największy udział w produkcji OZE na terenie województwa śląskiego mają elektrownie wodne powyżej 10 MW oraz instalacje odzyskujące biogaz pozyskiwany ze składowisk.

Wielkość produkcji energii elektrycznej w województwie śląskim utrzymywała się w 2011 r. na podobnym poziomie jak w roku 2002. Jednakże trzeba zauważyć, że w tym samym okresie wielkość produkcji krajowej wzrosła o ok. 19 tys. GWh. Oznacza to, że udział województwa śląskiego w krajowej produkcji energii uległ zmniejszeniu o 2,7 pkt. proc. Największe zużycie energii elektrycznej notuje przemysł natomiast drugie co do wielkości zużycie energii elektrycznej gospodarstwa domowe w kraju.

Inteligentne specjalizacje regionu

W Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020 określone zostało portfolio technologiczne województwa śląskiego. Stanowi ono próbę tematycznego podejścia do polityki innowacyjności, będącego odpowiedzią na wytyczne Komisji Europejskiej w zakresie formułowania tzw. inteligentnych specjalizacji regionalnych.

¹⁸ Informacja na podstawie danych pochodzących ze strony internetowej spółki www.khw.pl (stan na dzień 15.11.2012 r.).

¹⁹ Instalacja to część huty – np. walcownia, stalownia, rurownia wykorzystująca do produkcji konkretnego elementu wsad z hut.

Rysunek 10. Portfolio technologiczne województwa śląskiego.

PORTFOLIO TECHNOLOGICZNE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO		
ODDZIAŁYWANIE NA ROZWÓJ REGIONU		
Technologie egzogeniczne	Grupa D Technologie wyspowe i egzogeniczne ☐ Technologie zarządzania informacją przestrzenną ☐ Wytwarzanie metali nieżelaznych ☐ Tworzywa polimerowe – odlewanie ☐ Edukacja medyczna	Grupa C Technologie węzłowe i egzogeniczne ☐ Biotechnologia w ochronie środowiska ☐ Technologie usuwania substancji problemowych ze środowiska gruntowego, wodnego i ścieków ☐ Technologie pyłowe ☐ Technologie fluidalne ☐ Technologie infrastruktury informatycznej ☐ Technologie inteligentnych systemów zarządzania transportem ☐ Technologie inteligentnych systemów wiedzy ☐ Technologie informatyczne ☐ Systemy transportu osób
	Grupa B Technologie wyspowe i endogeniczne ☐ Sztuczne narządy ☐ Telemedycyna ☐ Zaawansowane narzędzia diagnostyczne i terapeutyczne ☐ Technologie i urządzenia infrastruktury medycznej	Grupa A Technologie węzłowe i endogeniczne ☐ Biotechnologie medyczne i farmaceutyczne w tym biomateriały ☐ Technologie ochrony środowiska związane z inżynierią materiałową ☐ Technologie zgazowania węgla ☐ Pozostałe technologie energetyczne ☐ Tworzywa polimerowe – wtryskiwanie, wytłaczanie, technologie formowania nad- i podciśnieniem ☐ Inżynieria materiałowa dla medycyny ☐ Nowe rozwiązania techniczne i informatyczne w transporcie
		WSPÓŁZALEŻNOŚĆ GRUP KLUCZOWYCH TECHNOLOGII
	Technologie wyspowe	Technologie węzłowe

Źródło: Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020 – Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, 2012 r.

Zgodnie z tematycznym podejściem do polityki innowacyjnej regionu pierwszeństwo winny mieć technologie stanowiące wewnętrzny potencjał regionu. Dlatego też technologie uwzględnione w grupach A i B winny zostać uznane za rozwiązania o strategicznym znaczeniu dla regionu i być wspierane w pierwszej kolejności. Grupa C zawiera te rozwiązania, które są predestynowane do pełnienia roli wspierającej w odniesieniu do rozwoju innowacyjnego, natomiast technologie z grupy D winny być traktowane jako towarzyszące, ale nie posiadające wymiaru strategicznego.

Program Rozwoju Technologii będący swego rodzaju przewodnikiem dla rozwoju stanu techniki w konkretnych obszarach technologicznych wyznacza obszary specjalizacji technologicznej regionu. Są nimi:

- technologie medyczne,
- technologie dla energetyki i górnictwa,
- technologie dla ochrony środowiska,
- technologie informacyjne i telekomunikacyjne,
- produkcja i przetwarzanie materiałów,
- transport i infrastruktura transportowa,
- przemysł maszynowy, samochodowy, lotniczy i górniczy,
- nanotechnologie i nanomateriały.

Zgodnie z zapisami Regionalnej Strategii Innowacji w perspektywie roku 2020 do inteligentnych specjalizacji regionu zaliczyć należy²⁰:

²⁰ Regionalna Strategia Innowacji na lata 2013-2020, uchwała Sejmiku Województwa Śląskiego nr IV/29/5/2012 z dnia 20 grudnia 2012 r.

- Energetykę będącą ważnym sektorem gospodarczym regionu i gospodarki narodowej, dla której ze względu na istniejące wyposażenie infrastrukturalne (produkcji, przesyłu i konsumpcji energii) oraz dużą gęstość zaludnienia i lokalizacji przemysłu w regionie, Województwo Śląskie jest doskonałym zapleczem testowania i pełnoskalowego wdrażania rozwiązań innowacyjnych. Sektor ten generuje efekt ssania nie tylko w zakresie technologii dla siebie, ale także dla nowoczesnych rozwiązań w zakresie ochrony środowiska, informatyki i automatyzacji czy przemysłu maszynowego. Specjalizacja ta obejmuje również wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.
- Medycynę stanowiącą jeden z atutów województwa śląskiego przez wysoki poziom świadczonych usług medycznych oraz rozpoznawalność produktów inżynierii medycznej. Jest to sektor związany z kreowaniem, adaptacją lub absorpcją zaawansowanych technologicznie rozwiązań inżynierii medycznej, biotechnologii, inżynierii materiałowej, informatyki i elektroniki.
- Technologie informacyjne i komunikacyjne - mające horyzontalne znaczenie dla rozwoju technologicznego, gospodarczego i społecznego regionu dzięki zwiększaniu dostępu do wiedzy oraz umożliwianiu kreacji i dystrybucji dóbr i usług, rozwój tego sektora umożliwia uczestnictwo w globalnych sieciach współpracy i tworzenie systemów transakcyjnych i zarządzania związanych z inteligentnymi rynkami. Wykorzystywanie tego typu technologii jest jedną ze współczesnych kompetencji cywilizacyjnych zarówno jednostek i społeczności, jak i środowisk innowacyjnych.

Działalność badawczo-rozwojowa i szkolnictwo wyższe

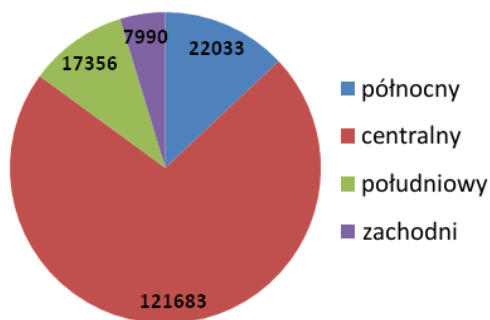
Województwo śląskie jest drugim pod względem wielkości ośrodkiem naukowo-dydaktycznym w kraju z szerokim spektrum działalności naukowo-badawczej i akademickiej. Zdobywanie wiedzy i umiejętności praktycznego jej wykorzystania w 2011 r. oferowało 45 szkół wyższych (3 uniwersytety, 4 wyższe szkoły techniczne, 13 wyższych szkół ekonomicznych, 2 wyższe szkoły pedagogiczne, akademie wychowania fizycznego, 2 wyższe szkoły artystyczne, wyższa szkoła teologiczna i 19 innych szkół wyższych) oraz 47 jednostek zamiejscowych, stanowiących łącznie 12,3% wszystkich szkół wyższych w Polsce.

Liczba studentów na 10 tys. mieszkańców w roku akademickim 2011/2012 wynosiła w województwie śląskim 368, co plasowało region na dwunastej pozycji w kraju. Udział studentów uczących się na studiach wyższych licencjackich, magisterskich i doktoranckich (ISCED 5-6²¹) w stosunku do ludności w wieku 20-24 lat w 2007 roku plasował województwo śląskie (54,2%) poniżej, a Polskę (65,3%) powyżej średniej europejskiej (59,0%).

W 2011 r. na uczelniach w regionie studiowało 170,2 tys. studentów, którzy stanowili ok. 10% wszystkich studentów w kraju (3. miejsce w kraju). Należy jednak zauważyć, że od 2005 r. następuje spadek liczby studentów, niemniej tendencja ta dotyczy całego kraju i powiązana jest z niżem demograficznym.

Prawie 70% studentów wiedzę i umiejętności zdobywało na publicznych uczelniach, natomiast nieco ponad 30% studentów na uczelniach niepublicznych. W trybie stacjonarnym studiowało ponad 51% studentów, natomiast w trybie niestacjonarnym prawie 49%. Podział studentów wszystkich typów szkół wyższych w województwie śląskim w 2011 r. prezentował się ze względu na płeć następująco: ponad 58% stanowiły kobiety, a prawie 42% mężczyźni. Natomiast w wyższych szkołach technicznych kobiety stanowiły w opisywanym okresie 37% studentów.

²¹ ISCED - International Standard Classification of Education (ISCED 1997) – Międzynarodowy Standard Klasyfikacji Edukacji – poziom 5-6 oznacza studia wyższe pierwszego i drugiego stopnia, doktoranckie.

Rysunek 11. Liczba studentów w subregionach województwa śląskiego w roku akademickim 2011/2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Największą popularnością cieszyły się wyższe szkoły techniczne kształcące niemal 30% wszystkich studentów w województwie śląskim. Ponad 27% studentów studiowało w wyższych szkołach ekonomicznych, a prawie 18% zdobywało wiedzę na uniwersytecie.

W 2011 r. na uczelniach wyższych w województwie śląskim naukę na studiach trzeciego stopnia, kontynuowało 3 433 uczestników studiów doktoranckich (w porównaniu do roku 2002 liczba ta nieznacznie wzrosła). Stanowili oni 8,7% wszystkich uczestników studiów doktoranckich w kraju.

W 2011 r. na terenie województwa śląskiego znajdowało się 286 jednostek badawczo-rozwojowych (12,9% krajowego potencjału B+R). Jest to drugi co do wielkości ośrodek badawczy kraju. Działalność jednostek naukowych skupiona jest wokół takich sektorów jak: ochrona środowiska, energetyka, automatyka i elektronika, budownictwo, rynek medyczny. Takie same specjalizacje można wyróżnić wśród ośrodków innowacyjności i przedsiębiorczości.

W województwie w 2011 r. zatrudnionych w działalności badawczo-rozwojowej było ogółem (w EPC²²) 7 757,8 osób co stanowi 9,1% zatrudnionych w działalności B+R w skali kraju (85 218,7 osób). Województwo zajmuje pod tym względem trzecie miejsce w kraju.

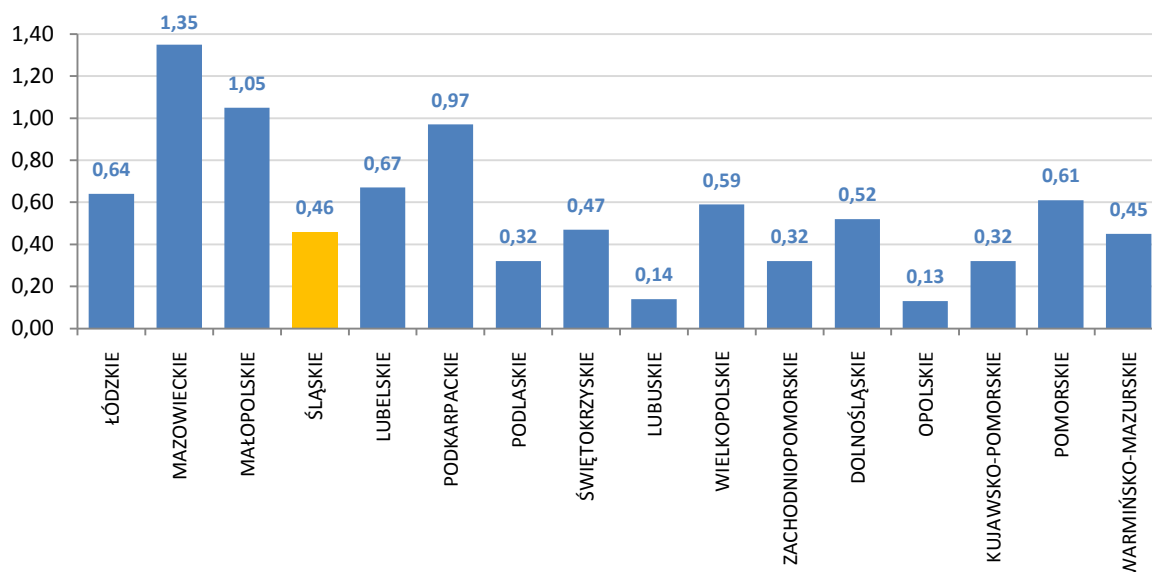
W 2011 r. w województwie zgłoszono 539 wynalazków (13,9% wynalazków zgłoszonych w kraju), udzielono 321 patentów (16,14% w skali kraju). Pod względem udzielonych patentów województwo śląskie zajmuje drugą pozycję w kraju.

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (B+R), stanowiące jeden z najważniejszych składników nakładów na działalność innowacyjną, wynosiły w 2011 r. w województwie śląskim 1 033,7 mln zł (tj. 8,8% nakładów krajowych ogółem). W przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosły 223,3 zł (średnia krajowa 303,3 zł), dając ósmą pozycję w rankingu województw.

Wskaźnik relacji nakładów na działalność badawczą i rozwojową do produktu krajowego brutto (GERD/PKB) w województwie śląskim w 2010 r. wyniósł 0,46% (w kraju 0,74%). Pod względem wyżej wymienionego wskaźnika województwo znajduje się na dziesiątej pozycji w kraju.

Wydatki ogółem na B+R (GERD) według sektorów i regionów w skali europejskiej ukazują słabość polskiego sektora B+R. Jak podaje EUROSTAT wydatki w euro (2010 r.) na jednego mieszkańca w skali UE to 491,8 euro przy wydatkach rządu 45,8 euro w województwie śląskim (dla Polski to 68,3 euro).

²² EPC - ekwiwalenty pełnego czasu pracy - jednostki przeliczeniowe służące do ustalania faktycznego zatrudnienia w działalności B+R; jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC) oznacza jedną osobę - rok poświęcony wyłącznie na działalność B+R.

Rysunek 12. Relacja nakładów na działalność B+R do produktu krajowego brutto (GERD/PKB w %) w 2010 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Kultura i przemysły kreatywne

Dynamicznie rozwijającym się sektorem w Europie jest tzw. sektor przemysłów kreatywnych, którymi są przemysły spieniężające kreatywność i talent twórców dóbr związanych z kulturą.

Województwo śląskie wyróżnia na tle kraju większa liczba teatrów muzycznych rozrywkowych oraz widzów na przedstawieniach w tych teatrach. Zarówno teatry jak i instytucje muzyczne w województwie śląskim zlokalizowane są w większości na terenie Metropolii Górnośląskiej oraz w stolicach poszczególnych subregionów.

W województwie liczba zwiedzających muzea na 1 000 ludności jest jedną z niższych w kraju (14. miejsce w kraju). Stopień wykorzystania muzeów w województwie śląskim jest niezadowolający w odniesieniu do wykorzystania bazy noclegowej, która służy za wskaźnik ruchu turystycznego.

Rozmieszczenie galerii sztuki w województwie śląskim (w zdecydowanej większości w gminach miejskich) jest względnie równomierne w porównaniu do innych regionów (galerie głównie w stolicach województw).

Struktura rynku wydawnictw gazet i czasopism jest bardzo podobna do reszty kraju pod względem tytułów, ale z punktu widzenia nakładów w województwie śląskim wydaje się istotnie więcej tygodników i mniej dzienników niż w reszcie kraju.

Wkład większości przemysłów kreatywnych związanych z kulturą w województwie śląskim, w gospodarkę Polski jest dość niski, jeżeli porówna się go z wysokim na tle kraju poziomem rozwoju gospodarczego województwa.

Szacuje się, że w 2008 r. sektor przemysłów kreatywnych wytworzył 2,01 mld zł wartości dodanej w województwie śląskim, co stanowiło odpowiednio 6,9% wartości dodanej wytworzonej w tym sektorze w całej Polsce. Sektor przemysłów kreatywnych odpowiedzialny jest za 1,4% wartości dodanej wytworzonej w regionie. Udział ten jest znacznie mniejszy niż w całym kraju, gdzie sektor ten wytwarza 2,6% całości wartości dodanej. Za największy wkład w wartość dodaną odpowiedzialne były takie branże jak: reklama (394,64 mln zł); twórczość literacka, artystyczna, działalności instytucji sztuki (357,68 mln zł); usługi architektoniczne (245,08 mln zł); oraz działalność wydawnicza (267,76 mln zł).

Udziały wartości dodanej wytworzonej w województwie śląskim i w jego aglomeracjach do wartości dodanej wytworzonej w całej Polsce są dość zróżnicowane. Najwięcej województwo śląskie wkłada

w działalność artystyczną (15,8%), usługi fotograficzne (15,7%) i architektoniczne (13%), produkcję zabawek (13,2%) oraz w działalność bibliotek, muzeów i obiektów zabytkowych (12,6%). Inne istotne w skali Polski branże to design i nagrania muzyczne. Najmniejszą istotność z punktu widzenia kraju mają branże związane z nadawaniem i obsługą telewizji oraz działalność agencji informacyjnych. Wszystkie te branże są w dużej mierze skoncentrowane w Warszawie.

Porównanie tych wielkości z udziałem wartości dodanej ogółem, jaką wytwarza województwo śląskie w Polsce – 13,2% – prowadzi do wniosku, że o ile sama twórczość jest istotną częścią gospodarki województwa śląskiego, większość przemysłów kreatywnych nie ma takiego wkładu w gospodarkę Polski, jakiego można by oczekiwać biorąc pod uwagę poziom rozwoju gospodarczego województwa.

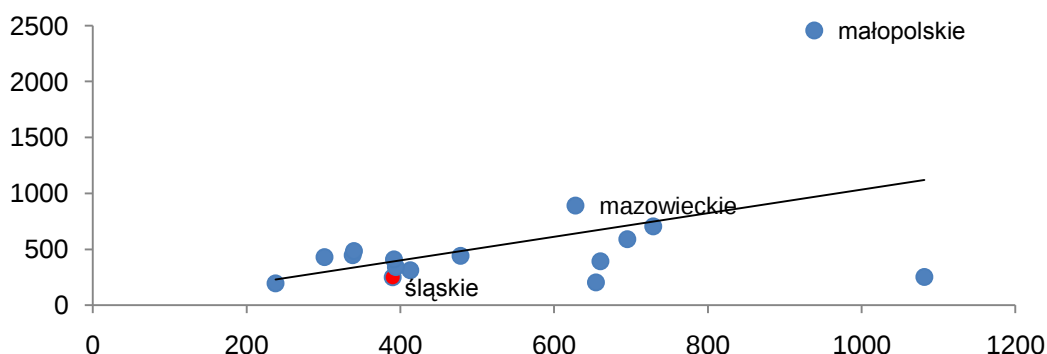
Turystyka

Województwo śląskie obejmuje swym zasięgiem jeden z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów południowej Polski: Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Pogórze Śląskie oraz Beskid Zachodni. Atrakcyjność Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej podnoszą dodatkowo ruiny zamków i strażnic piastowskich ze Szlaku Orlich Gniazd z XIV i XV wieku. W obrębie województwa śląskiego znajduje się Klasztor oo. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie, stanowiący centrum kultu religijnego o zasięgu światowym. Na południu województwa znajduje się jeden z najlepiej zagospodarowanych górskich regionów kraju – Beskidy. Do atrakcji turystycznych w środkowej części województwa zaliczyć należy zabytki dawnej techniki (Szlak Zabytków Techniki) oraz wiele zabytków architektury i budownictwa. Na obszarze województwa zachowały się liczne rezydencje ziemiańskie, pałace i dwory z XVIII i końca XIX wieku. W samym centrum regionu znajduje się Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku z licznymi atrakcjami, wesołym miasteczkiem, ogrodem zoologicznym, planetarium, obserwatorium astronomicznym, skansenem oraz Stadionem Śląskim.

Województwo śląskie cechuje duża ilość powierzchni terenów służących rekreacji. Parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej zajmują blisko 10 tys. ha powierzchni regionu. Na gruntach zabudowanych i zurbanizowanych tereny rekreacji i wypoczynku zajmują 8 035 ha. Region wykazuje znaczne zróżnicowanie subregionalne, które charakteryzuje się przewagą zorganizowanych przez człowieka terenów zieleni na obszarach silniej zurbanizowanych.

W województwie śląskim znajdowało się w 2011 r. 508 turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania (7,22% obiektów w Polsce) obejmujących 42 053 miejsca noclegowe (6,94% miejsc noclegowych w Polsce). Wśród tych obiektów było 20 kempingów i pól biwakowych (6,19% obiektów tego rodzaju w Polsce) posiadających 1 660 miejsc noclegowych (4,06% miejsc noclegowych w Polsce).

Rysunek 13. Zależność między zwiedzającymi muzea na 1 000 ludności (oś pionowa) a korzystającymi z bazy noclegowej (oś pozioma) wg województw w 2011 r.

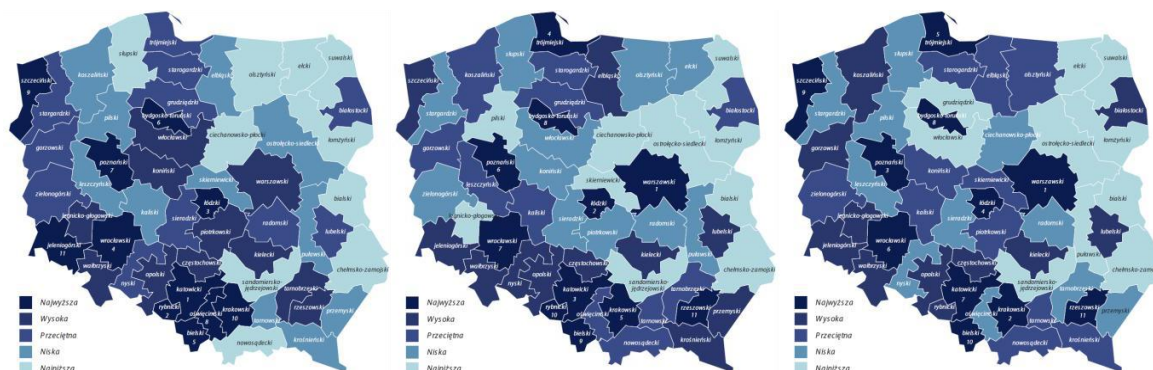
Źródło: Raport z badania „Analiza potencjału rozwojowego funkcji metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy – kultura i przemysły kreatywne”, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012.

Województwo śląskie w roku 2010 wytworzyło usługi związane z zakwaterowaniem i gastronomią²³ o wartości dodanej brutto wynoszącej 1 848 mln zł, co stanowi drugi w Polsce wynik. W latach 2002-2010 nastąpił wzrost wartości tego wskaźnika o 84,6%.

Atrakcyjność inwestycyjna i konkurencyjność regionu

Województwo śląskie pod względem oceny atrakcyjności inwestycyjnej polskich województw dokonywanej przez IBnGR zajmuje od 2005 roku niezmiennie najwyższą pozycję.

Mapa 13 Działalność przemysłowa, usługowa, zaawansowana technologicznie.

Źródło: *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2011.*

Region można określić mianem zdecydowanie najbardziej atrakcyjnego z punktu widzenia działalności przemysłowej. Trzy z czterech podregionów województwa znajdują się wśród podregionów o najwyższej atrakcyjności inwestycyjnej dla działalności przemysłowej. Jedynie podregion częstochowski znalazł się poza pierwszą „dziesiątką”. Mimo tego i tak jego atrakcyjność dla tego typu działalności określona została jako wysoka. Z punktu widzenia atrakcyjności dla działalności usługowej podregiony katowicki²⁴, bielski i rybnicki są w pierwszej „dziesiątce”, natomiast podregion częstochowski znalazł się w grupie regionów charakteryzujących się wysoką atrakcyjnością. Pozycja podregionów województwa śląskiego pod względem atrakcyjności dla działalności zaawansowanej technologicznie jest nieco słabsza niż w przypadku działalności usługowej i przemysłowej. Do silnych punktów województwa IBnGR zalicza dostępność transportową, jakość zasobów pracy, dobrze rozwinięty rynek zbytu, wysoką jakość infrastruktury. Aktywność województwa wobec inwestorów oceniana jest natomiast na średnim poziomie. Słabym punktem regionu jest niski poziom bezpieczeństwa publicznego.

Przeprowadzona na podstawie 32 czynników²⁵ analiza konkurencyjności województw wykazała, że województwo śląskie jest jednym z najbardziej konkurencyjnych regionów. Syntetyczny wskaźnik

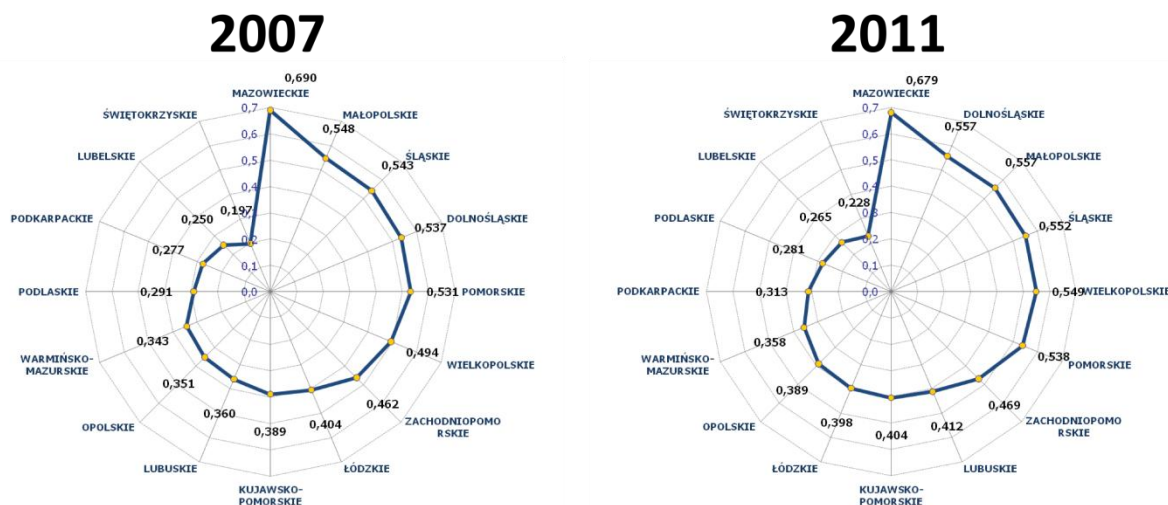
²³ Sekcja I według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 oraz sekcja H według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2004.

²⁴ Zgodnie z przyjętą przez IBnGR metodologią podregion katowicki odpowiada swoim zasięgiem terytorialnym przyjętemu w dokumentach strategicznych województwa śląskiego centralnemu obszarowi polityki rozwoju, podregion częstochowski odpowiada subregionowi północnemu, podregion bielski odpowiada subregionowi południowemu, a podregion rybnicki subregionowi zachodniemu.

²⁵ Są to: drogi o twardej nawierzchni na 100 km² [km], linie kolejowe ogółem na 100 km² [km], pasażerowie transportu lotniczego na 1 000 ludności, przewozy cargo w transporcie lotniczym [t], telefoniczne łącza główne na 1 000 ludności, wyposażenie gospodarstw domowych w komputer osobisty z dostępem do Internetu [%], mieszkania na 1 000 ludności, wyposażenie mieszkań w wodociąg [%], wyposażenie mieszkań w ustęp spłukiwany [%], wyposażenie mieszkań w łazienkę [%], wyposażenie mieszkań w centralne ogrzewanie [%], wyposażenie mieszkań w gaz sieciowy [%], liczba osób w wieku produkcyjnym na 100 osób w wieku nieprodukcyjnym, muzea na 100 tys. ludności, miejsca w kinach na 1 000 ludności, miejsca w teatrach na 1 000 ludności, galerie na 100 tys. ludności, przestępstwa na 1 000 ludności, wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw, odsetek powierzchni zajmowany przez parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej [%], studenci na 1 000 ludności, absolwenci na 1 000 ludności, nauczyciele akademicy na 1 000 studentów, profesorowie na 1 000 studentów, patenty na 100 tys. ludności, nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca [zł], jednostki B+R na 100 tys. ludności, nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca [zł], liczba podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców, odsetek ludności w wieku produkcyjnym, odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, odsetek osób pracujących w gospodarce narodowej w ludności w wieku produkcyjnym.

konkurencyjności dla województwa śląskiego wg danych za rok 2011 wyniósł 0,552, co dało czwarte miejsce w kraju. W porównaniu do roku 2007 wartość wskaźnika wprawdzie nieznacznie wzrosła (wynosiła wówczas 0,543), jednakże pozycja regionu uległa pogorszeniu o jedno miejsce.

Rysunek 14. Syntetyczny wskaźnik konkurencyjności województw w roku 2011 w porównaniu do roku 2007 .

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Najstabilniej województwo śląskie wypadło pod względem liczby muzeów na 100 tys. ludności, odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym, liczby przestępstw na 1 000 ludności oraz wskaźnika wykrywalności sprawców przestępstw. W największym stopniu na plus od średniej krajowej województwo śląskie odbiega w przypadku odsetka powierzchni zajmowanej przez parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej, jak również w przypadku długości linii kolejowych oraz dróg o nawierzchni twardej na 100 km².

Województwo śląskie zostało wyprzedzone przez województwo dolnośląskie (awans z pozycji 4. na 2.). Największy wpływ na poprawę pozycji dolnośląskiego miał wzrost wartości wskaźników: wyposażenie mieszkań w ustęp spółdzielczy, wyposażenie mieszkań w łazienkę, galerie na 100 tys. ludności, absolwenci na 1 000 ludności, muzea na 100 tys. ludności, jednostki B+R na 100 tys. ludności.

Wymiar infrastrukturalny

Infrastruktura transportowa

Sieć infrastruktury transportowej województwa jest rozbudowana i w znacznej części wpisuje się w Transeuropejską Sieć Transportu (TEN-T). Jest to sieć transportu drogowego, kolejowego, powietrznego i wodnego stworzona w celu zapewnienia spójności kontynentu europejskiego. Na jej realizacji opiera się polityka transportowa UE, a jej celem jest stworzenie infrastruktury niezbędnej do prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego Unii Europejskiej (UE).

Rozwijana jest w podejściu dwupoziomowym, obejmującym sieć kompleksową (*comprehensive network*) i sieć bazową (*core network*).

Podstawowy poziom TEN-T stanowi **sieć kompleksowa**, która składa się ze wszystkich istniejących i planowanych infrastruktur transportowych transeuropejskiej sieci transportowej, jak również środków wspierających efektywne wykorzystywanie tego rodzaju infrastruktury.

W skład **sieci kompleksowej** (*comprehensive network*) na obszarze województwa śląskiego wchodzi:

- **transport drogowy:**
 - S1 Bielsko-Biała – Cieszyn;
 - S11 Kępno – Pyrzowice;
- **transport kolejowy:**

- Gdynia – Tczew – Toruń – Częstochowa – Tarnowskie Góry – Katowice;
- Trzebinia – Oświęcim – Czechowice-Dziedzice;
- Katowice – Orzesze – Tychy – Oświęcim;
- Kielce – Częstochowa – Fosowskie (Opole);
- Gliwice – Kędzierzyn-Koźle;
- Katowice – Ostrawa (*linia planowana*);
- **terminale kolejowo-drogowe:**
 - Pyrzowice;
 - Gliwice;
- **transport lotniczy:** brak;
- **transport wodny:** brak.

Drugim poziomem TEN-T jest **sieć bazowa**, która znajduje się nad siecią kompleksową i składa się z tych części sieci kompleksowej, które mają największe znaczenie strategiczne pod względem realizacji celów polityki transeuropejskiej sieci transportowej.

W skład **sieci bazowej** (*core network*) na obszarze województwa śląskiego wchodzi:

- transport drogowy:
 - A4 Olszyna/Zgorzelec - Legnica - Bielany Wrocławskie (Wrocław) - Gliwice - Katowice - Kraków - Tarnów - Rzeszów - Przemyśl – Medyka;
 - A1 Gdańsk - Łódź - Częstochowa - Pyrzowice – Gorzyczki;
 - DK1/DK86/DK1/S69 Gdynia/Gdańsk - Toruń - Włocławek - Łódź - Piotrków Trybunalski - Częstochowa - Katowice - Bielsko-Biała - Żywiec – Zawardoń;
- transport kolejowy:
 - Gdynia - Gdańsk - Tczew - Łąka - Warszawa - Zawiercie - Katowice - Bielsko-Biała - Zawardoń/Zebrzydowice;
 - Zgorzelec - Legnica - Wrocław - Opole - Katowice - Kraków - Tarnów - Przemyśl - Medyka
 - Kędzierzyn-Koźle – Chałupki;
- terminale kolejowo-drogowe:
 - Sławków;
- transport lotniczy:
 - Międzynarodowy Port Lotniczy „Katowice” w Pyrzowicach;
- transport wodny: brak.

Województwo śląskie charakteryzuje się największą gęstością dróg w tym autostrad i dróg ekspresowych w kraju. Przez region przebiega autostrada A1 i A4 oraz drogi ekspresowe S-1 oraz S-69.

Długość dróg publicznych o nawierzchni twardej w województwie śląskim w 2011 roku wynosiła ponad 22 tys. km, a ich gęstość jest największa w porównaniu z innymi województwami i wynosi 179,6 km/100 km² (dwukrotnie przekraczała średnią krajową).

Niezadowolające jest powiązanie sieci dróg lokalnych z siecią dróg wyższych kategorii, a w konsekwencji niedostateczne wykorzystanie rozwijającej się infrastruktury komunikacyjnej w regionie i obniżenie dostępności komunikacyjnej części obszarów województwa.

Województwo śląskie charakteryzuje się zarówno największym natężeniem ruchu na drogach krajowych²⁶ jak i największym wzrostem tego natężenia w ciągu ostatnich pięciu lat. W 2010 r. natężenie ruchu na drogach regionu wyniosło 18,3 tys. pojazdów/dobę i było dwukrotnie wyższe od średniej krajowej.

²⁶ Generalny Pomiar Ruchu w 2010 roku (GPR 2010) został wykonany na istniejącej sieci dróg krajowych z wyjątkiem tych odcinków, dla których zarządcami są prezydenci miast na prawach powiatu.

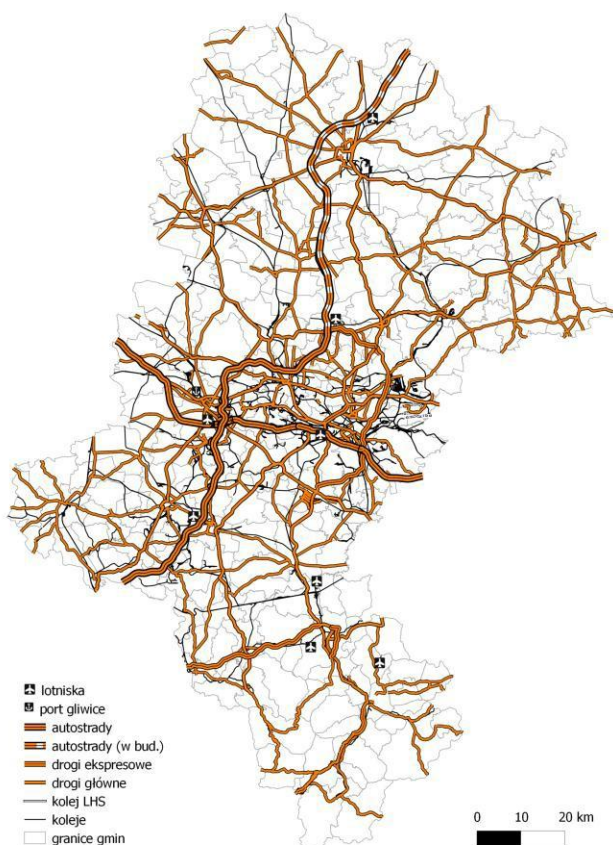
W odniesieniu do roku 2005 ruch na drogach w regionie wzrósł o 32% (tempo wzrostu dla Polski wyniosło 22%).

Ponadto charakteryzuje się również drugim po województwie małopolskim natężeniem ruchu na drogach wojewódzkich (4 899 pojazdów/dobę w 2010 r.)²⁷. Istotnym problemem pozostaje przepływ ruchu tranzytowego przebiegającego przez centra miast.

W regionie występuje najwyższa wartość przewozów ładunków transportem samochodowym wewnątrz regionu oraz do innych województw. Dużym tempem wzrostu odznacza się także wielkość importu ładunków z zagranicy.

W 2011 r. województwo śląskie charakteryzuje się największą po mazowieckim bezwzględną liczbą wypadków drogowych (5031) oraz ofiar śmiertelnych w wypadkach (347). Jednocześnie województwo charakteryzowało się jednym z najniższych w kraju wskaźników ofiar śmiertelnych na 100 wypadków (6,9) oraz wskaźników rannych na 100 wypadków (121,5).

Mapa 14. Sieć transportowa województwa śląskiego.

Długość sieci komunikacji miejskiej w województwie śląskim w 2011 r. wynosiła 10 634 km, na co oprócz linii autobusowych złożyło się 358 km linii tramwajowych oraz 72 km linii trolejbusowych. Linie komunikacyjne miejskie zlokalizowane na terenie województwa charakteryzowały się największą długością wśród regionów kraju (ok. 20% długości wszystkich linii miejskich w Polsce)²⁸, a sieć tramwajowa w Metropolii Górnośląskiej jest najgęstsza siecią tramwajową w Polsce.

Z sieci transportu publicznego w 2011 r. skorzystało 570,3 mln pasażerów, co stanowiło prawie 14,7% całej liczby pasażerów przewiezionych w Polsce. W stosunku do roku 2006 nastąpił jednak duży spadek liczby przewiezionych pasażerów o 73 mln osób (czyli o 11,4%).

Województwo charakteryzuje się największą w kraju gęstością równomiernie rozłożonej sieci kolejowej, porównywalną z regionami europejskimi. Stan techniczny infrastruktury kolejowej województwa śląskiego jest niezadawalający, w szczególności na obszarach eksploatacji górniczej. Ponadto występuje szereg linii nieeksploatowanych (potencjalne korzyści do wznowienia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych TBD.

działalności kolejowej w przyszłości).

Całkowita długość linii kolejowych eksploatowanych w województwie śląskim jest największa w Polsce. Składa się na nią ponad 2,1 tys. km linii normalnotorowych, krótki odcinek najdłuższej w Polsce linii szerokotorowej oraz kilka odcinków linii wąskotorowych.

²⁷ Synteza wyników Generalnego Pomiaru Ruchu 2010 na drogach krajowych.

²⁸ Bank Danych Lokalnych GUS.

W 2011 r.-81,6% sieci kolejowej było zelektryfikowane, a niewiele ponad połowa wszystkich linii to linie dwu- i więcej torowe. Gęstość sieci kolejowej w regionie wynosiła 17,4 km/100 km² i była prawie dwukrotnie wyższa od wskaźnika gęstości przypadającego na drugie pod tym względem województwo w kraju – opolskie (9,2 km/100 km²)²⁹.

Na szczególną uwagę zasługuje Centralna Magistrala Kolejowa, linia umożliwiająca szybkie połączenie Warszawy z Katowicami. Obecnie jest modernizowana, dzięki czemu w 2014 roku możliwe będzie poruszanie się po niej z prędkością maksymalną 200 km/h (obecnie ok. 160 km/h). W województwie śląskim zlokalizowany jest również końcowy odcinek Linii Hutniczej Szerokotorowej. Jest to najdalej na zachód wysunięta linia kolejowa szerokotorowa w Europie (o rozstawie szyn 1 520 mm), która zaczyna się na granicy ukraińskiej i biegnie do Sławkowa. Linia ta poprzez ukraiński system kolejowy posiada bezpośredni dostęp do Kolei Transsyberyjskich.

W regionie zlokalizowany jest międzynarodowy port lotniczy MPL „Katowice” w Pyrzowicach, zaliczony do kategorii dużych regionalnych portów lotniczych, który należy do Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T) i pełni ważną funkcję transportową w relacjach międzynarodowych (oraz potencjalnie krajowych) w zakresie przewozów pasażerskich i towarowych. Posiada on możliwości rozbudowy oraz charakteryzuje się sprzyjającymi warunkami klimatycznymi. Dużym mankamentem jest natomiast brak szybkiego połączenia kolejowego portu z miastami Metropolii Górnośląskiej. W 2010 r. MPL „Katowice” obsłużył blisko 2 366 tys. pasażerów (3. miejsce w kraju), natomiast liczba operacji lotniczych wyniosła 20 599 (8,5% lotów w całej Polsce)³⁰. W ciągu ostatniego dziesięciolecia udział portu lotniczego w Pyrzowicach w krajowych przewozach pasażerskich wzrósł z 2,9 % w 2000 r. do 11,6 % w 2010 r.

Port ten zajmuje drugie miejsce w kraju pod względem przewiezionych ładunków (w tonach), po warszawskim Okęciu, przy czym obrót towarowy w MPL „Katowice” charakteryzuje się ujemnym bilansem (w 2010 r. import wyniósł 11,2 tys. t, a eksport 6,5 tys. t).

Na terenie województwa śląskiego funkcjonuje obecnie tylko kilka krótkich odcinków dróg wodnych, które są częścią Odrzańskiej Drogi Wodnej. Najważniejsza z nich czyli Kanał Gliwicki został zaliczony do III klasy dróg wodnych. Niemniej jednak znaczenie żeglugi śródlądowej w transporcie województwa jest niewielkie.

Na terenie województwa można wskazać międzynarodowe i krajowe szlaki rowerowe. Międzynarodowe trasy rowerowe poprowadzone zostały w ramach dwóch projektów realizowanych niezależnie od siebie. Są to trasy: Eurovelo i Greenways. Na sieć tras składają się drogi rowerowe, piesze, wodne, konne oraz edukacyjne ścieżki tematyczne.³¹ Trasa rowerowa krajowa przebiegająca przez teren województwa to **Wiśłana Trasa Rowerowa** prowadząca wzdłuż rzeki Wisły (od miejscowości Wiśła w Beskidzie Śląskim do ujścia rzeki do Morza Bałtyckiego).³²

Infrastruktura ICT

System łączności województwa ulega w ostatnich latach znacznym przeobrażeniom. Wyraźnemu postępowi w zakresie rozwoju telefonii komórkowej towarzyszy spadająca liczba abonentów telefonii przewodowej. W 2011 r. w województwie było ich 765 tys., co stanowi połowę stanu z roku 2002. Z kolei liczba gospodarstw domowych, które posiadają telefon komórkowy wzrosła w latach 2003 – 2011 z 43% do 91,8% (w Polsce wskaźnik ten osiągnął wartość 90,3%).

W ostatnich latach nastąpił szybki wzrost liczby użytkowników sieci Internet. W 2011 r. z istniejących w województwie gospodarstw domowych 67,9% (4. miejsce w kraju) wyposażonych było w komputery osobiste, w tym z dostępem do Internetu 65,2% (3. miejsce w kraju). Średnia krajowa to odpowiednio 66,7% i 62,3%.

²⁹ Bank Danych Lokalnych GUS.

³⁰ Powyższe statystyki nie uwzględniają ruchu General Aviation.

³¹ Zielone szlaki – Greenways w Polsce, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, www.greenways.pl.

³² Strategia Rozwoju Produktu Turystycznego „Wiśłana Trasa Rowerowa” na terenie Województwa Śląskiego.

W województwie zwiększa się dostęp do usług elektronicznych na regionalnych platformach cyfrowych (takich jak: SEKAP, EDU SILESIA, SILESIA INFO). W roku 2011 liczba e-usług wyniosła 539. W województwie śląskim w 2011 r. 93% urzędów posiadała elektroniczne skrzynki podawcze, dzięki czemu województwo śląskie zajęło pod tym względem drugie miejsce w kraju³³. Ponadto w regionie znajdowało się najwięcej urzędów wyposażonych w elektroniczny system zarządzania dokumentacją (71%)³⁴. Województwo śląskie (z wynikiem 29%) znalazło się na drugim miejscu w kraju pod względem liczby urzędów korzystających z własnych systemów informacji przestrzennej (GIS). Na poziomie kraju własne systemy informacji przestrzennej posiada tylko 15% urzędów³⁵.

W województwie występują obszary nie objęte infrastrukturą szerokopasmową (tzw. obszary białe), jak również tereny, na których znajduje się wymagana infrastruktura, ale występuje tylko jeden operator usług teleinformatycznych (tzw. obszary szare). Jednocześnie występują tzw. obszary czarne, w których występuje zarówno odpowiednia infrastruktura, jak również co najmniej dwóch operatorów telekomunikacyjnych. Najtrudniejsza sytuacja występuje w subregionie północnym i południowym.

Kompetencje cyfrowe osób poprawiają się wraz ze wzrostem dostępności do komputerów oraz Internetu. Oprócz kwestii związanych z obsługą sprzętu i aplikacji należy zwrócić uwagę na użyteczność Internetu dla osób w różnych grupach wiekowych. W przeprowadzonym w 2012 r. badaniu monitoringowym w badanej grupie 25,3% osób korzystało z Internetu w celu załatwienia spraw urzędowych, a 7,6% wykorzystywało sieć w zakresie usług zdrowotnych. Wśród badanych osób w wieku 55+ takie czynności zadeklarowało odpowiednio 14% i 6,4% respondentów. Jak wynika z badania Internet najczęściej wykorzystywany jest w celu komunikacji z rodziną/znajomymi (45,5%), dla rozrywki – muzyka, filmy, portale społecznościowe (39,8%) oraz do załatwiania spraw w banku (38,2%).³⁶

Infrastruktura komunalna

Województwo śląskie posiada jedną z lepiej rozwiniętych sieci infrastruktury komunalnej w kraju, jednak jej stan techniczny jest bardzo zróżnicowany. Województwo zajmowało pierwsze miejsce w Polsce pod względem gęstości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz drugie pod względem sieci gazowej w 2011 r. Wpłynęło na to głównie występowanie w regionie wysoko zurbanizowanych obszarów, zlokalizowanych w środkowej części województwa.

W 2011 r. z sieci wodociągowej korzystało 93,4% ludności regionu, jednak zaznaczyło się zróżnicowanie między miastami, w których z sieci tej korzystało 97,1% ludności (kraj 95,4%) a obszarami wiejskimi – 80,6%. Z sieci kanalizacyjnej 70,1% ludności ogółem, 82,1% ludności miast, 28,6% osób mieszkających na wsi (kraj ogółem 63,5%).

Tabela 2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna w km na 100km² w 2011 roku.

	Polska	Województwo śląskie	Subregion północny	Subregion centralny	Subregion zachodni	Subregion południowy
Sieć wodociągowa	89,0	162,9	111,9	180,3	219,1	155,1
Sieć kanalizacyjna	37,7	99,3	46,0	114,1	139,0	110,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Odsetek osób korzystających z sieci gazowej w 2011 r. wyniósł w województwie 61,3% mieszkańców i był wyższy niż wartość tego wskaźnika dla Polski (52,5%). W 2011 roku przeciętnie mieszkaniec regionu zużył 94,2 m³ gazu sieciowego oraz 29,8 m³ wody z wodociągów.

³³ „Społeczeństwo informacyjne w liczbach”. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Departament Społeczeństwa Informacyjnego. Warszawa 2012.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

³⁶ Badanie ankietowe pn. „Monitoring w zakresie wybranych kwestii rozwoju województwa śląskiego”, EU-Consult Sp. z o.o., Gdańsk 2012.

Na koniec 2011 r. w województwie śląskim funkcjonowało 27 czynnych kontrolowanych składowisk odpadów, a ich łączna powierzchnia wyniosła 140,8 ha.

Na terenie województwa śląskiego w 2011 r. gromadziło się rocznie około 1,36 mln ton odpadów komunalnych (13,8% komunalnych odpadów krajowych) z tego składowanych było 85%. Najwięcej odpadów komunalnych na jednego mieszkańca zebranych zmieszanych zostało w subregionie centralnym (300 kg), zachodnim (251 kg), a 186 kg w subregionie północnym i południowym. Dla województwa średnia ilość zebranych odpadów zmieszanych na mieszkańca wyniosła w 2011 r. 263,8 kg.

W województwie wytworzono (za wyjątkiem odpadów komunalnych) ponad 35,2 mln ton odpadów przemysłowych, z czego ponad 30,8 mln ton poddanych zostało odzyskowi, co stanowiło 87,5% całości. Ilość odpadów przemysłowych wytworzonych w regionie stanowiła 28,5% krajowych odpadów, była to największa ilość wytworzona wśród województw w kraju.

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2011 r. w regionie wynosiło 400,3 hm³, z czego 138,5 hm³ na potrzeby przemysłu.

W województwie śląskim wytworzono 4,1% ogółu ścieków przemysłowych i komunalnych wyprodukowanych w Polsce. Łączna ich ilość w 2011 r. wyniosła 385,1 hm³, z czego 238,2 hm³ to ścieki przemysłowe odprowadzone bezpośrednio z zakładów do wód lub do ziemi (61,9 %), a 146,9 hm³ ścieki komunalne (38,1 %).

Na terenie województwa znajdowało się 207 oczyszczalni ścieków komunalnych, z czego 117 biologicznych, 86 z podwyższonym usuwaniem biogenów i 4 mechaniczne. Łączna przepustowość przemysłowych i komunalnych oczyszczalni ścieków wyniosła 2 256,5 tys. m³/dobę tj. o 200 tys. m³/dobę mniej porównując rok 2011 do 2010.

Na wzrost wskaźników, odnoszących się do gospodarki ściekowej i ochrony wód, w województwie śląskim największy wpływ miały nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska. W latach 2008-2011 wysokość środków wynosiła średniorocznie ponad 1 763 mln zł.

Województwo śląskie było jednym z największych emitentów odpadów komunalnych i przemysłowych, ale charakteryzowało się niskim wskaźnikiem zbiórki odpadów komunalnych (ludność objęta zbiórką odpadów komunalnych 2011 r. – 85%) na tle krajów i regionów UE.

2. Prognozy i trendy kształtujące procesy rozwoju regionu³⁷

Opierając się na analizach oraz prognozach dotyczących kształtowania się rozwoju w skali krajowej oraz europejskiej, jak również zjawisk o zasięgu globalnym, do głównych uwarunkowań, mogących wpływać na intensywność procesów rozwoju województwa, zaliczyć można:

a) zmiany społeczne:

- zmniejszanie się liczby ludności, postępujący proces starzenia się społeczeństwa, spadek dzietności w krajach o wysokim poziomie rozwoju,
- wydłużanie się przeciętnej długości życia,
- rosnąca świadomość i dbałość o stan zdrowia,
- poprawianie się standardu życia,
- rosnące uczestnictwo w kulturze zarówno masowej, jak i wysokiej,
- nieustanny ubytek ludności w miastach przy jednoczesnym prognozowanym ubytku ludności na obszarach wiejskich,
- tendencja wzrostowa skali imigracji, jednak wciąż utrzymująca się na stosunkowo niskim poziomie,
- sukcesywne zmniejszanie się liczby osób w wieku aktywności zawodowej,
- niedostosowanie umiejętności pracowników do oczekiwań nowoczesnego rynku pracy,
- rosnące zapotrzebowanie na pracowników wysoko i średnio wykwalifikowanych przy jednoczesnym spadku zapotrzebowania na pracowników niskowykwalifikowanych,
- rosnąca mobilność przestrzenna ludności,
- obszary wiejskie będące istotnym źródłem zasobów pracy, przy silnym zróżnicowaniu terytorialnym pod względem jakości i trwałości tych zasobów,
- niska dynamika wzrostu liczby studentów,
- kryzys społeczeństwa jako miejsca dawnych struktur o tożsamości kształtowanej przez czynniki ekonomiczne i polityczne na rzecz zindywidualizowanej wielości, której głównym sposobem koordynacji działań i tworzenia więzi są procesy komunikowania zapośredniczone medialnie,
- postępująca modernizacja państwa, która włącza obywateli i społeczeństwa do procesów tworzenia wiedzy społecznej i projektowania rozwiązań oraz polityk,
- rosnące znaczenie kobiet, jako coraz lepiej przygotowanych nie tylko do podejmowania pracy w nowo powstających zawodach, lecz również do przejmowania ważnych pozycji w strukturze społecznej, z gospodarką i polityką włącznie,
- zmniejszające się poczucie bezpieczeństwa.

b) zmiany gospodarcze:

- zwiększanie się podatności gospodarek krajowych i regionalnych na zmiany koniunktury na rynkach światowych, w tym na długotrwałe zjawiska kryzysowe w gospodarce,
- pogłębiające się dysproporcje w poziomie bogactwa – pogłębianie dysproporcji rozwojowych,
- występujące konflikty konwencjonalne i konflikty z użyciem broni masowego rażenia,
- nasilająca się światowa konkurencja o surowce, kapitał, pracę i technologię, w tym wzrost cen nośników energii,
- rozwijanie się nowej interdyscyplinarnej gałęzi gospodarki, tzw. przemysłu wolnego czasu,

³⁷ Prognozy i trendy zostały sformułowane w oparciu o zapisy zawarte m.in. w następujących dokumentach strategicznych: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Polska 2030, Trzecia Fala Nowoczesności, Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE, Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego, Diagnoza Społeczna 2011 Warunki i Jakość Życia Polaków.

- podnoszenie się atrakcyjności i dostępności turystycznej i inwestycyjnej,
- rosnąca liczba inwestycji gospodarczych,
- rosnąca rola korporacji transnarodowych,
- rosnący udział dużych miast w gospodarce globalnej, w tym znaczenie miast jako ośrodków kreacji nauki i kultury,
- postępująca globalizacja oraz wzrastające powiązania gospodarcze, naukowe i technologiczne, zarówno pomiędzy krajami, jak i pomiędzy przedsiębiorstwami, uczelniami, laboratoriami publicznymi i władzami regionalnymi,
- rosnące znaczenie i popularność koncepcji klastra oraz wpływu ich tworzenia na rozwój gospodarczy,
- rozwój mediów i nowych form komunikacji, które w coraz większym stopniu służą działalności gospodarczej, politycznej i społecznej,
- transformacja organizacji pracy dokonująca się dzięki gospodarce i w przedsiębiorstwach, w których w zależności od struktury kapitałowej pojawiły się różne kultury organizacyjne,
- rosnące zagrożenia bezpieczeństwa w sieci,
- upowszechnianie się dostępu do usług świadczonych drogą elektroniczną,
- rosnący import spoza UE,
- rosnący eksport produktów wysokiej techniki,
- rewolucja w kulturze, która ujmuje przestrzeń kultury nie tylko jako obszar tworzenia, lecz także innowacji o charakterze gospodarczym i społecznym,
- postępująca automatyzacja i komputeryzacja procesów technologicznych w zakresie produkcji wyrobów dotychczas wytwarzanych przy znacznych kosztach środowiskowych,
- delokalizacja, czyli przenoszenie produkcji (szczególnie opartej na prostym montażu) z Polski do innych krajów,
- osiągnięcie struktury i funkcjonalności sieci nowej generacji (NGN) przez większość sieci teleinformatycznych,
- zwiększająca się rola tzw. technologii ogólnego zastosowania (general purpose technologies), tj. technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), nanotechnologii czy biotechnologii,
- wzrastająca rola innowacji społecznych i organizacyjnych w stosunku do innowacji technologicznych (typu hardware) oraz zwiększające się znaczenie czynnika niematerialnego w innowacjach (know-how, marketing, informacja, zarządzanie zasobami, wiedza pozastłowna – nieskodyfikowana, tzw. tacit knowledge),
- wzrastająca rola outsourcingu, szczególnie w fazie prac rozwojowych oraz (związana z nim) rola rynku technologii i zaawansowanych technologicznie małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP),
- zwiększenie udziału środków prywatnych w finansowaniu badań naukowych,
- wzrastające znaczenie konkursowego finansowania projektów w stosunku do finansowania podmiotów oraz zachęt dla uczelni i publicznych organizacji badawczych do orientowania badań naukowych na obszary zainteresowań przedsiębiorstw prywatnych,
- kształtowanie się nowych, multidyscyplinarnych dziedzin badań, które przekształcają poszczególne dyscypliny i łączą w nowe konfiguracje, np. i integracja ICT, bio- i nanotechnologii.

c) zmiany infrastrukturalne

- zwiększanie się roli szczebla regionalnego w uruchamianiu procesów rozwojowych,
- wzrastające znaczenie współpracy terytorialnej, w tym z krajami spoza UE, jako kluczowy czynnik tworzenia spójności terytorialnej,
- utrzymujące się znaczenie funduszy europejskich jako instrumentu pełniącego rolę silnego bodźca modernizacyjnego,

- obszary metropolitalne pozostaną głównymi strefami docelowymi zagranicznych inwestycji w Polsce,
- utrzymanie policentrycznej struktury układu przestrzennego zagospodarowania kraju, przy większej przestrzennej koncentracji oraz integracja systemu osadniczego,
- krystalizacja sieci największych ośrodków miejskich Polski, tj. Warszawy, Krakowa, Metropolii Górnośląskiej, Wrocławia, Poznania, Łodzi i Trójmiasta,
- rosnący poziom urbanizacji ze względu na procesy integracji terenów definiowanych dziś administracyjnie jako wiejskie,
- powrót zainteresowania przedstawicieli klasy średniej osiedlaniem się w ścisłych granicach miast (choć dotychczasowe prognozy długofalowe wskazywały raczej na depopulację polskich miast),
- koncentrowanie się osadnictwa i działalności gospodarczej w strefach podmiejskich dużych miast, pozytywnie wpływająca na procesy metropolizacji w bezpośrednim otoczeniu funkcjonalnym miast,
- postępująca specjalizacja funkcjonalna małych miejscowości w strefach otaczających duże miasta, na obszarach metropolitalnych, przy czym rozwój znacznej ich części będzie związany z pełnieniem funkcji mieszkaniowych,
- włączanie Polski w sieć kolei wysokich prędkości, powodujące wzrost dostępności przestrzennej głównych ośrodków gospodarczych Europy,
- budowanie spójnego systemu autostrad i dróg ekspresowych, obsługującego główne korytarze transportowe (w tym międzynarodowe) i zapewniającego powiązania pomiędzy największymi miastami w Polsce,
- utrzymująca się presja popytu na zwiększanie potencjału infrastruktury drogowej, zwłaszcza o znaczeniu międzynarodowym i krajowym przy dużym potencjalnym popycie na usługi transportu kolejowego, zarówno pasażerskiego, jak i towarowego,
- rosnąca liczba przewozów realizowanych transportem lotniczym i kolejowym, w tym przewozów towarowych w UE,
- rosnące natężenie ruchu transportu towarowego i pasażerskiego w UE,
- rosnąca rola regionalnych portów lotniczych, w tym międzynarodowych i lotnisk lokalnych,
- spadająca liczba przewozów w zamiejskim transporcie kolejowym i autobusowym,
- zmieniający się podział zadań przewozowych odbijający się niekorzystnie na miastach, gdzie powstanie presja na rozbudowę układu drogowego i parkingowego w zatłoczonych obszarach śródmiejskich oraz na trasach dojazdowych,
- rosnąca liczba dużych centrów logistycznych pociągających za sobą wzrost ruchu multimodalnego.

d) zmiany środowiskowe

- rosnąca skala zagrożeń o podłożu naturalnym (powodzie, nawałnice, huragany) oraz katastrofy ekologiczne wygenerowane przez człowieka i gospodarkę,
- zmiany klimatyczne,
- nowe wyzwania epidemiologiczne,
- rosnąca ilość odpadów komunalnych i niebezpiecznych, przy jednoczesnym rozwoju selektywnego zbierania i segregacji odpadów komunalnych oraz odzyskiwania i unieszkodliwiania odpadów,
- zwiększanie się deficytu wody,
- pogarszająca się jakość żywności,
- zmniejszanie się powierzchni gruntów zdegradowanych i zdewastowanych,
- regularnie zmniejszanie się przewidywanego poziomu emisji substancji zanieczyszczających powietrze i gazów cieplarnianych,
- rosnący poziom lesistości,
- wzrastający stopień zagrożenia wybranych grup roślin, zwierząt i siedlisk przyrodniczych,

- rosnąca powierzchnia gospodarstw ekologicznych,
- rosnące zużycie energii finalnej, w tym w największym stopniu w sektorze usług,
- zwiększanie się zapotrzebowania na energię pierwotną, w tym wzrost zapotrzebowania na węgiel i gaz ziemny, przy jednoczesnym spadku procentowego udziału zużycia węgla kamiennego i węgla brunatnego oraz wzrostu udziału gazu ziemnego,
- powstawanie i upowszechnianie się technologii, które pozwolą udostępnić nowe źródła energii,
- znaczna poprawa efektywności wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii dzięki lokalizowaniu jej blisko odbiorcy (generacja rozproszona).

3. Zróżnicowania wewnętrzne w regionie

Opierając się o wytyczne krajowej polityki rozwoju oraz uwzględniając specyfikę układu przestrzenno-funkcjonalnego województwa śląskiego, determinowanego przez strukturę osadniczą, potencjał gospodarczy, poziom nasycenia infrastrukturą, różnorodnością i skalą wyzwań, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego wskazuje 2 typy obszarów:

- obszary funkcjonalne (nazywane również obszarami polityki rozwoju lub subregionami),
- obszary strategicznej interwencji.

Wskazane powyżej obszary mają charakter uzupełniający lub rozszerzający w stosunku do typologii obszarów określonych w dokumentach krajowych.

Należy podkreślić, że obszary strategicznej interwencji przekraczają często swym zasięgiem granice obszarów funkcjonalnych województwa śląskiego. Wobec tych obszarów władze publiczne powinny podejmować działania na rzecz przygotowania i implementacji programów ich wsparcia, przy maksymalnym budowaniu partnerstw zarówno z podmiotami szczebla lokalnego, regionalnego, jak i krajowego.

Obszary funkcjonalne

Obszary polityki rozwoju (subregiony) w polityce rozwoju regionu zostały zdefiniowane w pierwszej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego uchwalonej w dniu 25 września 2000 r. Delimitacja ta została poprzedzona długotrwałym procesem konsultacyjnym oraz analizami w zakresie określenia wspólnych problemów i potencjałów rozwojowych. Celem ich wyznaczenia była organizacja procesów rozwojowych w oparciu o istniejące powiązania funkcjonalne, gospodarcze i społeczno-historyczne. Na podstawie tego podziału podejmowane były i są działania związane z procesem monitorowania rozwoju województwa oraz wdrażania tej polityki m.in. poprzez realizację Programów Rozwoju Subregionów w ramach RPO WSL na lata 2007-2013. Przeprowadzone analizy m.in. w zakresie powiązań funkcjonalno-gospodarczych oraz dojazdów do pracy potwierdzają, że podział ten jest nadal aktualny.

W układzie przestrzenno-funkcjonalnym województwo śląskie dzieli się na cztery obszary funkcjonalne: północny (o powierzchni 3 049 km²), południowy (2 354 km²), centralny (5 577 km²) i zachodni (1 353 km²). Największy obszar funkcjonalny województwa – centralny, którego centrum stanowi Metropolia Górnośląska, zamieszkuje 2 795 tys. ludności (tj. 60,4% ludności regionu). Drugi jest południowy obszar funkcjonalny, którego centrum stanowi Aglomeracja Bielska (662 tys. osób), następnie zachodni obszar funkcjonalny, którego centrum stanowi Aglomeracja Rybnicka (640 tys. osób) i północny obszar funkcjonalny, którego centrum stanowi Aglomeracja Częstochowska, gdzie mieszka 529 tys. ludności województwa. Ponieważ w ramach subregionów prowadzony jest monitoring procesów rozwojowych z poziomu województwa podział ten koresponduje z klasyfikacją statystyczną typu NTS. Zgodnie z klasyfikacją NTS, wprowadzoną rozporządzeniem Rady Ministrów z 14 listopada 2007 roku, województwo śląskie zostało podzielone dla celów statystycznych na osiem podregionów: bielski (o powierzchni 2 354 km² – tożsamy z południowym obszarem), częstochowski (3 049 km² – tożsamy z północnym obszarem), rybnicki (1 353 km² – tożsamy z zachodnim obszarem) oraz gliwicki (878 km²), katowicki (380 km²), bytomski (1 575 km²), sosnowiecki (1 800 km²) i tyski (944 km²), które składają się na obszar centralny.

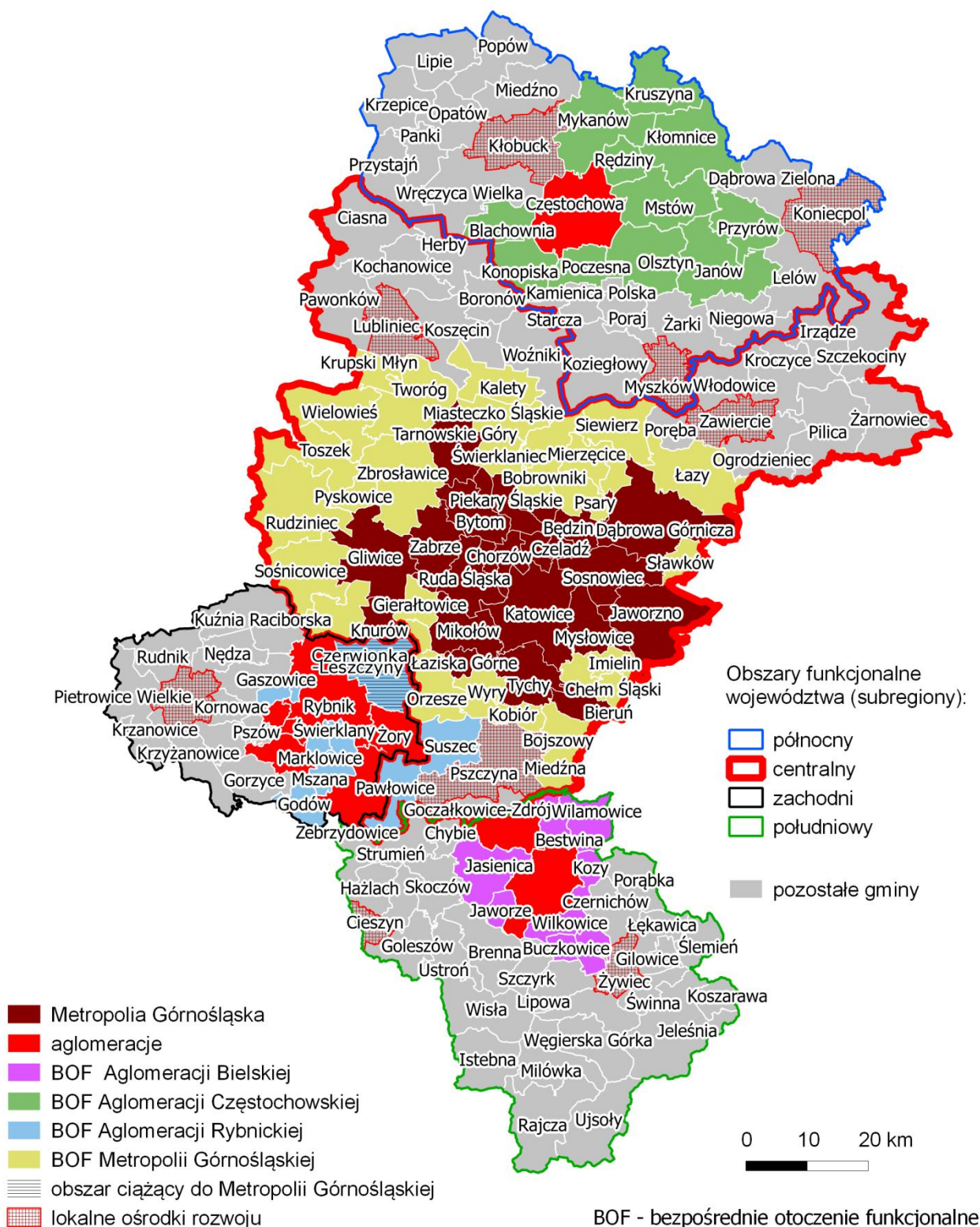
Każdy z obszarów funkcjonalnych zorganizowany jest wokół aglomeracji miejskiej o znaczeniu europejskim lub krajowym, która jest zasilana przez swoje bezpośrednie otoczenie funkcjonalne oraz wspomagana przez lokalne ośrodki rozwoju. W ramach każdego z obszarów odbywa się dyfuzja procesów rozwojowych z ośrodka centralnego na teren ją otaczający. Procesy dyfuzyjne zachodzą również pomiędzy poszczególnymi obszarami funkcjonalnymi województwa oraz z innymi obszarami w przestrzeni krajowej i europejskiej.

Rysunek 15. Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa.

Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 15. Obszary funkcjonalne województwa i ich ośrodki centralne.

Źródło: Opracowanie własne.

	Główne potencjały	Główne wyzwania
Centralny obszar funkcjonalny (subregion centralny)	▪ potencjał gospodarczy i przestrzenny ze skupieniem funkcji, w tym metropolitalnych o znaczeniu europejskim; synergiczny rozwój wyspecjalizowanych funkcji wyższego rzędu w obszarze metropolitalnym; specjalizacja w usługach ochrony zdrowia oraz bogata baza usług ochrony zdrowia z wysoką jakością usług w Metropolii; ▪ wysoka koncentracja przedsiębiorstw reprezentujących zróżnicowane gałęzie gospodarki; ▪ największy w kraju rynek zbytu wynikający z liczby mieszkańców oraz liczby podmiotów gospodarczych; ▪ wysoka atrakcyjność inwestycyjna potwierdzana lokalizacją inwestycji globalnych firm; ▪ dywersyfikacja przemysłu: branże tradycyjne, nowe i tradycyjne specjalizacje, np. Automotive, rozwijające się przemysły wysokich technologii; ▪ utrzymujące się duże znaczenie przemysłu wydobywczego – miejsca pracy i sieć kooperacji, a także nowe technologie; ▪ wysoki potencjał (gospodarczy, społeczny i promocyjny) turystyki i rekreacji (obiekty poprzemysłowe, tereny atrakcyjne przyrodniczo, duża ilość produktów turystycznych); ▪ wysoka jakość i urozmaicone kwalifikacje kapitału intelektualnego; ▪ etos pracy związany z kulturą pracy w przemyśle i tradycyjnymi wartościami; ▪ kapitał ludzki zbudowany na wiedzy i wykształceniu technicznym; ▪ wysoki poziom nauki ze zróżnicowaną i stale rozwijaną ofertą; ▪ przywiązanie do tradycji i kultury regionu (kapitał społeczny); ▪ koncentracja potencjałów związana z niewielkimi odległościami pomiędzy jednostkami subregionu oraz z odległością od innych obszarów metropolitalnych o podobnej skali; ▪ bardzo dobre skomunikowanie układem dróg i siecią kolejową w układzie wewnętrznym i z	▪ wzmocnienie procesu metropolizacji Metropolii Górnośląskiej; ▪ utrzymanie pozycji Metropolii Górnośląskiej na tle innych polskich i europejskich metropolii, szczególnie w zakresie gospodarki i rozwoju funkcji metropolitalnych (kultura, nauka, edukacja); ▪ przyciąganie kolejnych inwestorów wzmacniających rozwój inteligentnych specjalizacji w subregionie i wykorzystujących kapitał intelektualny subregionu; ▪ utrzymywanie wysokiej pozycji subregionu w zakresie poziomu kapitału ludzkiego – dalsze podnoszenie poziomu kształcenia wyższego i zawodowego i dostosowanie go do aktualnych potrzeb rynku pracy; ▪ rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej wykorzystującej kompleksowo walory przyrodnicze, kulturowe, dziedzictwo poprzemysłowe; ▪ ochrona i poprawa jakości środowiska naturalnego i miejskiego, w tym poprzez wspólne inwestycje: podnoszenie jakości wód – budowa oczyszczalni, systemów kanalizacji sanitarnej i deszczowej, ochrona powietrza i przeciwdziałanie niskiej emisji, uporządkowanie gospodarki odpadami - budowa zakładu termoutylizacji odpadów, monitoring składowych środowiska; ▪ poprawa bezpieczeństwa publicznego i zabezpieczeń przeciwpowodziowych; ▪ rozwój nowej energetyki z wykorzystaniem nowych technologii dla przeróbki węgla; ▪ wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz wdrożenie procedur zwiększających poziom samowystarczalności energetycznej gmin/miast; ▪ rewitalizacja terenów poprzemysłowych; ▪ rewitalizacja centrów i podniesienie jakości przestrzeni publicznych wpływających na poprawę wizerunku miast; ▪ stworzenie mechanizmów wsparcia działań rewitalizacyjnych, w tym PPP, rewitalizacja przestrzeni zainwestowanej i

	powiązaniemi zewnętrznymi; ▪ infrastruktura transportowa z lotniskiem zapewniająca wysoką dostępność komunikacyjną; ▪ struktura przestrzenna i cechy społeczno-gospodarcze decydujące o atrakcyjności terenów inwestycyjnych; ▪ potencjał wykorzystania lotnisk lokalnych do rozwoju funkcji biznesowych.	zielonej oraz włączenie ich w spójny system aglomeracyjny; ▪ przeciwdziałanie depopulacji – wykreowanie wizerunku miejsca atrakcyjnego do zamieszkania; ▪ podniesienie poziomu zatrudnienia przez tworzenie atrakcyjnej, konkurencyjnej spójnej oferty miejsc pracy; ▪ poszerzanie oferty czasu wolnego; ▪ rozwój i zwiększenie dostępności usług dla starzejącego się społeczeństwa; ▪ rozwój współpracy w ramach Euroregionu Śląsko-krakowskiego; ▪ poprawa jakości drogowych powiązań wewnętrznych i zewnętrznych oraz rozwój zintegrowanego systemu transportu publicznego i inteligentnych systemów zarządzania transportem; ▪ możliwość rozwoju logistyki w oparciu o obecną i planowaną infrastrukturę transportową.
Północny obszar funkcjonalny (subregion północny)	▪ położenie na osi komunikacyjnej północ-południe; północna brama województwa śląskiego; ▪ korzystna lokalizacja między dużymi ośrodkami gospodarczymi umożliwiająca funkcjonowanie w ponadlokalnych sieciach kooperacji; ▪ podziemny rezerwuuar wody pitnej o znaczeniu regionalnym, zasoby wody jurajskiej; ▪ źródłowy obszar 3 dużych rzek: Warta, Przemsza, Pilica; ▪ obszary o bardzo wysokich walorach środowiskowych objęte rezerwatami przyrody; ▪ dobrze zagospodarowane i utrzymane lasy; ▪ dobrze zachowane walory środowiskowe – tereny bogate w niezmiennione i niezdegradowane walory przyrodnicze; ▪ potencjał dla rozwoju geotermii, ▪ wysoki poziom wykształcenia technicznego; wykształcone kadry inżynierskie w dziedzinie energetyki i inżynierii środowiska; ▪ uczelnie działające w Częstochowie; ▪ niskie koszty pracy w stosunku do innych subregionów; ▪ wysoka mobilność pracowników; ▪ skonsolidowane społeczności lokalne;	▪ przełamywanie negatywnych trendów demograficznych wpływających na depopulację obszaru, zwłaszcza na tle ekonomicznym; ▪ ukształtowanie nowych specjalizacji gospodarczych wykorzystujących potencjały subregionu oraz przyczyniających się do podnoszenia poziomu innowacyjności obszaru; ▪ wzrost liczby miejsc pracy o zróżnicowanym charakterze; ▪ skuteczniejsze wykorzystywanie wyjątkowych walorów przyrodniczych i kulturowych subregionu na rzecz wzmacniania atrakcyjności turystycznej obszaru, w tym wykreowanie marki turystyki jurajskiej w skali kraju; ▪ przewyższanie peryferyjnego położenia części obszarów wiejskich subregionu; ▪ rozwijanie powiązań komunikacyjnych pomiędzy subregionem a obszarami metropolitalnymi regionu podnoszące poziom mobilności zawodowej mieszkańców oraz dostępności do funkcji wyższego rzędu; ▪ przewyższanie procesu osłabiania pozycji i tempa rozwoju średnich i małych miast subregionu; ▪ wzmacnianie naukowych, edukacyjnych i kulturalnych funkcji Częstochowy; ▪ podnoszenie jakości kapitału ludzkiego, w

	▪ potencjał przedsiębiorczy – rzemiosło, drobna wytwórczość, firmy rodzinne; ▪ tradycyjne klastery małych i średnich przedsiębiorstw: odzieżowy, obuwniczy, spożywczy; ▪ rozwinięta branża Automotive (części, komponenty); ▪ konkurencyjna branża przetwórstwa tworzyw sztucznych; ▪ tradycje przemysłowe hutnicze i włókiennicze; ▪ działalność Parku Przemysłowo-Technologicznego (Częstochowa); ▪ rozwinięte rolnictwo ekologiczne, przetwórstwo rolne, agroturystyka; ▪ turystyka: rozwijająca się baza turystyczna, Jasna Góra (centrum pielgrzymkowe o randze światowej) oraz inne sanktuaria maryjne (Żarki, Leśniów, Mrzygłód), niepowtarzalny krajobraz jurajski, nieodkryte rzeki (Warta, Liswarta); ▪ korzystne warunki inwestowania (brak szkód górniczych, duże wolne przestrzenie inwestycyjne).	tym wzrost poziomu kształcenia na wszystkich poziomach; ▪ poprawa dostępu do opieki medycznej oraz usług dla osób starszych.
Południowy obszar funkcjonalny (subregion południowy)	▪ silny sektor produkcji Automotive, lotniczej i szybowcowej; ▪ kształtowanie się klastrów w dziedzinie hi-tech; ▪ rozwijający się sektor szkolnictwa wyższego, kadra o wysokich kwalifikacjach i kulturze pracy nabytych w przemyśle; ▪ rozwój dizajnu; ▪ infrastruktura transportowa stwarzająca możliwości dostępu do nowych terenów inwestycyjnych; ▪ krajobraz będący kombinacją walorów naturalnych (góry) oraz form gospodarowania; ▪ relatywnie dobry stan środowiska przyrodniczego; ▪ położenie przygraniczne; rozwijająca się współpraca transgraniczna; ▪ zasoby wody pitnej dla województwa śląskiego; ▪ różnorodna, bogata kultura regionu i wysoka aktywność kulturalna mieszkańców; wielowiekowe tradycje tworzące trwałe podstawy dla dalszego rozwoju kulturalnego subregionu;	▪ rozwijanie powiązań z miastami Metropolii Górnośląskiej, szczególnie w kontekście współpracy gospodarczej i rozwoju turystyki; ▪ podniesienie poziomu zatrudnienia poprzez tworzenie obszarów stref ekonomicznych; ▪ dywersyfikacja funkcji turystycznych, w tym wydłużających sezon turystyczny; ▪ stworzenie jednolitego systemu informacji turystycznej oraz integracja oferty turystycznej; ▪ rozwijanie współpracy transgranicznej wykorzystującej położenie subregionu; ▪ przewyższanie peryferyjnego położenia obszarów górskich; ▪ uzupełnienie braków w podstawowej infrastrukturze technicznej; ▪ komplementarny (zrównoważony) system komunikacyjno-transportowy ze wzmocnieniem roli transportu szynowego oraz jego integracją z innymi systemami (szczególnie Żywiec – Sucha Beskidzka; Cieszyn - Goleszów - Skoczów - Bielsko-Biała); ▪ racjonalizacja układu funkcjonalno-przestrzennego kolei i rewitalizacja

	▪ imprezy kulturalne w dziedzinie filmu (Przegląd filmowy „Kino na Granicy”), jazzu (Zadymka Jazzowa), kultury regionalnej (Tydzień Kultury Beskidzkiej) oraz edukacji kulturalnej; ▪ wzrost dbałości mieszkańców o środowisko przyrodnicze; ▪ zainteresowanie mieszkańców aktywnościami kulturalnymi; ▪ aktywność gospodarcza mieszkańców przejawiająca się wysokim poziomem przedsiębiorczości; ▪ aktywność społeczno-ekonomiczna widoczna w działalności LGD; ▪ duże (70-100 ha) specjalistyczne gospodarstwa rolne z przemysłem agroturystycznym; ▪ turystyka opierająca się na dobrze rozwiniętej infrastrukturze turystycznej, tradycjach, wizerunku; górskie turystyczne marki regionu; ▪ silnie rozwinięta gospodarka stawowo – rybacka z doświadczeniem we współpracy w ramach LGR i zdolnością do absorpcji środków; ▪ pasterstwo wysokogórskie (program „Owca+”).	▪ dworców PKP; ▪ podniesienie jakości drogowych powiązań wewnętrznych i zewnętrznych; ▪ poprawa jakości środowiska, powietrza i wód powierzchniowych, systemów kanalizacji, m.in. dla poprawy wizerunku; ▪ poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego; ▪ rozwój turystycznej inicjatywy klastrowej.
Zachodni obszar funkcjonalny (subregion zachodni)	▪ duży potencjał i zróżnicowanie gospodarcze, zrównoważona proporcja przemysłów tradycyjnych oraz nowych; ▪ udany proces transformacji gospodarki w subregionie; ▪ potencjał przyrodniczy z rzeką Odrą; ▪ bioróżnorodność środowiska oraz duży udział terenów zieleni; ▪ przygraniczne położenie geograficzne, bliskość aglomeracji Ostrawsko-Karwińskiej, współpraca transgraniczna z silnymi więziami gospodarczymi stanowiącymi zarówno potencjał jak i obszar aktywności; ▪ wysoka jakość edukacji i dostęp do urozmaiconej oferty szkolnictwa wyższego; ▪ wysokie kompetencje kapitału ludzkiego stale dostosowywane do potrzeb rynku pracy; ▪ aktywne społeczności lokalne włączające się w działania społeczne i kulturalne; liderzy w społecznościach	▪ rozwój zintegrowanego transportu i powiązań wewnętrznych w subregionie, w tym odbudowa powiązań transportu zbiorowego; ▪ rozwój MŚP jako drugiego bieguna gospodarki subregionu (obok tradycyjnego przemysłu wydobywczego i energetycznego); ▪ wzrost poziomu przedsiębiorczości mieszkańców; ▪ głębsze powiązanie rozwoju edukacji z potrzebami rynku pracy; ▪ podniesienie poziomu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego; ▪ rozwój bazy rekreacyjnej i oferty spędzania czasu wolnego dla mieszkańców subregionu oraz mieszkańców województwa; ▪ rewitalizacja miast i podnoszenie atrakcyjności przestrzeni publicznych; ▪ podnoszenie poziomu kooperacji z głównymi ośrodkami subregionu centralnego; ▪ podniesienie jakości wewnętrznych połączeń drogowych i kolejowych na osi

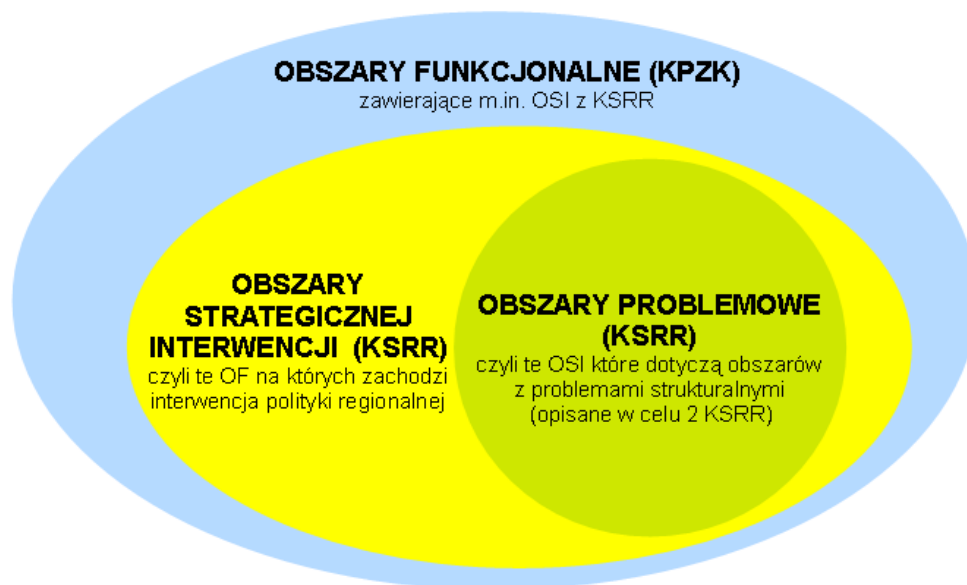
lokalnych; ▪ bogaty potencjał kulturalny i dziedzictwo historyczne; silne tradycje, nowe aktywności w dziedzinie kultury; ▪ dobra współpraca i organizacja samorządów z aktywnością miast (jako liderów); ▪ struktura przestrzenna z układem skupionych miast i rozwiniętym układem dróg rowerowych oraz zadbanymi przestrzeniami publicznymi; ▪ relatywnie dobry wewnętrzny układ komunikacyjny włączony w układ powiązań krajowych i międzynarodowych; ▪ wysoka atrakcyjność inwestycyjna dla działalności przemysłowej, potwierdzona wysokimi rankingami oraz obecnością inwestycji zagranicznych.	wschód – zachód; ▪ poprawa jakości środowiska, w szczególności powietrza i wód powierzchniowych.
--	---

Obszary strategicznej interwencji w krajowych dokumentach strategicznych

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR) oraz Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK) w sposób jednoznaczny postulują podejście do zagadnień kształtowania i wdrażania polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym.

KSRR definiuje Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) jako obszary, do których w sposób szczególny będzie adresowana polityka regionalna; wobec których, wymagana jest interwencja rządu ze względu na ciężar, którego region sam nie jest w stanie udźwignąć; które ze względów społecznych, gospodarczych lub środowiskowych wywierają lub mogą w przyszłości wywierać istotny wpływ na rozwój kraju. W ramach KPZK wskazywane są obszary wymagające szczególnego wsparcia tzw. obszary problemowe, będące obszarami szczególnych zjawisk z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych.

Rysunek 16. Typologia obszarów w krajowych dokumentach planistycznych – KSRR i KPZK.

Źródło: Opracowanie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Tabela 3. Typologia obszarów funkcjonalnych (KPZK) oraz obszarów strategicznej interwencji (KSRR).

1. *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – obszary funkcjonalne*
 - 1.1. **Miejskie obszary funkcjonalne**
 - 1.1.1. Ośrodek wojewódzki, w tym obszar metropolitalny
 - 1.1.2. Ośrodki regionalne
 - 1.1.3. Ośrodki subregionalne (>50 tys. ludności)
 - 1.1.4. Ośrodki lokalne
 - 1.2. **Wiejskie obszary funkcjonalne**
 - 1.2.1. Uczestniczące w procesach rozwojowych
 - 1.2.2. Wymagające wsparcia procesów rozwojowych
 - 1.3. **Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej:**
 - 1.3.1. Górskie
 - 1.3.2. Ochrony gleb dla celów produkcji rolnej
 - 1.3.3. Tereny zamknięte
 - 1.3.4. Narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy
 - 1.4. **Obszary kształtowania potencjału rozwojowego**
 - 1.4.1. Cenne przyrodniczo
 - 1.4.2. Ochrony krajobrazów kulturowych
 - 1.4.3. Ochrony i kształtowania zasobów wodnych
 - 1.4.4. Strategicznych złóż kopalin
 - 1.5. **Obszary funkcjonalne wymagające rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej**
 - 1.5.1. O najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych
 - 1.5.2. Miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze
 - 1.5.3. Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe
 - 1.5.4. Przygraniczne
 - 1.5.5. Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich.

2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego – obszary strategicznej interwencji

2.1. Obszary konkurencyjnościowe

2.1.1. Ośrodek wojewódzki i jego obszar funkcjonalny

2.1.2. Ośrodki subregionalne

2.1.3. Obszary wiejskie, w tym lokalne centra rozwoju

2.2. Obszary problemowe

2.2.1. Obszary wzmacniania spójności w układzie regionalnym

2.2.2. Obszary wiejskie o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe

2.2.3. Miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji

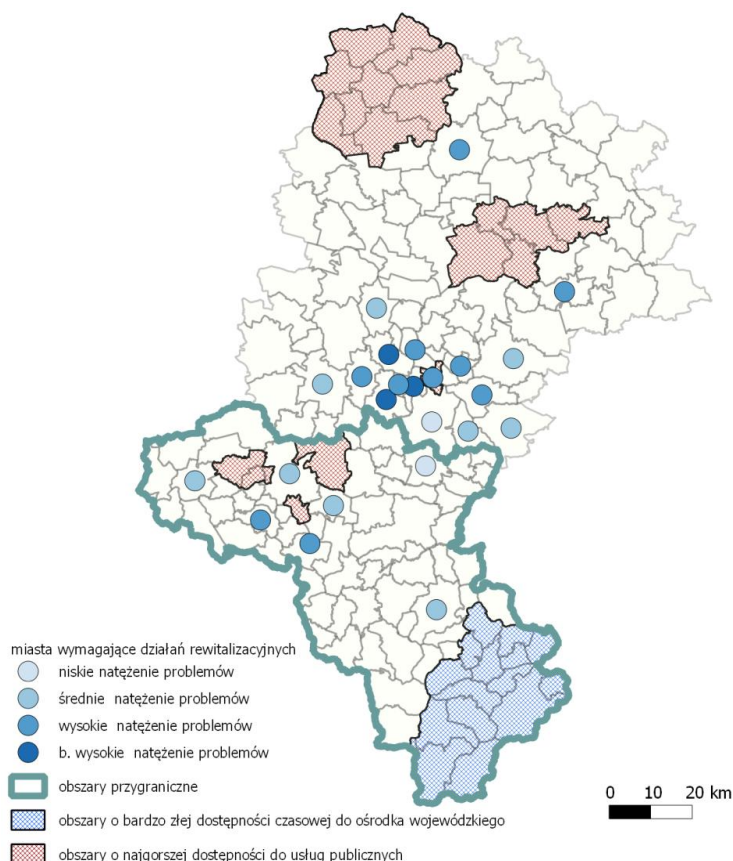
2.2.4. Obszary przygraniczne

2.2.5. Obszary o najniższej dostępności (obszary skrajnie peryferyjne).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie KPZK i KSRR.

W zapisach Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego można znaleźć propozycję delimitacji w odniesieniu do poszczególnych obszarów. Ich wyniki zostały przedstawione poniżej na mapie.

Mapa 16. Delimitacja obszarów strategicznej interwencji w ramach KSRR w odniesieniu do województwa śląskiego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie KSRR.

Obszary strategicznej interwencji w ujęciu regionalnym

Analiza sytuacji w regionie w kontekście typów obszarów i celów określonych w KSRR i KPZK pozwala na wyznaczenie 12 typów obszarów strategicznej interwencji komplementarnych wobec wskazanych w ww. dokumentach krajowych. Należy podkreślić, iż zaproponowana delimitacja tego typu obszarów, w tym

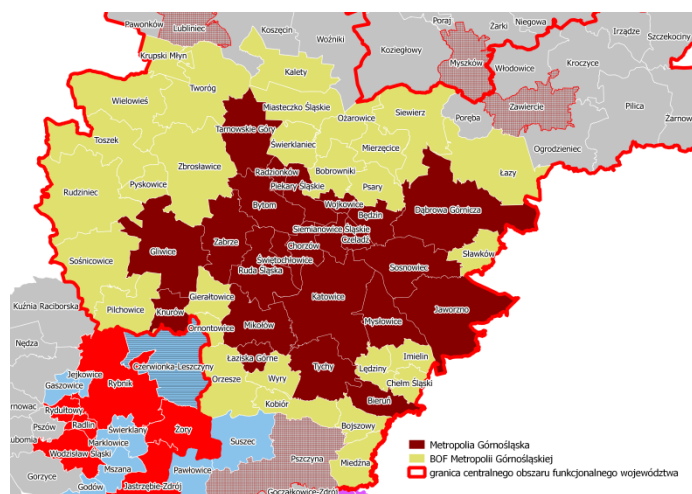
obszarów metropolii i aglomeracji wraz z ich bezpośrednim otoczeniem funkcjonalnym oraz lokalnymi ośrodkami rozwoju, jest wstępna. Przed wdrożeniem odpowiednio ukierunkowanych działań, ze względu na znaczną dynamikę zjawisk społeczno-gospodarczych i ograniczoną skuteczność badań statystycznych w zakresie delimitacji tego typu obszarów, powinny być przeprowadzone analizy weryfikujące zakres przestrzenny tego typu obszaru do uzyskania wsparcia w określonym zakresie. Delimitacja ta powinna zostać określona również w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa.

1. Metropolia Górnośląska i jej bezpośrednie otoczenie funkcjonalne (obszar metropolitalny).

Metropolia Górnośląska to centralny obszar rozwojowy województwa śląskiego o znaczeniu europejskim, składający się z 23 miast³⁸, w tym miasta wojewódzkiego. W skład jej bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego wchodzi natomiast 29 gmin. Metropolia charakteryzuje się zdywersyfikowaną strukturą gospodarczą i jest obok Warszawy najsilniejszym ośrodkiem gospodarczym w kraju. Na terenie metropolii zlokalizowanych jest szereg instytucji o charakterze międzynarodowym, instytucji kultury wysokiej oraz wysokospecjalistycznych placówek ochrony zdrowia. Metropolia jest silnym ośrodkiem naukowym i badawczo-rozwojowym w Polsce. Ośrodek ma duże znaczenie w sferze gospodarczej oraz w zakresie zaspokojenia dostępu do usług publicznych wyższego rzędu.

Obszar Metropolii jest specyficzny nie tylko w skali kraju, ale także w skali europejskiej. Uległ przeobrażeniu z tradycyjnego obszaru przemysłowego w obszar postindustrialny, metropolitalny o dobrze rozwiniętym przemyśle oraz sektorze usług. Jednak proces ten nie został zakończony. Wspomniany obszar ze względu na swą skalę wymaga wsparcia i kontynuacji działań ukierunkowanych na poprawę warunków inwestycyjnych, dalszy rozwój jego potencjału rynkowego i technologicznego.

Mapa 17. Metropolia Górnośląska i jej bezpośrednie otoczenie funkcjonalne.

Jednym z podstawowych czynników rozwoju miast są uwarunkowania demograficzne i społeczne. W związku z tym, że Metropolia Górnośląska jest największym i najbardziej zurbanizowanym obszarem w Polsce to wszelakie procesy zachodzące w miastach najbardziej widoczne są na tym obszarze. Nasilają się procesy demograficzne i społeczne typowe dla wielu miast na terenie kraju oraz występujące w państwach Europy Zachodniej. Do procesów tych należy zmiana modelu rodziny, wydłużanie przeciętnego trwania życia, migracje wewnętrzne i zagraniczne, zmiany demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa, przenoszenie się ludności miejskiej do strefy podmiejskiej. „Kurczenie się” miast i suburbanizacja mają niekorzystny wpływ na

Źródło: Opracowanie własne.

przestrzeń, powodują zamieranie centrów miast, degradację przestrzeni publicznych oraz sprzyjają tendencji do segmentacji przestrzeni miejskich. Obszary śródmiejskie podlegają dezurbanizacji, przejawiającej się m.in. depopulacją i dekapitalizacją zasobów budowlanych.

Problemem tego obszaru jest obciążenie i zagęszczenie infrastruktury technicznej i transportowej, co w znacznym stopniu wpływa na jakość życia mieszkańców. Stan infrastruktury jest zróżnicowany, a w niektórych częściach wymaga działań naprawczych. W obszarze Metropolii występuje również nasilenie negatywnych zjawisk związanych z użytkowaniem przemysłowym przestrzeni, co wiąże się

³⁸ W wyniku delimitacji do Metropolii Górnośląskiej zakwalifikowane zostały gminy: Katowice, Sosnowiec, Gliwice, Zabrze, Bytom, Ruda Śląska, Tychy, Dąbrowa Górnicza, Chorzów, Jaworzno, Mysłowice, Siemianowice Śląskie, Tarnowskie Góry, Będzin, Piekary Śląskie, Świętochłowice, Knurów, Mikołów, Czeladź, Łaziska Górne, Bieruń, Radzionków i Wojkowice. Źródło: Zeszyt 4 Analizy RCAS, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, www.rcas.slaskie.pl.

W obszarze Aglomeracji Bielskiej, Częstochowskiej i Rybnickiej wzmocnienie powinny być przede wszystkim funkcje wyższego rzędu tj. funkcje wielkomiejskie o znaczeniu międzynarodowym i krajowym – zgodnie z posiadanym potencjałem (funkcje gospodarcze, naukowo-badawcze, kulturalne – w tym przemysł kreatywny, turystyczne, usługi publiczne wyższego rzędu).

Podejmowane powinny być również działania mające na celu przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społeczno-gospodarczym związanym z bezrobociem, niską jakością infrastruktury technicznej i społecznej. Wyzwaniem będzie również poprawa jakości transportu publicznego oraz poprawa jego efektywności zarówno w aglomeracjach jak i w całych obszarach funkcjonalnych.

Niezbędne są działania zmierzające do poprawy infrastruktury inwestycyjnej obejmującej instytucje otoczenia biznesu, jak również tworzenie i wykorzystanie dobrze skomunikowanych obszarów inwestycyjnych w aglomeracjach i w ich bezpośrednim otoczeniu funkcjonalnym.

Działania związane z poprawą powiązań funkcjonalnych powinny obejmować zarówno obszary Aglomeracji Bielskiej, Częstochowskiej i Rybnickiej oraz ich bezpośrednie otoczenie funkcjonalne, jak również pozostałe obszary zlokalizowane w obrębie danego obszaru funkcjonalnego.

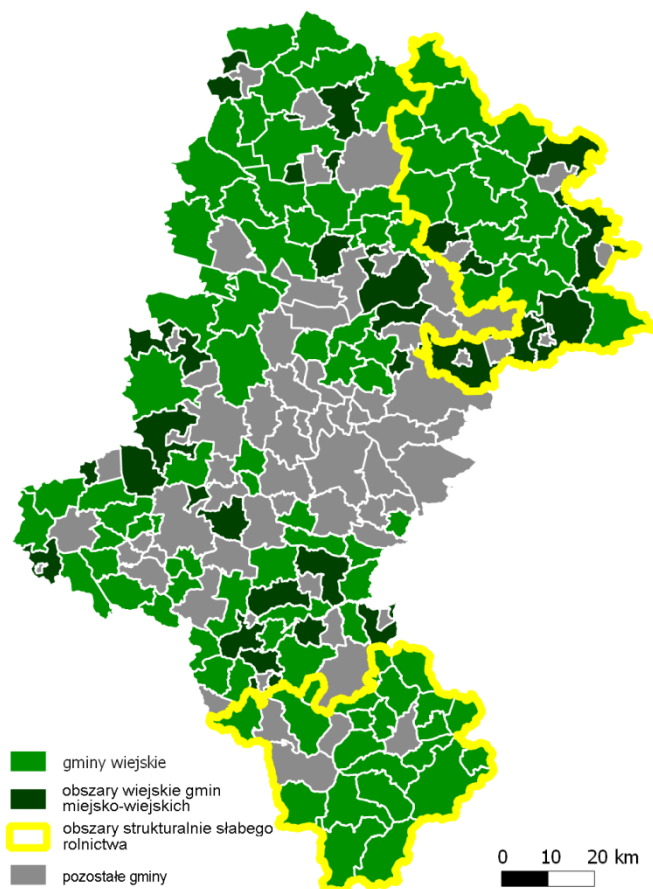
5. Lokalne ośrodki rozwoju.

Są to ośrodki miejskie położone poza Metropolią i aglomeracjami oraz poza ich bezpośrednim otoczeniem funkcjonalnym, o liczbie mieszkańców nieprzekraczającej 60 tys., które skupiają procesy rozwoju na poziomie lokalnym. Stanowią przejściowe ogniwo dyfuzji rozwoju pomiędzy Metropolią i aglomeracjami a pozostałymi obszarami województwa. Są to jednostki koncentrujące funkcje i usługi dla ludności w szczególności: edukacyjne, zdrowotne, związane z bezpieczeństwem, gospodarcze, administracyjne, kulturalne etc. Szczególną rolę pełnią w odniesieniu do obszarów wiejskich położonych w ich otoczeniu, dla których stanowią swoiste centra rozwoju usług pozarolniczych i realizują funkcje ośrodków inkubujących przedsięwzięcia i projekty aktywizujące te tereny.

Ośrodki te mają duże znaczenie w sferze gospodarczej oraz w zakresie zaspokojenia dostępu do usług publicznych lokalnego i ponadlokalnego rzędu. Wyzwaniem jest poprawa integracji przestrzennej, społecznej i gospodarczej ośrodków miejskich będących lokalnymi ośrodkami rozwoju i ich otoczenia, w większości wiejskiego, poprzez rozbudowę i modernizację infrastruktury transportowej i systemów transportu zbiorowego, rozwijanie i uzupełnianie zakresu usług publicznych: edukacyjnych (głównie na poziomie średnim), ochrony zdrowia (zwłaszcza w zakresie specjalistycznych usług medycznych) oraz kultury. Ważna jest również realizacja tworzenia i modernizacji infrastruktury technicznej zapewniającej lokalizację firm wykorzystujących specyficzny, lokalny potencjał.

6. Obszary wiejskie.

Obszary wiejskie obejmują tereny wiejskie położone w gminach wiejskich oraz miejsko-wiejskich województwa śląskiego. Elementami wyróżniającymi te obszary są duża powierzchnia użytków rolnych oraz znaczna liczba ludności utrzymującej się z pracy w rolnictwie. Rozwój terenów wiejskich w dużym stopniu opiera się również na agroturystyce, turystyce oraz pozarolniczych usługach dla społeczności lokalnej i turystów. Tak więc obszary te cechują się znacznym zróżnicowaniem funkcji obejmującym zarówno funkcje rolnicze jak i pozarolnicze co wynika ze specyfiki sieci osadniczej i profilu gospodarczego regionu. Z tego też względu są to w znacznej części obszary o funkcjach mieszanych i przejściowych, czyli takich, które tracą swój pierwotny charakter w wyniku procesów urbanizacyjnych, w tym postępującej suburbanizacji. W związku z tymi procesami, równolegle ze wsparciem utrzymania rolniczego charakteru i produkcji w tych obszarach, konieczna staje się poprawa możliwości zatrudnienia i mobilności zawodowej, stworzenie warunków do zwiększenia inwestycji okołorolniczych i pozarolniczych oraz rozbudowy lokalnej infrastruktury transportowej i poprawy funkcjonowania transportu zbiorowego, umożliwiającego dostęp do korzystania z usług publicznych wyższego rzędu. Ponadto niezbędne są działania aktywizujące społeczności wiejskie oraz ukierunkowane na poprawę jakości edukacji i kształcenia ustawicznego.

Mapa 21. Obszary wiejskie.

Jednocześnie wyzwaniem jest powstrzymanie niekontrolowanego podziału terenów otwartych, rozprzestrzenianiu się zabudowy podmiejskiej, jednorodzinnej na obszary wiejskie celem zachowania ich różnorodności i spuścizny kulturowej. Istotne jest zachowanie i kształtowanie krajobrazu, ochrona i wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego wsi, dokumentowanie i popularyzacja tradycji oraz wspieranie lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw skierowanych na kultywowanie tradycji obszaru wiejskiego. Realizacja wymienionych zamierzeń, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, będzie miała pozytywny wpływ na środowisko przyrodnicze, walory krajobrazowe i jakość życia mieszkańców.

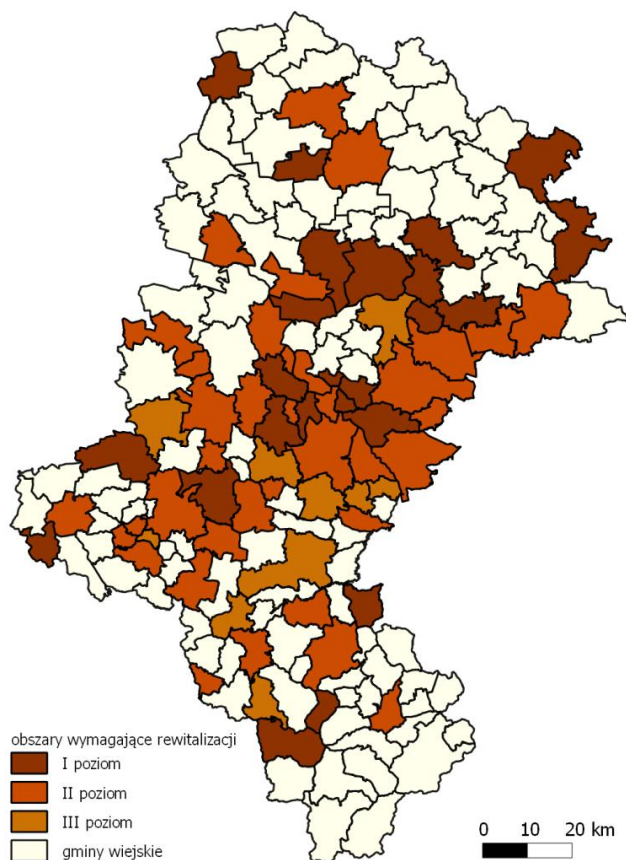
Źródło: Opracowanie własne.

7. Obszary cenne przyrodniczo.

Obszary cenne przyrodniczo są to wyjątkowe obszary przyrodnicze charakterystyczne zarówno dla obszarów nizinnych, wyżynnych i górskich, a także kotlin podgórskich, które wymagają szczególnej ochrony w skali regionalnej. W województwie śląskim w zależności od wartości poszczególnego obszaru, stanu zachowania przyrody oraz rodzaju działań, jakie należy podjąć lub zaniechać w celu zachowania jego walorów znajdują się obiekty o różnej randze ochrony przyrody, tj.: rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne. Jednak istniejący system obszarów chronionych, aby zapewnić pełną reprezentatywność obszarów cennych przyrodniczo, wymaga systematycznej weryfikacji oraz uzupełnienia. Dbłość o zasoby przyrodnicze wymaga stworzenia zintegrowanego systemu ochrony i zarządzania zasobami przyrodniczymi na podstawie kompleksowej inwentaryzacji oraz jego integracji z planowaniem przestrzennym celem uniknięcia konfliktów przyrodniczo-przestrzennych. Konieczne jest zapobieganie silnej antropopresji na tereny cenne przyrodniczo. Jest to szczególnie ważne w związku z tym, że tego typu obszary są uznawane za atrakcyjne miejsca zamieszkania i często są to także tereny intensywnego rozwoju turystyki. Wobec tych terenów kluczowe jest zachowanie zrównoważenia działań mających na celu ochronę, tak aby nie wpłynąć negatywnie na obszar. Prowadzone powinny być działania na rzecz przeciwdziałania fragmentacji przestrzeni i tworzenia rozwiązań sprzyjających ochronie zasobów przyrodniczych, szczególnie poprzez tworzenie korytarzy ekologicznych umożliwiających migrację fauny i flory.

8. Obszary wymagające rewitalizacji.

Mapa 22. Obszary wymagające rewitalizacji.³⁹

Źródło: Opracowanie własne.

również wskazać na aspekt społeczny terenów zdegradowanych. Upadek tradycyjnych gałęzi przemysłu i brak z tym związanych procesów restrukturyzacyjnych oraz lokowanie inwestycji na nowych terenach powoduje odpływ ludności, wyludnianie dzielnic i zniszczenia w tkance mieszkaniowej. Efektem niskiej przedsiębiorczości i słabej dynamiki miejsc pracy na tych terenach jest segregacja przestrzenna mieszkańców i powstawanie dzielnic biedy i wykluczenia społecznego. Główne wyzwania dla tych obszarów będą dotyczyć przywrócenia im funkcji zarówno społecznych jak i gospodarczych.

9. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi.

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi obejmują tereny, które stosunkowo często ulegają podtopieniom i narażone są na niebezpieczeństwo powodzi. Zagrożenie powodziowe jest skutkiem wypadkowej zwiększonych opadów i zwiększonego tempa spływu powierzchniowego. Zwiększone tempo spływu powierzchniowego spowodowane jest zmianami użytkowania terenu - niekorzystnym wpływem zmniejszenia retencyjności obszarów południowych krańców województwa, co z kolei jest związane z osłabieniem zdrowotności lasów górskich, wzrastającym zurbanizowaniem tych terenów i szybkim przyrostem powierzchni nawierzchni nieprzepuszczalnych (drogi, parkingi, dachy, podwórka, powierzchnie magazynowe i inne).

Na obszarze objętym projektem Strategii znajdują się obszary szczególnego zagrożenia powodzią według obowiązujących obecnie studiów ochrony przeciwpowodziowej, które zachowują ważność do dnia sporządzenia map zagrożenia powodziowego oraz ryzyka powodziowego. Prezes Krajowego Zarządu

Obszary wymagające rewitalizacji są to obszary, na których istnieją tereny i obiekty zdegradowane, zdewastowane, w tym głównie przemysłowe dotknięte problemami związanymi z degradacją środowiska przyrodniczego oraz nasileniem negatywnych zjawisk społecznych. Znaczenie problematyki przekształcania terenów przemysłowych wynika ze skali ich występowania i ich lokalizacji. Większość obszarów miejskich województwa łódzkiego zawiera w sobie tereny przemysłowe lub z nimi sąsiaduje. Obszary takie występują głównie w potencjalnie wartościowych miejscach jakimi są centra miast, w sąsiedztwie arterii komunikacyjnych i obszarów o walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Związane jest to z tym, że osiedla rozwijały się wokół zakładów przemysłowych, a po ich upadku takie obszary pozostały w dzielnicach śródmiejskich. Degradacja środowiska w województwie łódzkim jest związana w szczególności z użytkowaniem terenów przez przemysł w tym zwłaszcza górnictwo węgla kamiennego. Ponadto tereny zdegradowane i zdewastowane w sensie przestrzennym obejmują także wysypiska, zapadiska oraz tereny po poligonach wojskowych. Należy

³⁹ Przedstawione na mapie poziomy oznaczają nasilenie potrzeb rewitalizacyjnych, przy czym poziom pierwszy oznacza najwyższy poziom tych potrzeb.

Gospodarki Wodnej przygotowuje mapy zagrożenia powodziowego oraz mapy ryzyka powodziowego w terminie do dnia 22 grudnia 2013 r. Ponadto w centralnej części województwa śląskiego również występują obszary zalewane na skutek obniżania się powierzchni terenu z powodu prowadzenia podziemnej eksploatacji górniczej (rejonów pogórnich osiadań terenu).

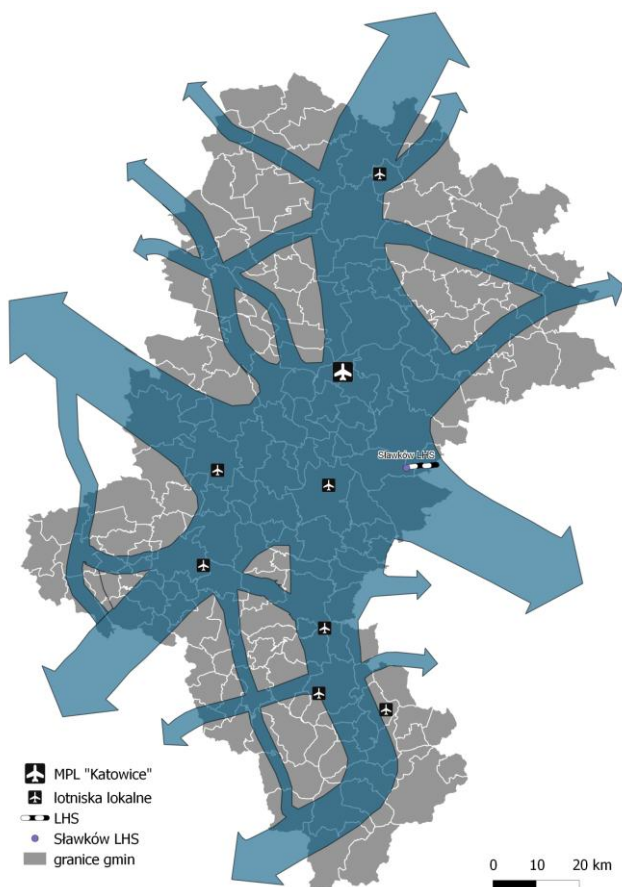
Należy pamiętać, że przyczyny zwiększonego tempa spływu powierzchniowego znacznie wykraczają poza obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi. Konieczne są działania mające na celu zwiększenie świadomości mieszkańców województwa wobec zagrożeń naturalnych. Dla bezpieczeństwa regionu ważne jest minimalizowanie zagrożeń środowiskowych. Działania wspomagające zwiększenie retencji powinny być prowadzone w całym dorzeczu. Powinny być podejmowane realizacje zabezpieczeń przeciwpowodziowych na terenach zalewowych. Wyzwaniem dla terenów szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi jest ograniczanie i racjonalizacja zabudowy na tych obszarach.

Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują zakazy, nakazy, dopuszczenia i ograniczenia wynikające z przepisów odrębnych. Zgodnie z art. 88 § 1 ustawy Prawo wodne (Dz. U. z 2012 r. poz. 145 z późn. zm.) na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią zabrania się wykonywania robót oraz czynności utrudniających ochronę przed powodzią lub zwiększających zagrożenie powodziowe, w tym:

- 1) wykonywania urządzeń wodnych oraz budowy innych obiektów budowlanych;
- 2) sadzenia drzew lub krzewów, z wyjątkiem plantacji wiklinowych na potrzeby regulacji wód oraz roślinności stanowiącej element zabudowy biologicznej dolin rzecznych lub służącej do wzmacniania brzegów, obwałowań lub odsypisk;
- 3) zmiany ukształtowania terenu, składowania materiałów oraz wykonywania innych robót, z wyjątkiem robót związanych z regulacją lub utrzymywaniem wód oraz brzegu morskiego, a także utrzymywaniem, odbudową, rozbudową lub przebudową wałów przeciwpowodziowych wraz z obiektami związanymi z nimi funkcjonalnie.

10. Obszary korytarzy sieci transportowych.

Mapa 23. Korytarze rozwoju sieci transportowych.

Źródło: Opracowanie własne.

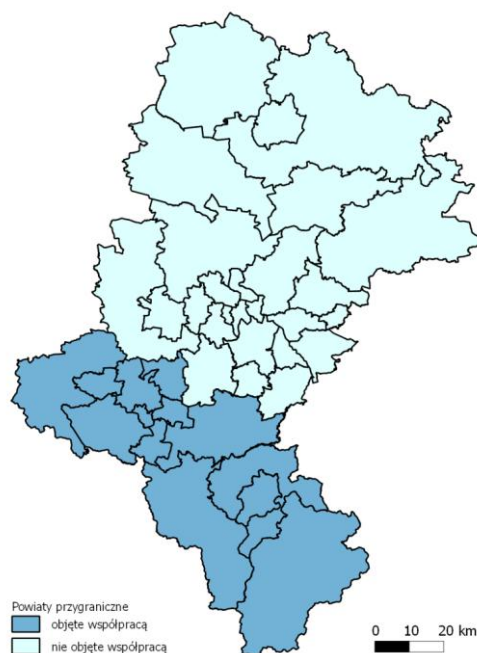
zapewnienia dostępności i wzmocnienia spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej regionu. W związku z tym konieczne jest stworzenie i modernizacja infrastruktury w tym głównie drogowej, kolejowej, lotniczej i logistycznej niezbędnej do prawidłowego funkcjonowania takich obszarów. Wzdłuż korytarzy powinny być zlokalizowane nowoczesne obiekty logistyczne i przeładunkowe oraz punkty zaopatrzenia w ekologiczne paliwo. Szczególnie pożądane jest stworzenie centrów logistycznych odpowiedniej rangi, będących kompleksowymi obiektami posiadającymi wyspecjalizowaną infrastrukturę, na terenie których działają podmioty świadczące usługi logistyczne oraz usługi towarzyszące. Powinny to być obiekty o bardzo szerokim spektrum działalności, a nie tylko nowoczesne magazyny do wynajęcia lub firmowe punkty dystrybucyjne. Najważniejszym wyzwaniem tego obszaru będzie połączenie regionu z innymi regionami kraju i Europy nowoczesną infrastrukturą transportową i komunikacyjną, jak również utrzymanie pozycji jednego z głównych węzłów komunikacyjnych.

Obszary korytarzy sieci transportowych są to obszary zlokalizowane wzdłuż głównych istniejących i planowanych szlaków komunikacyjnych, w tym przede wszystkim autostrad i dróg ekspresowych, głównych linii kolejowych, a w dalszej kolejności dróg głównych ruchu przyspieszonego i dróg głównych. Ponadto obejmują także inne kluczowe elementy układu transportowego, tj. MPL „Katowice” w Pyrzowicach i lotniska lokalne, terminale w Sławkowie, Port w Gliwicach oraz duże centra logistyczne, integrujące różne gałęzie transportu.

Sieć głównych korytarzy transportowych pokrywa się z przebiegiem połączeń zaliczonych do Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T), stanowiącej podstawowy system komunikacyjny Unii Europejskiej i jednocześnie podstawę realizacji polityki transportowej kraju. Rozwój korytarzy przyczyni się także do rozwoju gospodarczego całego obszaru województwa, w tym obszarów położonych w ich zasięgu oraz do zwiększenia ich dostępności przestrzennej. Wymaga to ujęcia rozwoju sieci transportowych w szerszym kontekście – jako elementu krajowej i europejskiej sieci transportowej. Przyczyni się to do

11. Obszary przygraniczne.

Mapa 24. Obszary przygraniczne.

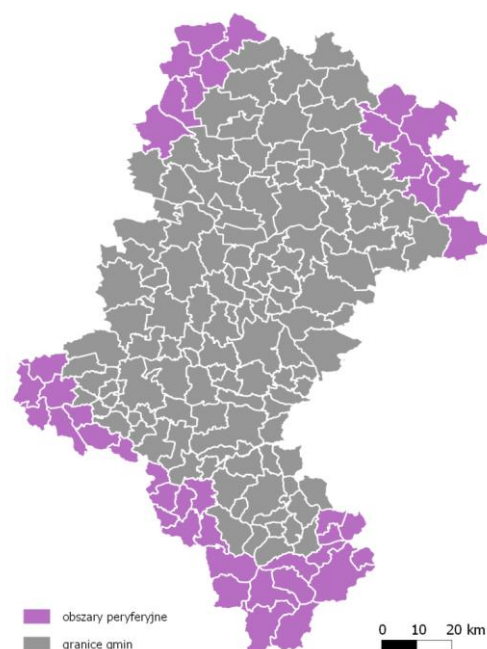

Źródło: Opracowanie własne.

Obszary przygraniczne to tereny zlokalizowane przy granicy z Czechami i Słowacją. Pełnią szczególną rolę zarówno w procesach rozwojowych jak i politycznych. Ze względu na położenie mają możliwość stymulowania wzrostu gospodarczego i rozwoju przedsiębiorczości poprzez współpracę międzynarodową, wymianę doświadczeń i dobrych praktyk. Współpraca w sieci transgranicznej obejmuje działania na rzecz rozwoju infrastruktury lokalnej, ochrony dziedzictwa naturalnego i kulturowego, turystyki, wspólnego przeciwdziałania klęskom, etc. Ze względu na fakt, że tereny te charakteryzują się niską dostępnością w zasięgu krajowym i do Metropolii, współpraca powinna obejmować także rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszaru (zarówno drogowego, jak i kolejowego), udrożnienie powiązań komunikacyjnych z Metropolią Górnośląską, jak również udrożnienie międzynarodowych szlaków komunikacyjnych.

12. Obszary skrajnie peryferyjne.

Mapa 25. Obszary skrajnie peryferyjne.

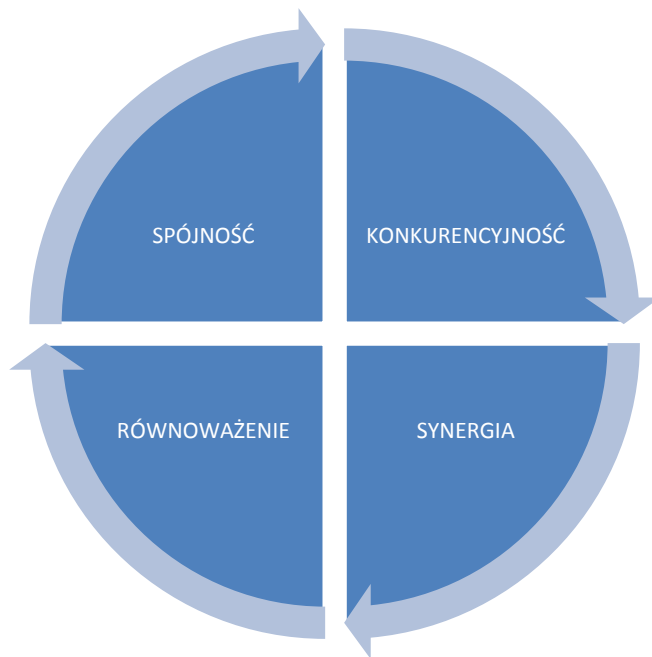
Źródło: Opracowanie własne.

Obszary skrajnie peryferyjne są to obszary o utrudnionym dostępie do Metropolii i ośrodków aglomeracyjnych w ramach województwa. Jest to wywołane barierami przestrzennymi (braki w infrastrukturze transportowej) lub geograficznymi (obszary górskie) oraz fizycznym oddaleniem od głównych ośrodków miejskich. Szczególne znaczenie ma tutaj słaba jakość infrastruktury transportowej uniemożliwiająca szybkie przemieszczanie się i dotarcie do aglomeracji. W wyniku takich ograniczeń obszary te mają niski udział w dyfuzji rozwoju z ośrodków wyższej rangi oraz mniejsze możliwości oferowania nowych miejsc pracy. Na terenach tych zauważa się nasilanie procesu depopulacji. Dla ośrodków peryferyjnych ważne znaczenie ma rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej.

4. Podstawowe wyzwania polityki rozwoju województwa

W oparciu o przeprowadzoną analizę pozycji zasobów i problemów województwa śląskiego oraz trendów i prognoz rozwoju wskazać można 4 podstawowe grupy wyzwań stojących przed polityką regionu, determinujących cele i kierunki jego rozwoju.

Rysunek 17. Wyzwania polityki rozwoju województwa śląskiego.

Źródło: Opracowanie własne.

Wyzwania związane z poprawą spójności regionu obejmują:

1. Poprawę stanu zdrowia poprzez stworzenie systemu profilaktyki zdrowotnej oraz zapewnienie dostępności do specjalistycznej opieki zdrowotnej.
2. Dostosowywanie usług w placówkach medycznych do zmian demograficznych i rosnącego zapotrzebowania na usługi dla ludzi starszych, rosnącego oddziaływania chorób cywilizacyjnych, wykorzystywania nowoczesnych metod wczesnej diagnostyki, nowych technologii leczenia.
3. Restrukturyzację podmiotów wykonujących działalność leczniczą.
4. Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, w tym w zakresie edukacji umożliwiające stałe podnoszenie poziomu wykształcenia i dostosowywanie kwalifikacji do zmieniających się potrzeb rynku pracy.
5. Rozwijanie form nauczania integracyjnego umożliwiającego pełniejszy udział w życiu społecznym osobom zagrożonym wykluczeniem.
6. Zahamowanie negatywnych tendencji demograficznych.
7. Wspieranie polityki prorodzinnej i bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców.
8. Poprawę skuteczności działań ograniczających skutki ubóstwa, w tym zjawisko dziedziczenia ubóstwa.
9. Podniesienie aktywności zawodowej i wzrost zatrudnialności na przyjaznym i otwartym rynku pracy.
10. Rozwój przedsiębiorczości społecznej tworzącej miejsca pracy.
11. Wsparcie i aktywizacja grup zagrożonych marginalizacją.
12. Poprawę efektywności podmiotów rynku pracy.

13. Tworzenie warunków rozwojowych mniejszym ośrodkom miejskim i obszarom wiejskim, które mogą być poddane dominacji i niekorzystnemu zjawisku wymywania potencjałów przez większe ośrodki.
14. Wzrost uczestnictwa społeczności lokalnych w procesach decyzyjnych.
15. Poprawę bezpieczeństwa publicznego.
16. Wzmacnianie powiązań pomiędzy różnej rangi ośrodkami miejskimi województwa, umożliwiających wewnętrzną integrację całego regionu i subregionów oraz wzmacnianie synergii pomiędzy ośrodkami centralnymi a ich bezpośrednim otoczeniem funkcjonalnym.
17. Unowocześnienie i modernizację infrastruktury transportowej wewnątrz regionu, w tym poprzez koordynację lokalnych i ponadlokalnych układów drogowych i poprawę dostępności centrów dla obszarów skrajnych i peryferyjnych.
18. Wzmocnienie roli i poprawę konkurencyjności transportu publicznego, w tym kolejowego.

Wyzwania związane z poprawą konkurencyjności regionu obejmują:

1. Efektywne wykorzystanie i rozwój oferty inwestycyjnej regionu.
2. Podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa, szczególnie w zakresie przepustowości infrastruktury ICT, dostępu do kapitału ludzkiego, relacji biznesu z nauką i sferą B+R.
3. Rozwój działalności badawczo-rozwojowej i komercjalizacji ich produktów.
4. Zwiększenie poziomu zaawansowania technologicznego i innowacyjności przedsiębiorstw.
5. Otwieranie gospodarki regionu na współpracę w otoczeniu globalnym, w tym poprzez wsparcie rozwoju firm w zakresie udziału w międzynarodowych sieciach powiązań gospodarczych.
6. Rozwój przedsiębiorstw opartych o specyficzne potencjały województwa, w tym technologie kreowane w regionie i produkty lokalne.
7. Wsparcie przeobrażeń regionalnych gałęzi przemysłu oraz ich stała modernizacja w kierunku podwyższania wydajności, budowania sieci kooperacji, wykorzystywania rozwiązań innowacyjnych i kreatywnych oraz wdrażania technologii ograniczających ich wpływ na środowisko.
8. Unowocześnienie sektora energetycznego i dywersyfikacja źródeł wytwarzania energii elektrycznej.
9. Rozwój nowych specjalizacji gospodarczych, w szczególności związanych z inteligentnymi specjalizacjami regionu i rozwój przemysłów kreatywnych w regionie.
10. Wzrost atrakcyjności miejsc pracy i jakości życia przyciągające do regionu nowych mieszkańców oraz tworzenie warunków sprzyjających powrotom młodych osób z emigracji.
11. Podnoszenie dostępności i skuteczności kształcenia dla dorosłych.
12. Wzrost siły województwa śląskiego do przyciągania nowych mieszkańców wypełniających luki w grupie wiekowej przedprodukcyjnej i produkcyjnej.
13. Rozwój infrastruktury kultury wysokiej i turystyki opartej na walorach środowiskowych i dziedzictwie kulturowym regionu.
14. Zapewnienie sprawnych powiązań transportowych z innymi regionami w przestrzeni Polski i Europy oraz unowocześnienie infrastruktury komunikacyjnej regionu i utrzymanie pozycji jednego z głównych węzłów komunikacyjnych kraju.
15. Rozwój funkcji metropolitalnych i aglomeracyjnych.

Wyzwania związane z równoważeniem procesów rozwoju regionu obejmują:

1. Poprawę jakości i zapewnienie dostępu do infrastruktury komunalnej i infrastruktury ochrony środowiska.
2. Zapewnienie efektywnej gospodarki odpadami.
3. Właściwe gospodarowanie zasobami wodnymi.
4. Kontynuację działań związanych z gospodarką dorzecza Górnej Wisły i Odry.
5. Zmniejszenie uciążliwości związanych z hałasem pochodzącym z przemysłu i komunikacji.
6. Redukcję emisji pyłowych i gazowych zanieczyszczeń powietrza.
7. Ograniczanie negatywnego oddziaływania energetyki na środowisko i zwiększenie poziomu lokalnego wykorzystywania odnawialnych źródeł energii.

8. Rozwijanie infrastruktury i technologii ograniczającej negatywne oddziaływanie gospodarki na środowisko.
9. Rozwój i upowszechnienie zastosowania technologii energooszczędnych w regionie.
10. Rozwój funkcji gospodarczych w otoczeniu rolnictwa.
11. Efektywne zarządzanie przestrzenią dla zmniejszenia presji na środowisko.
12. Zahamowanie procesu suburbanizacji w regionie.
13. Społeczną rewitalizację miast.
14. Minimalizację skutków zjawisk naturalnych, w tym poprawę bezpieczeństwa powodziowego.
15. Rewitalizację obszarów przemysłowych i zdegradowanych.
16. Poprawę jakości przestrzeni miejskich, w tym centrów miast i dzielnic mieszkaniowych.
17. Przeciwdziałanie przestrzennej i społeczno-gospodarczej degradacji obszarów zurbanizowanych.
18. Wzmacnianie pozycji miast jako głównych centrów rozwoju cywilizacyjnego i postępu ekonomicznego.
19. Podnoszenie atrakcyjności mieszkaniowej ośrodków miejskich, w tym poprawa planowania przestrzennego i rozwój infrastruktury.
20. Wzmocnienie ośrodków organizujących rozwój na szczeblu lokalnym oraz wielofunkcyjnych ośrodków wiejskich, w tym poprzez poprawę jakości przestrzeni.

Wyzwania związane z synergią celów w regionie obejmują:

1. Zwiększanie aktywności władz regionalnych i lokalnych w działaniach mających na celu pozyskanie kapitału (w tym zagranicznego) lokującego swoją działalność na terenie województwa śląskiego.
2. Poprawę jakości zarządzania rozwojem regionu, w tym intensywna współpraca władz regionalnych i lokalnych na rzecz wykreowania obszaru metropolitalnego o dynamicznie rozwijających się sektorach inteligentnej specjalizacji.
3. Rozwijanie współpracy międzynarodowej województwa śląskiego, a w szczególności transgranicznej, mającej bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców obszarów przygranicznych regionu.
4. Tworzenie partnerstw międzysektorowych, międzyregionalnych i lokalnych.
5. Prowadzenie polityki rozwoju w oparciu o obszary funkcjonalne województwa.
6. Promowanie współpracy samorządów lokalnych na rzecz podejmowania inicjatyw o charakterze ponadlokalnym.
7. Zmianę wewnętrznego i zewnętrznego wizerunku województwa śląskiego poprzez wspólne kreowanie przez władze regionalne i lokalne ofert inwestycyjnych, kulturalnych, turystycznych mających na celu przyciąganie i zatrzymywanie mieszkańców i inwestorów.
8. Koordynację lokalnych i ponadlokalnych układów drogowych.
9. Intensyfikację współpracy pomiędzy jednostkami naukowo-badawczymi i akademickimi regionu w celu łączenia ich komplementarnych potencjałów.
10. Kształtowanie doraźnych lub trwałych form współpracy podmiotów w regionie, w tym rozwój klastrów i sieci.
11. Rozwijanie współpracy transgranicznej wykorzystującej położenie województwa.
12. Wykorzystywanie przez firmy regionu potencjału innych sektorów i możliwości zawiązywania współpracy międzysektorowej z nauką, edukacją, kulturą, sektorem społecznym i samorządowym.

5. Wizja rozwoju

Wizja rozwoju województwa śląskiego stanowi podstawę do sformułowania głównych celów polityki rozwoju oraz stanowi określenie aspiracji i dążeń społeczności regionalnej. Wizja to wyobrażenie o przyszłości regionu ujęte w sposób syntetyczny, które stanowi najtrwalszy element dotychczasowej polityki rozwoju pomimo zmian w zakresie sposobów jej osiągnięcia.

Przyjmując, iż wizja jest elementem planowania o długim horyzoncie czasowym, to stanowi ona drogowskaz wskazujący dążenia regionu w perspektywie czasowej wykraczającej poza ramy roku 2020.

Rysunek 18. Elementy wizji rozwoju województwa śląskiego.

Źródło: Opracowanie własne.

Wiodące idee rozwoju

Procesy rozwoju województwa śląskiego są ściśle związane z europejską polityką spójności oraz przeobrażeniami Unii Europejskiej, które są determinowane zachodzącymi zmianami społeczno-gospodarczymi w skali globalnej. Do tych zjawisk należy m. in. globalizacja i związane z nią zmiany w międzynarodowym podziale pracy, wzrastające znaczenie sektora usług i tworzenia technologii, pogarszająca się sytuacja demograficzna Europy, w tym również województwa śląskiego, przy jednocześnie wzrastającym poziomie urbanizacji i rosnącym znaczeniu miast w gospodarkach regionalnych, wzrastająca presja energetyczna w powiązaniu z wymogami środowiska naturalnego oraz zagrożenia związane ze zmianami klimatycznymi to najważniejsze trendy kształtujące procesy rozwoju regionu oraz tworzące jego pozycję konkurencyjną w skali krajowej i międzynarodowej.

Dbając o zrównoważony i harmonijny rozwój województwa śląskiego, należy dążyć do jak najlepszego wykorzystania pozytywnych tendencji zmian oraz przeciwdziałania niekorzystnym zjawiskom, tak by stworzyć warunki dla rozwoju mieszkańców, przedsiębiorstw i organizacji w globalnej konkurencji.

Opierając rozwój województwa na relacjach z otoczeniem oraz budowaniu jego pozycji w układzie europejskim, a także dążąc do równoważenia funkcji wewnętrznych regionu w procesie jego rozwoju, można wskazać wartości tworzące i kształtujące jego przyszłość.

Województwo śląskie posiada cenne i trwałe wartości wymagające podtrzymania, wśród których najistotniejsze to: silna wiara chrześcijańska zakorzeniona w rodzinach oraz związana z nią tradycja

i kultura, więzi międzypokoleniowe, rodzinne, aspiracje życiowe i zawodowe społeczności, etos pracy, aktywność i przedsiębiorczość młodych ludzi, wysokie poczucie przynależności i identyfikacji z „małymi ojczyznami” w warunkach globalnej transgraniczności, dziedzictwo duchowe i materialne regionu.

Dla harmonijnego i zrównoważonego rozwoju województwa śląskiego niezbędna jest także zmiana strategiczna dotycząca wartości tzw. zaprzeczonych, czyli takich, które wymagają podjęcia działań zmierzających do usunięcia barier. Do tego typu wartości wpływających na kształt województwa śląskiego zaliczyć należy: niewystarczającą spójność i integralność terytorialną regionu, słabą integrację systemu transportu i komunikacji, duże zróżnicowanie w dostępności do infrastruktury, postawy zachowawcze, roszczeniowe i ksenofobiczne niektórych grup społeczno-zawodowych i społeczności lokalnych, wykluczenie społeczne, w tym „wykluczenie cyfrowe” oraz bariery mentalne i postawy pasywne w dążeniu do nowoczesności.

Niezwykle istotny będzie także rozwój nowych i cennych dla przyszłości województwa śląskiego wartości, takich jak integracja społeczna, postawy kreatywne i innowacyjne, umiejętność działania w sieciach współpracy w oparciu o zasady partnerstwa i otwartości. Tworzeniu silnego i nowoczesnego regionu służyć będzie także organizowanie znaczących wydarzeń, w tym kulturalnych, artystycznych i naukowych o randze europejskiej oraz stworzenie nowych przestrzeni i obiektów kultury wysokiej, turystyki i rekreacji, co stanowić będzie czynnik promujący województwo i wpłynie na tworzenie i ugruntowanie pozytywnego wizerunku województwa w świadomości Europejczyków. Województwo śląskie będzie regionem posiadającym sieć współpracujących ze sobą instytucji kulturalnych i turystycznych, prowadzących wspólne działania edukacyjne, promocyjne – informacyjne oraz popularyzatorskie.

Wizerunek województwa śląskiego w perspektywie 2020+

Województwo śląskie będzie regionem zrównoważonego i trwałego rozwoju stwarzającym mieszkańcom korzystne warunki życia w oparciu o dostęp do usług publicznych o wysokim standardzie, o nowoczesnej i zaawansowanej technologicznie gospodarce oraz istotnym partnerem w procesie rozwoju Europy wykorzystującym zróżnicowane potencjały terytorialne i synergii pomiędzy partnerami procesu rozwoju.

Osiągnięcie tak nakreślonej wizji rozwoju poprzez wykorzystanie i wzmocnienie posiadanych pozytywnych wartości, usuwanie barier rozwojowych oraz kreowanie nowych wartości oznacza, iż województwo śląskie będzie regionem:

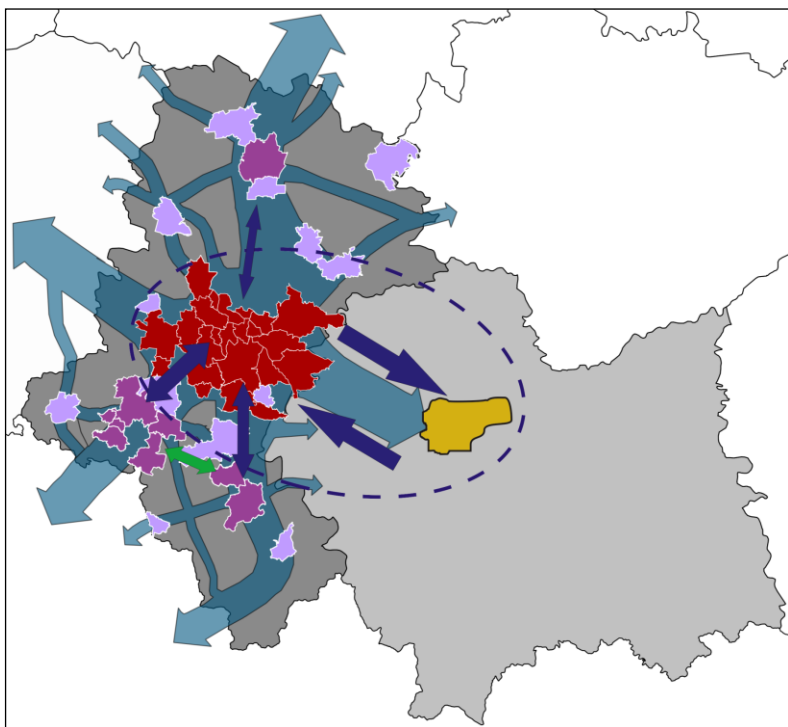
- stwarzającym szanse rozwojowe mieszkańcom, dającym poczucie bezpieczeństwa publicznego, zdrowotnego i socjalnego;
- którego mieszkańców cechuje otwartość, tolerancja, solidaryzm społeczny, przedsiębiorczość, wysokie kompetencje, zdolność adaptacyjna i kreacyjna, mobilność zawodowa, ugruntowana tożsamość kulturowa i wysoki stopień identyfikacji z regionem;
- o dobrze rozwiniętym i dostępnym systemie szkolnictwa na wszystkich poziomach, zapewniającym wysoką jakość kształcenia i dostosowanym do potrzeb rynku pracy;
- o efektywnym i innowacyjnym systemie kształcenia ustawicznego, zorientowanym na różne środowiska i zaspokajającym oczekiwania różnych grup wiekowych ludności oraz aktywnym systemie przekwalifikowań zawodowych zwiększającym mobilność zawodową;
- o ugruntowanym, pozytywnym wizerunku funkcjonującym w świadomości Europejczyków;
- otwartym na współpracę zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej, w tym w ramach euroregionów;
- organizującym procesy rozwojowe i skuteczną współpracę społeczności lokalnych w dobrze zorganizowanych i ukształtowanych w wymiarze funkcjonalno-gospodarczym obszarach polityki rozwoju, kreującym i wspierającym rozwój funkcji metropolitalnych w aglomeracjach miejskich w oparciu o wysoką pozycję konkurencyjną Metropolii Górnośląskiej i Aglomeracji Bielskiej, Częstochowskiej i Rybnickiej;
- w którym nowoczesna gospodarka, rozwój przedsiębiorczości, edukacji, kultury i ochrony zdrowia zapewniają utrzymanie pozycji jednego z kilku centrów rozwoju cywilizacyjnego Polski i Europy;

- opartym na wiedzy, kreatywnym i innowacyjnym, o dużej koncentracji aktywności w dziedzinie badawczo-rozwojowej, zaawansowanych technologii, tworzącym i absorbującym liczące się w skali międzynarodowej innowacje, dysponującym dużym potencjałem wysoko wykwalifikowanej kadry naukowo-badawczej, otwartym na współpracę z otoczeniem europejskim i światowym;
- rozwijającym nowe produkty przy wykorzystaniu dorobku innowacyjnego i wynalazczego regionu oraz zdolności do komercjalizacji technik i rozwiązań innowacyjnych;
- o zdywersyfikowanej nowoczesnej strukturze gospodarczej, wydatnie przyczyniającej się do wzrostu gospodarczego kraju, m.in. odgrywającym czołową rolę w jego systemie energetycznym dzięki swoim tradycyjnym przemysłom oraz posiadającym silny sektor przedsiębiorstw, w tym MŚP, charakteryzujący się licznymi powiązaniem z międzynarodowymi koncernami;
- o rozbudowanej i zmodernizowanej infrastrukturze, włączonym w transeuropejskie systemy infrastrukturalne, zwłaszcza transportowo-logistyczne, energetyczne, komunikacyjne i informacyjne;
- „czystym” we wszystkich składnikach środowiska naturalnego, zapewniającym zachowanie bioróżnorodności obszarów, stwarzającym warunki do zdrowego życia i realizującym zasady zrównoważonego rozwoju;
- o dużych walorach przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, a także turystyczno-rekreacyjnych, z różnorodną ofertą spędzania czasu wolnego.

Organizacja i priorytety polityki rozwoju województwa śląskiego

Głównymi beneficjentami rozwoju województwa śląskiego są mieszkańcy regionu, których cechuje otwartość, tolerancja i solidaryzm społeczny. Władze publiczne, mając na uwadze rozwój rodziny, tworzą odpowiednie warunki pracy, mieszkania i wypoczynku, zapewniają dostęp do usług publicznych o wysokim standardzie. Województwo śląskie jest regionem otwartym na otoczenie, atrakcyjnym dla przedsiębiorców i inwestorów, a poprzez rozbudowaną infrastrukturę turystyczną i kulturalną oraz bogate walory przyrodnicze i kulturowe, atrakcyjne także dla turystów.

Rysunek 19. Przestrzenny wymiar wizji rozwoju.

Źródło: Opracowanie własne.

Województwo śląskie jest regionem o wysokim potencjale rozwojowym, rozwiązującym swoje najważniejsze problemy i przełamującym bariery. Opierając rozwój na relacjach z otoczeniem oraz budowie silnej pozycji w Europie, a także dążąc do równoważenia funkcji wewnętrznych i budowy spójności regionalnej, województwo śląskie organizuje procesy rozwoju, kładąc nacisk na współpracę i współudział społeczności lokalnych w dobrze zorganizowanych i ukształtowanych w wymiarze organizacyjno-gospodarczym obszarach polityki rozwoju, tzw. obszarach funkcjonalnych. Województwo śląskie jest regionem otwartym na współpracę zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej, w tym w szczególności w ramach makroregionu Polski Południowej i euroregionów.

Powodzenie realizacji planowanych działań oraz osiągnięcie wyznaczonej wizji zależało będzie w głównej mierze od wewnątrzregionalnej organizacji procesów rozwojowych oraz skutecznej współpracy gmin i powiatów, a także wspierania policentrycznego rozwoju struktury osadniczej regionu. Rozwój współpracy na poziomie lokalnym zwiększy możliwości wykorzystania szans płynących z otoczenia, jednocześnie pozwoli na wdrożenie polityki przestrzennej. Dlatego celowe jest organizowanie procesów rozwojowych na poziomie lokalnym w ramach obszarów funkcjonalnych wokół zidentyfikowanych ośrodków o charakterze metropolitalnym i aglomeracyjnym. Wskazanie tego typu obszarów nie wyklucza organizacji i wsparcia innych układów o charakterze funkcjonalno-przestrzennym, w tym w szczególności obszarów strategicznej interwencji określonych w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, niniejszej Strategii czy też innych dokumentach strategicznych i operacyjnych opracowanych przez organy Samorządu Województwa. Wsparcia wymagać będą również procesy integracji o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym. Prowadząc politykę rozwoju oraz podejmując działania w układach lokalnych i ponadlokalnych należy jednak dążyć do zapewnienia spójności i komplementarności podejmowanych działań z punktu widzenia rozwoju całego regionu.

Osiągnięcie wizji wymaga skoncentrowania działań prowadzonych w regionie w czterech obszarach priorytetowych:

- **Nowoczesna gospodarka** – rozwijanie regionu opartego na wiedzy, kreującego własne i absorbującego pojawiające się innowacje, w tym technologiczne, atrakcyjnego i przyjaznego dla przedsiębiorców i inwestorów, wykorzystującego dorobek i tradycje przemysłowe regionu, potencjały i specjalizacje związane z nowoczesnymi przemysłami; istotą będzie wzmacnianie kapitału kreatywnego województwa i uczestnictwa w kształtowaniu europejskiej przestrzeni badawczej dla wzrostu gospodarczego regionu, wspieranie przedsiębiorczości oraz tworzenia i implementacji nowych technologii do przedsiębiorstw oraz unowocześnianie i wsparcie przemian sektorów tradycyjnych i rolnictwa.
- **Szanse rozwojowe mieszkańców** – zapewnienie powszechnego dostępu do podstawowych, regionalnych usług zdrowotnych i społecznych, uwzględniających potrzeby, w tym w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego, socjalnego i publicznego oraz tworzenie warunków do rozwoju usług upowszechniających aktywny styl życia i rozwój społeczeństwa obywatelskiego, rozwijanie kompetencji i wykształcenia mieszkańców różnych grup wiekowych umożliwiających wdrożenie usług i produktów zaawansowanych, w tym promocja i tworzenie warunków do rozwoju kształcenia przez całe życie, aktywizowanie zawodowo i społecznie mieszkańców regionu.
- **Przestrzeń** – rozwijanie regionu o przestrzeni ukształtowanej w sposób umożliwiający trwałość i harmonijność procesów rozwoju, uwzględniający rozbudowę oraz budowę infrastruktury ochrony środowiska i ograniczenie ryzyka środowiskowego w warunkach zmian klimatycznych i presji społecznej na regenerację środowiska naturalnego, jego zasobów i komponentów, rewitalizację terenów zdegradowanych, w tym poprzemysłowych oraz zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańcom województwa poprzez rozwijanie usług, transfer i stosowanie technologii ochrony środowiska oraz ograniczanie i efektywne rozwiązywanie konfliktów przestrzennych; istotą jest tworzenie wysokiej jakości przestrzeni i kształtowanie warunków rozwoju mieszkalnictwa oraz wzrost atrakcyjności przestrzeni publicznych i odnowa dzielnic mieszkaniowych, podlegających społecznemu wykluczeniu i degradacji środowiskowej, zintegrowanie układu sieci transportowej z metropolitalnym i aglomeracyjnym układem komunikacyjnym, rewitalizacja terenów kolejowych oraz ukształtowanie nowych źródeł generowania ruchu transportu pasażerskiego związanych z powstającymi strefami funkcjonalnymi.
- **Relacje z otoczeniem** – rozwijanie współpracy i partnerstwa wewnątrzregionalnego zarówno podmiotów publicznych, gospodarczych jak i mieszkańców; relacji międzyregionalnych w układach makroregionalnych, zarówno krajowych jak i transgranicznych, ukierunkowanych na realizację wspólnych wyzwań rozwojowych lub rozwiązywanie problemów międzyregionalnych oraz w wymiarze międzynarodowym poprzez uczestnictwo w sieciach współpracy i organizacjach o charakterze europejskim i globalnym.

Opierając się na wartościach województwa śląskiego realizacja Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego będzie wymagała podejmowania i integracji działań skupiających się na:

- poprawie jakości – modernizacji i rewitalizacji istniejącej infrastruktury społecznej i technicznej, zasobów środowiska oraz istniejącego systemu prowadzenia polityki rozwoju,
- podnoszeniu efektywności – wykorzystaniu istniejących zasobów i potencjałów w regionie oraz szans rozwojowych, realizowanej w regionie i w relacji z otoczeniem współpracy oraz instrumentów polityki rozwoju,
- kreacji – tworzeniu nowej infrastruktury i nowych rozwiązań organizacyjnych, w tym w zakresie współpracy i realizacji wspólnych przedsięwzięć, stworzenia nowych możliwości rozwoju, specjalizacji i nowych kompetencji oraz umiejętności mieszkańców.

6. Analiza SWOT

OBSZAR PRIORYTETOWY A – NOWOCZESNA GOSPODARKA

SILY	SŁABOŚCI	SZANSE	ZAGROŻENIA
Silny ośrodek naukowy oraz koncentracja kadry naukowej i duża liczba instytucji B+R	Dysproporcje potencjału i aktywności gospodarczej poszczególnych części województwa	Dostępność środków zewnętrznych wspierających rozwój sektora B+R i współpracy na rzecz inteligentnych specjalizacji	Wysoka konkurencja pomiędzy ośrodkami metropolitalnymi o pozyskanie projektów naukowych i inwestorów
Wysoka pozycja i potencjał gospodarczy regionu	Niski poziom współpracy i słabe powiązania sektora B+R z innymi sektorami (transfer wiedzy)	Łatwy przepływ wiedzy i rozwiązań technologicznych	Dekoniunktura wywołana kryzysem gospodarczym na rynkach światowych
Znacząca pozycja przemysłu, ICT, oraz sektorów energetyki, medycyny, motoryzacji, ochrony środowiska wykorzystujących i kreujących nowe technologie	Niski poziom wdrażania patentów	Rozwój gospodarki opartej na wiedzy	Rosnąca konkurencja pomiędzy ośrodkami naukowymi
Rozwijający się sektor przemysłów kreatywnych (np. muzyka, dizajn)	Niskie nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną	Rozwój e-usług	Chaotyczna i niespójna polityka przestrzenna
	Odptyw wysoko wykwalifikowanych kadr	Rozwój sektora nowoczesnych usług biznesowych	Presja na ograniczenie wykorzystania węgla kamiennego do celów energetycznych
Wysoka atrakcyjność inwestycyjna i dogodne warunki inwestycyjne w kontekście dostępności transportowej	Niska „przeżywalność” nowych przedsiębiorstw	Tworzący się rynek na tzw. „czyste technologie”	Obniżenie poziomu kształcenia w uczelniach wyższych spowodowana komercjalizacją usług edukacyjnych
	Rozproszenie i brak współpracy między drobnymi wytwórcami	„Moda” na produkty regionalne	Niestabilność prawa i biurokracja
Duża powierzchnia i dostępność komunikacyjna terenów inwestycyjnych	Słabe wykorzystanie terenów inwestycyjnych (atrakcyjne tereny bez inwestorów)	Rozwój technologii informatycznych umożliwiających tworzenie sieci współpracy	Inwestycje zagraniczne lokalizowane w regionie, wykorzystujące niskie koszty pracy a nie technologie (produkcja bez rozwijania innowacji i kreatywności)
Duża liczba zarejestrowanych produktów regionalnych	Słaba korelacja pomiędzy kierunkami kształcenia a potrzebami pracodawców	Wzrost świadomości co do możliwości wykorzystania walorów przyrodniczo-kulturowych dla rozwoju turystyki	Rosnące koszty pracy i podatkowe ograniczające możliwości inwestycyjne firm
Zróżnicowane walory przyrodniczo-kulturowe województwa umożliwiające rozwój różnych wyspecjalizowanych form turystyki	Wysokie uzależnienie lokalnych rynków pracy od przemysłów tradycyjnych (przemysłu wydobywczego)	Postrzeganie regionu jako możliwej lokalizacji dla europejskich ośrodków naukowych	Przenoszenie produkcji do innych krajów np. macierzystych koncernów lub do krajów o niższych kosztach produkcji
Duży i chłonny rynek zbytu	Niski poziom współpracy pomiędzy instytucjami wspierającymi zatrudnienie	Wzmocnienie roli ekonomii społecznej jako alternatywnej formy aktywności zawodowej	
	Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych		

OBSZAR PRIORYTETOWY B – SZANSE ROZWOJOWE MIESZKAŃCÓW

SILY	SŁABOŚCI	SZANSE	ZAGROŻENIA
Wysoka koncentracja specjalistycznych placówek medycznych oraz wykwalifikowana kadra medyczna	Zły stan zdrowotny mieszkańców i słabo rozwinięty system profilaktyki zdrowotnej	Wsparcie finansowe realizacji zadań związanych z rewitalizacją społeczną	Ubożenie społeczeństwa
Zlokalizowane na terenie województwa ośrodki leczenia uzdrowiskowego	Brak systemowych działań w obszarze promocji aktywnego i zdrowego stylu życia	Obowiązek stosowania technologii przyjaznych środowisku	Oslabianie więzi rodzinnych i dezintegracja więzi społecznych
Najlepiej rozwinięty w kraju system ratownictwa (w tym medycznego)	Niska jakość kształcenia zawodowego i niedostosowanie do potrzeb rynku pracy	Rozwój e-edukacji	Starzenie się społeczeństwa
Rozwinięty sektor B+R działający w obszarze medycyny i technologii prośrodowiskowych	Przedwczesne kończenie nauki przez młodzież	Obecność zagadnień związanych z rewitalizacją społeczną w regionalnych programach operacyjnych	Wysokie koszty uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych
Duży społeczny potencjał mieszkańców oraz organizacji pozarządowych, w tym działających w obszarze zdrowia i pomocy społecznej	Niski wskaźnik uczestnictwa ludności w kształceniu ustawicznym	Finansowanie działań edukacyjnych i szkoleniowych z funduszy europejskich	Niedostateczny poziom finansowania służb bezpieczeństwa publicznego (policja itp.)
Wysoka jakość oferty kulturalnej, w tym kultury wysokiej	Brak kształcenia w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych, kreatywnych	Promocja przestrzeni publicznych w centrach miast na potrzeby podniesienia jakości życia mieszkańców	Niski poziom finansowania służby zdrowia
Dobre praktyki w zakresie rewitalizacji społecznej	Niedostosowanie przestrzenne sieci placówek opieki i edukacji, w tym żłobkowej/przedszkolnej do potrzeb	Większa świadomość społeczna w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych	Wysokie koszty restrukturyzacji podmiotów wykonujących działalność leczniczą oraz brak środków finansowych na ich restrukturyzację
Duża liczba unikatowych elementów dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego	Deficyt budownictwa i niska jakość komunalnych zasobów mieszkaniowych	Poprawa infrastruktury zwiększającej bezpieczeństwo publiczne (np. monitoring)	Braki specjalistów w niektórych dziedzinach ochrony zdrowia
Mobilność zawodowa mieszkańców – przestrzenna, kompetencyjna	Niski poziom bezpieczeństwa publicznego	Upowszechnienie doradztwa zawodowego na każdym etapie kształcenia (w szczególności przed wyborem zawodu)	Utrudniony dostęp do kredytów mieszkaniowych
Kultywowanie tradycji lokalnych i uczestnictwo mieszkańców w życiu społecznym	Niewystarczająca oferta spędzania czasu wolnego, w tym dla osób starszych	Moda na aktywny i zdrowy styl życia	Brak rozwiązań wspierających funkcjonowanie niepełnosprawnych
	Niski poziom aktywności zawodowej mieszkańców		Brak efektywnej polityki prorodzinnej oraz alternatywnych form opieki nad osobami zależnymi
	Wysoka koncentracja problemów społecznych na terenach zdegradowanych, „urbanizacja biedy”		Dewaluacja instytucji szkoły oraz zawodu nauczyciela

Brak rozwiniętego systemu doradztwa zawodowego	Postrzeganie regionu jako miejsca nieatrakcyjnego do zamieszkania
Brak prognoz rozwoju sytuacji na rynku pracy	

OBSZAR PRIORYTETOWY C – PRZESTRZEŃ

SIŁY	SŁABOŚCI	SZANSE	ZAGROŻENIA
Zróżnicowanie środowiska naturalnego – duża geo- i bioróżnorodność	Duża ilość obszarów zdegradowanych	Wsparcie finansowe rozbudowy i podnoszenia jakości infrastruktury transportowej	Negatywne oddziaływanie na środowisko części rozwiązań technologicznych w ramach OZE
Wysoki potencjał dla rozwoju OZE – biomasa	Nieefektywny system gospodarki odpadami	Nowelizacja ustawy o gospodarce odpadami	Zanieczyszczenia transgraniczne
Systematyczna poprawa stanu środowiska	Duża ilość nieoczyszczanych ścieków, zły stan techniczny sieci kanalizacyjnej	Rozwój zarządzania zlewniowego i implementacja dyrektywy powodziowej	Zmniejszanie się drożności korytarzy ekologicznych
Duża powierzchnia terenów chronionych, w tym Natura 2000	Wysoki poziom niskiej emisji	Działania zewnętrzne stymulujące powstawanie obszarów chronionych	Niedostateczna współpraca międzynarodowa w zakresie ochrony przeciwpowodziowej
Przemiany gospodarcze w regionie odciążające środowisko i przyczyniające się do poprawy jego stanu	Braki w infrastrukturze przeciwpowodziowej	Rosnąca liczba organizacji społecznych promujących ekorozwój	Zmiany klimatyczne, rosnąca ilość klęsk żywiołowych (powodzie, gradobicia, trąby powietrzne)
Wysoki wskaźnik lesistości i efektywnie prowadzona gospodarka leśna	Niewystarczające zasoby wodne	Dostępność środków UE dla całego regionu, w tym dla obszarów wiejskich	Niewystarczające środki finansowe na rewitalizację osiedli mieszkaniowych
Rozpoczęcie działań związanych z rekultywacją i rewitalizacją terenów zdegradowanych	Brak spójnej polityki w zaopatrzenie w wodę regionu	Nacisk na poprawę jakości przestrzeni publicznych	Niewydolny system planowania przestrzennego
Społeczne inicjatywy wspierające rozwój zrównoważony na poziomie lokalnym – Lokalne Grupy Działania	Nieefektywne lub nadmierne wykorzystanie terenów o potencjale turystycznym	Rosnąca świadomość ekologiczna	Brak polityki państwa w zakresie rozwoju metropolii i polityki miejskiej
Rozwinięta sieć kolejowa, drogowa i lotnicza (MPL w Pyrzowicach) – położenie węzłowe	Braki w systemie i zły stan dróg lokalnych	Integracja systemów transportowych	Brak systemowego wsparcia dla terenów problemowych, których skala przekracza możliwości realizacji przez władze lokalne i regionalne (np. obszary degradacji górniczej)
Różnorodność subregionów – gospodarcza, kulturowa, przyrodnicza	Niezadawalający stan sieci kolejowej, szczególnie w obszarach eksploatacji górniczej		Nastawienie usług publicznych na
Dobrze rozwinięte tereny rekreacyjne	Utrata funkcji gospodarczych przez mniejsze ośrodki i wiążąca się z tym dezintegracja społeczności lokalnych		
	Niekontrolowana suburbanizacja, rozlewanie zabudowy		
	Nieatrakcyjność rynków		

Duża ilość dobrych praktyk w dziedzinie rewitalizacji społecznej w miastach	pracy w mniejszych ośrodkach	optymalizację efektu ekonomicznego
Specyficzna dobrze wykształcona, hierarchiczna sieć osadnicza	Zakorkowanie centrów miast, brak parkingów	Presja inwestycyjna na tereny niezainwestowane pełniące funkcje przyrodnicze
Efektywny system zaopatrzenia w wodę w regionie	Nieuporządkowane zarządzanie przestrzenią	Ograniczone możliwości finansowania przebudowy dróg lokalnych
	Brak efektywności w zakresie planowania i realizacji działań w obszarach metropolii, aglomeracji i ich bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego	

OBSZAR PRIORYTETOWY D – RELACJE Z OTOCZENIEM

SIŁY	SŁABOŚCI	SZANSE	ZAGROŻENIA
Transgraniczne położenie na przecięciu głównych korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim	Brak współpracy i konsekwencji w działaniach na rzecz wykreowania Metropolii Górnośląskiej	Wsparcie z poziomu narodowego dla realizacji strategii ponadregionalnych	Niepewność wsparcia ze strony władz krajowych w zakresie finansowania programów ponadregionalnych
Duża liczba nawiązanych porozumień partnerskich	Nieefektywna współpraca w kreowaniu spójnych ofert inwestycyjnych, turystycznych i kulturalnych (słaba integracja ofert poszczególnych miast)	Środki finansowe na współpracę transgraniczną	Problemy proceduralne i legislacyjne w zakresie prowadzenia polityki międzynarodowej między regionami partnerskimi
Realizowana strategia współpracy z woj. małopolskim		Wsparcie spójności transportowej regionów transgranicznych w politykach i funduszach unijnych	Wstrzymanie prac związanych z ustawą metropolitarną
Funkcjonujące organizacje i stowarzyszenia działające na rzecz współpracy transgranicznej	Niekorzystny wizerunek województwa śląskiego i powolnie dokonujący się proces jego zmiany	Otwartość otoczenia na współpracę z województwem śląskim	Postrzeganie regionu jako obszaru problemowego
Powołanie pierwszego w Polsce Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej „TRITIA”	Niska jakość przestrzeni publicznych (rekreacyjnych)	Postrzeganie Metropolii Górnośląskiej jako potencjalnego obszaru o znaczeniu europejskim (mega)	Kryzys polityczny i ekonomiczny w UE
Bliskość ważnych ośrodków miejskich o znaczeniu europejskim	Przestarzała struktura energetyczna (przemysłowa)	Rozwijający się Europol śląsko-krakowski	Brak stabilności i konsekwencji w rozwoju transeuropejskich korytarzy transportowych
Unikatowa oferta produktów turystycznych (Szlak Zabytków Techniki)	Niezadawalający stan infrastruktury kolejowej i drogowej na obszarze transgranicznym	Wymiana doświadczeń w celu wsparcia decyzji prorozwojowych regionu	Brak stabilnej europejskiej polityki energetycznej
Duży potencjał energetyczny regionu		Stworzenie strategii i	Opóźnienia w realizacji inwestycji szybkiego

Organizacja wydarzeń biznesowych i kulturalnych stanowiących wizytówkę województwa	Niski poziom integracji multimodalnej transportu	zasad współpracy polsko-czesko-słowackiej	międzynarodowego transportu kolejowego ⁴⁰
Dobrze rozbudowana infrastruktura lotnicza, drogowa i kolejowa		Możliwości współpracy z regionami w układzie krajowym i międzynarodowym	Silniejsze instytucjonalnie klastry działające w Europie Zachodniej
Dogodne warunki dla rozwoju transportu multimodalnego			
Wspólny rynek pracy na obszarze transgranicznym			

⁴⁰ Opóźnienia nawet w realizowanej już inwestycji mogą nastąpić z uwagi na przedłużające się procedury środowiskowe, budowlane czy ograniczony dostęp do środków inwestycyjnych. Uszczegóławiając, w zakres szybkiego międzynarodowego transportu może wchodzić modernizacja linii kolejowej E65 Południe odcinek Grodzisk Mazowiecki - Kraków/Katowice. Realizacja tej inwestycji może być zagrożona w związku z możliwością odłożenia w czasie realizacji programu Kolei Dużych Prędkości w Polsce.

7. Obszary priorytetowe, cele i kierunki

Osiągnięcie zarysowanej wizji rozwoju wymagać będzie koncentracji działań na 4 obszarach priorytetowych, dla których sformułowano cele strategiczne polityki rozwoju województwa śląskiego w perspektywie do roku 2020. Wskazane cele operacyjne i zdefiniowane kierunki działań mają charakter horyzontalny w wymiarze przestrzennym tzn. ich osiągnięcie powinno prowadzić do zrównoważonego rozwoju całego regionu. Kierunki działań mogą być realizowane przez pojedyncze podmioty lub w oparciu o budowanie partnerstw.

Odniesienie przestrzenne poszczególnych rozwiązań strategicznych stanowiło jedną z istotnych przesłanek aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego. Realizując postulat terytorialnego podejścia wskazano w określonych przypadkach typy obszarów, które powinny być objęte szczególnym, priorytetowym wsparciem. Propozycje te stanowią uzupełnienie potrzeb i wyzwań określonych w części diagnostycznej Strategii w zakresie zróżnicowań wewnętrznych.

Oznacza to, że wskazane typy obszarów powinny być traktowane szczególnie, co jednak nie wyklucza realizacji projektów lub ich wsparcia ze środków publicznych, zgodnie ze wskazanymi w Strategii kierunkami działań, które zlokalizowane są w innych obszarach. Tak więc poszczególne cele oraz kierunki działań, zdefiniowane w obrębie obszarów priorytetowych dotyczą całego województwa, lub też dotyczą całego województwa ze wskazaniem typów obszarów, które powinny uzyskać szczególne wsparcie w ramach realizacji polityki rozwoju.

W polityce rozwoju należy również brać pod uwagę obszary wynikające z KSRR i KPZK oraz wskazane tam kierunki wsparcia w odniesieniu do poszczególnych typów obszarów i delimitacji. Niemniej władze regionalne postulują o nie zawężanie wsparcia z poziomu krajowego wyłącznie do zdelimitowanych tam obszarów, lecz wsparcie działań w szerszym wymiarze przestrzennym.

Obszar priorytetowy: (A) NOWOCZESNA GOSPODARKA

Cel strategiczny: Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność

W gospodarce XXI wieku, która cechuje się dużą złożonością struktur organizacyjnych oraz wysokim tempem rozwoju innowacji, rozwój przedsiębiorstw zależy przede wszystkim od rozwoju technologii ICT, sieci komputerowych oraz postępującej globalizacji rynków. W takich warunkach przedsiębiorstwo musi nauczyć się szybko reagować i dostosowywać do zmian zachodzących w otoczeniu. Szczególnej wagi nabierają więc powiązania sieciowe, w których najważniejszym zasobem jest wiedza stanowiąca bazę dla realizacji procesów zachodzących w sieci. Rosnąca rola informacji i wiedzy w gospodarce światowej przyczynia się do zapotrzebowania przedsiębiorstw na pracowników wiedzy i wpływa na zmieniające się oczekiwania w stosunku do ich profilu. Niski poziom kwalifikacji i kompetencji może być kluczowym czynnikiem ograniczającym rozwój przedsiębiorstw, a co za tym idzie całego regionu. W tej sytuacji kondycja ekonomiczno-finansowa przedsiębiorstw jest w coraz większym stopniu podatna na zmiany globalnej koniunktury, z uwagi na stopień powiązania firm regionu z firmami zagranicznymi i wielkość eksportu towarów i usług.

Odpowiedzią na zmiany zachodzące w globalnym otoczeniu ma być wskazany w strategii Europa 2020 wzrost gospodarczy oparty na inteligentnym rozwoju, co oznacza zwiększenie roli wiedzy i innowacji jako sił napędowych przyszłego rozwoju. Wymaga to podniesienia jakości edukacji, tworzenia warunków sprzyjających powrotom młodych osób z emigracji i zatrzymaniu ich na rynku pracy, poprawy wyników działalności badawczej, wspierania transferu innowacji i wiedzy, pełnego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), a także zadbania o to, by innowacyjne pomysły przeradzały się w nowe produkty i usługi, które przyczyniałyby się do zwiększenia wzrostu, tworzenia nowych miejsc pracy

i rozwiązywania problemów społecznych w Europie i na świecie. Z drugiej strony w województwie śląskim mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, które produkują niejednokrotnie wysokiej jakości wyroby, nie są w stanie prowadzić samodzielnie marketingu czy poszukiwać zbytu na rynkach zagranicznych. Elementem osiągnięcia przewagi konkurencyjnej może się stać w tej sytuacji wykorzystanie, często unikalnych, tradycji regionalnych poprzez wsparcie przedsiębiorczości lokalnej i społecznej wykorzystującej lokalne rynki i potencjały.

Wskaźnik oddziaływania – osiągnięcia celu strategicznego

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
PKB per capita	39 677 zł ⁴¹	72 213 zł	BDL GUS
Wartość PKB per capita dla województwa w stosunku do średniej krajowej	107% ⁴²	powyżej średniej krajowej (min. 7 % powyżej)	BDL GUS
Wartość PKB per capita dla województwa w stosunku do średniej UE (27 państw)	65% ⁴³	74-79%	EUROSTAT

Cel operacyjny: A.1. Innowacyjne i kreatywne przedsiębiorstwa oraz produkty województwa

Kierunki działań

1. Wsparcie podnoszenia zdolności firm regionu do wdrażania innowacji i nowoczesnych rozwiązań technologicznych.
2. Wzmacnianie innowacyjnego potencjału uczelni oraz podmiotów sektora B+R.
3. Promowanie wśród przedsiębiorców znaczenia wartości kulturalnych, środowiskowych, społecznych i etycznych przy wytwarzaniu dóbr i usług.
4. Promowanie postaw przedsiębiorczych w środowiskach twórczych regionu oraz wspieranie aktywności kulturalnych zorientowanych na tworzenie wartości rynkowych.
5. Wsparcie rozwoju instrumentów finansowych i poprawa efektywności podmiotów otoczenia biznesu wspierających innowacyjność i kreatywność firm oraz działalność na rynkach międzynarodowych.
6. Wspieranie rozwoju i komercjalizacji badań naukowych przede wszystkim w zakresie nowoczesnych technologii.
7. Wspieranie współpracy instytucji nauki, B+R i przedsiębiorstw na rzecz tworzenia i wdrażania rozwiązań innowacyjnych i kreatywnych, w tym patentów.
8. Wsparcie tworzenia nowych i rozwoju istniejących firm opartych na potencjałach regionu i wykorzystujących technologie rozwijane w regionie, w tym w obszarach inteligentnych specjalizacji regionu.
9. Wsparcie działań na rzecz eksportu innowacyjnych rozwiązań technologicznych tworzonych w regionie.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- sektor nauki, w tym uczelnie /szkoły wyższe;
- jednostki B+R;
- przedsiębiorcy, organizacje przedsiębiorców;
- klastry;

⁴¹ Dane za 2010 r.

⁴² j.w.

⁴³ Dane za 2009 r.

- centra innowacji, parki technologiczne, specjalne strefy ekonomiczne, akademickie inkubatory przedsiębiorczości;
- IOB;
- podmioty kultury (przemysły kreatywne);
- jst, ich związki i stowarzyszenia⁴⁴;
- NGO.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków⁴⁵

- Uczelnie wyższe + jednostki B+R + przedsiębiorcy + organizacje przedsiębiorców + jst, ich związki i stowarzyszenia + IOB na rzecz tworzenia, wdrażania i komercjalizacji innowacji, badań i rozwiązań kreatywnych.
- Podmioty kultury + przedsiębiorcy + sektor nauki + jst, ich związki i stowarzyszenia + IOB + NGO na rzecz powstawania firm innowacyjnych oraz firm przemysłów kreatywnych.
- IOB + jst, ich związki i stowarzyszenia + uczelnie wyższe + jednostki B+R + NGO na rzecz promocji innowacyjnych rozwiązań i społecznej odpowiedzialności biznesu.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Wysoki poziom innowacyjności przedsiębiorstw.
- Wysoki udział produktów oraz rozwiązań innowacyjnych i kreatywnych w eksporcie województwa.
- Zwiększenie udziału produktów wytwarzanych w obszarach inteligentnych specjalizacji regionu w gospodarce województwa.
- Stworzenie mechanizmów współpracy podmiotów biznesu i sfery B+R.
- Nowe miejsca pracy.
- Wysoka jakość infrastruktury naukowo-badawczej regionu.
- Komercjalizacja wyników prac badawczych prowadzonych w regionie.
- Zwiększenie udziału sektora przemysłów kreatywnych w gospodarce regionu.
- Wzmocnienie społecznej odpowiedzialności biznesu.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Działania na rzecz wsparcia tworzenia czy poprawy jakości infrastruktury sfery B+R, uczelni wyższych, IOB – obszar Metropolii i aglomeracji.
- Działania na rzecz wzmocnienia istniejących specjalizacji naukowych i badawczych o znaczeniu gospodarczym – lokalne ośrodki rozwoju.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Udział nakładów na B+R w PKB województwa	0,46% ⁴⁶	1,7%/1,2%	BDL GUS
Wydajność pracy (WDB/1 pracującego)	98 tys. zł ⁴⁷	173,5 tys.	BDL GUS
Liczba udzielonych patentów na 100	6,9	wzrost	BDL GUS

⁴⁴ Przez co rozumie się również jednostki, podmioty i instytucje podległe jednostkom samorządu terytorialnego, ich związkom i stowarzyszeniom.

⁴⁵ Wskazane w tej kategorii podmioty stanowią przykłady i nie są grupą zamkniętą, a w poszczególnych ścieżkach współpracy pożądany jest udział co najmniej dwóch ze wskazanych typów podmiotów.

⁴⁶ Dane za 2010 r.

⁴⁷ j.w.

tys. mieszkańców			
Odsetek przedsiębiorstw, które wykorzystały chronione prawami wyłącznymi projekty wynalazcze krajowych podmiotów zewnętrznych (przedsiębiorstwa przemysłowe/usługowe)	1,7%/4,2%	wzrost	„Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011”, GUS
Zatrudnieni w B+R na 1 000 osób aktywnych zawodowo	3,6	4,8	BDL GUS
Udział innowacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych/usługowych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych/usługowych	13,3%/11,9%	wzrost	BDL GUS
Odsetek przedsiębiorstw deklarujących współpracę z jednostkami badawczymi w zakresie opracowania i/lub wdrożenia innowacji	11,3% ⁴⁸	wzrost	badanie ankietowe

Cel operacyjny: A.2. Otwarty i atrakcyjny rynek pracy

Kierunki działań

1. Podnoszenie stopnia absorpcji kapitału ludzkiego przez regionalny rynek pracy w wyniku tworzenia miejsc pracy i wzmacniania ich atrakcyjności (w aspekcie finansowym i pozafinansowym).
2. Wdrażanie w firmach regionu nowoczesnych metod zarządzania zasobami ludzkimi umożliwiających gospodarowanie wiedzą oraz możliwie pełne wykorzystywanie kwalifikacji zatrudnianych pracowników.
3. Tworzenie warunków dla wykorzystywania przez gospodarkę regionu potencjału osób o ograniczonej aktywności zawodowej, w tym rozwój elastycznych form zatrudnienia, praca na odległość, usuwanie barier w podejmowaniu pracy.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- instytucje rynku pracy;
- podmioty ekonomii społecznej;
- podmioty edukacji, w tym szkoły wyższe;
- przedsiębiorcy;
- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- IOB;
- urzędy statystyczne;
- organizacje pracodawców;
- organizacje związków zawodowych.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Uczelnie wyższe + przedsiębiorcy na rzecz podnoszenia kompetencji zarządzania zasobami ludzkimi.

⁴⁸ Dane za 2012 r.

- Instytucje rynku pracy + jst, ich związki i stowarzyszenia + podmioty ekonomii społecznej + przedsiębiorcy na rzecz wspólnej realizacji projektów ukierunkowanych na zwiększenie zatrudnialności.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + przedsiębiorcy na rzecz przyciągania osób o wysokich kwalifikacjach.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Wysoki poziom kultury organizacyjnej firm w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi.
- Budowanie związku pracowników z regionem.
- Przyciąganie wysokiej jakości kapitału ludzkiego.
- Stworzenie trwałych mechanizmów współpracy podmiotów rynku pracy z przedsiębiorcami.
- Podniesienie aktywności zawodowej mieszkańców.
- Tworzenie nowych miejsc pracy.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Wsparcie działań na rzecz stworzenia warunków ściągania i utrzymania pracowników o wysokich kwalifikacjach – obszar Metropolii i aglomeracji oraz lokalne ośrodki rozwoju.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Wskaźnik zatrudnienia mieszkańców w wieku 20-64	62,1%	71%	BDL GUS
Wskaźnik zatrudnienia wśród kobiet w wieku 20-64	54,1%	64%	BDL GUS
Wskaźnik zatrudnienia wśród osób niepełnosprawnych w wieku 16-64	18,3%	27%	BDL GUS
Stopa bezrobocia rejestrowanego	10,2%	6,60%	BDL GUS
Udział bezrobotnych zarejestrowanych z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie bezrobotnych	11,9%	7,60%	BDL GUS
Odsetek przedsiębiorstw oferujących możliwość telepracy (praca zdalna, z wykorzystaniem ICT)	9,5% ⁴⁹	wzrost	badanie ankietowe
Współczynnik przyjęć – stosunek liczby przyjęć pomniejszony o osoby powracające do pracy z urlopów wychowawczych w roku badanym do liczby pełno zatrudnionych wg. stanu w dniu 31.12 roku poprzedniego	24,7%	wzrost	Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego 2012, GUS

⁴⁹ Dane za 2012 r.

Cel operacyjny: A.3. Konkurencyjna gospodarka województwa oparta na elastyczności i specjalizacji firm oraz strukturach sieciowych

Kierunki działań

1. Wsparcie rozwoju infrastruktury ułatwiającej lokowanie i prowadzenia działalności gospodarczej (strefy aktywności gospodarczej i ekonomicznej, w tym specjalne strefy ekonomiczne, parki technologiczne, produkcyjne, lokalne inkubatory przedsiębiorczości).
2. Tworzenie instrumentów ułatwiających nawiązywanie relacji pomiędzy firmami, w tym poprzez zwiększenie dostępności infrastruktury i usług sektora ICT.
3. Wspieranie procesów restrukturyzacji i adaptacji gospodarczej sektorów tradycyjnych, m.in. poprzez wspieranie ich modernizacji, zwiększenie efektywności i wykorzystania nowoczesnych technologii.
4. Wdrażanie w firmach nowoczesnych metod zarządzania oraz strategii opartych na współpracy i specjalizacji;
5. Wsparcie specjalizacji usług instytucji działających na rzecz umiędzynarodowienia działalności firm.
6. Współpraca przedsiębiorstw, w tym w ramach klastrów, w tworzeniu wspólnej oferty konkurencyjnej.
7. Wsparcie rozwoju infrastruktury i pakietowych produktów turystycznych.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- przedsiębiorcy;
- klastry;
- IOB;
- administracja rządowa;
- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- NGO;
- uczelnie wyższe, jednostki naukowe, jednostki B+R;
- zarządcy infrastruktury gospodarczej, w tym parki technologiczne, produkcyjne, strefy aktywności gospodarczej i ekonomicznej.

Główne ścieżki współpracy podmiotów

- Jst, ich związki i stowarzyszenia + uczelnie wyższe + IOB na rzecz doradztwa dla biznesu.
- Przedsiębiorcy + uczelnie wyższe + jst, ich związki i stowarzyszenia + IOB na rzecz inicjatyw klastrowych i tworzenia partnerstw gospodarczych i powiązań kooperacyjnych w układach ponadregionalnych.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + przedsiębiorcy + IOB + zarządcy infrastruktury technicznej na rzecz tworzenia przestrzeni inwestycyjnych.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + NGO + przedsiębiorcy + IOB na rzecz tworzenia turystycznej oferty pakietowej.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + administracja rządowa + jednostki B+R + przedsiębiorstwa na rzecz restrukturyzacji sektorów tradycyjnych.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Wysoki poziom efektywności ekonomicznej przedsiębiorstw w regionie, w tym branż tradycyjnych.
- Wzrost poziomu uczestnictwa przedsiębiorstw regionalnych w globalnych sieciach.
- Efektywna sieć instytucji doradztwa i wsparcia dla przedsiębiorców.
- Unowocześnienie procesów produkcji w przemysłach tradycyjnych i wzrost poziomu bezpieczeństwa.

- Podniesienie atrakcyjności turystycznej regionu.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Działania na rzecz tworzenia przestrzeni inwestycyjnych – obszar Metropolii i aglomeracji wraz z ich bezpośrednim otoczeniem funkcjonalnym, lokalne ośrodki rozwoju, w tym na obszarach przemysłowych.
- Działania na rzecz wzmacniania IOB – obszar Metropolii i aglomeracji.
- Działania wzmacniające restrukturyzację przemysłu tradycyjnego – obszar Metropolii i aglomeracji oraz lokalne ośrodki rozwoju.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Odsetek przedsiębiorstw, które w ostatnim roku skorzystały ze wsparcia doradczego	10,6% ⁵⁰	wzrost	badanie ankietowe
Odsetek przedsiębiorstw, które w ostatnim roku skorzystały ze wsparcia finansowego (preferencyjne finansowanie/bezzwrotne)	3,7%/5,2% ⁵¹	wzrost	badanie ankietowe
Odsetek przedsiębiorstw prowadzących działalność eksportową	23% ⁵²	wzrost	badanie ankietowe
Odsetek przedsiębiorstw posiadających własną stronę internetową	67,3%	wzrost	BDL GUS
Liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym (w tym nowopowstałych)	2 245 (108)	wzrost	BDL GUS
Poszkodowani w wypadkach przy pracy ogółem na 1 000 pracujących	9,05	6,01	BDL GUS
Przedsiębiorstwa (przemysłowe/usługowe), które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w ramach inicjatyw klastrowych jako % ogółu przedsiębiorstw	10,8%/16,9% ⁵³	wzrost	„Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011”, GUS

Cel operacyjny: A.4. Przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały

Kierunki działań

1. Wspieranie działań na rzecz zrównoważonego wzrostu produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przy uwzględnieniu dobrych praktyk rolniczych.
2. Tworzenie i rozwój firm opierających się na wykorzystaniu potencjału gospodarstw rolnych.
3. Tworzenie i rozwój MŚP, w tym firm rzemieślniczych oraz promocja produktów lokalnych, w tym produktów tradycyjnych.

⁵⁰ Dane za 2012 r.

⁵¹ J.w.

⁵² J.w.

⁵³ Dane 2009 do 2011 r.

4. Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w obszarze turystyki oraz usług wolnego czasu wykorzystujących atrakcje i potencjały lokalne.
5. Wsparcie i promocja rozwoju podmiotów działających w obszarze ekonomii społecznej.
6. Rozwój mechanizmów wspierających wzrost zatrudnienia i inicjatyw lokalnych w tym zakresie.
7. Współpraca lokalnych podmiotów gospodarczych na rzecz zajmowania silnej pozycji w ponadlokalnych sieciach kooperacji.
8. Budowanie struktur sieciowych doradztwa w zakresie przedsiębiorczości na poziomie lokalnym.
9. Wsparcie sprzedaży lokalnych produktów na lokalnych rynkach.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- administracja rządowa;
- mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa;
- LGD;
- IOB;
- NGO;
- instytucje kultury, turystyki;
- podmioty ekonomii społecznej.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa + jst, ich związki i stowarzyszenia na rzecz promocji i zwiększania sprzedaży lokalnych produktów na lokalnych rynkach.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + podmioty kultury, turystyki + mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa na rzecz kreowania konkurencyjnej oferty spędzania wolnego czasu w oparciu o atrakcje lokalne.
- Administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa + podmioty ekonomii społecznej na rzecz rozwoju przedsiębiorczości społecznej.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa + IOB na rzecz stworzenia systemu instytucji wsparcia przedsiębiorczości lokalnej.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Podniesienie efektywności gospodarstw rolnych.
- Wysoka rozpoznawalność marek i produktów lokalnych.
- Poszerzenie oferty turystycznej opartej na potencjałach lokalnych.
- Zwiększenie efektywności i trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej.
- Wzrost udziału podmiotów gospodarczych w ponadlokalnych sieciach współpracy.
- Tworzenie nowych miejsc pracy.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Wsparcie podmiotów działających w sektorze rolno spożywczym – obszary wiejskie i lokalne centra rozwoju.
- Wsparcie tworzenia sieci doradztwa i instytucji otoczenia biznesu w wymiarze lokalnym – lokalne ośrodki rozwoju.
- Działania na rzecz łączenia oferty małych gospodarstw w celu zwiększenia sprzedaży na rynkach zewnętrznych – obszary wiejskie i lokalne ośrodki rozwoju.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Osoby fizyczne prowadzące działalność na terenach wiejskich na 100 tys. osób w wieku produkcyjnym	10	wzrost	BDL GUS
Liczba podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców na terenach wiejskich	77,3	wzrost	BDL GUS
Liczba podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców w gminach do 50 tys. mieszkańców	82,8	wzrost	BDL GUS
Liczba tradycyjnych produktów regionalnych	130 ⁵⁴	wzrost	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania (obiekty hotelowe/inne obiekty)	273/235	wzrost	BDL GUS
Korzystający z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	389,85	557,46	BDL GUS
Wartość dodana brutto: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	1 477 mln ⁵⁵	wzrost	BDL GUS

⁵⁴ Dane za 2012 r.⁵⁵ Dane za 2010 r.

Cel strategiczny : Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność

Cel operacyjny: A.1. Innowacyjne i kreatywne przedsiębiorstwa oraz produkty województwa

KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Wsparcie podnoszenia zdolności firm regionu do wdrażania innowacji i nowoczesnych rozwiązań technologicznych.
2. Wzmacnianie innowacyjnego potencjału uczelni oraz podmiotów sektora B+R.
3. Promowanie wśród przedsiębiorców znaczenia wartości kulturalnych, środowiskowych, społecznych i etycznych przy wytwarzaniu dóbr i usług.
4. Promowanie postaw przedsiębiorczych w środowiskach twórczych regionu oraz wspieranie aktywności kulturalnych zorientowanych na tworzenie wartości rynkowych.
5. Wsparcie rozwoju instrumentów finansowych i poprawa efektywności podmiotów otoczenia biznesu wspierających innowacyjność i kreatywność firm oraz działalność na rynkach międzynarodowych.
6. Wspieranie rozwoju i komercjalizacji badań naukowych przede wszystkim w zakresie nowoczesnych technologii.
7. Wspieranie współpracy instytucji nauki, B+R i przedsiębiorstw na rzecz tworzenia i wdrażania rozwiązań innowacyjnych i kreatywnych, w tym patentów.
8. Wsparcie tworzenia nowych i rozwoju istniejących firm opartych na potencjałach regionu i wykorzystujących technologie rozwijane w regionie, w tym w obszarach inteligentnych specjalizacji regionu.
9. Wsparcie działań na rzecz eksportu innowacyjnych rozwiązań technologicznych tworzonych w regionie.

Cel operacyjny: A.2. Otwarty i atrakcyjny rynek pracy

KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Podnoszenie stopnia absorpcji kapitału ludzkiego przez regionalny rynek pracy w wyniku tworzenia miejsc pracy i wzmacniania ich atrakcyjności (w aspekcie finansowym i pozafinansowym).
2. Wdrażanie w firmach regionu nowoczesnych metod zarządzania zasobami ludzkimi umożliwiających gospodarowanie wiedzą oraz możliwie pełne wykorzystywanie kwalifikacji zatrudnianych pracowników.
3. Tworzenie warunków dla wykorzystywania przez gospodarkę regionu potencjału osób o ograniczonej aktywności zawodowej, w tym rozwój elastycznych form zatrudnienia, praca na odległość, usuwanie barier w podejmowaniu pracy.

Cel operacyjny: A.3. Konkurencyjna gospodarka województwa oparta na elastyczności i specjalizacji firm oraz strukturach sieciowych

KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Wsparcie rozwoju infrastruktury ułatwiającej lokowanie i prowadzenia działalności gospodarczej (strefy aktywności gospodarczej i ekonomicznej, w tym specjalne strefy ekonomiczne, parki technologiczne, produkcyjne, lokalne inkubatory przedsiębiorczości).
2. Tworzenie instrumentów ułatwiających nawiązywanie relacji pomiędzy firmami, w tym poprzez zwiększenie dostępności infrastruktury i usług sektora ICT.
3. Wspieranie procesów restrukturyzacji i adaptacji gospodarczej sektorów tradycyjnych, m.in. poprzez wspieranie ich modernizacji, zwiększenie efektywności i wykorzystania nowoczesnych technologii.
4. Wdrażanie w firmach nowoczesnych metod zarządzania oraz strategii opartych na współpracy i specjalizacji;
5. Wsparcie specjalizacji usług instytucji działających na rzecz umiędzynarodowienia działalności firm.
6. Współpraca przedsiębiorstw, w tym w ramach klastrów, w tworzeniu wspólnej oferty konkurencyjnej.
7. Wsparcie rozwoju infrastruktury i pakietowych produktów turystycznych.

Cel operacyjny: A.4. Przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały

KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Wspieranie działań na rzecz zrównoważonego wzrostu produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przy uwzględnieniu dobrych praktyk rolniczych.
2. Tworzenie i rozwój firm opierających się na wykorzystaniu potencjału gospodarstw rolnych.
3. Tworzenie i rozwój MŚP, w tym firm rzemieślniczych oraz promocja produktów lokalnych, w tym produktów tradycyjnych.
4. Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w obszarze turystyki oraz usług wolnego czasu wykorzystujących atrakcje i potencjały lokalne.
5. Wsparcie i promocja rozwoju podmiotów działających w obszarze ekonomii społecznej.
6. Rozwój mechanizmów wspierających wzrost zatrudnienia i inicjatyw lokalnych w tym zakresie.
7. Współpraca lokalnych podmiotów gospodarczych na rzecz zajmowania silnej pozycji w ponadlokalnych sieciach kooperacji.
8. Budowanie struktur sieciowych doradztwa w zakresie przedsiębiorczości na poziomie lokalnym.
9. Wsparcie sprzedaży lokalnych produktów na lokalnych rynkach.

Obszar priorytetowy: (B) SZANSE ROZWOJOWE MIESZKAŃCÓW

Cel strategiczny: Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie

Główne działania dla celu *Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie* w znacznej mierze wyznaczone są przez trendy społeczno-gospodarcze. Do najważniejszych z nich należą: sukcesywne zmniejszanie się liczby osób w wieku aktywności zawodowej, niedostosowanie umiejętności pracowników do oczekiwań nowoczesnego rynku pracy, zwiększanie długości trwania życia, kosztowne społeczno-ekonomiczne skutki zmian w sferze struktury wieku oraz starzenie się społeczeństwa i prognozowany spadek liczby mieszkańców województwa śląskiego w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego i procesów migracyjnych, których konsekwencją będą nowe wyzwania wymagające ponoszenia wyższych nakładów na system ochrony zdrowia (przy potrzebie efektywniejszej niż obecnie dystrybucji środków całościowo przeznaczanych na zdrowie przez podatników) oraz wsparcia rozwoju usług dla osób starszych i niepełnosprawnych.

Z drugiej strony, zachodzące procesy demograficzne będą pozwalały zwiększać nakłady na edukację per capita i poprawiać jakość usług edukacyjnych bez wzrostu strumienia finansowego, gdyż zmniejszy się liczba odbiorców tych usług. Kolejnym problemem jest również niski wskaźnik zatrudnienia kobiet oraz osób starszych w wieku 55-64 lat, co powoduje niepełne wykorzystanie osób aktywnych zawodowo.

Zgodnie z prognozami do 2020 r. liczba stanowisk w Unii Europejskiej, które będą wymagały wysokich kwalifikacji, wzrośnie o 16 mln przy jednoczesnym spadku zapotrzebowania na pracowników niskokwalifikowanych, które spadnie o 12 mln. W tym aspekcie zdobywanie nowych kwalifikacji i ich rozwijanie staje się coraz istotniejsze.

Żeby sprostać problemom starzejącego się społeczeństwa i rosnącej światowej konkurencji, konieczne jest zapewnienie wysokiego poziomu zatrudnienia, inwestycji w kwalifikacje, zwalczanie ubóstwa oraz modernizowanie rynków pracy, systemu szkoleń i ochrony socjalnej, wspieranie zdrowia i aktywności osób starszych i niepełnosprawnych. Pomoże to mieszkańcom przewidywać zmiany i radzić sobie z nimi oraz pozwoli budować spójne społeczeństwo. Zwiększenie współczynnika aktywności zawodowej i ograniczenie strukturalnego bezrobocia, jak również zwiększenie poczucia odpowiedzialności społecznej w sektorze biznesu ma się odbywać poprzez modernizację i wzmocnienie polityki w obszarze zatrudnienia, edukacji i szkolenia oraz systemów ochrony socjalnej. W strategii Europa 2020 podkreślono również istotność działań w zakresie zapewnienia dostępu do opieki nad dziećmi i innymi osobami pozostającymi na utrzymaniu osób pracujących oraz walki z ubóstwem, wykluczeniem społecznym i zmniejszenie nierówności w obszarze zdrowia. W tej sytuacji najważniejszym działaniem ma być stosowanie modelu elastycznego rynku pracy i bezpieczeństwa socjalnego oraz umożliwienie ludziom zdobywania nowych umiejętności w celu przystosowania się do nowych warunków i na wypadek ewentualnych zmian w karierze zawodowej. Wskazane w celu działania mają służyć przede wszystkim budowaniu kapitału zaufania, harmonii społecznej i aktywizacji społeczności, które przyczynią się do stworzenia wysokiej jakości kapitału społecznego województwa, będącego podstawą jego rozwoju.

Wskaźnik oddziaływania – osiągnięcia celu strategicznego

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Przyrost naturalny na 1 000 mieszkańców	-0,6	dodatnia	BDL GUS
Średnie dalsze trwanie życia	71,9/79,8	72,4/80,9	BDL GUS

(mężczyźni/kobiety)			
Liczba osób pobierających renty z tytułu niezdolności do pracy na 1 000 mieszkańców ⁵⁶	34,3	31,4	BDL GUS
Wskaźnik jakości życia – pozycja w rankingu	5	awans w rankingu	Diagnoza społeczna. Raport.

Cel operacyjny: B.1. Poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców województwa

Kierunki działań

1. Poprawa dostępu do wysokiej jakości usług medycznych, w tym podniesienie jakości infrastruktury ochrony zdrowia oraz efektywności systemu zarządzania, rozszerzenie zakresu usług medycznych i podniesienie jakości obsługi pacjentów.
2. Wykorzystanie nowych technologii w tym ICT w zakresie obsługi pacjenta i diagnostyki zdrowotnej.
3. Stworzenie systemu profilaktyki zdrowotnej, w tym działania na rzecz ograniczania chorób i uzależnień cywilizacyjnych oraz promocja zdrowego i aktywnego trybu życia, z uwzględnieniem zmian demograficznych.
4. Tworzenie warunków dla aktywnego i zdrowego stylu życia, w tym rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.
5. Promocja, modernizacja, rozwijanie i integracja systemu szlaków i infrastruktury rowerowej.
6. Wsparcie aktywności podmiotów działających w ochronie zdrowia w międzynarodowych sieciach i programach współpracy.
7. Wspieranie „sieciowania” i optymalizacji dostępu do specjalistycznych placówek ochrony zdrowia i leczenia uzdrowiskowego.
8. Wsparcie dla podnoszenia kwalifikacji pracowników związanych z ochroną zdrowia i kształcenie nowych kadr.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- placówki ochrony zdrowia;
- jednostki B+R;
- uczelnie wyższe, w szczególności medyczne;
- administracja rządowa;
- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- przedsiębiorcy;
- NGO;
- podmioty edukacji;
- media;
- NFZ;
- instytucje ubezpieczeniowe;
- instytucje kultury i sportu.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + placówki ochrony zdrowia + NFZ na rzecz zwiększenia dostępności do oferty ochrony zdrowia.

⁵⁶ Osoby korzystające z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych.

- Placówki ochrony zdrowia + instytucje B+R + uczelnie wyższe + administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + przedsiębiorcy + instytucje ubezpieczeniowe + NGO + media na rzecz profilaktyki zdrowotnej i promocji aktywnego trybu życia wśród mieszkańców.
- Jednostki B+R + uczelnie wyższe + placówki ochrony zdrowia + przedsiębiorcy na rzecz wykorzystania nowych technologii, w tym ICT w usługach medycznych.
- Placówki ochrony zdrowia + jst, ich związki i stowarzyszenia + administracja rządowa na rzecz „sieciowania” i optymalizacji oferty zdrowotnej.
- Uczelnie + jednostki B+R + jst, ich związki i stowarzyszenia + podmioty edukacji na rzecz tworzenia oferty edukacyjnej w zawodach związanych z ochroną zdrowia.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + NGO + instytucje kultury, sportu + media + przedsiębiorcy.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Wysoki poziom jakości usług placówek ochrony zdrowia.
- Wysoki standard infrastruktury zdrowotnej.
- Ograniczenie zachorowalności na choroby cywilizacyjne.
- Podniesienie świadomości i aktywności na rzecz zdrowego stylu życia.
- Dopasowanie usług zdrowotnych do potrzeb mieszkańców.
- Aktywność i dobry stan zdrowia mieszkańców regionu, w tym osób starszych.
- Wysoko wykwalifikowani pracownicy związani ze sferą ochrony zdrowia.
- Dostępna i wysokiej jakości opieka paliatywna.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Specjalistyczne usługi zdrowotne – obszar Metropolii i aglomeracji oraz ośrodki, w których rozwinięte są już wysokospecjalistyczne usługi zdrowotne np. uzdrowiskowe czy rehabilitacyjne.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Liczba lekarzy przypadająca na 10 tys. mieszkańców ⁵⁷	23,1	wzrost	BDL GUS
Liczba łóżek w stacjonarnych zakładach opieki zdrowotnej ⁵⁸ przypadająca na 100 tys. mieszkańców	85,6	wzrost	BDL GUS
Zgony niemowląt na 1 000 urodzeń żywych	6,0	3	BDL GUS
Umieralność z powodu nowotworów/chorób układu krążenia na 10 tys. mieszkańców	27,1/46,9	spadek	BDL GUS
Odsetek osób korzystających w ostatnim roku z bezpłatnych badań profilaktycznych	33,2% ⁵⁹	wzrost	Badanie ankietowe
Odsetek osób uprawiających sport lub podejmujących aktywność fizyczną przynajmniej raz w tygodniu	55,8% ⁶⁰	wzrost	Badanie ankietowe
Gęstość ścieżek rowerowych na 10 tys. km ²	454,1	wzrost	BDL GUS

⁵⁷ Lekarze pracujący wg stałego miejsca pracy z wyłączeniem stomatologów.

⁵⁸ Stacjonarne zakłady opieki zdrowotnej: hospicja, zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-lecznicze.

⁵⁹ Dane za 2012 r.

⁶⁰ j.w.

Cel operacyjny: B.2. Rozwój kompetencji, umiejętności i wzrost poziomu aktywności mieszkańców**Kierunki działań**

1. Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty edukacyjnej na wszystkich poziomach nauczania odpowiadającej potrzebom rynku pracy oraz kształtującej postawy przedsiębiorcze i kreatywne.
2. Wprowadzenie działań z zakresu monitoringu i ewaluacji polityki edukacyjnej w województwie i zapotrzebowania na określone kompetencje.
3. Wzmocnienie kształcenia kluczowych umiejętności i kompetencji uczniów m.in. poprzez organizowanie tematycznych i praktycznych kursów zawodowych we współpracy z pracodawcami.
4. Wsparcie działań i rozwój infrastruktury popularyzujących naukę.
5. Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty kształcenia ustawicznego umożliwiającej stały rozwój zawodowy i utrzymanie się na rynku pracy.
6. Wdrażanie rozwiązań zwiększających dostępność do infrastruktury i podnoszących kompetencje społeczeństwa informacyjnego oraz rozwój usług elektronicznych i mobilnych.
7. Zwiększenie cyfrowych umiejętności/kompetencji administracji samorządowej, w tym umiejętności otwartej komunikacji z obywatelami z wykorzystaniem narzędzi ICT.
8. Stworzenie systemu rozwijania i odkrywania talentów mieszkańców województwa.
9. Realizacja długofalowych programów edukacji kulturalnej adresowanej do różnych grup odbiorców i zwiększających zainteresowanie uczestnictwem w kulturze.
10. Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty kultury, sportu i rekreacji oferujących możliwości rozwoju mieszkańców oraz atrakcyjnego spędzania wolnego czasu.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- podmioty edukacji, w tym kształcenia ustawicznego;
- instytucje nauki, uczelnie wyższe;
- instytucje kultury, sportu;
- jednostki B+R;
- przedsiębiorcy;
- media;
- administracja rządowa;
- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- instytucje rynku pracy;
- NGO;
- urzędy statystyczne;
- organizacje pracodawców.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Przedsiębiorcy + podmioty edukacji + administracja rządowa + NGO + instytucje rynku pracy na rzecz korelowania kierunków kształcenia zgodnie z potrzebami regionalnego rynku pracy.
- Instytucje nauki + administracja + przedsiębiorcy na rzecz rozwoju infrastruktury i usług społeczeństwa informacyjnego.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + NGO + instytucje kultury + podmioty edukacji na rzecz oferty spędzania czasu wolnego i rozwijania talentów oraz zainteresowań mieszkańców.
- Instytucje kultury + podmioty edukacji + jst, ich związki i stowarzyszenia + media na rzecz wzmocnienia lokalnych środowisk twórczych oraz promowania ich dorobku.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Wysoki poziom kompetencji i wykształcenia mieszkańców.
- Powszechna umiejętność korzystania z usług elektronicznych i dostęp do infrastruktury ICT.
- Zwiększenie udziału mieszkańców w wydarzeniach i imprezach kulturalnych oraz sportowych.
- Spadek odsetka długotrwale bezrobotnych oraz bezrobotnych do 25 roku życia i powyżej 45 roku życia.
- Ułatwianie wejścia na rynek pracy absolwentom szkół.
- Tworzenie nowych miejsc pracy.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Wszystkie kierunki działań mają charakter horyzontalny w wymiarze przestrzennym.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Odsetek mieszkańców podnoszących w ostatnim roku swoje kwalifikacje za pomocą ICT	6% ⁶¹	wzrost	badanie ankietowe
Słuchacze studiów podyplomowych na 10 tys. mieszkańców w wieku 25-64	51,5	wzrost	BDL GUS
Wskaźnik zatrudnienia mieszkańców w wieku 15-24 /55-64	25,3%/30,6%	30%/40%	BDL GUS
Odsetek osób dorosłych w wieku 25-64 uczestniczących w ostatnich 4 tygodniach w kształceniu i szkoleniu	4,5%	10-15%	BDL GUS
Odsetek osób z wykształceniem wyższym w ludności w wieku 15-64	20,1%	23,10%	BDL GUS
Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej	23,44	wzrost	CKE
Zdawalność egzaminu maturalnego ⁶²	76%	wzrost	CKE
Uczestnicy imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury, świetlice na 1 000 mieszkańców	682,5	1130	BDL GUS
Stopień wykorzystania infrastruktury sportowej w województwie:			„Kultura fizyczna w Polsce (...)” GUS
boiska uniwersalne	91%	96%	
hale sportowe i sale gimnastyczne	92% ⁶³		
Ćwiczący w klubach sportowych na 1 000 mieszkańców	20,3 ⁶⁴	25	BDL GUS
Udział długotrwale bezrobotnych ⁶⁵ w ogólnej liczbie bezrobotnych	29,8%	27,1	BDL GUS
Udział bezrobotnych do 24 roku życia/powyżej 45 roku życia w ogólnej liczbie bezrobotnych	18,5%/32,9%	spadek	BDL GUS

⁶¹ Dane za 2012 r.⁶² Zdający egzamin maturalny, którzy ze wszystkich egzaminów obowiązkowych uzyskali co najmniej 30% i otrzymali świadectwo dojrzałości.⁶³ Dane za 2010 r.⁶⁴ Dane za 2010 r.⁶⁵ Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok

Cel operacyjny: B.3. Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców

Kierunki działań

1. Podnoszenie dostępu do usług wspierających funkcjonowanie rodziny, w tym wspieranie podmiotów oferujących takie usługi.
2. Tworzenie i wdrażanie instrumentów wspierających rodziny w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych.
3. Wdrożenie działań poprawiających warunki startu życiowego i zawodowego osób młodych.
4. Wyposażanie przestrzeni publicznych w infrastrukturę umożliwiającą wspólne spędzanie czasu przez mieszkańców oraz integrację społeczności lokalnych.
5. Rewitalizacja społeczna obszarów o niskiej aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców oraz nagromadzonych problemach społecznych.
6. Poprawa dostępności przestrzeni i obiektów publicznych dla wszystkich, w szczególności dla osób o obniżonej mobilności.
7. Rozwój publicznych i rynkowych usług wspierających funkcjonowanie osób starszych.
8. Wdrażanie instrumentów wspierających udział mieszkańców w procesach decyzyjnych na szczeblu lokalnym i regionalnym oraz rozwój idei *governance*.
9. Wspieranie rozwiązań w zakresie poprawy bezpieczeństwa publicznego, w tym realizacja działań w obszarze zarządzania kryzysowego.
10. Zwiększenie udziału mieszkańców w działaniach związanych z zachowaniem i eksponowaniem unikalności dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego województwa oraz jego charakterystycznych obszarów.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- instytucje kultury, sportu;
- media;
- instytucje polityki społecznej;
- kościoły i związki wyznaniowe;
- służby ratownicze i porządkowe;
- NGO;
- przedsiębiorcy;
- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- placówki edukacyjne;
- LGD;
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe;
- organizacje pracodawców;
- organizacje związków zawodowych.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Jst, ich związki i stowarzyszenia + służby porządkowe i ratownicze + placówki edukacyjne + media na rzecz poprawy bezpieczeństwa publicznego.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + NGO + instytucje kultury, sportu + kościoły i związki wyznaniowe + przedsiębiorcy na rzecz rewitalizacji społecznej.
- Instytucje polityki społecznej + jst, ich związki i stowarzyszenia + NGO + kościoły i związki wyznaniowe na rzecz wsparcia działań dla osób starszych.

- Współpraca podmiotów reprezentujących różne sektory w realizacji projektów wspierających rozwój „Małych Ojczyzn”.
- Podmioty kultury + placówki edukacyjne + jst, ich związki i stowarzyszenia we wzmacnianiu lokalnych środowisk twórczych oraz promowaniu ich dorobku w skali regionalnej i ponadregionalnej, w tym zapewnianie infrastruktury kulturalnej.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Wysoki poziom aktywności społecznej.
- Poprawa jakości i efektywności usług publicznych z zakresu polityki społecznej.
- Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego.
- Wysoki standard infrastruktury bezpieczeństwa publicznego.
- Dostosowanie obiektów infrastruktury publicznej i przestrzeni do potrzeb mieszkańców, w szczególności dla osób o obniżonej mobilności.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Wszystkie kierunki działań mają charakter horyzontalny w wymiarze przestrzennym.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Udział dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w liczbie dzieci w tej grupie wiekowej	74,4%	90%	BDL GUS
Współczynnik dzietności	1,265	1,392	BDL GUS
Liczba kobiet, które po urodzeniu dziecka nie podjęły zatrudnienia	19 635	spadek	PSZ
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych	13%	spadek	BDL GUS
Odsetek mieszkańców, którzy wykorzystują Internet do spraw urzędowych	25,3% ⁶⁶	wzrost	badanie ankietowe
Odsetek mieszkańców, którzy czują się bezpiecznie w miejscu zamieszkania	86,9% ⁶⁷	wzrost	badanie ankietowe
Liczba przestępstw stwierdzonych na 1 000 mieszkańców	37,2	30,1	BDL GUS
Frekwencja w wyborach samorządowych	42,94% ⁶⁸	55%	PKW
Odsetek podatników, którzy dokonali odliczenia 1% podatku na organizację pożytku publicznego	- ⁶⁹	wzrost	Izba Skarbowa
Liczba aktywnych organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	14,5 ⁷⁰	24	BDL GUS

⁶⁶ Dane za 2012 r.

⁶⁷ j.w.

⁶⁸ Dane za 2010 r.

⁶⁹ Dane będą dostępne w 2013 r.

⁷⁰ j.w.

Cel strategiczny : Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie

Cel operacyjny: B.1. Poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców województwa

KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Poprawa dostępu do wysokiej jakości usług medycznych, w tym podniesienie jakości infrastruktury ochrony zdrowia oraz efektywności systemu zarządzania, rozszerzenie zakresu usług medycznych i podniesienie jakości obsługi pacjentów.
2. Wykorzystanie nowych technologii w tym ICT w zakresie obsługi pacjenta i diagnostyki zdrowotnej.
3. Stworzenie systemu profilaktyki zdrowotnej, w tym działania na rzecz ograniczania chorób i uzależnień cywilizacyjnych oraz promocja zdrowego i aktywnego trybu życia, z uwzględnieniem zmian demograficznych.
4. Tworzenie warunków dla aktywnego i zdrowego stylu życia, w tym rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.
5. Promocja, modernizacja, rozwijanie i integracja systemu szlaków i infrastruktury rowerowej.
6. Wsparcie aktywności podmiotów działających w ochronie zdrowia w międzynarodowych sieciach i programach współpracy.
7. Wspieranie „sieciowania” i optymalizacji dostępu do specjalistycznych placówek ochrony zdrowia i leczenia uzdrowiskowego.
8. Wsparcie dla podnoszenia kwalifikacji pracowników związanych z ochroną zdrowia i kształcenie nowych kadr.

Cel operacyjny: B.2. Rozwój kompetencji, umiejętności i wzrost poziomu aktywności mieszkańców

KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty edukacyjnej na wszystkich poziomach nauczania odpowiadającej potrzebom rynku pracy oraz kształtującej postawy przedsiębiorcze i kreatywne.
2. Wprowadzenie działań z zakresu monitoringu i ewaluacji polityki edukacyjnej w województwie i zapotrzebowania na określone kompetencje.
3. Wzmocnienie kształcenia kluczowych umiejętności i kompetencji uczniów m.in. poprzez organizowanie tematycznych i praktycznych kursów zawodowych we współpracy z pracodawcami.
4. Wsparcie działań i rozwój infrastruktury popularyzujących naukę.
5. Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty kształcenia ustawicznego umożliwiającej stały rozwój zawodowy i utrzymanie się na rynku pracy.
6. Wdrażanie rozwiązań zwiększających dostępność do infrastruktury i podnoszących kompetencje społeczeństwa informacyjnego oraz rozwój usług elektronicznych i mobilnych.
7. Zwiększenie cyfrowych umiejętności/kompetencji administracji samorządowej, w tym umiejętności otwartej komunikacji z obywatelami z wykorzystaniem narzędzi ICT.
8. Stworzenie systemu rozwijania i odkrywania talentów mieszkańców województwa.
9. Realizacja długofalowych programów edukacji kulturalnej adresowanej do różnych grup odbiorców i zwiększających zainteresowanie uczestnictwem w kulturze.
10. Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty kultury, sportu i rekreacji oferujących możliwości rozwoju mieszkańców oraz atrakcyjnego spędzania wolnego czasu.

Cel operacyjny: B.3. Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców

KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Podnoszenie dostępu do usług wspierających funkcjonowanie rodziny, w tym wspieranie podmiotów oferujących takie usługi.
2. Tworzenie i wdrażanie instrumentów wspierających rodziny w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych.
3. Wdrożenie działań poprawiających warunki startu życiowego i zawodowego osób młodych.
4. Wypożyczanie przestrzeni publicznych w infrastrukturę umożliwiającą wspólne spędzanie czasu przez mieszkańców oraz integrację społeczności lokalnych.
5. Rewitalizacja społeczna obszarów o niskiej aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców oraz nagromadzonych problemach społecznych.
6. Poprawa dostępności przestrzeni i obiektów publicznych dla wszystkich, w szczególności dla osób o obniżonej mobilności.
7. Rozwój publicznych i rynkowych usług wspierających funkcjonowanie osób starszych.
8. Wdrażanie instrumentów wspierających udział mieszkańców w procesach decyzyjnych na szczeblu lokalnym i regionalnym oraz rozwój idei governance.
9. Wspieranie rozwiązań w zakresie poprawy bezpieczeństwa publicznego, w tym realizacja działań w obszarze zarządzania kryzysowego.
10. Zwiększenie udziału mieszkańców w działaniach związanych z zachowaniem i eksponowaniem unikalności dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego województwa oraz jego charakterystycznych obszarów.

Obszar priorytetowy: (C) PRZESTRZEŃ

Cel strategiczny: Województwo śląskie regionem atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni

Zgodnie ze strategią Europa 2020, zrównoważony rozwój oznacza budowanie konkurencyjnej gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, wykorzystując do tego technologie przyjazne środowisku, uwzględniającej wartości społeczne. Uniezależnienie wzrostu od energii i oparcie gospodarki, na bardziej efektywnym korzystaniu z zasobów, dzięki wdrożeniu innowacyjnych rozwiązań technologicznych, nie tylko zapewni Europie przewagę konkurencyjną, ale również zmniejszy jej zależność od zewnętrznych źródeł zaopatrzenia w surowce i towary podstawowe. Ważną kwestią w strategii pozostaje również wzmocnienie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia związane z klimatem oraz zwiększenie możliwości zapobiegania klęskom żywiołowym i reagowania na nie. Wyzwania, takie jak: postępująca globalizacja, zmiany demograficzne, zmiany klimatu, zwiększone zapotrzebowanie na energię elektryczną czy paliwa warunkują w znacznym stopniu rozwój obszarów zurbanizowanych. W związku z tym muszą one sprostać takim wyzwaniom jak: optymalizacja zarządzania zasobami i surowcami, ograniczenie emisji zanieczyszczeń do środowiska oraz zapewnienie odpowiedniej powierzchni i właściwego funkcjonowania terenów zielonych. Polska została zobligowana zapisami dyrektyw UE do poprawy efektywności energetycznej budynków oraz wykorzystania odnawialnych źródeł energii, poprawy jakości powietrza oraz instalacji inteligentnych liczników energii elektrycznej. Wszystkie działania wymagają skutecznego planowania lokalnego i koordynacji na obszarze zarządzanym przez wiele samorządów. W tym kontekście niemniej ważne jest właściwe zarządzanie kryzysowe, ratownictwo i ochrona ludności, które powinny uwzględniać zapewnienie bezpieczeństwa obywateli w obliczu katastrof naturalnych oraz innych nagłych zagrożeń i obejmować koordynację działań prowadzonych na różnych poziomach zarządzania. Uzasadnione jest dalsze podejmowanie działań mających na celu zwiększenie ochrony powodziowej.

Zrównoważony rozwój wymaga również przywrócenia i utrwalenia ładu przestrzennego. Przestrzeń regionu charakteryzuje się relatywnie niską jakością, brakiem spójności, występującymi konfliktami przestrzennymi oraz niską jakością krajobrazu. Stale postępujące rozpraszanie zabudowy, występujące najczęściej w formie chaotycznej suburbanizacji w długim okresie niesie ze sobą konsekwencje ekonomiczne, przekładające się na stały wzrost kosztów budowy i eksploatacji infrastruktury publicznej, a także kosztów usług publicznych. W związku z tym należy zapewnić z jednej strony podwyższenie konkurencyjności ośrodków miejskich, a z drugiej ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego, co zapewni dyfuzję procesów rozwoju. W Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju wskazano, iż konieczne jest wzmocnienie warunków instytucjonalnych i ekonomicznych dla spójności terytorialnej zarówno pomiędzy regionami, jak i wewnątrz regionów (wykorzystując ich potencjał miejski), a także wewnątrz miast (przeciwdziałanie degradacji niektórych dzielnic). W okresie do 2020 r. zaplanowano wzmocnienie potencjału rozwojowego obszarów peryferyjnych poprzez inwestycje w infrastrukturę transportową i telekomunikacyjną oraz inwestycje w edukację, usługi publiczne, lokalną infrastrukturę i wspieranie przedsiębiorczości. Postęp globalizacji oraz integracji europejskiej zaostrza konkurencję między państwami, regionami ale także pomiędzy miastami o zasoby rozwojowe – nowe funkcje i inwestycje oraz wykwalifikowany kapitał ludzki. Międzynarodowa ranga najważniejszych ośrodków miejskich jest istotnym miernikiem pozycji konkurencyjnej kraju w skali kontynentu, a także na arenie globalnej. Główne ośrodki miejskie w Polsce cechuje niedostatek rozwoju funkcji metropolitalnych, organizacji decyzyjnych w sferze biznesowej i finansowej, instytucji międzynarodowych, multimodalnych funkcji transportowych, badawczo-rozwojowych, w pewnym stopniu także funkcji kulturowych. Niski jest w nich poziom innowacyjności oraz udział gospodarki opartej na wiedzy, przemysłu o zaawansowanej technologii. Słabo rozwinięta infrastruktura transportowa i brak zintegrowanego transportu publicznego między głównymi ośrodkami nie sprzyja integracji funkcjonalnej w zakresie rynku pracy, lokowaniu inwestycji, a także hamuje rozwój komplementarnych funkcji metropolitalnych, zlokalizowanych w kilku ośrodkach. W takich warunkach utrudniona jest również dyfuzja procesów rozwoju do ich bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego, do mniejszych ośrodków, czy obszarów wiejskich oraz wykorzystanie ich potencjału endogenicznego. W ośrodkach miejskich, zwłaszcza o charakterze przemysłowym, dochodzi do kumulacji negatywnych

zjawisk społeczno-gospodarczych, przestrzennych i środowiskowych powiązanych z degradacją przestrzeni. Jest to uzasadnienie dla podjęcia działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego i utrzymanie wysokiej jakości środowiska miejskiego dostępnego dla wszystkich użytkowników poprzez rewitalizację, poprawę atrakcyjności i jakości przestrzeni publicznych i nadawanie nowych funkcji obszarom miejskim.

Wskaźnik oddziaływania – osiągnięcia celu strategicznego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Wskaźnik urbanizacji	77,7%	utrzymanie poziomu	BDL GUS
Atrakcyjność inwestycyjna województwa (pozycja w rankingu)	1	utrzymanie pozycji	IBnGR
Wskaźnik struktury użytkowania gruntów ⁷¹	0,14 ⁷²	utrzymanie proporcji	„Analiza struktury własności i użytkowania gruntów w woj. śl. w 2012r.” Wydział GK Urzędu Marszałkowskiego Woj. Śl.

Cel operacyjny: C.1. Zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska

Kierunki działań

1. Promowanie działań oraz wdrażanie technologii ograniczających antropopresję na środowisko przyrodnicze (infrastruktura ograniczająca negatywny wpływ działalności gospodarczej i komunalnej).
2. Przeciwdziałanie skutkom i ograniczenie negatywnego wpływu eksploatacji górniczej na środowisko, w tym na tkankę miejską.
3. Wspieranie wdrażania rozwiązań w zakresie zintegrowanego i zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi w zlewni, w tym ochrony przeciwpowodziowej i przeciwdziałania skutkom suszy.
4. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi wykorzystywanymi do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia oraz utrzymanie i rozwój systemów zaopatrzenia w wodę w województwie.
5. Wspieranie działań na rzecz poprawy jakości wód powierzchniowych oraz ochrony wód podziemnych i racjonalizacji ich wykorzystania.
6. Wspieranie wdrożenia rozwiązań ograniczających niską emisję oraz zużycie zasobów środowiska i energii w przedsiębiorstwach, gospodarstwach domowych, obiektach i przestrzeni użyteczności publicznej.
7. Wsparcie modernizacji elektrowni i linii przesyłowych.
8. Wspieranie tworzenia i wdrażania zintegrowanych systemów gospodarki odpadami ze szczególnym uwzględnieniem sieci instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów.
9. Wspieranie działań zmierzających do zachowania i odtwarzania bio- i georóżnorodności.
10. Wspieranie działań na rzecz zmniejszenia uciążliwości hałasu.
11. Wsparcie rozwoju energetyki opartej na odnawialnych źródłach energii przy minimalizacji kosztów środowiskowych i krajobrazowych.
12. Wspieranie edukacji ekologicznej i kształtowanie postaw prośrodowiskowych.
13. Rekultywacja terenów zdegradowanych na cele środowiskowe.
14. Rozwój trwale zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

⁷¹ Wskaźnik obliczany jest wg. formuły: powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych + terenów różnych/do powierzchni użytków rolnych + gruntów leśnych, zadrzewionych, zakrzewionych + gruntów pod wodami + nieużytków + użytków ekologicznych.

⁷² Dane za 2012 r.

- media;
- instytucje ochrony środowiska;
- instytucje ochrony przyrody;
- NGO;
- przedsiębiorcy;
- administracja rządowa;
- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- podmioty edukacji;
- państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe;
- parki krajobrazowe i narodowe.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + instytucje ochrony środowiska i przyrody + NGO + podmioty edukacji na rzecz ochrony i odtwarzania bio i georóżnorodności.
- Administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + przedsiębiorcy + instytucje ochrony środowiska na rzecz ograniczania negatywnego wpływu człowieka na środowisko.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + instytucje ochrony środowiska i przyrody + przedsiębiorcy na rzecz wdrażania zintegrowanych systemów gospodarki odpadami.
- Administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + NGO + przedsiębiorcy + podmioty edukacji na rzecz wspierania edukacji ekologicznej.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Poprawa jakości środowiska i krajobrazu.
- Minimalizacja skutków wpływu eksploatacji górniczej na tkankę miejską.
- Utworzenie zintegrowanego systemu gospodarki odpadami.
- Wzrost udziału OZE w produkcji energii.
- Zwiększenie poziomu ochrony przed powodzią.
- Poprawa efektywności wykorzystania zasobów środowiska.
- Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców.
- Przywrócenie zdegradowanych terenów zielonych właściwego funkcjonowania pod względem przyrodniczym.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Inwestycje w zakresie ochrony przeciwpowodziowej - obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi.
- Wsparcie projektów inwestycyjnych i organizacyjnych w zakresie kształtowania obszarów przyrodniczych - obszary cenne przyrodniczo.

Wskaźniki rezultatu – osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Udział energii pochodzących z odnawialnych nośników w zużyciu energii elektrycznej ogółem	6,3%	15%	BDL GUS
Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ogólnej liczbie zebranych odpadów	10,2%	wzrost	BDL GUS

Udział odpadów zdeponowanych na składowiskach w ilości odpadów zebranych zmieszanych ⁷³	85%	79%	BDL BUS
Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi w ciągu roku (ogółem w dam ³ i dam ³ /km ²)	382 619,7/31,0	spadek	BDL GUS
Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w % zanieczyszczeń wytworzonych (pyłowe/gazowe)	99,7%/30,5%	99,9%/60,2%	BDL GUS
Emisja zanieczyszczeń gazowych/pyłowych w przeliczeniu na km ² (t/km ²)	3 516,8/1,03	spadek	BDL GUS
Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem	22,1%	wzrost	BDL GUS
Jakość wód podziemnych (% udział punktów pomiarowych w poszczególnych klasach jakości w stosunku do ogólnej liczby punktów) (sieć krajowa/sieć regionalna)	I 0%/0% II 11%/44% III 54%/45% IV 33%/8% V 2%/3%	podniesienie jakości	WIOŚ Raport
Jakość wód powierzchniowych (% JCWP dobrego i powyżej dobrego stanu/potencjału ekologicznego, badanych w ramach danego typu monitoringu wód powierzchniowych) ⁷⁴	44%/14%	podniesienie jakości	WIOŚ Raport
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (hm ³ /rok)	400,3	spadek	BDL GUS
Energochłonność gospodarki (zużycie energii elektrycznej ogółem na 1 mln PKB w GWh)	0,14 ⁷⁵	spadek	BDL GUS

Cel operacyjny: C.2. Zintegrowany rozwój ośrodków różnej rangi

Kierunki działań

1. Poprawa powiązań transportowych poprzez rozbudowę i modernizację infrastruktury transportowej wzmacniającej związki funkcjonalne i przestrzenne a obejmującej m.in. rozbudowę i modernizację dróg wojewódzkich, w tym budowę obwodnic miejscowości.
2. Wsparcie rozwoju zintegrowanego, zrównoważonego i niskoemisyjnego transportu, w tym transportu publicznego obejmującego różne środki transportu i elementy infrastruktury takie jak: kolej, tramwaj, inny transport publiczny, lotniska, systemy kierowania ruchem, obiekty „parkuj i jedź” oraz infrastruktury rowerowej.
3. Wsparcie tworzenia systemów transportu zbiorowego, obejmujących Metropolię, aglomeracje i ich bezpośrednie otoczenie funkcjonalne, lokalne ośrodki rozwoju oraz obszary wiejskie.
4. Kreowanie i rozwój funkcji, infrastruktury i instytucji metropolitalnych na obszarach Metropolii i aglomeracji, w tym wsparcie instytucji działających w międzynarodowych sieciach współpracy.
5. Wspieranie rozwoju usług publicznych w lokalnych ośrodkach rozwoju.
6. Wzmacnianie rozwoju zróżnicowanych funkcji na obszarach wiejskich.
7. Tworzenie partnerstw wewnątrzregionalnych na rzecz integracji funkcji w ośrodkach różnej rangi.

⁷³ Zmieszanych tzn. bez odpadów zebranych selektywnie i wyselekcjonowanych z frakcji suchej.

⁷⁴ Na podstawie punktów w ramach monitoringu operacyjnego.

⁷⁵ Dane za rok 2010.

8. Wsparcie działań na rzecz opracowania rozwiązań prawnych i organizacyjnych służących integracji i zarządzaniu obszarami metropolitalnymi.
9. Podwyższenie zdolności instytucjonalnej do zarządzania rozwojem na poziomie regionalnym i lokalnym.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- administracja rządowa;
- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- zarządcy infrastruktury technicznej;
- organizatorzy transportu;
- przedsiębiorcy;
- uczelnie wyższe, instytuty badawcze;
- jednostki B+R;
- instytucje kultury;
- placówki ochrony zdrowia (w tym wysokospecjalistyczne);
- media;
- przedstawicielstwa organizacji międzynarodowych;
- koncerny mające główną siedzibę w województwie;
- NGO, LGD;
- IOB.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + zarządcy infrastruktury technicznej + przedsiębiorcy na rzecz poprawy dostępności komunikacyjnej i rozbudowy infrastruktury transportowej.
- Administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + uczelnie wyższe, instytuty badawcze + instytucje kultury + przedsiębiorcy + przedstawicielstwa organizacji międzynarodowych + placówki ochrony zdrowia (w tym wysokospecjalistyczne) + media + koncerny mające główną siedzibę w województwie na rzecz wsparcia procesów metropolizacyjnych.
- Partnerstwa wewnątrzregionalne na rzecz budowania atrakcyjności województwa poprzez integrowanie funkcji ośrodków różnej rangi.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + media na rzecz kreowania instrumentów zarządzania obszarami metropolitalnymi.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Poprawa dostępności komunikacyjnej w regionie.
- Integracja funkcjonalna.
- Rozwój funkcji metropolitalnych.
- Wysoka atrakcyjność województwa.
- Dyfuzja rozwoju.
- Poprawa dostępności usług publicznych.
- Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Inwestycje w tworzenie systemu transportu publicznego – obszar Metropolii i aglomeracji wraz z ich bezpośrednim otoczeniem funkcjonalnym.

- Rozwój infrastruktury i instytucji świadczących usługi o charakterze metropolitalnym – obszar Metropolii i aglomeracji.
- Wsparcie infrastruktury multimodalnej – obszary korytarzy sieci transportowych.
- Poprawa jakości usług publicznych świadczonych przez podmioty na szczeblu lokalnym – obszary wiejskie i lokalne ośrodki rozwoju.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Ocena jakości transportu publicznego przez mieszkańców województwa (dość dobrze/bardzo dobrze)	48%/8,9% ⁷⁶	wzrost	badanie ankietowe
Widzowie i słuchacze teatrów i instytucji muzycznych na 1 tys. mieszkańców – pozycja wśród województw	Pozycja 5	w 5-ce najlepszych woj.	BDL GUS
Wielkość przewozu pasażerów komunikacją miejską (mln)	570,3	wzrost	„Transport wyniki działalności” GUS
Czas przejazdu transportem kolejowym między stolicą województwa, a miastami:			
- Bielsko-Biała	1,06 godz.	spadek	pkp.pl
- Rybnik	1,06 godz.	spadek	pkp.pl
- Częstochowa ⁷⁷	1,27 godz.	spadek	pkp.pl
AGLOMERACJA/AGLOMERACJA+ BEZPOŚREDNIE OTOCZENIE FUNKCJONALNE			
Gęstość zaludnienia (os./km ²)			
M. Górnośląska	1 434,4/718,5		
A. Częstochowska	1 473,7/276,4	wzrost	BDL GUS
A. Rybnicka	1 023,1/652,7		
A. Bielska	1 145,9/630,5		
Liczba podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców			
M. Górnośląska	101,2/99,0		
A. Częstochowska	111,1/99,8	wzrost	BDL GUS
A. Rybnicka	79,7/76,6		
A. Bielska	131,5/121,5		
Udział bezrobotnych w grupie ludności w wieku produkcyjnym			
M. Górnośląska	6%/5,9%		
A. Częstochowska	9,1%/8,9%	spadek	BDL GUS
A. Rybnicka	5,3%/5,0%		
A. Bielska	5,3%/5,2%		
Udział obszarów zwartej zabudowy w powierzchni ogółem			
M. Górnośląska	19,6%/11,7%		
A. Częstochowska	26%/8,3%	wzrost	Baza danych topograficznych TBD
A. Rybnicka	22,4%/16,6%		
A. Bielska	25,6%/19,3%		
OBSZARY WIEJSKIE			
Liczba gospodarstw realizujących programy rolno-środowiskowe	1800	wzrost	Wydział TW Urzędu Marszałkowskiego Woj. Sl.

⁷⁶ Dane za 2012 r.

⁷⁷ Dane na dzień 28 grudnia 2012 r., Koleje Śląskie, wyjazd ok. godz. 7:00

Cel operacyjny: C.3. Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni**Kierunki działań**

1. Rewitalizacja terenów i obiektów, w tym poprzemysłowych i zdegradowanych na tereny/obiekty o funkcjach społeczno- gospodarczych oraz zapewnienie ich dostępności.
2. Poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych, szczególnie centrów miast i centrów dzielnic oraz przestrzeni recepcyjnych.
3. Tworzenie i rewitalizacja obszarów zieleni urządzonej oraz terenów rekreacyjnych.
4. Przywracanie pozycji lub nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym oraz symbolicznym w życiu społeczności lokalnych.
5. Zapewnienie praworządności gospodarowania przestrzenią poprzez skuteczną ochronę prawa własności i interesu społecznego.
6. Rewitalizacja osiedli mieszkaniowych, w tym starych dzielnic.
7. Wspieranie powstawania atrakcyjnych terenów mieszkaniowych w miastach oraz przeciwdziałanie procesom suburbanizacji.
8. Wsparcie działań podnoszących jakość planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym, w tym działań integracyjnych.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- administracja rządowa;
- jst;
- przedsiębiorcy;
- NGO;
- instytucje kultury;
- spółdzielnie mieszkaniowe;
- wspólnoty mieszkaniowe, TBS;
- zarządcy infrastruktury technicznej.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Jst różnych szczebli w zakresie podnoszenia jakości planowania przestrzennego.
- NGO + instytucje kultury + jst, ich związki i stowarzyszenia + przedsiębiorcy na rzecz ożywiania przestrzeni publicznych i rewitalizacji starych dzielnic i centrów miast.
- Jst, ich związki i stowarzyszenia + przedsiębiorcy na rzecz rewitalizacji terenów zdegradowanych i poprzemysłowych.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Atrakcyjna przestrzeń publiczna w wymiarze społecznym i gospodarczym.
- Zintegrowany i efektywny system gospodarowania przestrzenią.
- Nadanie nowych funkcji terenom poprzemysłowym i zdegradowanym.
- Atrakcyjne tereny mieszkaniowe.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Wsparcie inwestycji w zakresie zagospodarowania terenów poprzemysłowych i zdegradowanych – obszary wymagające rewitalizacji.
- Rewitalizacja centrów miast, dzielnic i osiedli mieszkaniowych – obszar Metropolii i aglomeracji oraz lokalne ośrodki rozwoju.

- Tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych i terenów mieszkaniowych – obszar Metropolii i aglomeracji oraz lokalne ośrodki rozwoju.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Udział terenów zdegradowanych i zdewastowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem	0,4%	0,20%	BDL GUS
Udział powierzchni gmin objętych obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego ⁷⁸ w powierzchni województwa ogółem	62,3%	wzrost	BDL GUS
Udział terenów zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej w miastach (do powierzchni miejskiej ogółem)	2,4%	5%	BDL GUS
Ocena stanu zagospodarowania centrum miasta/wsi przez mieszkańców (dobrze/bardzo dobrze)	31,5%/16,7% ⁷⁹	wzrost	badanie ankietowe
Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1 000 mieszkańców	2,1	5,2	BDL GUS
Powierzchnia gruntów zrekultywowanych lub zagospodarowanych (ha)	317	wzrost	BDL GUS

⁷⁸ Na podstawie Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 1994 nr 89 poz. 415 z późn. zm.) oraz Ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003 Nr 80 poz. 717 z późn. zm.).

⁷⁹ Dane za 2012 r.

Cel strategiczny : Województwo śląskie regionem atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni**Cel operacyjny: C.1. Zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska****KIERUNKI DZIAŁAŃ**

1. Promowanie działań oraz wdrażanie technologii ograniczających antropopresję na środowisko przyrodnicze (infrastruktura ograniczająca negatywny wpływ działalności gospodarczej i komunalnej).
2. Przeciwdziałanie skutkom i ograniczenie negatywnego wpływu eksploatacji górniczej na środowisko, w tym na tkankę miejską.
3. Wspieranie wdrażania rozwiązań w zakresie zintegrowanego i zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi w zlewni, w tym ochrony przeciwpowodziowej i przeciwdziałania skutkom suszy.
4. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi wykorzystywanymi do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia oraz utrzymanie i rozwój systemów zaopatrzenia w wodę w województwie.
5. Wspieranie działań na rzecz poprawy jakości wód powierzchniowych oraz ochrony wód podziemnych i racjonalizacji ich wykorzystania.
6. Wspieranie wdrożenia rozwiązań ograniczających niską emisję oraz zużycie zasobów środowiska i energii w przedsiębiorstwach, gospodarstwach domowych, obiektach i przestrzeni użyteczności publicznej.
7. Wsparcie modernizacji elektrowni i linii przesyłowych.
8. Wspieranie tworzenia i wdrażania zintegrowanych systemów gospodarki odpadami ze szczególnym uwzględnieniem sieci instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów.
9. Wspieranie działań zmierzających do zachowania i odtwarzania bio- i georóżnorodności.
10. Wspieranie działań na rzecz zmniejszenia uciążliwości hałasu.
11. Wsparcie rozwoju energetyki opartej na odnawialnych źródłach energii przy minimalizacji kosztów środowiskowych i krajobrazowych.
12. Wspieranie edukacji ekologicznej i kształtowanie postaw prośrodowiskowych.
13. Rekultywacja terenów zdegradowanych na cele środowiskowe.
14. Rozwój trwale zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej.

Cel operacyjny: C.2. Zintegrowany rozwój ośrodków różnej rangi**KIERUNKI DZIAŁAŃ**

1. Poprawa powiązań transportowych poprzez rozbudowę i modernizację infrastruktury transportowej wzmacniającej więzi funkcjonalne i przestrzenne a obejmującej m.in. rozbudowę i modernizację dróg wojewódzkich, w tym budowę obwodnic miejscowości.
2. Wsparcie rozwoju zintegrowanego, zrównoważonego i niskoemisyjnego transportu, w tym transportu publicznego obejmującego różne środki transportu i elementy infrastruktury takie jak: kolej, tramwaj, inny transport publiczny, lotniska, systemy kierowania ruchem, obiekty „parkuj i jedź” oraz infrastruktury rowerowej.
3. Wsparcie tworzenia systemów transportu zbiorowego, obejmujących Metropolię, aglomeracje i ich bezpośrednie otoczenie funkcjonalne, lokalne ośrodki rozwoju oraz obszary wiejskie.
4. Kreowanie i rozwój funkcji, infrastruktury i instytucji metropolitalnych na obszarach Metropolii i aglomeracji, w tym wsparcie instytucji działających w międzynarodowych sieciach współpracy.
5. Wspieranie rozwoju usług publicznych w lokalnych ośrodkach rozwoju.
6. Wzmacnianie rozwoju zróżnicowanych funkcji na obszarach wiejskich.
7. Tworzenie partnerstw wewnątrzregionalnych na rzecz integracji funkcji w ośrodkach różnej rangi.
8. Wsparcie działań na rzecz opracowania rozwiązań prawnych i organizacyjnych służących integracji i zarządzaniu obszarami metropolitalnymi.
9. Podwyższenie zdolności instytucjonalnej do zarządzania rozwojem na poziomie regionalnym i lokalnym.

Cel operacyjny: C.3. Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni**KIERUNKI DZIAŁAŃ**

1. Rewitalizacja terenów i obiektów, w tym poprzemysłowych i zdegradowanych na tereny/obiekty o funkcjach społeczno- gospodarczych oraz zapewnienie ich dostępności.
2. Poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych, szczególnie centrów miast i centrów dzielnic oraz przestrzeni recepcyjnych.
3. Tworzenie i rewitalizacja obszarów zieleni urządzonej oraz terenów rekreacyjnych.
4. Przywracanie pozycji lub nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym oraz symbolicznym w życiu społeczności lokalnych.
5. Zapewnienie praworządności gospodarowania przestrzenią poprzez skuteczną ochronę prawa własności i interesu społecznego.
6. Rewitalizacja osiedli mieszkaniowych, w tym starych dzielnic.
7. Wspieranie powstawania atrakcyjnych terenów mieszkaniowych w miastach oraz przeciwdziałanie procesom suburbanizacji.
8. Wsparcie działań podnoszących jakość planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym, w tym działań integracyjnych.

Obszar priorytetowy: (D) RELACJE Z OTOCZENIEM

Cel strategiczny: Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy

Otwarta Europa, działająca w ramach międzynarodowych regulacji, to najlepsza droga do czerpania korzyści z globalizacji, prowadząca do zwiększenia wzrostu i poziomu zatrudnienia. W dzisiejszym zglobalizowanym świecie żaden kraj nie jest w stanie skutecznie przewyciężyć trudności w pojedynkę i tylko wspólne działania mogą zagwarantować osiągnięcie wartości dodanej.

Spójność terytorialna jest aktywnie wspierana dzięki funduszom unijnym oraz rozwiązaniom takim jak zniesienie granic krajowych i zapewnienie swobodnego przepływu ludzi i towarów. Współpraca międzynarodowa jest jedną z form pogłębiania integracji europejskiej oraz stanowi ważny instrument polityki rozwoju regionalnego. Na granicach państw powstają sformalizowane struktury współpracy, takie jak euroregiony czy Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej, które pomagają w poszukiwaniu partnerów i pozyskiwaniu funduszy dla realizacji wspólnych projektów transgranicznych. Szczególnie ważne z punktu widzenia spójności Europy jest rozwijanie właśnie tego rodzaju współpracy międzynarodowej, ponieważ tereny przygraniczne często były zaniedbywane przez politykę państw, co powodowało ich marginalizację i powolniejszy rozwój w stosunku do reszty kraju. Granice oddzielają od siebie społeczności przygraniczne: gospodarczo, społecznie, kulturowo oraz uniemożliwiają spójne zarządzanie ekosystemami i obszarami chronionymi. Dzisiaj obszar współpracy transgranicznej w województwie śląskim na naszych oczach staje się sercem pierwszego w Polsce powołanego do życia Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TRITIA, które ma przyczynić się do ułatwiania codziennego życia obywatelom polsko-czesko-słowackiego terytorium i zapewnienia transgranicznej spójności na poziomie całego obszaru oraz realizacji projektów strategicznych zmierzających do rozwoju pogranicza.

Istotna z punktu widzenia inwestorów i podmiotów współpracy zagranicznej jest odpowiednia promocja województwa śląskiego, jako miejsca atrakcyjnego zarówno do inwestowania jak i zamieszkania. Podniesienie rangi organizowanych wydarzeń biznesowych, naukowych, sportowych i kulturalnych oraz odpowiednia promocja obiektów i miejsc pozwoli na zerwanie z wizerunkiem regionu kojarzonego wyłącznie z przemysłem ciężkim. Z kolei funkcjonowanie w ramach coraz silniejszych powiązań i sieci współpracy międzynarodowej, stawia zupełnie nowe wyzwania włączenia regionu w europejskie sieci międzynarodowe i komunikacyjne oraz ponadnarodowe systemy przesyłowe, co jest również warunkiem koniecznym dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego. Wsparciem, w tym wypadku, powinien zostać objęty rozwój konkurencyjnego rynku energii elektrycznej, gazu, ropy i paliw płynnych, m.in. poprzez ograniczanie regulacji i wspieranie mechanizmów rynkowych tam, gdzie są one niewystarczające, dążenie do dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw surowców energetycznych, różnicowanie dróg przesyłu oraz metod transportu, umożliwienie wymiany międzynarodowej, wspieranie konkurencji, a także zniesienie barier przy zmianie sprzedawcy energii elektrycznej i gazu.

Wskaźnik oddziaływania – osiągnięcia celu strategicznego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały	- 2 020	dodatnie	BDL GUS
Saldo migracji międzywojewódzkich na pobyt stały	- 3 652	dodatnie	BDL GUS

Cel operacyjny: D.1. Współpraca z partnerami w otoczeniu**Kierunki działań**

1. Wspieranie projektów ponadregionalnych poprawiających usytuowanie podmiotów z województwa śląskiego w krajowych i międzynarodowych sieciach współpracy, w tym podejmowanie działań przez Samorząd Województwa Śląskiego w ramach organizacji i stowarzyszeń samorządowych.
2. Rozwijanie przez podmioty publiczne i prywatne z województwa współpracy ponadregionalnej, transgranicznej i transnarodowej.
3. Wspieranie rozwoju współpracy transgranicznej, w tym w ramach współpracy Województwo Śląskie - Kraj Morawsko-Śląski (Cz) i Kraj Żyliński (Sk).
4. Realizacja strategii współpracy makroregionu Polski Południowej w obszarze województw małopolskiego i śląskiego, w tym wzmacnianie współpracy w ramach Europolu śląsko-krakowskiego.
5. Współpraca międzyregionalna w zakresie kreowania zintegrowanych produktów turystycznych.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- administracja rządowa;
- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- NGO;
- placówki edukacyjne, w tym uczelnie wyższe;
- instytucje kultury;
- przedsiębiorcy;
- euroregiony;
- EUWT;
- instytucje ochrony środowiska, instytucje ochrony przyrody;
- jednostki B+R;
- IOB;
- instytucje turystyczne.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Wszystkie podmioty na rzecz współpracy międzynarodowej.
- Wszystkie podmioty na rzecz współpracy krajowej.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Udział w organizacjach międzynarodowych.
- Realizacja strategii międzyregionalnych i projektów z partnerami krajowymi oraz zagranicznymi.
- Rozwiązywanie wspólnych problemów sąsiadujących regionów.
- Ożywienie społeczno-gospodarcze obszarów skrajnie peryferyjnych.
- Wzrost wymiany handlowej.
- Realizacja dużych projektów łączących potencjały regionów.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Realizacja projektów infrastrukturalnych programów transgranicznych – obszary przygraniczne.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Liczba wystaw międzynarodowych w województwie ⁸⁰ – pozycja wśród województw	pozycja 3	w 3-ce najlepszych woj.	BDL GUS
Liczba wystaw za granicą ⁸¹ – pozycja wśród województw	pozycja 3	w 4-ce najlepszych woj.	BDL GUS
Liczba wspólnych projektów realizowanych przez uczelnie wyższe z partnerami zagranicznymi/krajowymi	– ⁸²	wzrost	badanie
Liczba organizacji, których członkiem jest Województwo	2	3	Wydział GR, Urząd Marszałkowski
Liczba inicjatyw o charakterze międzynarodowym realizowanych przez regionalne organizacje gospodarcze (RIG, Izba Rzemieślnicza)	– ⁸³	wzrost	badanie

Cel operacyjny: D.2. Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego**Kierunki działań**

1. Promowanie województwa śląskiego jako miejsca atrakcyjnego dla mieszkańców, inwestorów, studentów, turystów.
2. Promowanie metropolitalnego wizerunku i potencjału regionu.
3. Organizacja flagowych wydarzeń biznesowych, naukowych, sportowych, kulturalnych promujących województwo i wykorzystujących wyjątkowe atuty regionu.
4. Promocja miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej, przyrodniczej.
5. Wspieranie rozwoju instytucji i infrastruktury (kulturalnych, naukowych, biznesowych (w tym wystawienniczych, sportowych, społecznych, religijnych) tworzących markę województwa śląskiego.
6. Promowanie marki produktów województwa śląskiego.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty:

- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- NGO;
- instytucje kultury;
- instytucje nauki;
- podmioty edukacji wszystkich szczebli, uczelnie wyższe;
- przedsiębiorcy;
- media;
- organizacje turystyczne;
- IOB;
- „ambasadorzy regionu”.

⁸⁰ Dot. dzieł sztuki i eksponatów muzealnych.

⁸¹ j.w.

⁸² Dane do uzyskania w 2013 r.

⁸³ j.w.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Jst + przedsiębiorstwa + instytucje kultury oraz nauki w promowaniu połączonych atutów poszczególnych obszarów województwa składających się na regionalną ofertę atrakcyjną dla podmiotów z województwa lub z jego otoczenia.
- Współpraca wszystkich podmiotów na rzecz tworzenia atrakcyjnego wizerunku województwa śląskiego.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Pozytywne postrzeganie województwa śląskiego jako miejsca atrakcyjnego.
- Województwo miejscem organizacji wydarzeń sportowych, kulturalnych, biznesowych, naukowych o charakterze ponadregionalnym.
- Zwiększenie liczby turystów, studentów i mieszkańców.
- Przyciąganie inwestycji zagranicznych i krajowych, wspieranie inwestycji wewnętrznych.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Wszystkie kierunki działań mają charakter horyzontalny w wymiarze przestrzennym.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Odsetek mieszkańców oceniających województwo pozytywnie ⁸⁴	76,10% ⁸⁵	wzrost	badanie ankietowe
Odsetek osób spoza województwa zadowolonych z pobytu na terenie województwa śląskiego ⁸⁶ /średnia ocena zadowolenia	69%/3,8	wzrost	Raport o ruchu turystycznym - ŚOT
Liczba imprez objęta honorowym patronatem Prezydenta RP w województwie	8	wzrost	www.prezydent.pl
Liczba studentów zagranicznych/z innych województw	869/22742 ⁸⁷	wzrost	badanie
Turyści ogółem/zagraniczni korzystający z noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania	1,8 mln/ 274 tys.	wzrost/429,8tys.	BDL GUS
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 mieszkańców	-1,2	dodatnie	BDL GUS

Cel operacyjny: D.3. Region w sieci międzynarodowych i krajowych powiązań infrastrukturalnych

Kierunki działań

1. Rozwój infrastruktury i połączeń komunikacyjnych ułatwiających dostęp do regionu:
 - rozbudowa i modernizacja dróg krajowych, w tym autostrad i dróg ekspresowych,
 - rozbudowa i modernizacja sieci kolejowej,

⁸⁴ Zdecydowanie dobrze lub raczej dobrze.

⁸⁵ Dane za 2012 r.

⁸⁶ Raczej zadowolonych i bardzo zadowolonych.

⁸⁷ Rok akademicki 2012/2013.

- rozwój infrastruktury lotniczej o znaczeniu międzynarodowym i regionalnym, w tym poprawa dostępności infrastruktury lotniczej połączeniami drogowymi i kolejowymi (w szczególności MPL „Katowice” w Pyrzowicach).
- 2. Włączanie w europejskie systemy przesyłowe.
- 3. Włączanie w europejskie systemy transportowe (sieć TEN-T).
- 4. Wsparcie rozwoju transportu multimodalnego, w tym rozwój centrów logistycznych o znaczeniu międzynarodowym.

Kluczowi partnerzy realizacji kierunków

W ramach ww. kierunków współpraca obejmuje w głównej mierze podmioty.

- administracja rządowa;
- jst, ich związki i stowarzyszenia;
- przedsiębiorcy;
- przedsiębiorstwa sektora energetyki;
- zarządcy infrastruktury technicznej;
- organizatorzy transportu;
- GTL, zarządcy lotnisk lokalnych.

Główne ścieżki współpracy partnerów realizacji kierunków

- Administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + zarządcy infrastruktury technicznej + organizatorzy transportu + przedsiębiorcy + GTL + zarządcy lotnisk lokalnych na rzecz rozwoju sieci i połączeń komunikacyjnych.
- Przedsiębiorstwa sektora energetyki + administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia na rzecz włączenia w europejskie systemy przesyłowe.
- Przedsiębiorcy + administracja rządowa + jst, ich związki i stowarzyszenia + GTL + zarządcy lotnisk lokalnych na rzecz rozbudowy i modernizacji infrastruktury transportowej.
- Przedsiębiorcy + jst, ich związki i stowarzyszenia + administracja rządowa + zarządcy infrastruktury technicznej + organizatorzy transportu + GTL na rzecz rozwoju transportu multimodalnego.

Zakładane główne efekty planowanych działań

- Poprawa dostępności komunikacyjnej w wymiarze krajowym i międzynarodowym.
- Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego.
- Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej województwa.
- Zwiększenie mobilności mieszkańców województwa.

Terytorialny wymiar interwencji - typy działań ukierunkowanych terytorialnie

- Rozbudowa i przebudowa infrastruktury komunikacji drogowej i kolejowej - obszary korytarzy sieci transportowych.

Wskaźniki rezultatu - osiągnięcia celu operacyjnego:

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020/ pożądany trend do 2020	Źródło danych
Liczba destynacji z lotniska Pyrzowice (linie pasażerskie regularne/cargo)	29 / 9 ⁸⁸	wzrost	www.katowice-airport.pl

⁸⁸ Stan na grudzień 2012 r.

Ruch pasażerski w porcie lotniczym w Pyrzowicach (przyjazdy/wyjazdy)	1,25 mln/1,26 mln	wzrost	BDL GUS
Udział ilości pasażerów korzystających z portu lotniczego w Pyrzowicach w ogólnej liczbie pasażerów obsługiwanych przez wszystkie porty lotnicze w Polsce – pozycja wśród województw	pozycja 3	utrzymanie miejsca w pierwszej 3 województw	BDL GUS
Przeładunek towarów w porcie lotniczym Pyrzowice (załadunek/wyładunek)	4 568t/6 601t	wzrost	BDL GUS
Udział wielkości przeładowanych towarów w porcie lotniczym w Pyrzowicach do ogólnej wartości przeładowanych towarów w portach lotniczych w Polsce – pozycja wśród województw	pozycja 3	utrzymanie miejsca w pierwszej 3 województw	BDL GUS
Przewóz ładunków transportem samochodowym (za granicę/z za granicy) – tys. t	8 113/7 293	wzrost	„Transport wyniki działalności” GUS
Przewóz ładunków transportem kolejowym (Import/eksport) – tys. t			
PKP CARGO	20 759/22 427	wzrost	PKP CARGO
PKP LHS	9 223/833	wzrost	Sprawozdanie LHS
Obrót ładunkami w Euroterminalu Sławków			
tys. ton	971,6	wzrost	Euroterminal
UTI (TEU)	125 623	wzrost	Sławków sp. z o. o.
Długość/gęstość dróg krajowych (w tym ekspresowych i autostrad)	1 167,5 km/9,47 km/100 km ²	wzrost	BDL

Cel strategiczny : Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy

Cel operacyjny: D.1. Współpraca z partnerami w otoczeniu

KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Wspieranie projektów ponadregionalnych poprawiających usytuowanie podmiotów z województwa śląskiego w krajowych i międzynarodowych sieciach współpracy, w tym podejmowanie działań przez Samorząd Województwa Śląskiego w ramach organizacji i stowarzyszeń samorządowych.
2. Rozwijanie przez podmioty publiczne i prywatne z województwa współpracy ponadregionalnej, transgranicznej i transnarodowej.
3. Wspieranie rozwoju współpracy transgranicznej, w tym w ramach współpracy Województwo Śląskie - Kraj Morawsko-Śląski (Cz) i Kraj Żyliński (Sk).
4. Realizacja strategii współpracy makroregionu Polski Południowej w obszarze województw małopolskiego i śląskiego, w tym wzmacnianie współpracy w ramach Europolu śląsko-krakowskiego.
5. Współpraca międzyregionalna w zakresie kreowania zintegrowanych produktów turystycznych.

Cel operacyjny: D.2. Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego

KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Promowanie województwa śląskiego jako miejsca atrakcyjnego dla mieszkańców, inwestorów, studentów, turystów.
2. Promowanie metropolitalnego wizerunku i potencjału regionu.
3. Organizacja flagowych wydarzeń biznesowych, naukowych, sportowych, kulturalnych promujących województwo i wykorzystujących wyjątkowe atuty regionu.
4. Promocja miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej, przyrodniczej.
5. Wspieranie rozwoju instytucji i infrastruktury (kulturalnych, naukowych, biznesowych (w tym wystawienniczych, sportowych, społecznych, religijnych) tworzących markę województwa śląskiego.
6. Promowanie marki produktów województwa śląskiego.

Cel operacyjny: D.3. Region w sieci międzynarodowych i krajowych powiązań infrastrukturalnych

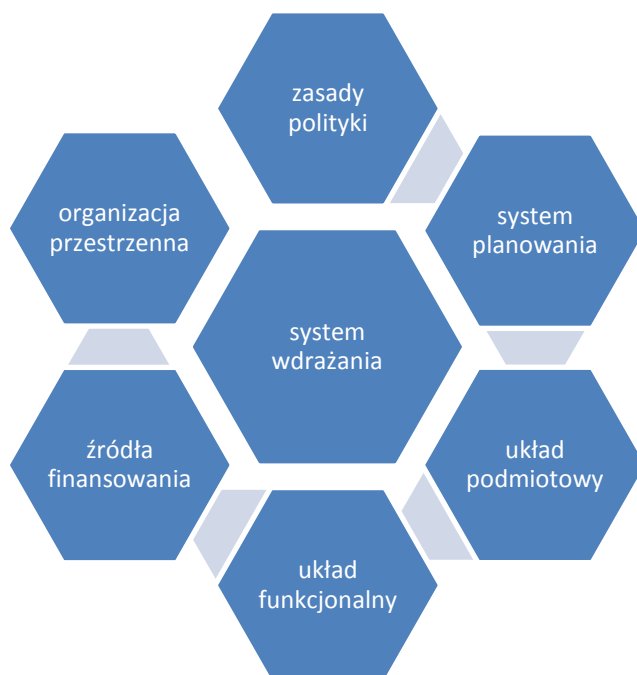
KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Rozwój infrastruktury i połączeń komunikacyjnych ułatwiających dostęp do regionu:
 - rozbudowa i modernizacja dróg krajowych, w tym autostrad i dróg ekspresowych,
 - rozbudowa i modernizacja sieci kolejowej,
 - rozwój infrastruktury lotniczej o znaczeniu międzynarodowym i regionalnym, w tym poprawa dostępności infrastruktury lotniczej połączeniami drogowymi i kolejowymi (w szczególności MPL „Katowice” w Pyrzowicach).
2. Włączanie w europejskie systemy przesyłowe.
3. Włączanie w europejskie systemy transportowe (sieć TEN-T).
4. Wsparcie rozwoju transportu multimodalnego, w tym rozwój centrów logistycznych o znaczeniu międzynarodowym.

8. System wdrażania

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego opracowana została na zasadach partnerstwa społecznego, a co za tym idzie, jej wdrażanie również będzie opierać się na tej samej filozofii. Głównym podmiotem odpowiedzialnym za przygotowanie oraz wdrożenie Strategii jest Samorząd Województwa Śląskiego, który w celu zapewnienia efektywności i skuteczności interwencji powinien współpracować z wieloma partnerami funkcjonującymi w różnych obszarach, wpływających na przebieg procesów rozwoju i na różnych poziomach jego zarządzania.

Rysunek 20. System wdrażania.

Źródło: Opracowanie własne.

Zasady wdrażania

Proces wdrażania Strategii będzie opierał się na następujących zasadach:

- partnerstwa – polityka regionalna województwa śląskiego będzie prowadzona przy współpracy licznych zaangażowanych aktorów regionalnych;
- programowania – proces prowadzenia polityki regionalnej odbywa się w kilku określonych etapach;
- zasada zintegrowanego podejścia terytorialnego – ukierunkowana na wykorzystanie endogenicznego potencjału, zasobów terytorialnych i wiedzy, umożliwiającą realizację interwencji ukierunkowanych na wyzwania rozwojowe a jednocześnie precyzyjnie dostosowanych do lokalnych uwarunkowań koordynacji – obejmujące skorelowanie na poziomie województwa polityki rozwoju, w tym w wymiarze społeczno-gospodarczym z polityką przestrzenną, tak aby tworzyły spójny system planowania rozwoju;
- subsydiarności – poszczególne zadania będą podejmowane na możliwie najniższym szczeblu decyzyjnym;
- spójności – zakładająca zgodność dokumentów strategicznych i planistycznych z obowiązującymi krajowymi oraz europejskimi dokumentami programowymi;
- otwartości – możliwość aktualizacji zapisów Strategii w trakcie jej realizacji;
- zrównoważonego rozwoju – zakładająca, że rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, będzie odbywać się

z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń;

- **przezorności (ostrożności)** – podkreśla, że na wszystkich podmiotach ciąży obowiązek dołożenia należytej staranności w ocenie skutków, jakie dla środowiska może przynieść nowo podejmowana decyzja lub uruchamiana działalność, a rozwiązywanie problemów powinno następować już wtedy, gdy pojawia się uzasadnione prawdopodobieństwo zagrożenia;
- **prewencji (zapobiegania)** – przeciwdziałanie negatywnym skutkom dla środowiska powinno być podejmowane na etapie planowania (cele środowiskowe osiąga się przez działania wyprzedzające);
- **stosowania najlepszych dostępnych technik (BAT).**

Zasady te stanowią ramy realizacji samej Strategii jak i wynikających z nich strategii branżowych/sektorowych, programów, przedsięwzięć, celem optymalizacji efektów w zakresie wdrażania przyjętych celów i wydatkowania posiadanych środków.

Układ podmiotowy

Głównym podmiotem wdrażającym jest Samorząd Województwa Śląskiego a podmiotami współuczestniczącymi w procesie wdrażania są jednostki lokalnego samorządu terytorialnego, administracja rządowa, w szczególności Wojewoda Śląski, organizacje pozarządowe, przedstawiciele świata kultury, nauki, szkoły wyższe, jednostki badawczo-rozwojowe, środowiska gospodarcze oraz samorządy zawodowe, a także partnerzy współpracy transgranicznej i międzyregionalnej. Zgodne współdziałanie wymienionych środowisk jest warunkiem osiągnięcia celów Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego, ponieważ wyznaczone w niniejszym dokumencie cele i kierunki działań często wykraczają poza możliwości bezpośredniego oddziaływania Samorządu Województwa. Stąd Strategia będzie realizowana z jednej strony poprzez zadania pozostające we właściwości Samorządu Województwa, a z drugiej przez zadania, na które Samorząd może wpływać pośrednio lub jedynie próbować oddziaływać, np. poprzez kształtowanie opinii, popieranie inicjatyw innych podmiotów realizujących zadania będące w ich gestii, a mających znaczenie dla rozwoju regionu oraz podejmowanie działań mających na celu promowanie i kreowanie postaw prorozwojowych.

Współpraca z partnerami na różnych szczeblach procesu zarządzania rozwojem polegać powinna na określaniu i realizacji przedsięwzięć i projektów w głównej mierze o znaczeniu ponadregionalnym, regionalnym i ponadlokalnym, a ukierunkowanych na osiąganie celów rozwojowych regionu określonych w Strategii.

Określenie takich wspólnych przedsięwzięć powinno mieć na celu wsparcie potencjałów lub przełamywanie barier rozwojowych w odniesieniu do obszarów o pewnej specyfice np. obszarów metropolitalnych i aglomeracji oraz ich bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego czy też obszarów strategicznej interwencji w zakresie osiągnięcia celów rozwojowych województwa śląskiego.

Zbudowanie partnerstw na rzecz realizacji konkretnych przedsięwzięć powinno przekładać się na ich priorytetowe wsparcie w ramach instrumentów będących w gestii Samorządu Województwa jaki i uzyskać poparcie dla realizacji tych przedsięwzięć na innych szczeblach procesu rozwoju np. krajowym czy europejskim.

Niezwykle istotnym elementem realizacji Strategii jest współpraca ponadregionalna, zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym. Współpraca Województwa Śląskiego z regionami w Polsce w szczególności z województwem małopolskim, łódzkim, opolskim, świętokrzyskim oraz regionami partnerskimi w Europie będzie kształtowana przede wszystkim w oparciu o budowanie powiązań sieciowych w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej oraz partnerstw na rzecz gospodarki i rozwoju społecznego.

Niezwykle istotnym wymiarem współpracy międzyregionalnej będzie realizacja strategii ponadregionalnej tj. Strategii dla Rozwoju Polski Południowej w obszarze województw małopolskiego i śląskiego do roku

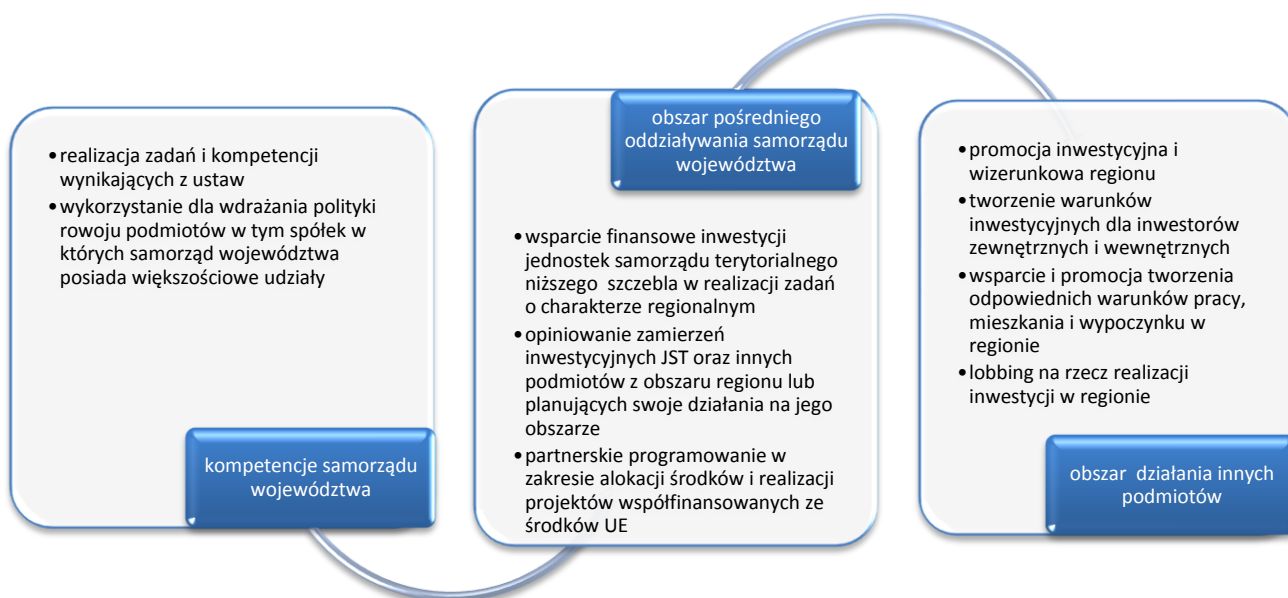
2020, będącej inicjatywą Samorządów Województwa Śląskiego i Małopolskiego, która ukierunkowana jest na realizację wspólnych projektów zwiększających konkurencyjność obszaru makroregionu Polski Południowej.

Ważnym elementem współpracy międzynarodowej jest współpraca transgraniczna, polegająca na realizacji porozumień i dokumentów programowych przygotowanych na szczeblu regionalnym z Krajem Śląsko-Morawskim i Samorządowym Krajem Żylińskim oraz na wspieraniu wspólnych działań podejmowanych m.in. w ramach istniejących euroregionów i Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej „TRITIA” na pograniczu polsko-słowacko-czeskim.

Układ funkcjonalny

Realizacja i wdrażanie Strategii obejmuje zadania daleko wykraczające poza zakres kompetencyjny jednostki Samorządu Województwa Śląskiego. Dlatego też jego rola w zakresie wdrażania Strategii realizowana będzie na kilku płaszczyznach: od realizacji działań własnych, wspierania działań innych podmiotów, integracji różnych podmiotów w realizacji prorozwojowych projektów, aż po działania lobbystyczne na rzecz realizacji różnorodnych projektów gospodarczych, społecznych w regionie.

Rysunek 21. Obszary działania w zakresie wdrażania Strategii.

Źródło: Opracowanie własne.

Z tego też względu powodzenie realizacji Strategii wymagać będzie zachowania spójności pomiędzy:

- polityką rozwoju prowadzoną przez władze województwa z politykami wdrażanymi na poziomie krajowym i unijnym,
- strategiami rozwoju lokalnego i ponadlokalnego a strategią rozwoju województwa,
- działaniami różnorodnych partnerów procesu wdrażania Strategii.

Sukces wdrażania Strategii będzie wymagał otwartości, konsensusu i szerokiego partnerstwa w wymiarze lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym. Miejscem wymiany doświadczeń w zakresie rozwoju regionalnego jego planowania i monitorowania na poziomie regionalnym zgodnie z zapisami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, jest Regionalne Forum Terytorialne (RFT), będące ciałem o charakterze opiniotwórczo-konsultacyjnym. RFT funkcjonuje w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Śląskiego od grudnia 2011 r. i ma na celu z jednej strony stworzenie możliwości prowadzenia szerokiej debaty o procesach rozwoju regionu, a z drugiej zacieśnianie współpracy między kluczowymi aktorami regionalnymi.

Na poziomie operacyjnym w ramach struktury Urzędu Marszałkowskiego działa Zespół ds. Wdrażania i Monitoringu Strategii, skład którego obejmuje: przedstawicieli merytorycznych wydziałów Urzędu Marszałkowskiego oraz jednostek organizacyjnych Urzędu. Ponadto, w zależności od realizowanych zadań, do udziału w pracach Zespołu zapraszani mogą być eksperci oraz przedstawiciele subregionów województwa, reprezentanci organizacji zrzeszających jednostki samorządowe województwa (gminy, powiaty, miasta na prawach powiatu). Zadania oraz zasady działania Zespołu określa Zarząd Województwa Śląskiego.

Skuteczna realizacja celów Strategii wymaga pewnych dostosowań organizacyjnych. Struktura administracji Samorządu Województwa Śląskiego powinna umożliwić przyporządkowanie konkretnym wydziałom lub jednostkom organizacyjnym Urzędu roli wiodącej w zakresie realizacji poszczególnych wskazanych w dokumencie kierunków działań.

Sprawna i efektywnie funkcjonująca administracja publiczna ma szczególnie istotne znaczenie w kontekście absorpcji środków pochodzących z zewnętrznych źródeł finansowania działań rozwojowych (głównie środki z funduszy Unii Europejskiej). Dlatego w celu zapewnienia realizacji zapisów Strategii powinny być kontynuowane działania zmierzające do podniesienia jakości administracji wszystkich szczebli poprzez stworzenie efektywnego modelu doskonalenia kadr, wprowadzenie przejrzystych zasad działania, szerokie wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w administracji (e-administracja) czy też poprawę jakości systemów zarządzania publicznego.

Organizacja przestrzenna

Województwo śląskie dzieli się w układzie funkcjonalno-przestrzennym i organizacyjnym na 4 obszary polityki rozwoju: północny, centralny, zachodni i południowy. Obszary te posiadają określoną strukturę wewnętrzną złożoną z:

- ośrodka centralnego oraz powiązanego z nim bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego oraz
- lokalnych ośrodków rozwoju, będących ośrodkami organizującymi rozwój na szczeblu lokalnym i zapewniającym dostęp do usług publicznych o takim charakterze i
- pozostałych miast i obszarów wiejskich.

Należy jednak podkreślić, iż potencjał oraz specyfika tych obszarów jest zróżnicowana. To zróżnicowanie wymusza określenie specyficznych polityk rozwoju tych obszarów uwzględniających ich wyzwania i problemy. Zakłada się że poszczególne subregiony we współpracy z samorządem województwa wypracują własne strategie i programy rozwoju stanowiące istotny element w zakresie podejmowania przez Samorząd Województwa Śląskiego decyzji w sprawie podziału środków, w tym w zakresie alokacji i systemu wdrażania regionalnego programu operacyjnego na okres programowania do roku 2020. Interwencja kierowana poprzez subregiony (obszary funkcjonalne) powinna uwzględniać OSI i obejmować działania adekwatne do występujących potrzeb zdiagnozowanych w ich ramach.

Ponadto w ramach, wskazanych zarówno na szczeblu krajowym jak i w niniejszej Strategii w obszarach interwencji czy obszarach problemowych możliwe powinno być planowanie o charakterze strategicznym, które często przekracza granice obszarów funkcjonalnych.

System planowania

Skuteczne wdrażanie polityki rozwoju wymaga wielopoziomowego systemu planowania i koordynacji działań prorozwojowych. Z tego też względu w procesie planowania rozwoju należy odnosić się do innych polityk rozwoju programowanych na różnych szczeblach zarządzania publicznego.

Na szczeblu regionalnym Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego stanowi punkt wyjścia do opracowania strategii dziedzinowych i branżowych, a także programów strategicznych, które rozwiną cele i kierunki działań Strategii i w rezultacie będą stanowić kluczowy element jej systemu wdrażania. Szczegółowy zakres opracowań planistycznych o charakterze strategicznym zostanie określony w planie wdrażania Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego, opracowanym przez Zarząd Województwa z uwzględnieniem

niezbędnych opracowań wynikających z zapisów dokumentów krajowych, w tym Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego i Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.

Ponadto dokonany zostanie kompleksowy przegląd obowiązujących na szczeblu regionalnym dokumentów programowych (branżowych, dziedzinowych) w zakresie ich zgodności z celami Strategii Rozwoju Województwa i dokumentów krajowych oraz pod kątem weryfikacji aktualności ich zapisów.

W pierwszym etapie prac analitycznych i planistycznych na szczeblu regionalnym zakłada się opracowanie dokumentów strategicznych w zakresie:

- rewitalizacji obszarów zdegradowanych,
- systemu transportu województwa śląskiego,
- gospodarowania zasobami wodnymi,
- wsparcia i kształtowania rozwoju obszaru metropolitalnego i polityki rozwoju miast,
- wykorzystania odnawialnych źródeł energii i polityki energetycznej województwa,
- rozwoju turystyki,
- efektywności energetycznej,
- rozwoju obszarów wiejskich województwa śląskiego.

W związku z zapisami Strategii dotyczącymi podejścia terytorialnego oraz zmienionymi celami i kierunkami określonymi w niniejszym dokumencie, a także potrzebą delimitacji niektórych obszarów strategicznej interwencji, niezbędne będzie podjęcie procedury planistycznej w zakresie dostosowania i zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego.

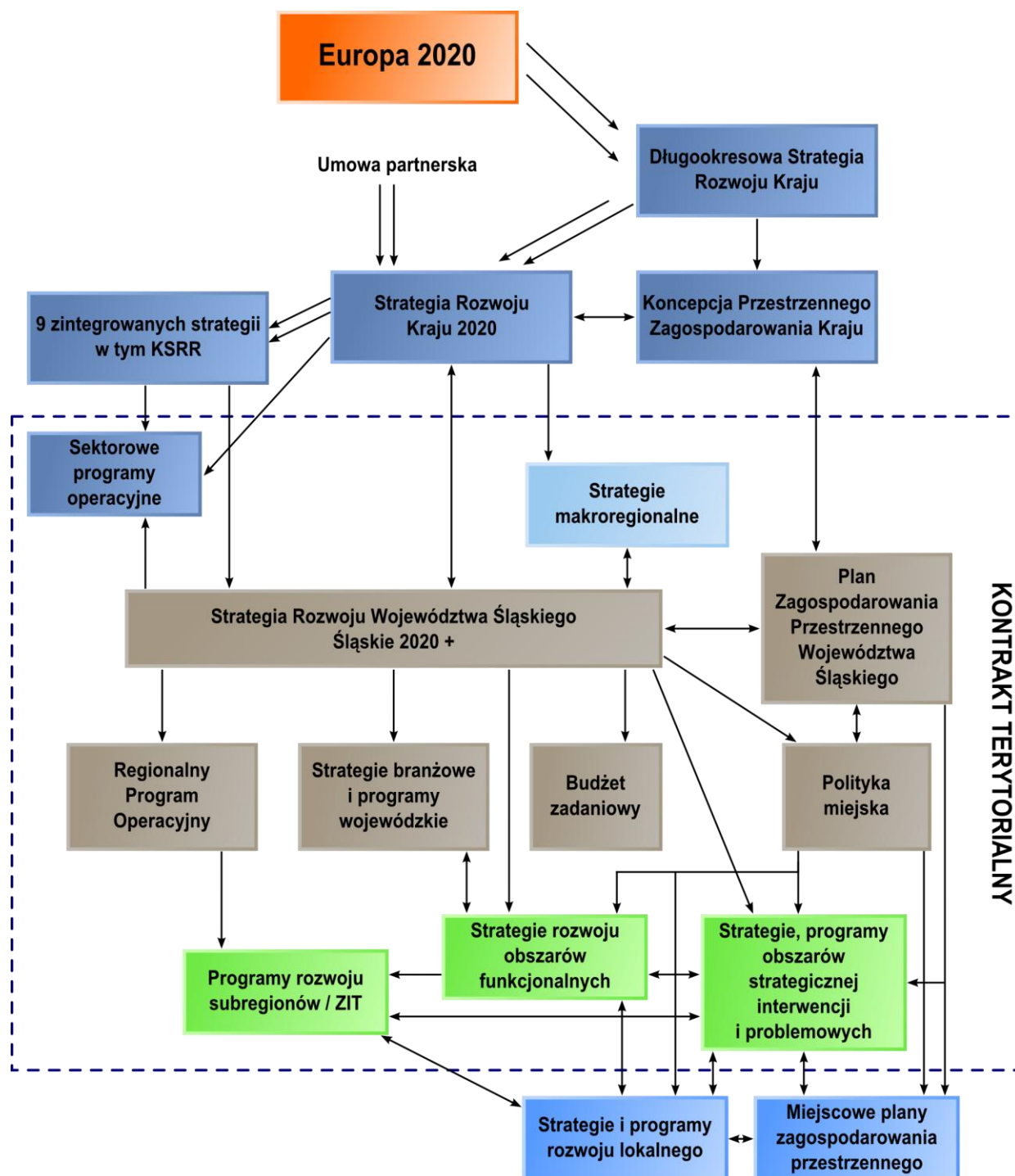
Ponadto dla poszczególnych obszarów województwa, w tym dla obszarów strategicznej interwencji zakłada się opracowanie odrębnych dokumentów planistycznych, pozwalających na pełną inwentaryzację tych obszarów i określenie działań specyficznych dedykowanych dla nich.

W celu możliwie efektywnego wdrażania Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego powinna zostać wykorzystana koncepcja budżetu zadaniowego, skoordynowana ze strukturą niniejszego dokumentu, co umożliwi planowanie, realizację i monitoring zadań wynikających ze Strategii na jednolitych zasadach.

Strategia stanowić powinna punkt wyjścia do stworzenia założeń do wieloletniego budżetowania zadaniowego, które będą określać główne kierunki polityki społeczno-gospodarczej województwa oraz priorytety polityki Zarządu Województwa. Z priorytetów tych będą wynikały cele główne polityki oraz cele operacyjne dotyczące poszczególnych zadań województwa. Realizacja tego zamierzenia będzie możliwa przy wdrożeniu odpowiednich rozwiązań prawnych.

Wynikiem planowania wieloletniego powinien być program Zarządu, który obejmować będzie programy budżetowe (złożone z zadań budżetowych) określające sposoby realizacji poszczególnych celów, mierniki oraz niezbędne wydatki. Programy te będą ponadto określać sposób realizacji bieżących zadań niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania województwa.

Rysunek 22. Ramowy układ planowania rozwoju.

Źródło: Opracowanie własne.

Źródła finansowania

Określenie źródeł i wysokości nakładów na realizację Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego w perspektywie do roku 2020 jest zadaniem trudnym zarówno z powodu braku ostatecznego określenia wielkości strumieni finansowych na działania rozwojowe pochodzące z budżetu UE, jak również z niepewności spowodowanej kryzysem gospodarczym w Europie.

Skuteczność wdrażania Strategii będzie w dużej mierze zależać od możliwości finansowania działań z niej wynikających. Jednym z warunków powodzenia Strategii jest maksymalne wykorzystanie środków

pochodzących z RPO WSL 2014-2020. Do głównych źródeł finansowania działań wynikających ze Strategii Rozwoju Województwa należą m.in.:

- środki własne jednostek samorządu terytorialnego województwa śląskiego;
- środki pochodzące z budżetu państwa;
- środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej (m.in. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Fundusz Spójności);
- inne środki pochodzące ze źródeł zagranicznych (m.in. Norweski Mechanizm Finansowy, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego);
- fundusze pochodzące z międzynarodowych instytucji takich, jak np. Europejski Bank Inwestycyjny, Bank Światowy;
- fundusze innych uczestników procesu wdrażania Strategii, w tym sektora prywatnego.

Wielopoziomowy system planowania i realizacji polityki rozwoju wprowadzany zarówno na szczeblu krajowym jak i regionalnym powoduje, że istnieje znaczna grupa podmiotów publicznych, których środki mogą być wykorzystywane dla realizacji celów polityki rozwoju województwa śląskiego w sposób bezpośredni lub pośredni.

Wyzwaniem w zakresie finansowania projektów o charakterze rozwojowym jest wykorzystanie partnerstwa publiczno-prywatnego, będącego rozwiązaniem wspieranym przez Unię Europejską. Użycie tego instrumentu może przyczynić się w szczególności do:

- ułatwiania realizacji projektów leżących w interesie publicznym, w szczególności dotyczących infrastruktury i usług publicznych,
- podziału ryzyka finansowego i zmniejszania kosztów infrastruktury.

Istotnym instrumentem realizacji polityki rozwoju województwa będzie Kontrakt terytorialny, który będzie służył uzgodnieniu przez rząd i samorząd województwa najważniejszych przedsięwzięć podejmowanych i finansowanych w ramach polityki rozwoju regionalnego, przedsięwzięć, których realizacja jest kluczowa z punktu widzenia polityki regionalnej prowadzonej przez rząd, jak i polityki rozwoju prowadzonej przez samorząd województwa.

9. Monitoring i ewaluacja

Skuteczne wdrażanie Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego zapewnia system monitoringu i ewaluacji strategii, mający stanowić element krajowego systemu monitoringu realizowanego na podstawie zapisów Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Odpowiednio przeprowadzony monitoring w postaci analizy wskaźników ilościowych i jakościowych w odniesieniu do celów operacyjnych (wskaźniki rezultatu) i celów strategicznych (wskaźniki oddziaływania) umożliwi sprawne zarządzanie rozwojem regionu. Dzięki niemu wdrażanie Strategii będzie procesem ciągłym i dynamicznym.

Wyniki analizy wskaźnikowej w postaci raportu monitoringowego opracowywanego co dwa lata będą przekazywane Zespołowi ds. Wdrażania i Monitoringu Strategii, a następnie Zarządowi Województwa Śląskiego. Tak opracowany dokument będzie stanowił podstawę do przeprowadzenia ewaluacji raz w kadencji Sejmiku Województwa Śląskiego, która będzie obejmowała ocenę spodziewanych efektów Strategii na tle zapisanych w niej wizji i celów, a w efekcie podejmowanie ewentualnych działań korygujących. Wskazane w Strategii miary oddziaływania i rezultatu będą monitorowane w ujęciu regionalnymi i subregionalnym (w miarę dostępności danych). Wskazana lista wskaźników stanowi trzon badań i może być rozszerzana w procesie rozwoju systemu monitoringu województwa.

Punktem wyjścia dla procesu ewaluacji będzie ocena dokonywana na podstawie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie oraz system wskaźników określonych jako wartości bazowe zdefiniowane dla konkretnych obszarów priorytetowych. Zakłada się również, iż istotnym elementem będzie przeprowadzanie analizy ex-ante, czyli przed przystąpieniem do realizacji konkretnych działań czy projektów realizowanych przez Samorząd Województwa Śląskiego. Kolejne etapy ewaluacji będą obejmować ocenę mid-term, a także ex-post (ocena po zakończeniu okresu dla którego jest przewidziana Strategia). Stworzeniu kompleksowego systemu oceny będzie służyć połączenie wyników monitoringu Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego z monitoringiem Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego poprzez wykorzystanie Regionalnego Systemu Informacji Przestrzennej do analizy zjawisk społeczno-gospodarczych w układzie przestrzennym. Istotne z punktu widzenia całościowego rozwoju województwa i jego integracji wewnętrznej jest badanie stopnia rozpiętości rozwoju poszczególnych jego obszarów terytorialnych.

W celu doskonalenia systemu monitoringu Zarząd Województwa będzie prowadził prace analityczne, badawcze, prognostyczne w zakresie głównych obszarów tematycznych zawartych w priorytetach Strategii. Równocześnie będą trwały dalsze prace związane z rozwojem instytucjonalnym systemu monitoringu, którego głównym elementem będzie Regionalne Centrum Analiz Strategicznych (RCAS), będące komórką działającą przy wydziale właściwym ds. strategii rozwoju (obecnie: Wydziału Planowania Strategicznego i Przestrzennego). RCAS w kontekście zapisów Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR), ma pełnić funkcje koordynujące dla Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego (ROT).

Zadaniem RCAS ma być w szczególności:

- prowadzenie bieżących analiz i ewaluacji polityk publicznych na podstawie porównywalnych i agregowalnych danych,
- prowadzenie badań i analiz strategicznych dotyczących aktualnej sytuacji, trendów rozwojowych i prognozowanie zmian społeczno-gospodarczych zachodzących w regionach,
- tworzenie scenariuszy dla przyszłości i dostarczenie informacji umożliwiających wybór najlepszej ścieżki rozwoju,
- wykorzystywanie prowadzonych prac diagnostycznych na potrzeby działalności operacyjnej i planowania strategicznego,
- wspieranie budowy odpowiedniego systemu monitorowania procesów rozwojowych w regionie w ujęciu terytorialnym i efektów prowadzonej polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym,
- analiza realizacji strategii i programów pod kątem zgodności z przyjętymi celami strategii rozwoju województwa oraz regionalnych dokumentów strategicznych,

- monitorowanie i ocena postępów w realizacji priorytetów rozwojowych określonych na poziomie regionalnym, m.in. w strategiach rozwoju województw oraz kierunków rozwojowych określonych w KSRR,
- współpraca ze wszystkimi instytucjami systemu monitorowania polityki regionalnej w regionie wspierającymi zarządzanie polityką tj. m.in. instytutami badawczymi, uniwersytetami itp. oraz koordynacja ich planu pracy dla celów działalności ROT.

W ramach dalszego rozwijania funkcji RCAS zidentyfikowano w Urzędzie Marszałkowskim wydziały oraz jednostki podległe, które ze względu na realizowane zadania powinny współdziałać w ramach ROT. Wskazuje się przede wszystkim na współdziałanie z wydziałami odpowiedzialnymi za programowanie i wdrażanie programów finansowanych ze środków EFRR, EFS i EFRROW (są to obecnie: Wydział Rozwoju Regionalnego - RR, Wydział Europejskiego Funduszu Społecznego - FS, Wydział Terenów Wiejskich - TW), Wojewódzkim Urzędem Pracy, Śląskim Centrum Przedsiębiorczości. Współpraca ta będzie mieć charakter systemowy i organizacyjnie uzgodniony na poziomie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Współpraca wskazanych wyżej jednostek obejmować będzie m.in. przekazywanie do RCAS posiadanych zasobów danych, informacji: o wynikach prowadzonych ewaluacji efektywności wdrażania programów operacyjnych, prowadzonych badaniach pod kątem przyszłej polityki spójności, o potrzebach badawczych. W efekcie RCAS na podstawie przekazanych informacji dokonywać będzie agregacji danych oraz przeprowadzać niezbędne analizy, których wyniki będą przekazywane zwrótnie do tych jednostek.

Wśród kluczowych zadań sieci ROT, dla którego funkcję koordynacyjną pełnić będzie wydział właściwy ds. strategii (równocześnie istotną rolę będą pełnić odpowiednie komórki wydziałów i instytucji samorządu województwa właściwych ds. EFRR, EFS i EFRROW), są procesy:

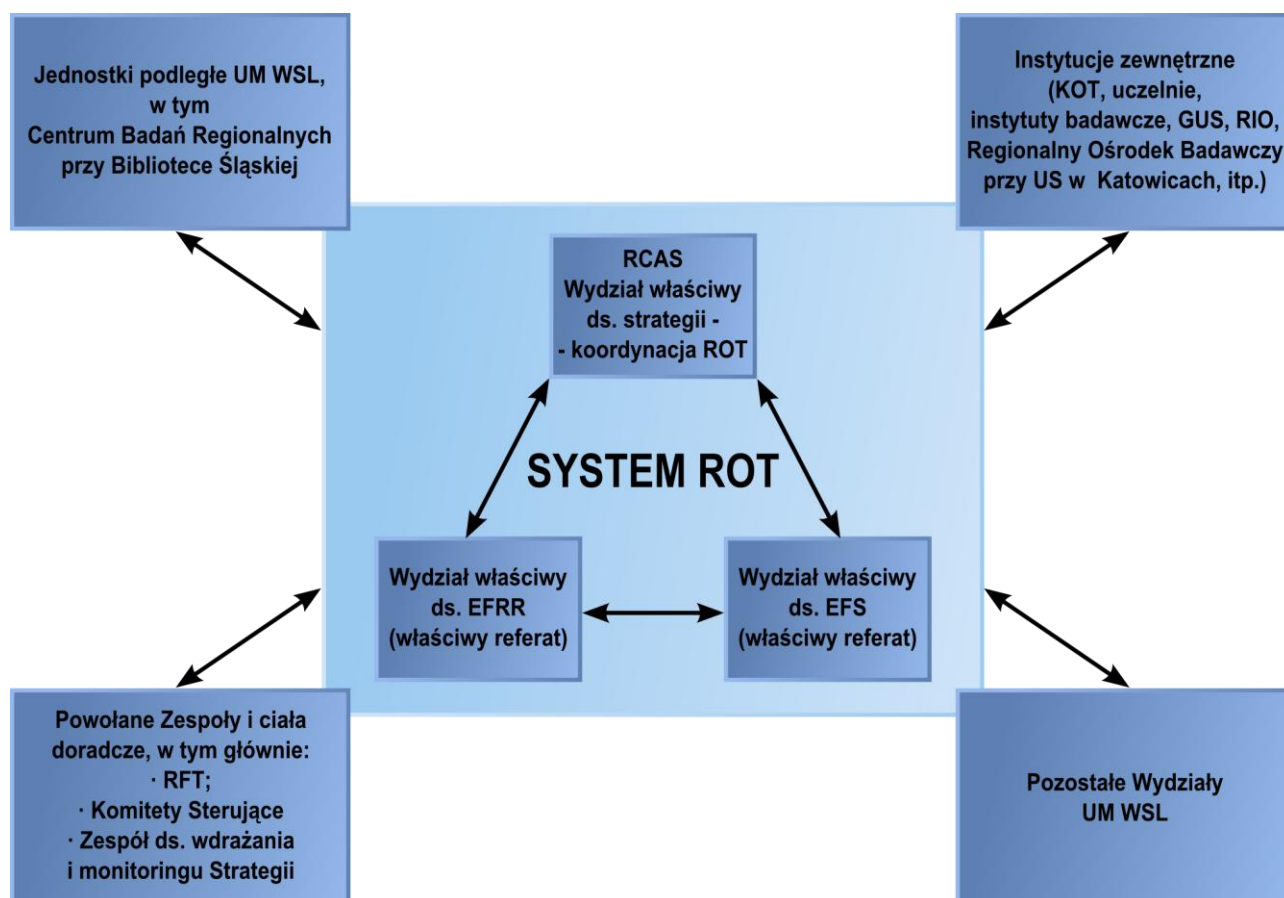
- Proces planowania, prowadzony i koordynowany przez wydział właściwy ds. strategii. Proces obejmuje opracowanie i aktualizację Strategii Rozwoju Województwa (SRW), Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego (PZPWS) oraz innych strategii i planów branżowych przy współudziale innych jednostek (wydziałów) zgodnie z podziałem zadań pomiędzy wydziałem właściwym ds. strategii a wydziałami merytorycznymi.
- Z uwagi na zakres zadań należących do poszczególnych wydziałów UM WSL należy mówić o zaangażowaniu merytorycznym poszczególnych wydziałów i jednostek samorządu województwa, które w głównej mierze uczestniczyłyby w procesie aktualizacji SRW. Każdy z wydziałów na poziomie procesu aktualizacji SRW odpowiedzialny byłby za współudział w określeniu:
 - potencjałów rozwojowych województwa z uwzględnieniem różnych cech, uwarunkowań wynikających z analizy występujących typów obszarów, ich poziomu rozwoju i powiązań funkcjonalnych (zarówno w warstwie diagnostycznej, jak i strategicznej),
 - obszarów strategicznej interwencji, zarówno tematycznych, jak i geograficznych, w tym określenie obszarów problemowych (na bazie doświadczeń z okresów programowania 2004 – 2006, 2007 – 2013),
 - celów w ujęciu terytorialnym, a w konsekwencji określenie takich priorytetów wsparcia, które uwzględniają zróżnicowane potrzeby różnych rodzajów terytoriów, np. obszarów wiejskich i miejskich,
 - systemu realizacji (instytucje, system wskaźników, np. na bazie dorobku Programu Rozwoju Technologii Regionalnej Strategii Innowacji, PO KL, RPO WSL), na podstawie danych jakie każdy z wydziałów lub jednostek ma w swoich zasobach (np. w ramach istniejących obserwatoriów).
- Proces monitoringu SRW i monitoringu wskaźników KSRR, prowadzony i koordynowany przez wydział właściwy ds. strategii. Prace polegałyby na koordynacji przepływu informacji pomiędzy wydziałami w zakresie danych niezbędnych do wyliczenia wskaźników określonych w KSRR i SRW. Jednocześnie wydziały (a w ramach ich struktur obserwatoria) prowadzą niezależne analizy, ekspertyzy, zakupują lub agregują specyficzne dane z punktu widzenia własnych potrzeb.
- Proces programowania rozwoju, na poziomie tworzenia regionalnego programu operacyjnego koordynowany obecnie przez Wydział RR oraz Wydział FS. Wydziałowi właściwemu ds. strategii

podlegałyby weryfikacja zgodności RPO z istniejącą SRW na poziomie celów lub priorytetów oraz systemu wskaźników w zakresie określonym w SRW oraz udział w procesie planowania.

Obiektywna ocena postępu realizacji założonych celów Strategii umożliwi:

- podjęcie decyzji odnośnie kontynuacji lub zaprzestania działań w ramach realizowanych projektów, zweryfikowanie poprawności zidentyfikowanych celów i kierunków działań, a także ich efektów w aspekcie zmieniających się warunków otoczenia społeczno-gospodarczego,
- badanie stopnia wpływu zapisanych w Strategii celów na rozwój województwa i rozwiązywania problemów dzięki ich realizacji,
- określenie trwałości, czyli ocenę szans trwania efektów realizacji zapisów Strategii w średnim i długim okresie po zaprzestaniu finansowania.

Rysunek 23. Struktura sieciowa Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego w województwie śląskim.

Źródło: Opracowanie własne.

10. Aneksy

Przebieg prac nad Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego

Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą Nr 237/118/IV/2012 z dnia 31 stycznia 2012 r. przystąpił do prac nad aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa Sejmik Województwa Śląskiego uchwałą Nr IV/18/3/2012 z dnia 13 lutego 2012 roku określił zasady, tryb i harmonogram opracowania strategii rozwoju województwa.

Wstępne prace organizacyjne dotyczyły m.in. powołania Doradcy Strategicznego Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego oraz wyłonienia Zespołu ds. Wdrażania i Monitoringu.

W kwietniu i maju 2012 r. Zarząd Województwa skierował do wszystkich gmin i powiatów w województwie, marszałków województw ościennych oraz regionalnych instytucji społecznych, gospodarczych, ekologicznych, kultury a także rektorów uczelni wyższych, informację o rozpoczęciu prac nad aktualizacją Strategii oraz o możliwości zgłaszania uwag i propozycji z tym związanych. Kolejnym etapem było uzgodnienie z organami właściwymi w sprawach opiniowania w ramach strategicznych ocen oddziaływania na środowisko zakresu i stopnia szczegółowości Prognozy oddziaływania na środowisko. Elementem ww. konsultacji była również ankieta ewaluacyjna obowiązującej Strategii, skierowana do przedstawicieli gmin i powiatów. W ankiecie zgłaszano potrzebę uzupełnień w zakresie priorytetów lub celów strategicznych, czy też kierunków działań.

W ramach prac nad aktualizacją dokumentu zorganizowano szereg spotkań o charakterze warsztatowym. W dniach 19-28 czerwca odbył się cykl spotkań warsztatowych w każdym z czterech subregionów województwa, których celem była identyfikacja potencjałów każdego z nich oraz określenie specyficznych dla nich, wspólnych dla całego subregionu, celów rozwojowych. Równocześnie prowadzone były wstępne prace analityczne i koncepcyjne.

Ważnym elementem prac nad Strategią było zaprezentowanie Radnym Województwa Śląskiego w dniu 23 sierpnia 2012 r. efektów powyższych prac w trakcie posiedzenia Komisji Rozwoju i Zagospodarowania Przestrzennego Sejmiku Województwa Śląskiego.

W dniach 29-31 sierpnia 2012 r. odbyły się międzywydziałowe warsztaty z Wydziałem Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska dotyczące sformułowania celów strategicznych, jak i kierunków działań Strategii.

We wrześniu 2012 r. Uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr IV/26/3/2012 z dnia 17 września 2012 r. zmieniono harmonogram prac nad aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”, w związku z trwającymi pracami nad opracowaniem dokumentów strategicznych na szczeblu krajowym oraz potrzebą koordynacji prac nad aktualizacją Strategii z pracami nad Regionalnym Programem Operacyjnym na lata 2014-2020.

Ponadto również we wrześniu 2012 r. Zarząd Województwa Śląskiego przyjął dokument pn. *Wstępny zakres zmian w dokumencie Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”*.

W dalszej kolejności odbył się drugi cykl warsztatów subregionalnych. W dniach 25-28 września 2012 r. wraz z przedstawicielami 4 subregionów województwa omawiano zagadnienia terytorializacji interwencji strategicznej oraz debatowano nad projektowanym układem celów aktualizowanej Strategii, które zostały wypracowane w ramach wcześniejszych prac.

W dniach 29 października - 20 listopada 2012 r. przeprowadzone zostały konsultacje społeczne *Wstępnego zakresu zmian w dokumencie Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”*.

W dniach 26-28 listopada 2012 r. odbyła się druga tura warsztatów międzywydziałowych z Wydziałem Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz z Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska.

Po przeprowadzeniu licznych prac warsztatowych, analiz i studiów przygotowano na podstawie ich wyników projekt Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”.

Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą Nr 632/243/IV/2013 z dnia 21 marca 2013 r. przyjął projekt Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” oraz Prognozę oddziaływania na środowisko, kierując je do konsultacji społecznych, przeprowadzonych zgodnie zapisami art. 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz w ramach procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko zgodnie z art. 54 ust. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Przez cały okres konsultacji społecznych, tj. w okresie marzec-maj 2013 r., projekt Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” wraz z przygotowaną Prognozą oddziaływania na środowisko projektu Strategii, dostępny był na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego www.slaskie.pl, w tym w Biuletynie Informacji Publicznej. Odpowiednie ogłoszenia o procesie konsultacji opublikowano w prasie oraz umieszczono na stronie internetowej województwa śląskiego i tablicy ogłoszeń. W ramach konsultacji skierowano również pisma m.in. do jednostek samorządu terytorialnego, Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, a także Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego, z prośbą o uwagi i opinie do projektu Strategii.

W ramach prowadzonych konsultacji zorganizowano również w dniu 26 kwietnia 2013 r., celem zapewnienia jak najszerszemu gronu zainteresowanych możliwości zapoznania się z efektami prowadzonych prac i wzięcia udziału w dyskusji, konferencję pn. *„Cele i kierunki rozwoju województwa śląskiego do roku 2020”*. Wzięli w niej udział przedstawiciele samorządów lokalnych, administracji rządowej oraz środowisk gospodarczych, naukowych, zawodowych i branżowych. W trakcie spotkania zaprezentowano projekt Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” wraz z opracowaną do projektu Strategii Prognozą oddziaływania na środowisko.

Na wniosek Komisji Rozwoju i Zagospodarowania Przestrzennego Sejmiku Województwa Śląskiego dot. wydłużenia terminu przedstawienia stanowiska Komisji w sprawie projektu Strategii, dokonano, uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr IV/36/7/2013 z dnia 20 maja 2013 r., kolejnej zmiany harmonogramu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”.

W trakcie konsultacji zgłoszono liczne uwagi i rekomendacje dotyczące wszystkich części dokumentu. Wszystkie zgłoszone uwagi zostały poddane dogłębnej analizie i zostały uwzględnione w zakresie, w jakim było to uzasadnione w końcowej wersji Strategii. Na tej podstawie Zarząd Województwa Śląskiego przygotował ostateczną wersję projektu Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, kierując ją w czerwcu 2013 r. do Sejmiku Województwa Śląskiego celem jej uchwalenia.

Szczegółowe informacje dotyczące kalendarium przebiegu prac nad sporządzeniem dokumentu wraz z uzasadnieniem, podsumowaniem oraz sprawozdaniem z przebiegu konsultacji znajdują się na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego www.slaskie.pl.

Słownik wybranych pojęć

Aglomeracja – układ osadniczy skupiony wokół głównego ośrodka wielkomiejskiego, miasta lub grupy miast, stanowiący koncentrację ściśle powiązanych ze sobą działalności, dla których korzyści odnoszone z lokalizacji w gęsto zaludnionych i zurbanizowanych obszarach wynikają z powiązań funkcjonalnych i efektów zewnętrznych ekonomii skali;

Antropopresja – oddziaływanie człowieka na środowisko przyrodnicze;

Beneficjent – osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, otrzymująca korzyści, pożytki w wyniku realizacji projektu, przedsięwzięcia lub działania;

Bezpośrednie otoczenie funkcjonalne – (BOF) jest to obszar funkcjonalny otaczający metropolię lub aglomerację, bezpośrednio z nim powiązany w układzie przestrzennym, społecznym i gospodarczym, absorbujący w najwyższym stopniu procesy rozwojowe ośrodka centralnego;

Biomasa – istniejąca na Ziemi materia organiczna, wszystkie substancje pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego ulegające biodegradacji. Biomasa to najstarsze i najszerzej współcześnie wykorzystywane odnawialne źródło energii;

Bioróżnorodność – zróżnicowanie organizmów żywych, które występują na Ziemi, oraz bliższych biogeograficznych jednostek;

Delimitacja – określenie i wytyczenie granicy;

Dyfuzja – proces rozprzestrzeniania się bodźców, procesów i czynników rozwoju pomiędzy ośrodkiem a jego otoczeniem;

Dywersyfikacja – rozgałęzienie, rozszerzanie asortymentu produkcji, usług, stosowanych technologii, zróżnicowanie finansowania itp.;

Euroregion – forma współpracy transgranicznej pomiędzy regionami państw członkowskich Unii Europejskiej, państw kandydujących oraz regionami ich sąsiadów;

Georóżnorodność – naturalne zróżnicowanie powierzchni Ziemi, obejmujące formy i systemy geologiczne, geomorfologiczne, glebowe i wód powierzchniowych, powstałe w wyniku procesów naturalnych, miejscami o różnym wpływie antropogenicznym;

Globalizacja – jest to proces poszerzenia i pogłębienia się współzależności między krajami i regionami wskutek rosnących przepływów międzynarodowych oraz działalności korporacji transnarodowych, co prowadzi do jakościowo nowych powiązań między firmami, rynkami i gospodarkami, charakteryzujący się przede wszystkim nasileniem mobilizacji i przepływu dóbr, kapitałów i siły roboczej w skali ogólnosiwiatowej, rozwojem transportu, komunikacji, telekomunikacji oraz szybkim przepływem informacji w mediach;

Gospodarka oparta na wiedzy/Nowoczesna gospodarka – gospodarka, w której zasób wiedzy i innowacji (zwrotnie sprzężonych) i ich dyfuzja do wszystkich sektorów implikują ekonomiczno-społeczne przemiany strukturalne i tworzą nowe możliwości w zakresie dynamizacji rozwoju gospodarczego;

Infrastruktura – sieć przepływu informacji, umożliwiająca intensywną komunikację, w tym wirtualną z całym światem;

Instytucje otoczenia biznesu (IOB) – instytucje promocji i rozwoju przedsiębiorczości, inkubatory przedsiębiorczości, agencje rozwoju regionalnego i lokalnego, samorząd gospodarczy, izby gospodarcze oraz wszelkie inne instytucje o charakterze doradczym;

Klaster – przestrzennie skoncentrowany zespół przedsiębiorstw, organizacji i instytucji powiązanych siecią pionowych i poziomych zależności, często o charakterze nieformalnym, który poprzez nagromadzenie szczególnych zasobów pozwala osiągnąć tym organizacjom trwałą przewagę konkurencyjną;

Metropolia – wielkomiejska aglomeracja będąca ośrodkiem dynamiki gospodarczej, technologicznej i kulturalnej zarówno w regionie, jak i w skali europejskiej;

Metropolizacja – przekształcanie się przestrzeni miejskich, polegające na zmianie relacji między miastem centralnym i jego bezpośrednim otoczeniem w taki sposób, że powiązania między ośrodkami otoczenia stają się silniejsze niż ich powiązania z miastem centralnym oraz na nieciągłym sposobie użytkowania obszarów zurbanizowanych;

Monitoring – system zbierania i selekcjonowania informacji;

Obszar funkcjonalny województwa (subregion) – zwany też obszarem polityki rozwoju; wyodrębniony pod względem przestrzennym lub organizacyjnym obszar, którego centrum stanowi ośrodek wielkomiejski np. metropolia lub aglomeracja;

Obszary strategicznej interwencji – obszary określone przestrzennie pod względem funkcjonalnym lub w oparciu o zestaw cech gospodarczych, społecznych czy środowiskowych, który wymaga interwencji władz publicznych ze względu na charakter lub znaczenie jego potencjałów czy problemów;

Policentryczność – występowanie wielu ośrodków centralnych, wokół których wytwarzają się koncentrujące struktury;

Przemysły kreatywne – należy rozumieć jako nowe formy gospodarcze, tworzone przez dynamiczne i mobilne przedsiębiorstwa bazujące na wartości intelektualnej i prawie autorskim. Przemysł kreatywny często organizuje się w sieci, aby przy wsparciu rozwiązań high-tech wytwarzać produkty, których centralnym punktem jest kreatywność. Działalności gospodarcze wchodzące do tak rozumianych przemysłów kreatywnych obejmują: dziedzictwo kulturowe, archiwa i biblioteki, książki i prasę, sztuki wizualne, architekturę, sztuki performatywne, audio, media audiowizualne, multimedia;

Rekultywacja – przywracanie terenom zniszczonym po eksploatacji, zwykle górniczej, przemysłowej lub leśnej, ich pierwotnego kształtu i doprowadzenie ich do stanu umożliwiającego racjonalne wykorzystanie w gospodarce, w przemyśle;

Restrukturyzacja – działania, których celem jest zmiana struktury, zwłaszcza systemu gospodarczego;

Restytucja – odtwarzanie, odnowa, przywracanie dawnego stanu rzeczy;

Retencja – czasowe zatrzymanie wody opadowej na obszarze zlewni: w zbiornikach wodnych, ciekach, lodowcach, śniegu i bagnach oraz w gruncie;

Rewitalizacja – działanie skoncentrowane na ożywieniu zdegradowanych obszarów, którego celem jest znalezienie dla nich nowego zastosowania i doprowadzenie do stanu, w którym obszary zmieniają swoją funkcję;

Sieci szerokopasmowe – podstawowe narzędzie umożliwiające szybki dostęp oraz wymianę złożonych treści multimedialnych i szerokiej gamy usług przy użyciu przewodowych i bezprzewodowych sieci dostępowych;

Spółeczeństwo informacyjne – społeczeństwo, w którym dynamiczny rozwój napędzanych wiedzą technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) – sprzężonych z zasobem wiedzy – oraz ich dyfuzja do wszystkich sektorów prowadzą do przemian strukturalnych i tworzą nowe możliwości w zakresie przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego;

Suburbanizacja – określa proces dekoncentracji ludności, polegający na odpływie ludności z obszarów centralnych aglomeracji na ich peryferie i na obszary bardziej oddalone;

Transport intermodalny – transport międzygałęziowy (przemieszczanie ładunków w tej samej jednostce ładunkowej lub pojeździe różnymi gałęziami transportu, bez przeładunku samego ładunku);

Transport multimodalny - w dokumencie pojęcie to rozumiane jest jako transport polegający na przewozie towarów lub osób przy użyciu co najmniej dwóch różnych gałęzi transportu; przy zmianie gałęzi transportu ładunek może być przeładowywany do innej jednostki ładunkowej, lub może być przewożony w tej samej

jednostce ładunkowej lub pojeździe, bez dodatkowych operacji przeładunkowych; w tym rozumieniu pojęcia transport multimodalny obejmuje transport intermodalny.

Wykaz szkół i placówek prowadzonych przez samorząd województwa śląskiego (stan na 1.01.2013 r.)

1. Kolegium Nauczycielskie w Bielsku – Białej.
2. Kolegium Nauczycielskie w Bytomiu.
3. Kolegium Nauczycielskie w Gliwicach.
4. Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Bielsku – Białej.
5. Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Tychach.
6. Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Zabrze.
7. Zespół Nauczycielskich Kolegiów Języków Obcych w Sosnowcu.
8. Centrum Języków Europejskich – Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Częstochowie.
9. Kolegium Pracowników Służb Społecznych w Bielsku – Białej.
10. Kolegium Pracowników Służb Społecznych w Czeladzi.
11. Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli "WOM" w Częstochowie.
12. Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli "WOM" w Katowicach.
13. Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli "WOM" w Bielsku – Białej.
14. Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej "WOM" w Rybniku.
15. Regionalny Ośrodek Metodyczno – Edukacyjny "METIS" w Katowicach.
16. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Katowicach.
17. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Bielsku – Białej.
18. Zespół Szkół Specjalnych przy Uzdrowisku Goczałkowice–Zdrój Wojewódzkim Ośrodku Reumatologiczno – Rehabilitacyjnym.
19. Zespół Szkół Specjalnych przy Wojewódzkim Szpitalu Rehabilitacyjnym dla Dzieci w Jastrzębiu–Zdroju.
20. Zespół Szkół Specjalnych przy Ośrodku Terapii Nerwic dla Dzieci i Młodzieży w Orzeszu.
21. Zespół Szkół Specjalnych przy Śląskim Centrum Rehabilitacyjno-Uzdrowiskowym im. dr A. Szebesty w Rabce-Zdroju Sp. z o. o.
22. Zespół Szkół Specjalnych przy Ośrodku Leczniczo –Rehabilitacyjnym dla Dzieci Kamieniec–Zbrostawice w Kamieńcu.
23. Zespół Szkół Specjalnych im. dr. Stanisława Kopczyńskiego przy Wojewódzkim Centrum Pediatrii „Kubalonka” w Istebnej.
24. Zespół Szkół Specjalnych w Skoczowie.
25. Zespół Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego im. Janusza Kusocińskiego w Raciborzu.
26. Medyczna Szkoła Policealna Województwa Śląskiego nr 1 im. Zofii Szlenkierówny w Katowicach – od 1.09.2013 r.: Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego Województwa Śląskiego w Katowicach.
27. Medyczna Szkoła Policealna Województwa Śląskiego im. Jacka Koraszewskiego w Gliwicach - od 1.09.2013 r.: Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego Województwa Śląskiego w Gliwicach.
28. Medyczna Szkoła Policealna Województwa Śląskiego nr 1 w Raciborzu - od 1.09.2013 r.: Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego Województwa Śląskiego w Raciborzu.
29. Zespół Medycznych Szkół Policealnych Województwa Śląskiego w Rybniku - od 1.09.2013 r.: Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego Województwa Śląskiego w Rybniku.
30. Regionalne Centrum Kształcenia Ustawicznego w Sosnowcu.
31. Medyczna Szkoła Policealna Województwa Śląskiego im. prof. Antoniego Cieszyńskiego w Zabrze - od 1.09.2013 r.: Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego Województwa Śląskiego w Zabrze.
32. Specjalny Ośrodek Szkolno –Wychowawczy dla Nieśłyszących i Słabosłyszących im. Marii Grzegorzewskiej w Raciborzu.
33. Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Kuźni Raciborskiej.
34. Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Ottona Lipkowskiego w Krupskim Młynie.
35. Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Radzionkowie.
36. Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu.
37. Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika.

Zgodność z innymi dokumentami strategicznymi

Cele Strategii Rozwoju Województwa	A.1. Innowacyjne i kreatywne przedsiębiorstwa oraz produkty województwa	A.2. Otwarty i atrakcyjny rynek pracy	A.3. Konkurencyjna gospodarka województwa oparta na specjalizacji i elastyczności i firm oraz strukturach sieciowych	A.4. Przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały	B.1. Poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców województwa	B.2. Rozwój kompetencji, umiejętności i wzrost poziomu aktywności mieszkańców	B.3. Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców	C.1. Zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska	C.2. Zintegrowany rozwój ośrodków różnej rangi	C.3. Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni	D.1. Współpraca z partnerami w otoczeniu	D.2. Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego	D.3. Region w sieci międzynarodowych i krajowych powiązań infrastrukturalnych
I.1. Przejęcie od administrowania do zarządzania rozwojem						X	X			X			
I.2. Zapewnienie środków na działania rozwojowe	X				X	X	X						X
I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela					X	X	X	X	X				
II.1. Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej													
II.2. Wzrost wydajności gospodarki	X	X	X	X	X	X		X				X	
II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki	X	X	X	X		X							
II.4. Rozwój kapitału ludzkiego	X	X	X	X	X	X	X		X				
II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych					X	X	X						
II.6 Efektywność energetyczna i poprawa stanu środowiska							X	X					X
II.7. Zwiększenie efektywności transportu									X				X
III.1. Integracja społeczna				X		X	X						
III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych					X	X	X		X				
III.3. Wzmocnienie mechanizmów dytyzji oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych						X			X		X		X

Cele Strategii Rozwoju Województwa	A.1. Innowacyjne i kreatywne przedsiębiorstwa oraz produkty województwa	A.2. Otwarty i atrakcyjny rynek pracy	A.3. Konkurencyjna gospodarka województwa oparta na elastyczności i specjalizacji firm oraz strukturach sieciowych	A.4. Przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały	B.1. Poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców województwa	B.2. Rozwój kompetencji i umiejętności i wzrost poziomu aktywności mieszkańców	B.3. Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców	C.1. Zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska	C.2. Zintegrowany rozwój ośrodków różnej rangi	C.3. Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni	D.1. Współpraca z partnerami w otoczeniu	D.2. Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego	D.3. Region w sieci międzynarodowych i krajowych powiązań infrastrukturalnych
Priorytety Strategii Europa 2020													
Rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji	X	X	X	X		X					X	X	
Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej	X		X	X				X	X	X	X		X
Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną		X			X		X			X			

Cele Strategii Rozwoju Województwa		A.1. Innowacyjne i kreatywne przedsiębiorstwa oraz produkty województwa	A.2. Otwarty i atrakcyjny rynek pracy	A.3. Konkurencyjna gospodarka województwa oparta na elastyczności i specjalizacji firm oraz	A.4. Przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały	B.1. Poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców województwa	B.2. Rozwój kompetencji, umiejętności i wzrost poziomu aktywności mieszkańców	B.3. Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców	C.1. Zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska	C.2. Zintegrowany rozwój ośrodków w różnej rangi	C.3. Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni	D.1. Współpraca z partnerami w otoczeniu	D.2. Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego	D.3. Region w sieci międzynarodowych i krajowych powiązań infrastrukturalnych
1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	1.2 Tworzenie warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych i zwiększenia ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi	1.1.1 Warszawa												
		1.1.2 Pozostałe ośrodki wojewódzkie	X							X			X	
		1.2.1 Zwiększanie dostępności								X				
		1.2.2 Wspieranie rozwoju i znaczenia miast	X	X	X		X	X		X	X			
		1.2.3 Rozwijanie potencjału rozwojowego i			X					X				
		1.2.4 Efektywne wykorzystanie w procesach	X	X	X									X
	1.3 Budowa podstaw konkurencyjności województwa - działania tematyczne	1.3.1 Rozwój kapitału intelektualnego w	X				X							
		1.3.2 Wsparcie dla lokalizacji inwestycji	X									X	X	X
		1.3.3 Zwiększanie możliwości wprowadz	X											
		1.3.4 Wsparcie rozwoju instytucji otoczenia	X		X									
		1.3.5 Dywersyfikacja źródeł i efektywne						X	X					X
		1.3.6 Wykorzystanie walorów środowiska											X	
		1.3.7 Współpraca międzynarodowa										X	X	X
	2.1 Wzmacnianie spójności w układzie krajowym		X	X			X			X		X	X	X

Cele Strategii Rozwoju Województwa		A.1. Innowacyjne i kreatywne przedsiębiorstwa oraz produkty województwa	A.2. Otwarty i atrakcyjny rynek pracy	A.3. Konkurencyjna gospodarka województwa oparta na elastyczności i specjalizacji firm	A4. Przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały	B.1. Poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców województwa	B.2. Rozwój kompetencji, umiejętności i wzrost poziomu aktywności mieszkańców	B.3. Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców	C.1. Zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska	C.2. Zintegrowany rozwój ośrodków w różnej rangi	C.3. Wysoki poziom ładunku przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni	D.1. Współpraca z partnerami w otoczeniu	D.2. Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego	D.3. Region w sieci międzynarodowych i krajowych powiązań infrastrukturalnych
Cele Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego														
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych	2.2 Wsparcie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe	2.2.1 Usługi edukacyjne i szkoleniowe					X							
		2.2.2 Usługi medyczne				X								
		2.2.3 Usługi komunikacyjne								X				X
		2.2.4 Usługi komunalne i związane z ochroną środowiska							X					
		2.2.5 Usługi kulturalne					X				X		X	
	2.3 Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje										X			
	2.4 Przewyższanie niedogodności związanych z położeniem obszarów									X		X		X
	2.5 Zwiększenie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na									X				X
	3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie													
	3.1 Wzmocnienie strategicznego wymiaru polityki regionalnej													
	3.2 Poprawa jakości zarządzania politykami publicznymi, w tym ich właściwe													
	3.3 Przebudowa i wzmocnienie koordynacji w systemie wieloszczeblowego													
	3.4 Wspomaganie budowy kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w							X						

Spis skrótów zawartych w tekście

B+R – Badania i Rozwój

BAT – (Best Available Techniques) Najlepsze Dostępne Techniki

BDL GUS – Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

BIZ – Bezpośrednie inwestycje zagraniczne

ChRL – Chińska Republika Ludowa

CKE – Centralna Komisja Egzaminacyjna

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFROW – Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

EPC – ekwiwalent pełnego czasu pracy – jednostki przeliczeniowe służące do ustalania faktycznego zatrudnienia; jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC) oznacza jeden osobo-rok

Eurostat – Europejski Urząd Statystyczny

EUWT – Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej

GERD – (Gross Domestic Expenditures on Research and Development Activity) suma nakładów wewnętrznych poniesionych w danym roku na działalność B+R przez wszystkie jednostki prowadzące tę działalność w danym kraju

GIS – (Geographic Information System) System Informacji Geograficznej

GPR – Generalny Pomiar Ruchu

GTL S.A. – Górnośląskie Towarzystwo Lotnicze S.A.

GUS – Główny Urząd Statystyczny

IBnGR – Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową

ICT (Information and Communication Technologies) – technologie informatyczne i telekomunikacyjne

IOB – Instytucje Otoczenia Biznesu

ISCED 5-6 International Standard Classification of Education (ISCED 1997) – Międzynarodowy Standard Klasyfikacji Edukacji – poziom 5-6 oznacza studia wyższe pierwszego i drugiego stopnia, doktoranckie

JST – jednostki samorządu terytorialnego

JSW – Jastrzębska Spółka Węglowa

KOT – Krajowe Obserwatorium Terytorialne

KPZK – Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju

KSRR – Krajowa Strategia Rozwoju Kraju

KSSE – Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna

LGD – Lokalna Grupa Działania

LHS - Linia Hutnicza Szerokotorowa

MPL „Katowice” – Międzynarodowy Port Lotniczy „Katowice” w Pyrzowicach

MŚP – Małe i Średnie Przedsiębiorstwa

NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia

NGN – (next-generation network) sieci nowej generacji

NGO (Non-Governmental Organization) – organizacje pozarządowe

NTS – Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych: dzieli Polskę na terytorialne, hierarchicznie powiązane jednostki na pięciu poziomach, z czego trzy określono jako poziomy regionalne, a dwa jako poziomy lokalne. Skrót NTS używany jest w Polsce w celu odróżnienia od nazwy analogicznych jednostek NUTS używanych w krajach Unii Europejskiej

NUTS (Nomenclature of Units for Territorial Statistics) – jednolita kategoryzacja jednostek terytorialnych państw członkowskich Unii Europejskiej

OF – Obszary Funkcjonalne

OSI – Obszary Strategicznej Interwencji

OZE – Odnawialne źródła energii

PKB – Produkt Krajowy Brutto

PKB per capita (łac. na głowę) - PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca

PKW – Państwowa Komisja Wyborcza

PO KL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki

PSZ – Publiczne Służby Zatrudnienia

PZPWS – Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego

RCAS – Regionalne Centrum Analiz Strategicznych

RFN – Republika Federalna Niemiec

RFT – Regionalne Forum Terytorialne

RIG – Regionalna Izba Gospodarcza

RIO – Regionalna Izba Obrachunkowa

ROT – Regionalne Obserwatorium Terytorialne

RPO WSL – Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego

SEKAP – System Elektronicznej Komunikacji Administracji Publicznej

SRK – Strategia Rozwoju Kraju 2020

SWOT (Strengths Weaknesses Opportunities Threats) – metoda analizy strategicznej, sprowadzająca się do uporządkowania posiadanej informacji o danej sprawie na następujące grupy: mocne i słabe strony oraz na szanse i zagrożenia

ŚOT – Śląska Organizacja Turystyczna

TBD – Topograficzna Baza Danych

TBS – Towarzystwo Budownictwa Społecznego

TEN-T – (Trans-European Transport Network) Transeuropejska Sieć Transportowa

TEU - (twenty-feet equivalent unit) - jednostka pojemności. Jest ona równoważna objętością kontenera o długości 20 stóp

UE – Unia Europejska

US w Katowicach – Urząd Statystyczny w Katowicach

UTI - Intermodalna Jednostka Ładunkowa

WDB – Wartość Dodana Brutto

WUP – Wojewódzki Urząd Pracy

Wydział FS – Wydział Europejskiego Funduszu Społecznego

Wydział GR – Wydział Gospodarki, Promocji i Współpracy Międzynarodowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego

Wydział RR – Wydział Rozwoju Regionalnego

Spis rysunków i map

Rysunek 1. Wymiary zrównoważonego rozwoju województwa śląskiego.....	5
Rysunek 2. Emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych w województwie śląskim w latach 2002-2011 (tys.t/rok).....	7
Rysunek 3. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku w województwie śląskim w latach 2002-2011 (w tys. dam ³)	9
Rysunek 4. Zmiany w liczbie ludności w poszczególnych województwach w latach 2002/2011 i 2011/2035.	14
Rysunek 5. Współczynnik aktywności zawodowej w województwie śląskim i Polsce w latach 2002-2011 (%).	15
Rysunek 6. Stopa bezrobocia w województwie śląskim na tle kraju i UE w latach 2002-2011.....	16
Rysunek 7. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół (dla dzieci i młodzieży bez specjalnych) w województwie śląskim w latach szkolnych 2004/2005 – 2011/2012 (os.).....	17
Rysunek 8. Wartość wytworzonego PKB w roku 2010.	21
Rysunek 9. Inwestorzy działający w Katowickiej SSE wg branż.	24
Rysunek 10. Portfolio technologiczne województwa śląskiego.	27
Rysunek 11. Liczba studentów w subregionach województwa śląskiego w roku akademickim 2011/2012. .	29
Rysunek 12. Relacja nakładów na działalność B+R do produktu krajowego brutto (GERD/PKB w %) w 2010 roku.....	30
Rysunek 13. Zależność między zwiedzającymi muzea na 1 000 ludności (oś pionowa) a korzystającymi z bazy noclegowej (oś pozioma) wg województw w 2011 r.	31
Rysunek 14. Syntetyczny wskaźnik konkurencyjności województw w roku 2011 w porównaniu do roku 2007	33
Rysunek 15. Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa.....	44
Rysunek 16. Typologia obszarów w krajowych dokumentach planistycznych – KSRR i KPZK.....	51
Rysunek 17. Wyzwania polityki rozwoju województwa śląskiego.	62
Rysunek 18. Elementy wizji rozwoju województwa śląskiego.	65
Rysunek 19. Przestrzenny wymiar wizji rozwoju.....	67
Rysunek 20. System wdrażania.	109
Rysunek 21. Obszary działania w zakresie wdrażania Strategii.....	111
Rysunek 22. Ramowy układ planowania rozwoju.	114
Rysunek 23. Struktura sieciowa Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego w województwie śląskim..	118
 Tabela 1. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji w województwie śląskim w latach (w ha).	10
Tabela 2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna w km na 100km ² w 2011 roku.....	37
Tabela 3. Typologia obszarów funkcjonalnych (KPZK) oraz obszarów strategicznej interwencji (KSRR).	51
 Mapa 1. Podział administracyjny województwa śląskiego.....	6
Mapa 2. Główne zasoby wodne województwa śląskiego.	8
Mapa 3. Zmiany powierzchni gruntów zabudowanych zurbanizowanych województwa śląskiego w latach 2002-2012.....	10
Mapa 4. Wybrane formy ochrony przyrody województwa śląskiego.	11
Mapa 5. Zmiany liczby ludności w gminach województwa w latach 2002-2012.	12
Mapa 6. Gęstość zaludnienia w gminach województwa śląskiego w 2011 r. (os./km ²).	13
Mapa 7. Zmiany w liczbie ludności w powiatach województwa śląskiego w 2011 r.	13
Mapa 8. Prognozowana zmiana liczby ludności w powiatach woj. śląskiego w 2035 r. w odniesieniu do 2011 r.....	13
Mapa 9. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie śląskim w 2011 r.	16
Mapa 10. Obszary koncentracji negatywnych zjawisk w zakresie bezpieczeństwa publicznego	20

Mapa 11. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w gminach województwa śląskiego w roku 2011.	23
Mapa 12. Zmiany powierzchni użytków rolnych w gminach Województwa Śląskiego w latach 2002-2012..	25
Mapa 13. Działalność przemysłowa, usługowa, zaawansowana technologicznie.	32
Mapa 14. Sieć transportowa województwa śląskiego	35
Mapa 15. Obszary funkcjonalne województwa i ich ośrodki centralne.	45
Mapa 16. Delimitacja obszarów strategicznej interwencji w ramach KSRR w odniesieniu do województwa śląskiego.	52
Mapa 17. Metropolia Górnośląska i jej bezpośrednie otoczenie funkcjonalne.	53
Mapa 18. Aglomeracja Bielska i jej bezpośrednie otoczenie funkcjonalne.	54
Mapa 19. Aglomeracja Częstochowska i jej bezpośrednie otoczenie funkcjonalne.	55
Mapa 20. Aglomeracja Rybnicka i jej bezpośrednie otoczenie funkcjonalne.	55
Mapa 21. Obszary wiejskie.	57
Mapa 22. Obszary wymagające rewitalizacji.	58
Mapa 23. Korytarze rozwoju sieci transportowych.	60
Mapa 24. Obszary przygraniczne.	61
Mapa 25. Obszary skrajnie peryferyjne.	61